

SIASTICORVM SIVE SACRARVM
CERIMONIARVM .SS. ROMA
NÆ ECCLESIE. LIBRI
TRES NON ANTE
IMPRESSI.



Habes optime lector Rituum Ecclesiasticorum siue Sacrarum Cerimoniarum Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ libros tres. Opus cum non ante formis excusum, Tum uero argumento suo & iucundum tibi, & utile. Nam quæ ratio creandi Põtificis, quæ Reliquorum Antistitum, qui modus admittendi Imperatoris cum urbem inuisset, quæ Diuorum nostrorum apothæoes, exin qui pietatis ordo, dum diuinis Pontifex operatur a Kal. Ianuariis ad anni finem, postremo ueluti coronis, ac fastigium operis, summa quædam ad institutam rem pertinens explicatio personarum ac officiorum, Quæ operanti Pontifici ad sunt, his libris continetur. Est & in fronte operis Reuerendissimi, & Doctissimi Corcyrensis Archiepiscopi Christophori Marcelli ad Sanctissimum, D.N. Leonem, X. Epistola cum indice.

Diris Pontificiis interdictum, ne non prædictum dicas manceps libra-
rie, ne quis infra quinquennium præter nos excudat. Quare caueas, ne
lucri cupiditas trāsuerfum te actum, & grauiore pena uiuentem affi-
ciat: & mortuum barathro æternum addicat.

~~San Francisco~~ - C. Pauli

Carmel. Discal. Romę.

LEO PAPA. X.

VNiuerſis & ſingulis, ad quos hæc noſtre litterę peruenerint. Salutem & Apoſtolicã Bene. Cum dilecti filii Antonius & Siluanus Capelli Ciues Veneti, Librum Rituum Eccleſiaſticorum edere in manus hominum Statuerint, ac propterea in eo imprimendo non paruos ſumptus fecerint, & labores ſubierint: uereanturq; ne qui fructus ex illo percipi poſſent, ii intercipientur ab alijs, qui nihil impenderint ea in re laboris, Nos adducti eorum precibus inhibemus, mandamusq; omnibus & ſingulis, ne per Spatium quinque Annorum iam nunc incipiendorum Librum ipſum imprimere, aut imprimi facere, impreſſumue uenundare, aut uendendum tradere ullis in locis audeant, Antonio & Siluano non permittentibus. Qui contra inhibitionem, mandatumq; hoc noſtrum fecerit, amiſerit, cuiuſcumq; nationis & dignitatis ſit, is uniuerſę Dei Eccleſię expers excommunicatusq; eſto. Datum Romę apud Sanctum Petrum Sub annulo piſcatoris. Die. xviij. Decēbris. M. D. xvj. Pont. noſtri Anno. iij.

Bembus

EXEMPLVM SENATVS CONSVLTI VENETI,
quo cauetur, ne quis infra decēniũ opus hoc imprimat, Impreſſumue alibi huc importet ſub mulctis ut in eo.

Die. yij. Iunii. M. D. xvj. In Rogatis.

VAdit pars, Quod cum Nobiles Viri Antonius & Siluanus Capelli a Bancho Imprimi facere intendant quoddam opus Cerimoniarum Eccleſiaſticarum cautum auctoritate huius Senatus, & ſtatutum ſit, Quod per decennium nemo ipſum opus Imprimi facere poſſit, tam in hac Ciuitate noſtra Venetiarum, q̃ in aliquo alio loco Dominio noſtro ſubiecto, aut alibi Impreſſum uendere, tam latino q̃ materno ſermone præterq̃ Impreſſum cura, & impenſis ipſorum nobilium Antonii, & Siluani Capello ſub pęna amittēdi ipſa Volumina, & Aureorum decem pro quolibet Volumine qui reperirētur, cuius pęnę tertia pars ſit eorum iudicium, ſeu officialiũ, quibus primũ denũciatum fuerit, Alia tertia pars detur Hoſpitali pietatis, & alia ſit Accuſatoris, ſeu Inuentoris.

Laurentius Quartus.

TABVLA
CAPITA LIBRI PRIMI
SECTIO PRIMA

De loco conclauis primum deligendo.	char.	i.
Ordo eligendi pontificis, & ratio	char.	ii.
Exhortatio ut reuocentur maiorū decreta sup electione	char.	iiii.
Quę scrūda ne electio possit impugnari.	char.	vi.
De indumētis electi, & prima ueneratiōe a cardinalibus	char.	viii.

SECTIO SECVNDA

De ordinatione, & cōsecratione summi Pontificis	char.	viii.
Quomodo confectetur in Episcopum	char.	x.
Cōsecratio, Bñdictio, & Corōatio simul Romāi Pōtificis	char.	xii.

SECTIO TERTIA

De cōuiuio solēni Pōtificis cū Cardinalibus, & p̄latis	char.	xyiii.
--	-------	--------

SECTIO QVARTA

Quę mutantur, si coronatio Pontificis fiat extra urbem	char.	xyiii.
--	-------	--------

SECTIO QVINTA

De aduētū & coronatiōe electi in Impatorē Romanorū	char.	xxi.
Quod ueniente Impatore mittantur Legati Apostolici	char.	xxi.
De urbis ingressu Imperatoris	char.	xxii.
Processio pontificis, & Cēsaris per urbem	char.	xxvi.
De coronatione Imperatoris absente Papa	char.	xxvii.
De coronatione Imperatricis sine Imperatore	char.	xxviii.
De triplici Imperatorum corona	char.	xxx.

SECTIO SEXTA

De Canonizatione unius Sancti	:	:	char.	xxx.
De his, quę sunt in die canonizationis	:	:	char.	xxxi.
Forma protestationis	:	:	char.	xxxii.

SECTIO SEPTIMA

TABVLA

De pluribus benedictionibus	
Ordo seruandus in creatione noui ducis a Paulo.ii.institutus	char. xxxii.
Ordo benedicendi nouum militem	char. xxxii.
Quæ seruantur in Duce minoris potetie	char. xxxiii.
Ordo seruandus in benedictioe, & inuestitura noui almar	
bis prefecti a Sixto quarto institutus.	char. xxxiiii.
De benedictione Rosæ, quæ sit Dominica Letare Hierusalé,	
& eius traditione.	char. xxxv.
De ense in nocte natiuitatis Dñi dando, & bñdicendo.	char. xxxvi.
De benedictione, & traditione uexilli bellici.	char. xxxvii.
De consecratione Agnus Dei	char. xxxvii.

SECTIO OCTAVA

De creatione nouorum Cardinalium	char. xxxix.
De primo consistorio an sint creandi, & quot	char. xxxix.
De secundo consistorio, & forma pronũtiandi cardinales	char. xxxix.
Infirmorum uota exquirenda per duos cardinales	char. xxxix.
Quod nouiter creati non sunt publice uisitandi anteq̃ capel	
lum acceperint, & uisitauerint	char. xxxix.
De consistorio publico, in quo publicantur cardinales noui,	
& datur galerus presentibus	char. xxxix.
De receptione nouorum Cardinalium ad osculum pacis,	
& traditione galeri	char. xli.
De noui cardinalis deductione	char. xli.
De modo uisitandi	char. xli.
De modo, & forma claudendi, & aperiendi os nouis Cardi	
nalibus	char. xli.
Forma aperiendi os	char. xlii.
Dedandis titulis & anulis nouis cardinalibus	char. xlii.
Quod noui cardinales non utuntur titulis, anteq̃ habeant	
titulum	char. xlii.
Dispensatio, q̃ retineant beneficia	char. xlii.
Galerus regulariter non mittitur absentibus	char. xlii.
Quæ seruantur, cũ mittitur galerus extra curiam	char. xlii.
De creatioe episcopi cardinalis, & q̃ cardinalis, de quo ali	
quid tractatur exit consistorio	char. xliii.
De electione Legati Apostolici de latere	char. xliiii.
De ordinatione cardinalium ad sacros ordines	char. xliiii.
Quod apud altare Sancti Petri solus Papa consecratur	char. xliiii.
De nouo cardinali ueniente ad curiam sine galero	char. xliiii.

TABVLA

De reditu noui cardinalis cum galero, siue legati	char. xlv.
De nouo cardinali, uel legato redeunte uacante sede	char. xlv.

SECTIO NONA

De loco, & ordine consistorii	char. xlv.
De habitu, & locis in publico consistorio	char. xlv.
De consistorio secreto	char. xlv.

SECTIO DECIMA

Deprouisione Ecclesiarum	char. xlv.
Pronuntiandi Abbatis forma	char. xlv.
De habitu, & prima uisitatione prelatorum, & iuramento	char. xlv.
Qui appellantur electi	char. xlv.
Depallio, & quomodo traditur	char. xlv.

SECTIO VNDECIMA

De publicationibus solennibus	char. xlix.
De publicatione pacis	char. xlix.
In publicatione federis initi contra hostes Ecclesie, aut infideles	char. xlix.
In publicatione federis initi pro defensione Ecclesie, & conseruatione pacis	char. l.

SECTIO DVODECIMA

Ordo quomodo Papa equitat in pontificalibus	char. l.
Ordo cum papa equitat ad aliquam Ecclesiam religionis gratia, siue ad alium locum & non in pontificalibus	char. li.
Quid Cardinales debent precedere pontificem, & qui sequi	char. li.
De itineratione papae quando ad alias urbes, siue ad alia loca uult se transferre	char. li.
Ordo intrandi aliquam urbem in pontificalibus	char. lii.
Quid agendum si cum papa adesset unus Diaconus tantum cum uno Episcopo, uel presbytero cardinali	char. liii.

SECTIO TERTIADECIMA

De receptione principum, & primo de receptione Imperatorum	† iiii
--	--------

TABVLA

toris uenientis ad urbem peregrinationis gratia	char.	lii.
De receptione Regis uenientis ad urbem	char.	liii.
De receptione Regine	char.	lii.
De receptione primogeniti Regis	char.	lii.
De receptione Principis non ita clari	char.	lii.
De principe electore prelato	char.	lii.
De receptione oratorum, siue Legatorum Regum, & Principum, seu Rerum publicarum	char.	lii.

SECTIO QVARTADECIMA

De concilio generali	char.	liii.
De loco, & sedilibus concilii	char.	lix.
Qui habent uocem deliberatiuam in conciliis	char.	lix.
De diuersis officialibus concilii	char.	lx.
Ordo sedendi in conciliis	char.	lx.
Ordo rerum gerendarum in conciliis	char.	lx.
De Constatiensi, & Basilicensi concilio	char.	lxi.
De generali congregatione in conciliis	char.	lxi.
De publica sessione, & sacris precibus	char.	lxi.

SECTIO QVINTADECIMA

De morte, & exequiis Reuerendissimorum Cardinalium	char.	lxii.
De egrotatione, morte, & exequiis Romani pontificis	char.	lxvi.
De significatione mortis eius per collegium, & de stilo scribendi	char.	lxvii.
De bullis plumbatorum per uicecancellarium frangendis	char.	lxvii.
Officium missae Apostolica sede uacante	char.	lxvii.

CAPITA SECVNDI LIBRI

SECTIO PRIMA

De prima Dominica aduentus Domini.	char.	lxi.
Ordo seruandus quando cantatur missa ordinaria coram Papa per prelatum	char.	lxix.
De prima Dominica aduentus Papa absente	char.	lxxii.
De missa papali in dominicis aduentus	char.	lxxiii.
De secunda Dominica aduentus	char.	lxxiii.
De tertia Dominica aduentus	char.	lxxiii.
De quarta Dominica aduentus	char.	lxxiii.

TABVLA

De uigilia Natiuitatis Christi		char. lxxiii.
De uesperis uigilię natiuitatis Christi pōtificē in crastinum celebraturo		char. lxxiii.
De publica compositiōe, siue collatione potus in aula a pri scis uocitatus		char. lxxv.
De matutinis natiuitatis Christi Papa pręsente		char. lxxvi.
De ordine cantantium lectiōes	:	char. lxxviii.
De laudibus, & missa in Aurora		char. lxxviii.
De missa maiori Papa personaliter celebrante		char. lxxviii.
De traditione ensis, & pilei, cuius benedictionem require su pra in prima parte		char. lxxix.
De uesperis in uigilia natiuitatis Christi Papa in crastinum non celebraturo		char. lxxxv.
De missa in die Natiuitatis Christi Papa pręsente non cele brante		char. lxxxv.
De uesperis uigilię natiuitatis Christi Papa absente		cha. lxxxvi.
De prima missa natiuitatis Christi Papa absente		cha. lxxxvii.
Si Papa in nocte natiuitatis Christi personaliter celebrat		cha. lxxxvii.
De laudibus, & secunda missa Papa absente		cha. lxxxvii.
De tertia missa in die natiuitatis Christi Papa absente		cha. lxxxvii.
De die Sancti Stephani		cha. lxxxviii.
De festo Sancti Ioannis Euangelistę	:	cha. lxxxviii.
De uigilia Circumcisionis, & eius festo	:	cha. lxxxviii.
De uigilia Epiphanię Domini	:	cha. lxxxviii.
De festo purificationis Beatę Marię uirginis		cha. lxxxviii.
Ordo distribuendi candelas		char. xc.
De die cinerum		char. xci.
De officio dici cinerum Papa absente	:	char. xcii.
Si Papa in die cinerum celebrabit	:	char. xcii.
De prima Dominica quadragesimę	:	char. xciii.
De secunda Dominica quadragesimę		char. xciii.
De tertia Dominica quadragesimę		char. xciii.
De quarta Dominica quadragesimę, quę dicitur Letare, si ue de Rosa		char. xciii.
De quinta Dominica quadragesimę		char. xciii.
De sexta Dominica quadragesimę in palmis Papa pñte		char. xciii.
De officio Dominicę palmarum Papa celebrante		char. xciv.
De officio Dominicę palmarum Papa absente		char. xciv.
De matutinis tenebrarum quartę Ferię maioris hebdoma dę Papa pręsente		char. xcvi.

TABVLA

De matutinis tenebrarum quartæ feriæ maioris hebdomadæ Papa absente		char.	xcvii.
De quinta feria maioris hebdomadæ, quæ cœna Domini dicitur Papa præfente		char.	xcvii.
De processibus, qui fiunt per papam		char.	xcviii.
De mandato faciendo	:	:	char. xcviil.
De officio in cœna Domini Papa celebrante		char.	xcix.
De officio dici Iouis Sanctæ Papa absente		char.	c.
De lotionibus pedum tredecim pauperum Papa absente		char.	c.
Quando Papa processibus tantum interesse uolet, & publicam indulgentiam populo dare		char.	c.
De sexta Feria maioris hebdomadæ Papa præfente		char	c.
De matutinis tenebrarū quintæ, & sextæ feriæ maioris hebdomadæ		char.	ciii.
De indulgentia danda populo	:	:	char. ciii.
De officio dici ueneris Papa celebrante		char.	ciii.
Quod Papa hac die non sedet in sede in camera		char.	cv.
De officio Veneris Sancti papa absente		char.	cv.
De sabbato Sancto Papa præfente	:	:	char. cvi.
De habitu Papæ		char.	cvii.
De sabbato Sancto Papa absente	:	:	char. cvii.
De sabbato Sancto Papa celebrante		char.	cvii.

SECTIO SECVNDA

De festo Resurrectionis Domini Papa celebrante.		char.	cix.
De communionem Imperatoris, aut Regis		char.	cx.
De festo paschatis Papa non celebrante		char.	cx.
De secunda Feria post pascha	:	:	char. cx.
De tertia Feria post pascha		char.	cx.
De sabbato in albis, cum dantur Agnus Dei		char.	cx.
De eodem die quando non fit Agnus Dei		char.	cxi.
De festo annûtiationis Beatæ Mariæ uirginis, & uesperis palibus in quadragesima		char.	cxi.
De festo Sancti Marci	:	:	char. cxii.
De uigilia, & festo ascensionis Domini		char.	cxii.
De uigilia pentecostes, & mutatione capparum		char.	cxii.
De die pentecostes		char	cxii.
De uigilia, & festo Sanctæ Trinitatis	:	:	char. cxii.
De uigilia corporis Christi		char.	cxii.
De festo corporis Christi Papa præfente		char.	cxiii.

TABVLA

De supplicatione huius diei Papa absente	char. cxiiii.
De uigilia, & festo Sancti Ioannis Baptiste	char. cxiii.
De uigilia, & festo Apostolorum Petri, & Pauli	char. cxiii.
De festo uisitationis Beatæ Mariæ uirginis	char. cxiii.
De uigilia, & festo assumptionis Beatæ Mariæ uirginis	char. cxiii.
De uigilia, & festo natiuitatis Beatæ Mariæ uirginis	char. cxiii.
De uigilia omnium sanctorum, & mutatione capparum	char. cxiii.
De festo omnium Sanctorum	char. cxiii.
In uesperis, & matutinis defunctorum Papa præsentē	char. cxiii.
De uesperis, & matutinis mortuorum Papa absente	char. cxv.
De commemoratione animarum Papa præsentē	char. cxvi.
Quando Pontifex nollit absolucere	char. cxvi.
De cōmemoratione oīum fideiū defunctorū Papa absente	char. cxvii.
De uigilia, & festo dedicationis Basilicę Saluatoris	char. cxvii.
De uigilia, & festo dedicationis Basilicę pricipis Aplorum	char. cxvii.
De anniuersario pontificis proxime defuncti	char. cxvii.
De Anniuersario Assumptionis summi pontificis	char. cxviii.
De Anniuersario coronationis summi pontificis	char. cxviii.
De Anniuersario generali oīum summorum pontificum, & cardinalium Sanctę Romanę Ecclesię defunctorum	char. cxviii.
De missa, quę pro animabus Imperatoris, Cardinalium, & Regum nouiter defunctorum in capella dici consueuit	char. cxviii.

CAPITA TERTII LIBRI

SECTIO PRIMA

De Reuerentiis, & primo de reuerentia altaris	char. cxx.
Quod Pontifex Romanus nemini reuerentiam facit	char. cxx.
De Reuerentiis, quę Romano pontifici exhibentur	char. cxx.
De solenni reuerentia cardinaliū quō, & quādo fiat	char. cxx.
De Reuerentia cardinalium ordinaria erga pontificem	char. cxxi.
De Reuerentia cardinalium inter se	char. cxxi.
Quando assurgunt cardinales, & prælati in capella	char. cxxi.
De Reuerentia cardinalis, qñ uenit officio iam inchoato	char. cxxi.
De Reuerentia erga cardinales	char. cxxi.
De Reuerentiis, quę sunt cardinali diuina celebranti	char. cxxi.
De bulla pro celebrando super altare Sancti Petri	char. cxxi.
De Reuerentiis, quę priuatim sunt cardinalibus	char. cxxii.
De Reuerentia Episcoporum erga cardinales	char. cxxii.
De Reuerentia, quę sit Episcopo celebranti	char. cxxii.

TABVLA

SECTIO SECVNDA

De ordine sedendi in capella				char. cxxii.
De illis qui stant				char. cxxiii.
De feruentibus armorum				char. cxxiiii.
De clericis cerimoniarum				char. cxxv.
De Cardinali assistenti Pontifici in diuinis				char. cxxvii.
Quando Episcopus Cardinalis assistit Papę celebranti				& de diebus sup
plicationum				char. cxxv.
Qñ p̄byter Cardinalis assistit Papę celebranti				char. cxxv.
De assistentia in uesteris cum paramentis				char. cxxv.
De assistentia in missa cum paramentis.				char. cxxv.
De assistentia Cardinalis sine paramētis in uesteris.				char. cxxvi.
De assistentia in missa sine paramentis				char. cxxvii.
Quo cardinalis assistens seruit in sua assistentia				char. cxxvii.
Quod Papę debent osculari manus, cum aliquid traditur, siue ab eo accipitur				char. cxxvii.
De assistētia diaconorum Cardinalium, & quomodo Papa paratur in camera ordinare				ch. cxxviii.
De officio Cardinalis diaconi euāgelium lecturi				ch. cxxviii.
De supplēdis uicibus Cardinaliū in assistētia Papę deficiētiū				char. cxxxi.
De officio assistentiū nō Cardinalium. S.D.N. Papę				char. cxxxi.
De officio Sacristę				char. cxxxii.
De officio protonotariorum				cha. cxxxiii.
De seruitio Subdiaconi Apostolici	:	:		cha. cxxxiii.
De auditoribus				cha. cxxxiii.
De Magistro sacri palatii	:	:		cha. cxxxiii.
De Clericis camerę				cha. cxxxiii.
De Acolythis	:	:		cha. cxxxiii.
De cubiculariis secretis				cha. cxxxiii.
De Secretariis, & aduocatis	:	:	:	cha. cxxxiii.

SECTIO TERTIA

De habitu oium tā celebrante Pontifice, q̄ non celebrāte				cha. cxxxiiii.
Vbi, & quando capiunt paramenta				cha. cxxxiii.
De auditore, & correctore	:	:	:	char. cxxxv.
De habitu Papę				char. cxxxv.
De habitu Cardinalium	:	:		char. cxxxv.
De habitu prælatorum				char. cxxxv.
De habitu Cardinalium & prælatorum Religiosorum				char. cxxxv.

TABVLA

De habitu sermonem habituri.	char. cxxxv.
De circulis Cardinalium, qui fiunt ante Papam.	char. cxxxvi.

SECTIO QVARTA

De hñtibus sermonē in capella papæ, & primo de Papa.	char. cxxxvi.
De Cardinalibus,	char. cxxxvi.

SECTIO QVINTA

De quibusdā extraordinariis, & regulis generalibus, & primo de auditore, & correctore.	cha. cxxxvii.
De incensatione altaris, & aliorum ordinarie.	cha. cxxxvii.
De ordine dandi pacem inter missarum solennia.	cha. cxxxviii.
Quando Papa lauat manus ante missarum solennia, & actibus publicis.	char. cxxxix.
De luminaribus in capella papæ, & sacris imaginibus super altare.	char. cxl.
De ministris celebrantium.	char. cxl.
De Euangelio, & Epistola græce legendis.	char. cxl.
De genu flexionibus in capella.	char. cxl.
De mitris, & Tiara cum triplici corona, quibus Papa utitur.	char. cxl.
De processibus generalibus.	char. cxli.
Quibus diebus uocantur Cardinales ad capellam Papæ, & quibus fit sermo, uel non fit sermo, & quando fiunt Versetæ, aut supplicatio.	char. cxli.
Dies in quibus nostro tēpore Papa, aut cardinales celebrāt.	char. cxlii.
Quibus diebus Pontifices Romani consueverunt a consistorio secreto cessare.	char. cxlii.

ANAT.
SANCTISSIMO.D.NOSTRO DOMINO LEO.
NIX.PONT.MAXIMO CHRIST.MAR.ELE.
CTVS ARCHIEPISCOPVS CORCIREN.
FOELICITATEM.

Et ystissimam Sacrarum Cerimoniarum Observationem
Beatis. Pater, & una cum ipsa Religione ortam esse con-
spicuum est. Velur.n.hæc mortalibus semper optima, ac
summopere necessaria extitit, utpote:qua Deos immorta-
les suspicerent, admirarentur, & colerent, ita sine debito
Cerimoniarum ornatu inculca est, informis, ac omni pulchritudine na-
cua. Placet recognitio Principi. Beneuolentia placet. At multo magis gra-
tum obsequium, si & gestuum ueneratione, & compositione uerborum,
& munerum blandimentis afficiatur. Sedet in sublimi folio Rex omniū
optimus, circumstant Diuine mentes, quæ certatim se illi gratas reddunt,
diuersis agirationibus Cœli mouentur. Coeunt partim, partim dissen-
tiunt Elementa. Quod suum est agunt alia, & pro temporis uarietate mu-
tantur. Summa deniq; consensione, disparibus tamen officiis sibi ipsi cō-
sonat, suoq; principio obsequitur uniuersum. Quare mortales quoq; quos
cum Diis mercaturam quandam exerceat Plaro commemorat, Et pteci-
pue nos, qui supremi illius splendoris facti sumus diuina uoluntate parti-
cipes candidissime Pietati, purissimisque Sacrificiis delectum cerimonia-
rum iniunximus. Quem pia hæc editio tuo dicata nomini continet, Quæ
post tot annos sub tanto Principe in lucem prodiiisse letatur. Vbi nō Del-
phica Oracula, neq; Thamaræ, aut Orphei Hymnos, quibus se adeo ias-
tauit Græcia, non Sybillinos affatus, aut uanam Hebræorum supersti-
tionem, nō mutabilem Caldeorum ignem, neq; Egyptiorum Serapim,
aut Persarum solem inuenies: Sed Diuini Numinis deductionem, preces
castissimas Cœlestis Patris speciem, Sacratissimos ritus, Archana ptefi-
gurata misteria. Quid.n.aliud Pontificum electio, Conciliorum norma,
Diuotum adscriptio, Cardinalium allectio, Pōtificalis pompa, admissio
principum, aliorq; sacrorū usus, q̄ in unum totius uniuersi Principē sum-
mum consensum, Dei prouidentiam, potestatem, splendorem, Imperium,
liberalitatē ostendunt: Nobis certe hoc in Diogenis fano constitutis me-
lius, q̄ per has Cerimonias, Quibus adeo celebratur Roma, tuaq; autho-
ritas colitur, Diuina omnia illucere non possent. Hanc itaq; lucubrati-
onem accipe Sacratissime Pontifex, Quæ tantis auspiciis sub tuo Augu-
stissimo Principatu in uulgari promeruit. Hanc inquam accipe, letoq;
animo amplectere, q̄ tam pro sui ipsius Dignitate, q̄ pro tui Amplitudi-
ne gratissima quidem omnibus futura sit, Et plurimum iocunditatis per-
petuis temporibus Allatura.



SACRARVM CERIMONIARVM ROMANAE ECCLESIAE
LIBER PRIMVS.

DE LOCO CONCLAVIS PRIMVM DELIGENDO
SECTIO PRIMA.

ACRAS Apostolicę Sedis, Romanęq; Pōtificis Cerimonias, ritus, & obseruationes quibus Summi Pōtifices uti consueuerunt, collecturi congruū arbitramur ab ipsa Romani Antistitis electione inchoare, Si prius locū, in quo electio ipsa celebrāda est, descripsimus. Et quamuis Romani Pontificis electio, ubicunq; Pontifex decesserit, ex Gregorii decimi, Clementis quinti decretis, & institutis celebrari debeat, tamen quia frequenter Romę ubi plerunq; agitur & auditores causarum Pontifice absente relinqui consueuere, & in palatio apostolico apud Sāctum Petrum haberi solet, ut pote in peculiari, & propria sede, locum conclauis. (Ita enim hodie appellāt, ubi patres pro electione includuntur) in ipso Apostolico Palatio designabimus. Is locus continet aulas superiores duas, siue tres, & Sacella duo, & ita Vndiq; firmis repagulis, muroq; clauditur, ut ostia nulla, fenestrę nullę nisi altissimę, exitus nullus, Introitus tantum unus supersit.

ideo apud nullum alium Cardinalem, sed apud cum tantum, aut apud aliquam eodem sacram (si magis id libet) conuenire solent. Inter alia ibi constitunt quadruplices custodes futuri conclauis. Primę portę palatii custodia alicui magno prelato, uel nobili potenti, ut primum obiit Pontifex, committitur, qui armata cohorte die noctuq; palatium, patresq; tuetur. cui ducenti, siue trecenti pedites assignantur. Secunda custodia est in prima porta, qua ad locum conclauis ascenditur. Et hæc demandatur conseruatoribus, & capitibus Regionum urbis: qui adiunctis sibi aliquibus nobilibus ciuibus portam ipsam custodiant. Tertia custodia in secunda porta aliquanto superius demandari solet oratoribus laicis, siue non prelati Regū, aut principum, aut etiam aliquibus magnis, & potētibus perceribus numero ad id idoneo. Quarta autem custodia, quę est in ipso adiutu unico conclauis committi consuevit Prelatis dignioribus Romanę curię sex aut octo, siue sint oratores, siue non, & si cōmode fieri potest, & alioquin idonei censeantur curandum, ut ex diuersis nationibus eligantur, ut omnium studiis tractetur, quod ad omnes pertinet. Sed hæc omnia quoad custodiarum distinctionem, & custodum numerū, & qualitatem in arbitrio sunt Sacri Senatus, qui per tēporis & loci cōmoditate, & cōditiōe oportune providere cōsuevit. Custodes primę portę palatii cum armatis, ut primum obiit Pōtifex, locum seruant. alii uero cum patres intrant conclauem. Et hæc quidem porta quatuor, ut diximus, serris munitur, extra una, supra porticulum duabus, infra porticulum ipsum etiam una. Et similiter steriore parte idem porticulum una: custodes ipsius loci clauēs duas portę, & clauem porticuli retinent clerici cerimoniarum: aliam portę clauē & clauem porticuli interioris: ita ut neq; porta, neq; porticulum aperiri possit sine cōsensu illorū, qui sunt itus, & qui sunt extra. Aulę siue duę sint siue tres, reseruātur per deambulationē patrū. Et in una ex eis remotiori scilicet aliquādo simul cōuenire ad ea statuenda, quę sunt præter electionem Pontificis. Quāq; secundum sacrorum canonum cōstitutionē fas non sit patribus aliud tractare in conclauē, nisi de prouidēdo manifesto, & urgente periculo terris Ecclesię & de substituēdo per tēpore penitentiario summo, & Camerario. S. R. Ecclesię, si iterea uacaret, non ē tñ incōueniens & a maioribus nostris frequētatum est tractare aliqua, quę & si ipsum actum electionis præcise non respiciant, tñ laudabile regimē futuri Pōtificis concernunt, & ipsius Pōtificis religiosam administrationē honestiori quodā uiculo tēperant. Ceterum si aliquando cōtingeret, ut alibi celebrāda esset Pōtificis electio: hinc esset sumēdum exēplum, & curandum in primis, ut locus ipse idoneus, & tutus, & fideli militum manu munitus sit: deinde ut aditus ad conclauē triplici custodia firmari possit, tum aulam quandam ita capacem habeat, ut in ea cellulę omnes pro Cardinalibus commodē cōstituantur: Inde ut sacellum cōtineat pro re diuina, & electione celebrā

da, idoneum: demum aulas aliquas pro deambulatione, & latrinas ad partem: & ita claudendum est ipsum conclave, ut nemo inclusos uidere, nec eos alloqui, aut ad eos quippiam latenter transmittere, iacere uel solo modo queat. In eum locum supellex opportuna conuehenda est pro Cardinalibus & eorum famulis, esculenta & poculenta nulla, præter aquam & confectiones, & quæ ad medicinam pertinent. Quæ uero ad cibum & potum attinent, portantur uespere & mane singulis diebus. Descripta sunt marie loci in quo electio celebrari debet cõuenienti forma, ad ipsam electionem deueniendum est: cuius modum & originem altius aliquantulum repetere non incongruit.

¶ Ordo eligendi Pontificis & ratio.

Cap. II.

Vs itaq; eligendi summi Pontificis a Christo domino deriuatus est. Ipse. n. Christus primum denominatione successorem instituit dicens Petro: pasce oues meas: Et ea ratione Petrus Clementem et nominauit: quod tñ ita credit, si a Senatu ecclesiæ Ro. admittetur. Senatus autem Romanæ ecclesiæ a Petro diuina inspiratione institutus est: cum quo omnia ardua ecclesiæ negocia explicaret. Ad quæ referret, uidelicet collegium. xxi. Senatorum ex presbyteris & diaconibus Romanæ urbis instar. xxi. seniorum quos agnus dei Christus Saluator in Apocalypsi Ioannis astantes habere perhibetur. Hos enim Petrus loco assistentium apostolorum post eorum per orbem diuisionem elegerat & designarat, ac consiliarios Romanæ ecclesiæ coadiutoresq; atq; Romani Pontificis electores instituit. cognoscetes igitur huius denominationis formam grauius in futurum ecclesiæ posse nocere. Senatores nõ Clementem acceperunt, sed Linum elegerunt: & illum post Petrum pontificatum Romanum præfisse uoluerunt: quis deinde Clemens decedentibus Lino, & Cleto ab ipso Senatu electus fuerit. Hic autem mos post Petrum longo tempore fuit obseruatus: ut uidelicet Senatores Romanæ Ecclesiæ summum Pontificem eligerent: Ipsi autem Senatores, presbyteri scilicet & diacones urbis temporibus Syluestri primi Papæ sunt appellati. S. R. E. Cardinales: principes uidelicet in Ecclesia: qui postea tempore Innocentii Papæ. iiii. quod ille in concilio Lugdun. euit pro insigni aristocratice & maiestatis in Ecclesia pilcum rubrum suscepere. Interea uero orientibus (ut assolet in rebus humanis) scandalis & scissuris inter eosdem Senatores reliquus clerus Romanus & populus ad presentiam solummodo exhibendam in electione Pontificis: & eius corroboracionem adiunctus est: inde (ut plerumque sic inducta uiolentia aut aliter quomodocumq; alii etiam a Senatoribus ipsis ad ipsum actum & ius electionis actiue tantum ceperunt interuenire: licet passiuè priscis illis temporibus solis ipsis Senatoribus i. presbyteris & diaconibus. S. R. E. ius electionis in summum pontificem conueniret prout patet ex concilio Stephani Papæ: & habetur i

decretis. lxxix. di. oportebat cum duobus sequētibz capitibus. Vnde factis liquet a Petro de presbyteris & diaconibus. S. R. E. in summos pontifices eligēdis, qui semper fuerunt senatores ecclesie: & hodie & Stephani tpiibus cardinales nominati. Procedente autē tpe ad sedandas maiores cōtentiones & tumultus, qui ob eam rem sepe oriebantur, Romani imperatores manus ita apposuerunt: ut nemo in pontificem canonice electus discederet, nisi principis decreto esset cōfirmatus. Liberata post hęc tēpora Italia: ac Romana ecclesia a longobardorum durissimo iugo crepta: Hadrianus primus, ut. lxxiii. di. c. Hadrianus, siue Leo. iii. ut alii uolūt, Romanum imperiū ex Græcis in Germanos trāstulit: Carolusq; magnū Augustum declarauit: cui electionē Romani pontificis, & ius ordinādē Romanę ecclesie cōcessit. Nec multo post Leo octauus imperiū Othoni alemanorū regi ex saxonū p̄fapia primo cōfirmauit. lxxiii. di. in synodo. Sed postea pietissimi Imperatores: quū experiētia didicissent aliis forsitan nō ita piis principibus succedētibz hmoi auctoritatē Romanę ecclesie & reipublicę christianę perniciosam fore: p̄sertim qm̄ Romanus pontifex a Christo institutus est: ut impatorē, & oēs oues pasceret, purgaret, atq; spūaliter iudicaret, illa se potestate abdicarūt: iusq; integrum ad senatum ecclesie & Romanū clerum: & populum rediit. Ludouico p̄sertim Imperatore statuente atq; uolēte. lxxiii. di. Ego ludouicus. ex quo p̄ uera Romani pontificis suprema monarchia satius ostendēda ad id res deducta est, ut Gregorius quintus Othone. iii. cōsentiente imperatores de cætero a nōnullis principibus spūalibus, & secularibus fore eligendos sanxerit: & sic ad summū pontificem dei uices gerētē in terris tanq̄ ad eum, p̄ quē reges tegnat, supremum christianę monarchię principem Romani imperii moderationē pertineret significauerit. Verum cū uariis, cōtrariisq; uulgi seditionibus, atq; studiis, & aliqñ principū uiolentia in electione pōtificis ereberrimi tumultus, cōtentiones, rixę, atq; et cruentissimę pugne cōmitterent: sepeq; altero per uim deiecto alter cathedrā occuparet: res Romanę ecclesie in maximā perniciem deuenerat. Nā paruo annorum in teruallo decē diuersorum meritotū uiri Petri sedem tenuerunt. Bñdictus nonus, Syluester tertius, Gregorius sextus, Clemens secundus, Damasus itē secundus, Leo nonus, Victor et secundus, Stephanus nonus, Bñdictus decimus: cuius successor Nicolaus secundus pōtiffex maxime prudētię & sanctitatis, ut tātis malis obuiaret anno salutis. Quinquagesimo primo supra annū Millesimū in cōcilio Lateranē sacra legē dedit de electione Romani pōtificis p̄ sacrum senatū sacro sanctę romanę ecclesie cardinaliū peragendā esset: quā deinde in cōcilio senē. Alexāder tertius, & in Lugdunē. Gregorius decimus, ac Viennē. Clemēs quitus cōfirmauerūt: cuiusquidē legis obseruātia ap̄licā sedē ex maxima calamitate liberauit. Deinde ut schismata tollerētur Alexāder tertius in cōcilio gñali statuit ut il-

le demū canonice electus censeretur, in quē duę collegii partes consensif-
sent, sed uetuit Symachus cui piā licet Pōtifice adhuc supstiter uerbo seri-
pro: uel pmissi onibus iuramēto: aut aliquo alio mō agere de successorē:
transgressores dignitate & cōione priuans accusantēq; & consocios im-
punitate, ac p̄mio afficiendos censens. Nicōlaus in super p̄fatus uo-
luit. Romani Pontificis electionem cum deliberatione p̄decessoris fie-
ri debere. Post hęc autem ne diutius uacationis incommodis Romana
Ecclesia premeretur, neue patres uariis ambientium studiis corrumpi pos-
sent Gregorius p̄libatus eius nominis decimus in concilio Lugduncē
statuit Romano Pontifice uita functo Cardinales p̄ntes decem tantū di-
es absentes expectare debere, moxq; cum illis qui adessent locum cōcla-
uis in urbe, in qua Pontifex cum sua cura t̄sdebāt, simul ingredi: cū uno
tantum ministro: uel si patens necessitas fuerit cum duobus. Conclauē ip-
sum nullo pariete aut uelamine separandum: in cōi habitandum, ita clau-
dendum: ut nullus postq̄ cōuenierit, egredi queat: Neminem ad colloqui-
um admittēdum: nisi forte te urgente: & uniuerso collegio approbatum
& a nemine nuncios, siue literas accipiendas, fenestram siue porticulum
unum tantum dimittendum, quo subministrari possint, quę ad uitam per-
tinent. Si uero postq̄ patres intrauerint, intra tres dies electionem non p̄-
fecerint: per quinque sequentes dies tam in prandio q̄ in cena uno tantum
ferculo contentos esse oportere. quibus elapsis, si adhuc concordēs non
fuerint: parīs t̄n uinum & aqua illis ministrantur quoad Pōtificē ri-
te eligant. Interim uero nihil de camera Apostolica a patribus p̄cipiēdū
nihil aliud omnino agendū, nisi cōi consensu aliquid pro patrimonio
ecclesię necessario sit prouidendum. Siquis ex patribus ob aduersam ua-
litudinem egressus est, aut de nouo adueniens ingredi uoluerit: re adhuc in-
regra admittendum ea cōditiōe: ut eo utatur quo alii patres tunc utū-
tur. Si extra locum suę cutię Pontifex decesserit: cōueniāt cardinales in
ciuitate illius territorii ubi decessit in palatio ep̄ali, uel alio cōdecēti
loco, & omnia seruēt quę superius sunt dicta. Statuit & alia pleraq; Gre-
gorius: quę ad dños cōclauis & patrum tutelam ac securitatem pertinet
hortatur patres ad electionem rite faciendam pro dei honore & publica
utilitate, & pactiones iuramenta obligationēq; omnes pro ea rē factas
dānat atq; irritat. Hoc Gregorii decretū Clemens confirmans declarat
illudq; per sanctę romanę ecclesię cardinales uacāte sede nullo modo imu-
tari posse: nec licere cardinalibus quicq̄ potestatis, aut iurisdictionis pon-
tificalis tunc exerceat, nisi officio camerarii & maioris p̄nitentiarii, si
forte per id tēpus uacatēt pro tempore prouidere. Pro territorio autē dio-
cesim intelligi uoluit hac additione, qđ si audiētia carū & l̄rarū ap̄li-
carū in aliquo certo loco Pōtifice moriēte remanserit: electionē ibi nō
autem ubi papa decesserit, esse celebrandam nisi prius per papam statu-

tum fuisset de curia transferenda. Item si electione non completa patres de cōclau simul, uel successiue exierint, cōpellendos esse a dñis, seu magistratibus locorum rursus ad conclauē redire: & opus perficere. Demum absoluit omnes cardinales ad effectum electionis ab omnibus celsuris, & pēnis. Extrat & decretum Clementis sexti circa annū salutis quadragesimum supra Mille & trecentos editum: per quod superiora statuta limitantur. Quod quia ultimum est & in sacrorum canonum codicibus non adhuc descriptum de uerbo ad uerbum duximus inferendum.

Clementis &c. ad perpetuam rei memoriam. Licet in cōstitutione a. fe. re. Gregorio papa. x. predecessore nostro super electione Romani pontificis edita in concilio Lugdunensi. inter cetera cautatur expresse, qđ si eūdem pontificem in ciuitate, qua cum sua curia residebat, diem claudere cōtingat extremum, cardinales in palatio, in quo idem pontifex habitat, omnes conueniant, & in eo singuli singulis, nisi illi, quibus ex patienti necessitate duo permittuntur, sint contenti seruientibus clericis, uel laicis, prout elegerint: unum cōclauē nullo intermedio pariete: uel alio uelamine habitent in communi. Et qđ diebus certis non facta prouisione de pastore decursis: panis, uinum, & aqua tantūmodo eisdem Cardinalibus donec subsequatur prouisio administretur: Quia tamen sicut frequentius multorum assertionem & in cardinalatu constituti percepimus: nonnulli ex cardinalibus ipsis in obseruatione constitutionis ipsius grauati nimium extiterunt: multiq; ex ipsis duos in dicto conclau habuerunt seruitores nō absq; scrupulo conscientie ppter ambiguitatem dictorum uerborum, uidelicet ex patienti necessitate duo permittantur in dicta cōstitutione ut p̄mittitur contentorum: Nos providere super his cupientes: ex his & aliis certis causis rationabilibus, quæ ad id nostrum animum induxerunt rigorem constitutionis ipsius, & ad fratrum nostrorum supplicationem in hoc prouidimus temperandum. Statuentes qđ cardinales postq̄ conclauē huiusmodi: seu clausuram pro dicta electione celebranda intrauerint singuli duos seruientes tantum clericos: uel laicos prout duxerint eligēdos, ac insuper singulis diebus p̄ter panem uinum: & aquam in prandio, & in cena unum dumtaxat ferculum carniū unius speciei tantūmodo, aut piscium, seu ouorum cum uno potagio de carnibus, uel piscibus principaliter non confecto & decem salsamentis habere ualeant ultra carnes salitas: & herbas crudas: ac caseum, fructus, siue electuaria. Ex quibus tamen nullum specialiter ferculum conficiatur, nisi ad condimentum fietet uel saporem. nullus uero eorū de alterius ferculo uesci possit, liceat etiam eis ex decētia honestatis habere in clausura huiusmodi, eū in lectis quiescendi causa: uel dormiendi esse uoluerint, intermedia seu uelamina simplicium tantūmodo cortinari, & se. me. Clementis pape quinti predecessoris nostri, & aliis cōstitutionibus ap̄licis cōtrariis: quibus

propter hoc in aliis derogari nolumus non obstantibus quibuscunq. Nul
li ergo &c. Datum Avinion. VIII. idus Decembris. anno. X.

Exhortatio ut reuideantur maiorum decreta super electione.

HAEC pauca ex decretis sanctorum patrum libauimus p ingenii no
stri imbecillitate. Sed hortamur Reuerendissimos. D. Cardinales ut cum
electionis negocium iminebit secundum Hostiensis in sua lectura consi
lium: diligenter reuideant pontificum & conciliorum statuta de electio
ne Romani Pontificis edita & doctorum super ea re interpretatiões. Et
quoniam res ē maxime ardua, indigetq. magna discussione, fiet fortassis
super hac re specialis tractatus. Exequis igit defuncti pontificis per no
uem dies completis, & conclauī opportuno preparato: decima die pa
tres cōueniunt in basilica Sancti Petri, uel alibi pro temporis, & loci op
portunitate: ubi per unum ex eis missa de spiritu sancto celebratur, & in
fine per aliquem prelatum seu aliū doctum uirū habeatur sermo, in quo
moneantur patres ut sepositis omnibus priuatis affectibus deum tātum
pre oculis habētes Sanctę Romanę & uniuersali ecclesię de pastore ido
neo providere curent. Estq. admodum conueniens ut decreta summorū
pontificum pro electione huiusmodi statuta ab ipso oratore summatim
repetantur: & reducātur ad memoriā dominorum cardinalium. Redi
uina peracta si placet patribus tunc intrare cōclauē, clericus cerimonia
rum capiat crucem papalem, & procedat: quē Cardinales sequantur, Epi
scopi, Presbyteri, Diaconi, Crucem præcedunt familiares cardinalium
laici, & immediate cantores cantantes hymnum Veni creator spiritus,
Et in conclauī apud altare prior cardinalium dicit orationem. Deus qui
corda fidelium. post cardinales sequuntur prelati, & alii curiales clerici.
Cardinales crunt cum suis cappis obscuris. Si uero uolūt differre introi
tum ad uesperam, conueniant de hora, & uadant domum ad prædiū, ubi
hora cōgrua fuerit anteq. discedant, si prius hoc non fecerint: qđ facere
conuenit: si post missā sunt ingressuri conclauē, conuocent familiam
suam unusquisq. moneant hortentur omnes primum ad orandum clemē
tissimum deum, ut patribus inspiret ea circa electionem futuri pōtificis
agere: quę suę placita sunt uoluntati & saluti sanctę Romanę ecclesię, at
q. uniuersę reipublicę christianę profutura. Tum ut domum die noctuq.
bene custodiant. magistro domus obediant: pacifice & quiete inter se ui
uant, & per urbem non multum uagentur. Noctu autem domi se omni
no contineant: Deinde hora prescripta in nomine domini uadant ad ba
silicam sancti Petri, si Romę & in palatio apostolico sit cōclauē. Sin ali
bi ad ecclesiam conclauī proximam: & ualde honestum immo necessariū
uidetur, ut anteq. conclauē ingrediātur, patres omnes deo se reconci
lient, confiteantur peccata sua, & qui non sunt celebraturi communi
cent, ut sint capaces gratiæ spiritus sancti in tanta re peragenda admo

dum necessarię. Postq̃ uero omnes conuenerint, ascendant simul ad conclauem. Et quum ad altare conclauis conuenerint, prior episcoporum cardinalium omnibus aliis astantibus, & p̃esente ac rogato aliquo notario exigat corporale iuramentũ tactis sacris euāgeliis a custodibus cõclauis, & a secũdis, ac tertiis custodibusq̃ fideles & diligētes erũt ad custodiendũ palatiũ & cõclauem. Reuerē. D. Cardinaliũ, neq̃ p̃mittēt Reuerēdissimi D. Cardinales ullo modo grauari ultra constitutiones sanctorum Patrum de electione Romani Pontificis statuētes, & maxime Clemētis pape sexti, quas quantum ad eos pertinet, omni studio & integritate seruabũt, & ab aliis pro uiribus facient obseruari. Quarti uero custodes idest portę ultimę introitus conclauis p̃ter hęc iurabunt, qđ non permittent aliquem appropinquare ad portam cõclauis, aut loqui, siue litteras dare aliquomodo illis, qui sunt intus, nisi de exp̃esso consensu totius collegii, & scripta, quę ad collegium pertinerent. Item qđ perferutabuntur cibaria & uasa, quę intromittētur omni solertia & fide intraspiciendo epulas, & fercula, ne forsan laterēt aliquę literę, uinum & aquā in uasis uitreis portari facient, & constitutiones p̃efatas integre obseruabunt. Tum exclusis omnibus aliis prior episcoporum cardinalium ipsos cardinales uerbis conuenientibus hortabitur, ut uelint cogitare magnitudinem rei, de qua sunt tractaturi: qua nihil inter eos excellentius esse potest. Electuri enim sunt Iesu Christi uicarium, Petri successorem, pastore dominici gregis: aulę cęlestis clauigerum, & omnium christianorum principem debere illis memoria repetere formam, atq̃ rationem a sanctis patribus traditas in electione seruanda: quas sine grauissima dei offensa & proprię salutis discrimine p̃termittere non possunt. Proinde dimissis omnibus animi affectibus: solum honorem dei: salutem rei publicę christianę: & Romanę ecclesię commodum ante oculos habeant, & talem eligere curent: qui ecclesię dei p̃eesset, & p̃desse ualeat, & sciat. His p̃actis Reuerendissimi. D. Cardinales ad cellulas quisq̃ suas diuertũt: & camerarius, aliiq̃ officiales camerę apostolicę omnes extra conclauem abire iubent: p̃ter eos, quos remanere oportet: ut infra dicemus. Tum omnibus p̃dictis expulsis porta conclauis cum suo porticulo omnibus ferris claudatur intus & extra: assignenturq̃ clauēs duę clericis cerimoniarum interioribus, & tres p̃elatis custodibus exterioribus. Deinde accensis funalibus aliqui iussu patrum ad hoc deputati latebras angulosq̃ omnes conclauis diligenter scrutantur, ne quis extra ordinem inter clauos remanere possit, in conclaui ordinarie si remanent omnes Reuerēdissimi D. Cardinales, & unusquisq̃ illorũ pro suo seruitio retinet duos seruientes tantũ, si quis aut aduersa ualitudine premeretur conceditur sibi tertius minister ex consuetudine non ex constitutione. P̃terea sacrista sacri palatii solus & duo clerici cerimoniarum. Seruitores Dñorum Cardinalium

SACRARVM CERIMONIA RV M

quifq; hero ſuo famulatur. Sacriſta diuina celebrat in comuni coram patribus, & ueſtes, ac paramenta futuri pontificis ſeruat, preparatq;. clerici cerimoniarum celebranti ſubminiſtrant. ſubſellia pro dominis cardinalibus, ubi & quomō illis placet p̄parant, & in cōi omnibus patribus ſeruiunt: conſucuitq; aliis ſuperioribus temporibus inſtrumentum de electione pontificis conſici. Cum praudii, ſeu cenę tempore cibaria aſteruntur, familię cardinalium cornutas(ita enim coſſinos appellant, quibus illa portantur) uſq; ad ſecundam cuſtodiam deducūt. Tum p̄fectus familię illius cardinalis cum duobus, qui cornutam portāt, uſq; ad ultimā cuſtodiam accedunt. p̄lati cuſtodes cornutam aperiunt, ſercula & omnia: quę intus ſunt diligenter perſcrutantur, nequid literarum inſit. Tū aperto extrinſecus porticulo intrinſecus aperiri per clericum cerimoniarum, uocariq; ſeruentes illius cardinalis, cuius cornuta eſt aduecta, iubēt: illiq; cornutam cum cibis aſſignant & uinū quod eſt in uitreis phialis allatum. Seruitores, qui extra aſtant ad portā conelauis non accedūt: & qui intus ſunt, a p̄latis cuſtodibus cornutas recipiunt, & qui primū uenerint, primum expediuntur. ante portam intus aliquantulum remote ſuſpēditur cortina quędam, ne per porticulum cum aperitur, uideri poſſint, qui ſint intus. Et hoc ſemper ſeruatur cum cibaria portantur.

Primis tribus diebus miniſtrantibus patribus cibi libere pro eorum uolūtate, illis elapſis panis: uinum: & aqua cum uno ſerculo tantum carniū: piſcium: uel ouorū unius ſpeciei cum ſaſamētis ſapore: caſeo: herbis crudis: & fructibus. Neq; ſecundum conſtitutionem Clementis licet alicui ex patribus de ſerculo alterius ueſci. Dum patres comedūt, aut aliquid aliud in cellulis agūt, cortinę anteriores & collaterales aperte ſemper eſſe debent, niſi cum in lecto inter diu ſiue noctū quieſcunt. Cum autem collegialiter a patribus eſt aliquid agendum, utuntur croceis obſcuris: & ſubtus paruo caputio ſupra rochetum. Eſt autē crocea genus chlamidis longę ad terram uſq;: a parte anteriori aperta a ſummo ad imum circa collarē rugoſa, in formam capparum p̄latorum, ſi demas cuculum. quando autem ſunt in cellis, aut per aulas deambulant, poſſunt eſſe in rochetis ſiue cum paruis mātellis deſuper ut magis placet. Cauēat diligētē patres, ne cum horas canonicas ſoli: uel cum alio legūt, ſeu quippiam aliud in cella agunt, moleſtiam aut impedimentum inferant. Et in primis ne conuenticula noctū agerent, neue ambiendo per cellulas, ſiue per aulas immoderate diſcurrant. Idq; multo magis curent ſeruentes, maxime: ne dum patres quieſcunt, ſurſum & deorſum diſcurrēdo ſtrepitum faciant. Noctū locis oportunis ardeant lampades, & aſſiduo in locis tenebroſis apud latrinās. Conſueuerunt noſtris temporibus patres anteq̃ ad electionem deueniant, ſtatuerē quędam communi conſenſu a futuro pontifice confirmanda, quę poſtea ſinguli ſubſcribūt, iuramētōq; aſtringūt.

se obseruatueros si ad Pontificatum assumantur. hęc ubi perfecrūt de electione agere incipiunt.

Quę seruanda ne electio possit impugnari.

Sed aduertendum est per Reuerēdissimos. D. Cardinales, ut in electio ne seruent sanctorum patrum canonicas constitutiones. Nicolai secūdi sed Alexandri tertii. Gregorii decimi. Clemētis quinti, & sexti, & aliorū siquę sunt, ne impugnari possit electio. Sciātq; tam episcopos, q̄ p̄sbyteros, seu diacones cardinales equalem in eligendo potestatem habere, neq; fieri elationem meriti ad meritum: neq; zeli ad zelum: sed numeri ad numerum. Ita ut ille: qui a duabus partibus cardinalium cuiuscunq; ordinis sit rite electus sit: pro uero & indubitato pontifice habeatur, & cardinales nouos, ut primum creati, & publicati fuerint, eandem habere potestatem in electione nisi os fuerit eis clausum a Pontifice & non apertum ante mortem, quia tunc non haberent potestatem. sin autem nō fuisset eis os clausum integra permaneat potestas. Post mortem Innocentii yi. in electioe suecessoris, in qua fuit electus Vrbanus quintus extra collegium, tunc abbas Sancti Germani Altisiodorēsis de Rocha: abbas Cluniacensis assumptus in Cardinalem per Innocentium primo uenit ad curiam in die obitus dicti Innocentii: & quīs installatus non esset in consistorio nec haberet titulum, fuit admissus per alios cardinales ad conclauē electionis, ut alii Cardinales at̄qui: & ita duo ex cardinalibus antiquis ex cōmissione collegii causa cognita indicarunt esse faciendum, quia sola assumptio ad cardinalatum habet ius eligendi, & alia cardinalibus conueniētia, & propterea Papa in tempore clausit os nouis, quod prius erat apertum. Et quāuis Romanus Pontifex canonice institutus nullo humano iudicio iudicari possit, nisi fiat hereticus, si tamen contra formam istarum constitutionum papatum sibi usurpauerit, tam ipse q̄ ei adherentes sunt ex cōmunicati, & similiter electus per seditionem, impressionem, uel quodlibet aliud ingenium uidelicet per calliditatem, & fraudem. Consuetudo fuit apud superiores, ut duę missę singulis diebus in conclauē dicerentur, una de die currenti altera propria que se deuacante dicitur, & scripta in fine huius uoluminis, una per sacristam, altera per aliquem ex capellanis cardinalium, nisi ipsi cardinales personaliter uelint celebrare. Cum igitur de electione agere uolunt audita missa domini cardinales soli in capella illa remanent, sedentq; super scabellā, siue scamnā illis paratā: sup̄ altare restat calix uacuus & patena, ante altare mensa parua rubeo panno coperta ponitur, & super eam pugillares, & papyrus: Inter concanuum & altare iuxta mensam ponuntur scabellaria tria. In quorum medio Episcoporum, a dextris p̄sbyterorum, & a sinistris diaconorum cardinalium priores sedent. Sacrista uero, familiares cardinalium, & omnes alii, qui in conclauē reperiūtur, in capella ma-

SACRARVM CERIMONIARVM

jori ubi cellule sunt clauduntur, soli clerici cerimoniarum solent extra portam capelle parue, ubi patres clausi de electione tractant, expectare, prestos uenturi si a patribus pro aliqua re uocentur. Cum omnes ordine suo cōderint prior Episcoporum in loco predicto sedes cōmodis uerbis hortatur patres ad prouidendum sanctę Romanę Ecclesię de uiro idoneo, & sufficienti, & qui tātum onus utiliter ferre queat, Deinde proponit eis per quam uiam ad electionem procedere placeat, per uiam compromissi, siue per uiam scrutinii: quod si forte aliquis patrum diceret in hac sententiam. Reuerendissimi domini perspecta singulari uirtute, probitate &c. Reuerendissimi. D.N. ego iudicarem sine alio processu ipsum eligendum ad summū Pōtificatum, & ex nūc ego eligo ipsum in summum Pōtificē sanctę Romanę Ecclesię, si alii uel saltem due partes istius sententiam sequerentur, & uiua uoce simili modo illum talem eligerent, ille esset canonice electus, & uerus papa, Et uocatur per uiam spiritus sancti talis electio siue codulis aut compromisso. Sepeq; apud maiores nostros fuit celebrata hęc uia. Si dominis cardinalibus placuerit procedere per uiam compromissi, oportet quod omnes cōcordent ad compromittendum, aliter nō tenet: nisi forte due partes tādū in sententia permancerent, quoad compromissarii electum nominarent, illumq; compromittentes comprobarent. tūcq; ut electus a duabus partibus esset canonice electus, forma autem talis compromissi est huiusmodi.

IN NOMINE DOMINI AMEN. anno eiusdē &c. die &c. Nos Episcopi, presbyteri, & diaconi sanctę Romanę ecclesię cardinales omnes & singuli in consistorio existentes uidelicet. T. ostiē. D. portuē. & sigillatim omnes alii nominentur cardinales de electione tractantes summi Pōtificis: elegimus, & eligimus per uiam procedere compromissi, & unanimitē, & cōcorditer nemine discrepante elegimus compromissarios Reuerendissimos patres Dominos. T. episcopum &c. A. tir. sancti. N. presbyterum &c. L. sancti Hadriani diaconum cardinales quibus damus plenariam facultatem, & potestatem prouidēdi sanctę Romanę ecclesię de pastore sub hac forma uidelicet quod duo ex ipsis possint eligere tertium de seipsis, & omnes tres concorditer de collegio, uel de extra possint Romanę & uniuersali Ecclesię prouidere. Et uolumus quod dicta potestas duret usq; ad consumptionem cādele inibi ex cōsensu singulorum accēse, & promittimus nos illum pro Romano pōtifice habituros, quem dicti compromissarii in forma predicta duxerint eligendum &c. compromissarii uero ad partem in aliquo loco separato se retrahant, & primum in se se protestentur, quod per quācūq; prolationem uerborum nō intelligunt dare cōsensum suum, nisi in scriptis illum expresse ponāt, ut inter se possint uti uerbis humanis & reuerentialibus sine pręiudicio. Alius modus est, & magis tritus procedēdi per uiam scrutinii: qui si magis placet, pri-

mo deliberandum est, an post scrutinium eadem die sit attrētanda uia per accessum. deinde omnibus in locis suis in capella cōsidentibus prior Episcoporum cū cedula sua in manu, accedit ad altare, & genuflexus aliquātulum orat, tum surgit, & cedulam prædictam, quam primo osculatur, in calicem reponit, Priore Diaconorum a sinistra parte altaris, ubi epistola legitur stante, & patenam manu sua eleuante: has cedulas, quæ uota eorum continent, scribere solent Reuerēdissimi Domini ad partem, quomodo eis placet in hanc formam. Ego. A. Episcopus ostien̄ &c. Cardinalis &c. eligo in summum Pontificem. Reuerendissimum Dominum meum. D. S. titu. Sancti Mārci Presbyterum Cardinalem, & eodē modo quisq; nominare potest duos, aut plures de collegio in eadem cedula, & aliquem extra collegium a tergo ipsius cedulat. Cedulam ipsam bene plicatam sigillo suo annulari signat: & ut diximus facta prius oratione illam de oscula tam quisq; in calicem ponit. Vt autem prior Episcoporum cedulam in calice posuit, accedit ad dextrum cornu altaris, & ibi cum priore diaconorum patenam eleuat, dum patres uotorum cedulas calici imponunt. Qui ordine suo omnes sigillatim Episcopi Presbyteri & Diaconi, eodē modo, ut de priore Episcoporum diximus cedulas in calicem mittunt, cedulis in calice depositis sedent patres, & quisq; ante se scabellū habet cū papyro & pugillaribus in papyro scripta sunt per ordinem patrum omnium presentium nomina cum aliqua distantia ita ut unum tantū nomē in quolibet uersu contineatur, in hunc formę modum.

Reuerendissimus Dñs Nicenus habet.

Reuerēdissimus Dominus Rothomageñ. hēt. Et sic de singulis. Et scribuntur nomina, quibus communiter appellantur propter breuitatem & nō nomina titulorum. Tum prior Episcoporum calicem de altari simul cum Diaconorum Priore sumens illud super mensam prædictam imponit: deinde & ipse et Diaconus. sedent a dextris Priore Presbyterorum sedente: ut prædiximus, Prior deinde Episcoporum sedens calicem manu dextra capiens: ac sinistra patenam firmam retinēs: calicem ipsum super patenam immittit. Ita tamen ut nihil effundat, & iterum calicem erigens super mensam, ut prius erat, illum cōstituit, tum sinistra aliquātulum patenam eleuans dextra cedulam unam, quæ sorte ad manus uenit palam digitis duobus extrahit: illamq; primo priori presbyterorum ostendens: legēdam porrigit Diaconorum priori: qui eam mox aperit & uoce qua ab omnibus exaudiri possit distincte legit. Ego. N. Cardinalis Papien̄. eligo in summum Pontificem Reuerendissimum Dominum meum. D. B. titu. sanctę Sabine presbyterum cardinalem &c. ut ibi scriptum inuenit. Cardinales omnes tam ipsi tres priores q̄ alii super nomina in cedula nominatorum: eligentium nomina scribunt in papyris suis uel signū aliquod faciunt, omnibus cedulis perlectis & uotis eligentium descriptis. Tres

priores uota computant, & alta uoce habētes plures uoces Diaconus nominat dicendo. Reuerendissimus. D. A. habet uoces decem, & Reuerendissimus. V. habet uoces octo. Et Reuerendissimus. D. habet uoces septē. Deinde si non potest attemperari uia per accessum, & uoces non sufficiūt: Re infecta partes discedunt, neq; per totum diem aliud agi potest circa actum electionis, quia non fit bis in die scrutinium. Sequenti die iterū summo mane in capella cōueniunt & Re diuina peracta scrutinium, ut die p̄terita faciunt, cedulas in calicem mittunt, quæ a prioribus extrahuntur, leguntur, & computantur ut supra. Deinde si duæ partes in cedulis nō cōueniunt procedunt ad electionem per uiam accessus. Nam hoc pacto celerius ad finem electionis perueniunt ad illos accedēdo quo in cedula nō nominauerit, & potest fieri accessus ad unum, uel plures sicut & nominatio in cedulis, sed ex honestate & decore iuniores debent aliquātulum expectare, qđ antiquiores accessum incipiant. Illis uero diutius supersedentibus quilibet potest incipere, surgit qui uult incipere & dicit. Ego accedo ad Reuerendissimum Dominum meum talem, & statim omnes signāt super nomen electi nomen accedentis, & simili modo & alii, qui uolūt accedunt, & signantur. si non concurrunt duæ partes nihil factum est, & sequenti die ad scrutinium reuertuntur. Si autem uoces sufficiunt: qui ultimo ex necessariis uocibus accedit solet dicere. Et ego accedo ad Reuerendissimum Dominum meum talem, & facio eum Papam. Et notādum. qđ si accessus fieret ad plures imperceptibiliter & inconfuse ita, ut duo haberent duas partes: memini ius acquiri & pro infecto haberi. Legimus superioribus temporibus cū duæ partes in electione concordabant: priorem diaconorum consueuisse inducere electum mantum Papale dicendo. Ego inuestio te de Papatu, ut p̄sis urbi, & orbi. Sed hodie non seruatur. Conuenientibus duabus partibus in unum quempiam ille uersus, & indubitat est Pontifex, tamen consueuerunt & alii accedere, & rursus prior Episcoporum omnibus sedēribus nomine totius collegii illum talem eligi in Romanum Pontificem, & eius assensum requirit. Quo habito omnes surgunt primo ad congratulandum, deinde eum exuunt erocæ, & caputio paruo, & sic cum suo rochetto faciunt illum sedere super ornata sede, quam locant ante mensam, ubi priores sedebant. Imponunt illi annulum piscatoris, & exquirunt quo nomine uelit inscupari: & tunc solet sub scribere constitutiones ante electionem firmatas, & iuratas, & signare aliquas Supplicationes.

Interim uero prior Diaconorum aperta sacrii fenestrella, qua populus expectans uideri potest, crucem proferit alta uoce clamitans. Annuncio uobis gaudium magnum: Papam habemus. Reuerendissimus Dominus Cardinalis malfectē. electus est in summum Pontificem, & elegit sibi nomen Innocentius octauus.

De indumentis electi, & prima ueneratione a Cardinalibus.

His peractis ducitur electus in sacrum, & a Diaconis Cardinalibus exiit uestimentis communibus, quæ ex antiqua consuetudine edunt clericis cerimoniarum, induiturque Papali habitu, toga scilicet lanca albi coloris: caligis rubeis, Sandaliis rubeis aurea cruce ornatis, cingulo rubro cum aureis fibulis, birreto etiam rubro, & demum mundo nitidoque rochetto. deinde imponunt ei amictum, albam longam, cingulū, & stolam ornata cum perlis pendentem a collo, si est presbyter, aut Episcopus. Si autem esset diaconus, stola sit super humerum sinistrum in formā diaconi, si sit subdiaconus, uel infra non ponatur ei stola, & ita indutus educunt, ac super predictam sedē rursus sedere iubent: ibique supplicationes copulantes signat. demum dñi Cardinales depositis crocibus, & paruis capitiis capitis suas cassumunt: Imponunt nouo Pontifici pluuiale rubeum preciosum: & mitram auro, & gemis ornata: illumque sedere faciunt super altare cui Cardinales omnes reuerentiā exhibēt per ordinē pedes manūs, & os deosculantes.

Dum hæc aguntur, portæ conclauis omnes aperiantur. repagula, murique ostiorum, & fenestrarum deiiciuntur. pulsantur campanæ, & signa letitiæ omnis generis eduntur. Pontifex nouus pcedente cruce, & Cardinalibus ad Ecclesiam Sancti Petri descendit: & prostratus ante altare sine mitra aliquādiu orat: agitque gratias Deo, & beatis Apostolis. Tū surgēs a Cardinalibus super altare ad sedēdum constituitur cum mitra, & prior Episcoporum genuflexus incipit. Tēdē laudamus, quem hymnum ceteri prosequuntur. Interim Cardinales pedes electi, manus, & os deosculantur seruato ordine: quod & illi, qui adsunt, plati & nobiles faciunt. finito hymno idē prior Episcoporum stans a cornu sinistro altaris, ubi Epistola legitur, dicit super electū. Pater noster. deinde de & nos &c. Sed libera &c. Saluum fac Dñe seruum tuū electū nostrū. &c. deus meus speratē in te. Vers. mitte ei dñe auxilium de sancto. &c. & de Syon tuere eū. Vers. Dñe exaudi orationē meā. &c. & clamor meus. &c. Vers. Dñs uobiscū. &c. & cū spū tuo. Oremus Omnipotēs sempiternē deus miserere famulo tuo. N. electo in sumū Pontificē, & dirige eū secundū tuā clemētiā in uiam salutis eterne ut te donante tibi placita cupiat, & tota uirtute perficiat per Christū dñm nostrū Amē. His seruatis descendit electus de altari, & uersus ad populū solēniter benedicit dicēs. Sit nomē dñi benedictum. Tum eodē ordine reuertitur ad camerā Papalē, & ibi quiescit, & dñi Cardinales reuertuntur ad propria.

Quod si electus eēt aliquis extra collegiū, & tñ in urbe, uel loco uicino anteq̃ patres exeit e cōclauū uocetur nocte collegiū ab aliquibus platis, & introductus in cōclauū a priore Epōrum intimetur ei electio, & requiritur eius cōsensus, quo habito: oīa fiant, quæ de electo p̃sente superius dicta sunt. Si autē nō cōsenseret iterum ad nouam electionem faciendā pcedāt. Si autē canonicē electus eēt absens: ita quod per aliquos dies eius p̃sēntia

SACRARVM CERIMONIA RV M

haberi nō posset: patres publicata eius electione, & destinata ad electum idonea legatione, conclau i exeant: legati cum mādatis, & autēticis documentis nominato electionem insinuent, & cōsensum exquirant acceptantem summum Pontificem salutent, & habitu Pontificali exornent, referantq; patribus, deinde reliqua peragūt, ut nouo electo, & collegio ui debitor. Si autem acceptare noluerit, iterum dñi Cardinales in conclau reuertāt ad nouam electionem perageudam. Ante coronationem suā electus Romanus Pontifex consistoria tenere nō consuevit, neq; prouisiones aliquas Ecclesiarum facere, Si tamen aliquo impedimento coronationem diutius differre oporteret, & urget necessitas, Ecclesijs recte posset providere, & omnia quę essent p utilitate Reipublicę peragere. & hoc tempore Bulla plumbea literarum suarum ab una tantum parte imprimetur, ubi sunt capita Apostolorum: ab alia autem ubi literę sui nominis imprimi solent, nihil erit. In principio si prius erat Episcopus consecratus, scriberetur Innocētius Episcopus seruus &c. ut aliās. Si autem non esset consecratus Episcopus: scriberetur Innocētius electus seruus seruorum Dei. In fine autem literarum ante datam adduntur hęc uerba. Nec mireris quod bulla exprimens nomen nostrum non est appensa pñtibz. Nam hui, qui fuerunt hactenus electi in Romanos Pōtices ante suę consecrationis, & benedictionis solemnia in suis bullandis literis modum huiusmodi obseruare consueuerunt. In data autem dicitur loco Pontificatus nostri: suscepti a nobis Apostolatus officii anno primo.

De ordinatione, & consecratione summi Pontificis.

Sectio. II.

Æterum si electus in Romanum Pontificem non esset in sacris ordinibus constitutus, ut de Petro Moroneo anachoreta, & de quibusdam aliis patrum nostrorum memoria accedit, statuta per eum die antea, tem coronationis per aliquem Episcopum Cardinalem, uel alium, si magis placet, ordinetur, & ad omnes ordines etiam presbyteratum potest in eadem die simul, uel interpellatis diebus promoueri, ut placuerit. In promotione autem hęc seruabuntur. Conuenient in loco, ubi ordinatio fieri debet, electus Pontifex cum duobus diaconis, & aliquibus presbyteris Cardinalibus, subdiacono & accoluthis apostolicis: & omnes conuenientibus sibi, & tēpori paramētis ornētur. Deinde Episcopus consecrator cum suis miuistris paretur, paretur etiam ante altare, credencia pro consecratore, & credencia pro Pontifice electo cum rebus opportunis ad ordinationem, electus ordinandus ad subdiaconatum in sede sua in loco conueniēti constituta, primo lauet manus, tum supra rochetum paretur amictu, ita tñ ut possit imponi supra caput cum tempus erit: alba, & cingulo de dēe pluuiiale: quod post

post collum remittitur: ut totum retro dependeat: tum mitram accipiat tē-
pori opportunam. Cum omnia parata erunt, electus accedit ad altare, p-
cumbet ad orationem sine mitra: & surgens faciet confessionem cum or-
dinatore, deinde reuertetur ad sedem suam & leget introitum &c. ut alias.
& ordinator procedet in missa more consueto usq; ad collectam ante epi-
stolam exclusiue. Tunc electus super faldistorium procumbet sine mitra.
Ordinator autem in scabello ad eius sinistram cum mitra: & alii omnes in
locis suis sine mitra: & fiet litania per subdiaconum. & cum peruentū fue-
rit ad locum consuetum, surget ordinator: & benedicet electum tertio dī-
cēs. Vt hunc electum &c. ut in ordinario. deinde iterum procumbet, & si-
nietur litania. Tum electus sumpta mitra reuertitur ad sedem suam, & or-
dinator accedet ad eum: & sedenti cum mitra ipse stans cum mitra dat ele-
cto calicem uacuum cum patena: & mox urceolos cum uino, & aqua, bac-
cale, & manutergium: Quia omnia electus tanget ambabus manibus or-
dinatore dicente. Vide huiusmodi ministerium &c. deinde successiue etiā
cum mitra ordinator dicit. Oremus Deum patrem, & dominum nostrū.
&c. Tum deposita mitra dicit. Oremus, flectamus genua, leuate. Et inte-
rim etiam electus surgit sine mitra, & ordinator psequitur. Domine san-
cte pater omnipotens eterne deus &c. qua finita oratione electus sedet si-
ne mitra & ordinator accepta mitra imponit amictum super caput electi
dicēs. Accipe amictum &c. qui mox reassumit mitram, & ordinator im-
ponit illi manipulum in brachio sinistro dicēs. Accipe manipulum &c. tum
surgit electus. extrahitur sibi mitra & pluuiale, & ordinator induit eū tu-
nicella dicens. Induat te Dominus ueste &c. sedet. Deinde electus cum mi-
tra & ordinator tradit illi librum epistolarum dicens. Accipe librum epi-
stolarū &c. Finita ordinatione Subdiaconatus. si electus nō uult ulterius
procedere, reassumit pluuiale & finitur missa more consueto. Si uero pla-
cuerit ad Diaconatum procedere, ordinator, apud altare in suo faldisto-
rio prosequitur collectam dici cum oratione pro ordinando sub eodem p-
Dñm & dicitur epistola suo ordine. Qua finita, si electus ante electionem
erat subdiaconus, paretur in principio sicut diximus, addito manipulo,
& finita epistola pceumbat in faldistorio, & fiet litania, ut diximus. Si autē
tunc ordinatus est, finita epla surgat & deponat tunicellā & iterum sedeat
cum mitra & pluuiali a collo, ordinator autem ad eū accedit & stans cū
mitra dimissis aliis rebus dicit. Oremus dilectissimi Deum patrem oīpo-
tentem &c. & cū peruenerit ad Per oīa secula in p̄fatōe deponit mitrā,
& prosequitur p̄fatōnē usq; ad eum locū, ubi dicitur, & que sunt agen-
da cōcedere. tūc electo sine mitra sedenti imponet ipse solus dextrā manū
super caput dicens. Accipe spiritum sanctū ad robur &c. Deinde psequit̄
p̄fatōnem usq; in suam, tūc deposito pluuiali, & mitra ab assistētibus

SACRARVM CERIMONIA RV M

electo stanti ordinator cum mitra ponit illi stolam super humerum sinistrum dicēs . Accipe stolam cādidam &c. deinde induit eum dalmatica dicēns. Induat te Dominus &c. & mox tradit illi sedenti euāgeliorum librū dicēns. Accipe potestatem &c. Quo facto electo sine mitra surgente ordinator deposita mitra uersus ad altare dicit. oremus, & ministri. flectamus genua. &c. Et ipse prosequitur uersus ad electum. Exaudi Domine. &c. & Domine sancte pater &c. His completis si noluerit ad ulteriora procedere missa suo ordine finitur. Si autem ad presbyteratum tunc erit promouēdus: ordinator reuertetur ad suum faldistorium, & leget graduale, & al leluiā siue tractum: & postea procedet ad ordinem sacerdotalem, ut sequitur: Q d si electus erat prius Diaconus parabūtur omnia, ut supra. & ipsi addetur stola super leuam in formam Diaconi.

Electus Pontifex in ordine Diaconatus existens cum ad presbyteratū uoluerit ordinari: parabitur ut supra diximus, & in missa procedetur usq; ad Alleluia, siue tractum exclusiue, ut prædictum est. & tūc Pontifex electus paratus amictu albo, cingulo, manipulo, stola in modum Diaconi, & pluuiā a collo retro pendente, procumbit super faldistorium ad letaniam si non est facta. & illa ut præmissum est in subdiaconatu finita, reuertitur ad sedem suam. ordinator uero cum mitra ad electum sedentem accedens manus ambas super caput electi detectum imponit nihil dicēs. Et idem faciunt omnes Episcopi, siue presbyteri Cardinales presentes, accedentes tamen cū reuerentia, & detectis capitibus. deinde ordinator stans cum mitra extenta manu super electum stantem dicit, Oremus dilectissimi mi Deum patrem omnipotentem &c. ut in ordinario. Deinde deposita mitra oremus, ministri. flectamus genua, leuate, & rursum. Exaudi nos quesumus domine. Et in fine expansis manibus dicit præfationem per omnia secula seculorum. Et usq; in finem, deinde deponitur pluuiā electi, & ordinator accedens cum mitra reflectit orarium electo ante pectus in modum crucis dicēns. Accipe iugum domini &c. & mox imponit illi casulam ad scapulas a parte anteriori pendētem dicēns. Accipe uestem sacerdotalem &c. post hæc dposita mitra ordinator super electum dicit. Deus sanctificationum omnium auctor. & finita oratione genuflexus ad altare incipit hymnum. Veni creator spiritus. & similiter electus genuflexus & dicto primo uersu surgit & alii prosequuntur, ipse uero ordinator accedit cū mitra ad electum sedentem et cū mitra, & inungit ei ambas manus de oleo sancto cathecuminū producens cū pollice suo intincto duas lineas a pollice dextrę manus electi ad indicem sinistrū: & a pollice sinistro ad indicē dextrū, & mox palmas, & reliqua intus perungit dicēs. Cōsecrare, & sacrificare &c. manus electi ita peructę una sup alterā imponūtur. Tūc ordinator deterfo aliquantulū digito cū micā panis tradit in manus ele

Ati calicem cum uino, & aqua, & patenam cum hostia : quæ omnia electus tangit ordinatore dicente. Accipe potestatem offerre sa. &c. Quibus per actis electus a sua sede, & ordinator in suo faldistorio lauabunt manus cū mica panis & aqua. Deine legatur Euangelium more solito, & liber offertur osculadus electo. tum ordinator dicite. Dominus uobiscum & offertorium. & mox accedet ad electum sedentem cum mitra: & ipse sine mitra accipiat de eius manibus offertorium intorticia accensa panem & uinū, ut est moris: & per singula osculatur manum electi offerentis: post hæc reuertitur ordinatus ad faldistorium, & iterum tam ipse q̄ electus lauat manus: & statim intrant ad altare. Electus accedit ad cornu altaris ubi dicitur Epistola & presbytero Cardinale ministrante & seruiente de libro stans sine mitra, uoce submissa omnia dicit cum ordinatore. & cum ipso concelebrat signando: & etiam uerba consecrationis cum ipso proferendo, nō tamen mouet se loco suo usq; ad communionem: & pceditur in missa in omnibus, ut consuetum est: & pro secreta de die dicitur secreta pro ordinato sub eodem per dominum. post q̄ ordinator sumperit sacrā Eucharistiam & partem sanguinis Christi cum particula corporis, quæ erat intus, cōmunicet electo stanti i ipso cornu de corpore & sanguine Christi, & postea ambo purificentur cum uino: ut eis placuerit. his peractis electus reuertitur ad sedem suam cum mitra, & ordinator cum mitra lauat manus, deinde accedens ad electum. stans sine mitra dicit super electum stantem sine mitra. Respon. Jam non dicam uos seruos &c. Quo finito ordinator imponit ambas manus super eius caput dicens. Accipe Spiritum Sanctum, quorum remisisti &c. & mox explicat casulam, quæ in scapulis erat electi dicens. Stola innocentie induat te Dominus. Quibus finitis imponitur mitra electo. Et tam ordinator q̄ alii Cardinales & prelati assistentes recipiuntur ad osculum manus, pedis, & oris electi, post hæc ordinator redibit ad altare & perficiet missam cum oratione pro ordinato & dicto. Item missa est, uel benedicamus Domino, Electus crucem ante se habens stans sine mitra in medio altaris benedictet omnibus dicendo. Sit nomen domini benedictum &c. & mox ordinator accedens uersus electum tertio genuflexus cum distantia cōuenienti ter dicit. Ad multos annos. & solus recipietur ad osculum oris, & sic expleta ordinatione exuit se uestibus sacris cum orationibus consuetis.

Est hic modus de benedictione: & ad multos annos seruatur etiam si ordines acciperet iu pluribus diebus sigillatim. Si electus nullū haberet ordinem, hæc ordinatio condeceniter fieri poterit die sabbati pcedente diē dñicum consecrationis ep̄alis. Quod si forte electus in Papā esset merus laicus (nā & laicus eligi potest dūmodo sit xpianus, & catholicus) accipiat primam tonsuram & minores ordines, ut alii inferiores, nisi qd̄ erit indutus cum rochetto & manro post collum & mitra. Et in suo faldistorio

SACRARVM CERIMONiarVM

recipiet instrumenta ordinum; & habitum, & non dicuntur monitiões, siue exhortationes, sed a substantialibus incipitur.

Episcopalis consecratio electi in Romanum Pontificem, si prius nõ erat Episcopus, fieri debet secundum maiorum nostrorum constitutiones eadem die, qua benedicitur, & coronatur. Sed quoniam nostris temporibus breuitatis studio alio die facta est: ut in persona fe. re. Sixti Papæ quarti, qui cū fuit electus, presbyter tantum erat, primo ponemus ordinem ipsius consecrationis Episcopalis sine benedictiõe, & coronatione: deinde cõsecrationem cum benedictione & coronatione.

Quomodo consecratur in Episcopum. .C.

Si igitur electo placet consecrari ante solemnia coronationis & priuatim hoc poterit fieri, quando ei placebit. sed conuenientius die dominico, uel festiuo. & fiet hoc modo. Die statuto & in loco ipsi electo commodo tam consecrator, q̃ electus parabuntur omnibus paramentis Pontificalibus cum psalmis .q̃ dilecta. & aliis orationibus consuetis. Electus chirothecas & annulum tantum nõ accipiet: alia autem omnia. Assistunt ad minus duo uel tres Diaconi, & unus presbyter Cardinalis, & cum ipso cõsecratore, si est Episcopus Cardinalis: ut deceat duo alii Episcopi Cardinales: aliqui Subdiaconi & acoluthi Apostolici & prelati domestici omnes cum paramentis sibi conuenientibus. De prelatiis tamen paratis preter Cardinales non est necessarium, sed fiet ex sententia Pontificis. parentur duę credentia, una pro electo & altera pro consecrante, & unum altare tantum. Pro electo paratur sedes ornata in loco competenti, & faldistorium ante altare, pro consecrante faldistorium consuetum in cornu epistolę, pro aliis scabella consueta. In credentiis paratur opportuna ad consecrationem, & ad celebrationem missę candelabraq; cum luminariibus opportunis in altari, & credentia. Paratis omnibus rebus, electus accedat ad altare, & deposita mitra procumbat super faldistorium. Orabit & surget, & remoto faldistorio faciet confessionem cum consecratore a sinistra sibi assistente. finita confessione electus cum mitra reuertetur ad sedem suam. Consecrator accedet ad altare osculabitur, incensabit si placuerit more solito, & reuersus ad suum faldistorium leget Introitum, & Kyrieleyson, & alia usq; ad Alleluia, siue ultimũ uersum tractus exclusiue, & cum oratione dici dicitur Oratio pro electo ut supra. Idem faciet electus in sua sede cum suis assistentibus uersus ad altare.

His dictis electus procumbet cū mitra in faldistorio ante altare consecrator ab eius sinistris super aliquo scabello, alii aut in suis scabellis, & per unum ex subdiaconis fit litania, nam examinatio antiqua sanctorum patrum, & alia precedentia omittuntur. Cum uentum erit ad locum, ubi dicitur, Vt hunc electum, surgit consecrator nõ tamen cū baculo, & uer-

fus ad electum tertio dicit signans. ut hunc electum &c. Et alii omnes Episcopi Cardinales cum suis libris procumbentes tam erecta aliquantulum facie idem faciant. finita litania surgunt omnes: & electus reuertitur ad sedem suam, & sedet cum mitra. Consecrator uenit ante eum, & aliis permissis stans cum mitra simul cum adiuuantibus Episcopis Cardinalibus imponit librum Euangeliorum supra ceruicem electi sine mitra sedetis: nam tunc mitra ei abstrahitur, quam duo Diaconi retinent usque in finem: & consecrator atque assistentes Episcopi ponunt ambas manus super caput electi dicentes. Accipe Spiritum Sanctum. quod tamen consecrator alte dicit. alii submisit, ut alia omnia. si aderunt alii Episcopi parati poterunt & ipsi manus imponere, & omnia. legere ut Cardinales assistentes. deinde surgit electus, & Diaconi assistentes retinent librum super illius spatulis: consecrator autem sine mitra dicit super eum orationem. Propiciare Domine supplicationibus nostris, & inclinato super hunc famulum tuum cornu gratiae sacerdotalis benedictionis tuae in eum infunde uirtutem per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum: qui uiuit & regnat in unitate spiritus sancti deus. Deinde uoce mediocri extensis manibus ante pectus dicat hanc praefationem. Per omnia secula seculorum. Respon. Amen. Dominus uobiscum. Respon. & cum spiritu tuo. Sursum corda. Respon. habemus ad dominum. Gratias agamus domino deo nostro. Respon. Dignum & iustum est. Vere dignum, & iustum est, æquum, & salutare Nos tibi semper, & ubique gratias agere. Domine sancte, pater omnipotens, æterne deus, honor omnium dignitatum, quæ glorie tuæ sacris famulantur ordinibus. Deus qui per Moysen famulum tuum secreti familiaris affatu inter cetera cælestis documenta cultus, de habitu quoque indumenti sacerdotalis instituens, electum Aaron mystico amictu uestiri inter sacra iussisti, ut intelligentiæ sensum de exemplis priorum caperet securus posteritas, ne cruditio doctrinæ tuæ ulli decisset ætati. Cum & apud ueteres reuerentiam ipsam sanctificationum species obtineret: & apud nos certiora essent experimenta rerum, quæ ænigmata figurarum. illius namque Sacerdotii anterioris habitus nostræ mentis ornatus est: & Pontificalem gloriam iam non nobis honor commendat uestium, sed splendor animarum. Quia & illa, quæ tunc carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius, quæ in ipsis erant intelligenda, poscebant, & ideo eo huic famulo tuo. N. quem Apostolicæ sedis præsumem, & primatem omnium, qui in orbem terrarum sunt sacerdotum, & uniuersalis Ecclesiæ doctorem dedisti, atque ad summum sacerdotii ministerium elegisti: hanc quæsumus Domine gratiam largiaris, ut quicquid illa uelamina in fulgore auri, in nitore gemarum, & in multimodi operis uarietate signabant: hoc in eius moribus, actibusque clarescat. cõple in sacerdote tuo ministerii tui summam: & ornamentis totius glorificationis instructum cõple.

SACRARVM CERIMONIA RV M

Ictis unguenti rore sanctifica. Tunc cōsecrator genuflexus & sine mitra
 uersus ad altare incipit hymnum. Veni creator spiritus, & tam electus q̄
 alii genuflectunt eodem modo, finito primo uersu surgūt omnes: & cho-
 rus prosequitur hymnum. Interim caput electi sedentis in sua sede circū-
 ligatur paniculo lineo subtili per Diaconum: ne oleum fluat super capil-
 los, ita ut paniculī extremitates retro super ceruicem pendeant. Deinde
 consecrator accedens ad electum cum mitra & intincto pollice Dextrę
 manus in Sacro Chrismate stans ungit caput electi sedentis formās pri-
 mum signum Crucis, quo coronam totam amplectatur. Deinde ungat re-
 liquum coronę dicendo. Vngatur & consecratur caput tuum celesti bene-
 dictione in ordine pōtificiali. In nomine patris ✠ & filii ✠ & spiritus san-
 cti. ✠ Amen. Pax tibi: & cum spiritu tuo, & absterfo aliquantulum polli-
 ce cum mica panis deposita mitra prosequatur p̄fationem incipiens.
 Hoc Domine copiose in caput eius influat. hoc in oris subiecta Decurrat.
 hoc in totius corporis extrema descendat, ut tui spiritus uirtus & iterio-
 ra eius impleat, & exteriora eius circumtegat: abundet in eo cōstantia fi-
 dei, puritas dilectiōis, sinceritas pacis. sint speciosi mūere tuo pedes eius
 ad euangelizandam pacem, ad euangelizanda bona tua. Da ei Domine
 ne ministerium recōciliationis in uerbo, & in factis in uirtute signorum
 & prodigiorum. sit sermo eius ut p̄dicatio nō in persuasibilibus huma-
 nę sapientię uerbis, sed in ostensione spiritus, & uirtutis. Da ei domine cla-
 ues regni celorum, ut utatur: non ut gloriectur potestate: quam tribuis in
 ēdificationem, non in destructionem. quodcūq; ligauerit super terram,
 sit ligatum & in celis. & quodcūq; soluerit in terris, sit solutum & in ce-
 lis. quorum detinuerit peccata: detēta sint. & quorum dimiserit, tu dimit-
 tas. Qui maledixerit ei, sit ille maledictus. & qui benedixerit, benedictio-
 nibus repleatur. sit fidelis seruus & prudens, quem constituas tu domine
 super familiam tuam: ut det illi cibum in tempore opportuno, & exhibeat
 omnem hominem perfectum. sit sollicitudine non piger, sit spiritu ser-
 uens. oderit superbiam. humilitatem ac ueritatem diligit: neq; eam un-
 q̄ deferat: aut laudibus: aut timore superatus. non ponat lucem tenebras,
 nec tenebras lucem. non dicat malum bonum, neq; bonum malum. sit sa-
 pientibus & insipientibus debitor: ut fructum de profectu omnium con-
 sequatur, tribuas ei Domine cathedram Pontificalem ad regendam ec-
 clesiam tuam, & plebem tuę fortis intra mundi limites uniuersi. sis ei
 auctoritas. sis ei potestas. sis ei securitas. multiplica super eum bene-
 dictionem & gratiam tuam, ut ad exorandam semper misericordiam tu-
 am: tuo munere idoneus, & tua gratia possit esse deuotus: per Dominum
 nostrum Iesum Christum filium tuum: qui tecum uiuit & regnat in unita-
 te Spiritus Sancti Deus per omnia secula seculorum. Ref. Amen. Post
 hęc consecrator inchoat schola prosequente Antiphonam. Vnguentū

in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram uestimenti eius mandauit Dominus benedictionem in seculum. Ecce quod bonum, & quam iocundum habitare fratres in unum. sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron. quod descendit in oram uestimenti eius, sicut ros hermon, qui descendit in montem syon. Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem, & uitam usque in seculum. Gloria patri & filio. Sicut erat &c. Deinde repetatur Antiphona. Vnguentum in capite. Interim imponitur mappula ad collum electi sedentis, supra quam imponit postea manus, & consecrator inungit illi manus cum sacro chrismate, ut fit aliis Episcopis dicēs. Vnguantur manus istę de loco sanctificato, & chrismate sanctificatiōis, sicut unxit Samuel Dauid Regem & Prophetam, ita unguantur & confirmantur In nomine Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, facientes imaginē Sanctę Crucis Saluatoris nostri, quę nos a morte redemit, & ad regna celorum perduxit. Exaudi nos pie pater omnipotēs eterne deus, ut quod terrogamus, exoremus per Christum Dominum nostrum amē. Oremus. Deus pater Domini nostri Iesu Christi, qui te ad Pontificatus sublimari uoluit dignitatem, ipse, qui per Samuelem Dauid in Regem, & Prophetam inunxit te nostro ministerio chrismate & mysticę delubationis liquore pfundat, & spiritualis benedictionis ubertate fecundet ut quicquid benedixeris, benedicatur. & quicquid sanctificaueris, sanctificetur, & consecrata manus istę per eundem Christum Dominum nostrum.

Electus manus inunctas simul iunctas in mappula pendenti a collo reponit: baculus non datur: sed mox consecrator deposita mitra benedicit anulum preciosum imponendo electo dicens. Creator & cōseruator humani generis Dator gratię spiritualis, largitor eterne salutis tu Domine emitte tuam benedictionem super hunc anulum: ut quicumque hoc sacro sancto fidei signo insignitus incesserit in uirtute celestis defensionis ad eternam sibi proficiat salutem. per Christum Dominum nostrum amē. Electus etiam surgit dum dicitur oratio. anulum ipsum interea tenet manu dextra aliquis acoluthus ante consecratorem genuflexus. consecrator dicta oratione aspergit anulum aqua benedicta: & illum imponit in digito annulari dextre manus electi sedentis dicens. Accipe anulum fidei scilicet signaculum quatenus sponsam Dei, Sanctam uidelicet ecclesiam intemerata fide ornatus illibate custodias. Amen. Et dum imponit, osculatur manum electi: deinde adiuuātibz Episcopis assisētibz librum Euangeliorum ab eius spatulis remouens dat ad manus electi sedentis dicēs. Accipe euangelium, & uade predica populo tibi cōmisso. potens est enim deus augere tibi gratiam suam. Qui uiuit & regnat cum Deo patre in unitate Spūs Sancti deus per oia secula seculorum Amē. His peractis cōsecrator redit ad suū balditorium: & lauat manus. electo autem sedenti

SACRARVM CERIMONIARVM

in sua sede Diaconus Cardinalis tergit caput cum medulla panis lihgeter, & cum panno mundo. deinde cum pectine mudat, & componit capillos, & imponit illi mitram, & tunc electus l'uat manus cum mica panis, & bene mundat. Quibus finitis tam consecrator, q̄ alii omnes Cardinales presentes osculatur pedes, manum, & os domini electi: alii autem prelati parati pedem, & manum, alii inferiores pedem tantum. Et mox consecrator psequitur missam usq; ad lectum offertorium. Et idem facit electus Pontifex in sua sede stans: dicto offertorio consecrator accedit ad electum sine mitra: & de eius manu accipit offertorium. Inorticia panes & uini uasa duo, & ad unumquodq; istorum osculatur manum electi: cum reuertitur ad suum sedistoriu: & lauat manus tam ipse q̄ electus, & intrat ad altare & similiter. D. electus accedit ad altare, & ponit se ad cornu epistolę: presbytero Cardinale ministrante librum, & ibi sine mitra simul cū consecratore celebrabit signādo, & omnia dicendo submissa uoce ut cōsecrator, non tamē se loco mouebit usq; ad communionem: quam sumet sub utraq; specie stans in ipso cornu ali quantulum procedens inclinatus finita missa non imponūtur chirothecę, neq; mitra. quā habet cum illis benedictionibus consuetis neq; intronizatur electus, sed stans in medio altaris sine mitra habens ante se crucem populum benedicit dicens. Sit nomē Domini benedictum. Et resumpta mitra uadit ad sedem suam & sedet. & tunc consecrator accedit uersus dominum electum & tertio genu flectens dicit. Ad multos annos. ut dictum ē in presbytero. Et omnes de inde exiunt se sacris uestibus cum orationibus consuetis.

Consecratio, benedictio, & coronatio simul Romani Pontificis. Qd si electus in Romanum Pōtificem uoluerit eadē die consecrari Episcopus benedici, & coronari. Et a superioribus Pontificibus plerūq; seruatum est, ita procedendum erit. Sed eadem seruāntur etiam i electo, qui prius erat Episcopus benedicens: & coronando usq; ad sequens capitulum ubi incipit. cantores. Primo ordinabūtur omnia ad huiusmodi solēnitatem opportuna infra scripta etiam seruāntur in coronatione: & consecratione episcopali conuenienti tempore, quę ex lectiōe huius ordinationis facile colligi poterunt: & tandem constituto die Dominico Pōtiffex e cubili summo mane ad cameram paramenti, quam Papagalli appellant, egreditur. ibi a Diaconis Cardinalibus, Subdiaconis, Acolithis & aliis officialibus consuetis paratur amictu albo, & longo cingulo, stola, pluuiali rubeo: & Mitra pretiosa. Cardinales alii circumsistunt, & omnes Prælati & Officiales cum suis Cappis lancis. Sic electus Pontifex paratus cruce præcedente progreditur ad Sanctum Petrum ordine alias consueto: Diaconis Cardinalibus hinc, & inde simbricis pluuialis sustententibus. Caudam autem pluuialis portabit nobilior laicus, qui erit in curia, etiam si esset Imperator, uel Rex, supra cum octo

nobiles siue oratores portant umbellum hastilibus octo sustentatam, quæ hodie baldachinum appellant, ante cum duo seruientes armorum portant faldistorium cum magno cussino. forerius tapetum, & paruum scabellum, & cussinum.

Cum Papa electus peruenit ad portam ultimam palatii, quæ est in capite porticus Ecclesiæ Sancti Petri in palatio apud portam, extenditur tapetum. ponitur faldistorium, & super illud cussinum magnum, & ad pedes paruum scabellum: & sedens ibi electus recipit ad osculum pedis canonicos, & capitulum basilicæ Sancti Petri. deinde surgens intrat Ecclesiam per portam, quæ est in medio: & progressus usque ad secundum circumulum porphyreticum detracta mitra orat uersus ad altare supra faldistorium a supradictis ibi paratum. & tunc supra scabellum paruum ponitur paruus cussinus, facta oratione surgit. & assūmit mitram: & pergit ad cappellam Sancti Gregorii, & sedens in sede sibi parata recipit omnes Cardinales, & alios prelatos cum suis cappis ad reuerentiam. Cardinales ad manus sub auri phrygio: prelatos ad pedis osculum. tunc surgens sine mitra astante cruce populo benedicit dicens. Sit nomē domini &c. Subdiaconus dicturus Epistolam deposita cruce post benedictionem capit omnia sua paramenta: & simul cum eo acoluthi exuunt cappas, & induunt super pellicia, super rochetum ad partem se retrahentes: sedet deinde electus aliquantulum cum mitra: & iterum surgens sine mitra uersus ad altare. sub silentio dicit: Pater noster &c. Tum alte incipit pro tertia. Deus in adiutorium &c. & sic stat quousque incipiatur psalmus Legem pone: inde sedet cum mitra, & assistentibus Episcopis cum libro: ac iuuantibus hinc inde diaconis, ut moris est incipit psalmum. Quam dilecta. interim subdiaconus Apostolicus lecturus Epistolam, ut diximus paratus omnibus suis paramentis ex altari subministrare sacrista accipit sandalia, quæ reuerenter portantur ad electum sequentibus illum acoluthis cum superpelliciiis, & ea simul cum cubiculario cameræ imponit pedibus suæ sanctitatis acoluthis circum circa fimbrias pluuiialis eleuantibus supra illorum capita. Impositis sandaliis Diaconus lecturus Euangelium cum duobus aliis diaconis qui assistunt Papæ, capiunt paramenta sua, ille amictum album, cingulum, stolam, dalmaticam, manipulum uero postea capiet i altari. Alii uero duo capiunt amictum, & dalmaticas tantum, Induti reuerenter simul ad electum accedunt qui finitis psalmis, cum dicitur capitulum pro tertia surgit cum mitra: & finitis uersiculis deposita mitra, & astantibus duobus cerofariis dicit. Dominus uobiscum, & orationem per tertiatilibrum prior Episcoporum Cardinalium: qui ei assistere debet sustinet supra caput: Episcopi uero assistentes iuuant: & tenent candelam accensam, dicto Dominus uobiscum post orationem liber remouetur cerofarii discedunt. & dicto a cætoribus Benedicamus domino Papa sedet cum

SACRARVM CERIMONIA RV M

mitra, & lauat manus Episcopo Cardinali adiuuante, & reliqua, ut alias lotis manibus Episcopus Cardinalis redit ad locum suum: & Papa deponit mitram, pluuiale, & stolam: & diacono lecturo Euangelium ante se stante induitur consuetis paramentis, quę per acoluthos hoc ordine portantur ex altari: & ipsi Diacono porriguntur. duo Diaconi assistentes, & post eos duo subdiaconi adiuuant uestiētem. Primum portatur cingulum cum succinatorio. Crux pastoralis, dein stola, tunicella, dalmatica, chirothecę, planeta, mitra auri phrygiata: anulus autem non datur si non est cōsecratus Episcopus, quem si elict cōsecratus: Cardinalis Episcopus assistens imponeret.

In consecrationibus utuntur hodiernis tēporibus albis paramentis: quāuis antiqui secundum temporis exigentiam colore uterentur. Sed conueniens est, ut utamur secundum quod exigit missa, quę celebratur. In processione autem erunt omnino albi coloris. Cum electus Papa incipit parari Cardinales, & omnes prelati, atque officiales parantur. Episcopi Cardinales, Patriarchę, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates pluuialibus, & albis mitris. presbyteri Cardinales planetis, & mitris similibus. Diaconi Cardinales dalmaticis & mitris albis: subdiaconi omnes tunicellis. Auditores & clerici camerę superpellicius supra rocheta. Secretarii & aduocati super uestes cōmunes habeant pluuiale cum apertura super humerū dextrum, & Almucia super sinistrum. alii, ut alias.

Consecratio Romani Pontificis secundum antiquas patrum constitutiones spectare solebat ad Episcopum Hostiensem qui etiam pallio in consecratione utebatur. assistebant ei Portuen. & Albanensis Episcopi, & hi tres in benedictione Pontificis quando alias esset consecratus, tres speciales orationes super eum dicebāt. Idem agebāt in coronatione Romani Imperatoris: Sed (ut arbitror) ad tollēdas cōtentiones iam pridem introductum est, ut prior Episcoporum Cardinalium, cum duobus ex senioribus Episcopis id minus obire debeant & in Pontifice: & in Cesare: Sicque nostris temporibus seruari uidemus, ut non habeatur ratio Ecclesiarum, sed prioritatis Episcopalis, Consecratio nostris temporibus nō accidit nisi in Sixto quarto, quę tunc fuit facta secrete, & per dominum Rothomagen. qui erat Episcopus Hostiensis, & nō prior, sed nō publicū. Prior igitur Episcoporum Cardinalium, siue alius: quisquis ille sit: qui electum Pontificem est consecraturus: procedat ad altare maius Sancti Petri: ibique ad partem capiat sandalia: & paramēta omnia Pontificalia ac si celebraturus esset cum psalmis: & orationibus cōsuetis: ibique expectet Pontificem. Interim Pontifici assistet sub prior Episcopus Cardinalium. Paratis omnibus ordinibus Pōtifex incēsum mittet in turibulo, & prior Diaconorum cum ferula processionē ad altare maius ordinabit hoc modo: familiares Pape, minores nobiles, cubicularii. Nobiles maiores &

barones, Conseruatores & oratores laici, & nō prelati. Secretarii & aduocati mixtim, ita ut duo antiquiores ex utroq; ordine sint in digniori loco, Acoluthi, clerici, camerę Auditores, acoluthus turiferarius, acoluthi ceroferarii: qui septem numero esse deberent, Subdiaconus cum cruce Papali, & aliis subdiaconis. Subdiaconi duo latini: & gręcus cum libris Euangeliorū, Diaconus Gręcus, Et nota quod pro Epistola & Euangelio in Lingua gręca solebāt uocari in hac celebritate monachi ex monasterio Cryptę ferratę. Deinde abbates forenses, Episcopi, Archiepiscopi, oratores, prelati, Abbates urbis, qui in hoc die sunt priuilegiati Episcopi assistentes Papę. Patriarche, Diaconi, presbyteri, & Episcopi Cardinales. Diaconi duo assistentes: & inter eos medius Diaconus lecturus Euangelium: demum ipse Pontifex qui si pedibus suis incedet: Ipsi Diaconi assistentes simbrias pluuialis portabunt: & maior principes caudā octo nobiles, seu oratores baldachinum supra eius caput ferent. Deinde sequetur auditor, qui mitram ministrat medius inter duos cubiculares secretos, & inter eos est secretarius Papę si nō est prelatus, Deinde protonotarii & curiales clerici non parati, ante Pontificem immediate minister cerimoniarum p̄cedit cum duabus arundinibus super alteram stuppā, super alteram uero cādelam ardētem portās. Et cum Pontifex capellam Sancti Gregorii exierit, Cerimoniarus ad eum cōuersus ignem stuppe mittit, & genuflexus alta uoce dicit. Pater Sancte sic trāsīt gloria mūdi. quod tertio facit distincto equali spacio, anteq̃ perueniāt ad portam capelle, procedunt deinde omnes per nauim ipsius capelle Sancti Gregorii, ubi sepulchra sunt Romanorum Pōtificum. & cum illam exierint, stant ad dextram: & per portam, quę est ante altare ingrediuntur capellā, & ascendunt etiam ad dextram anteq̃ Papa cācellos capelle itret: tres ultimi presbyteri Cardinales ueniunt ei obuiam: & osculātur os & pectus Pōtificis a seniori incipiētes: deinde ante Diaconos assistētes procedūt. Cum autem peruētum fuerit ad altare Pontifex deposita mitra facit orationem super faldistorium, deinde surgens remoto faldistorio facit confessionem more solito: stans hoc ordine, a Pontificis dextra stat Episcopus Cardinalis. Consecrator uel assistens si nō est cōsecrator, & post eum Diaconus Cardinalis assistens. a sinistris stat Diaconus Cardinalis lecturus Euāgelium, & post eum Diaconus Cardinalis assistens: post quem genuflexus manet subdiaconus latinus cum libro Euāgeliorum, & in uipulo Pōtificis. quem illi imponit dicto Indulgentiam &c. Interim cantores cātant Introitum missę, & kyrie eleison. Et hęc quidem supradicta circa descensum ex palatio ad Ecclesiam, & quę in capella Sancti Gregorii & usq; ad factam confessionem superius dicta sunt, p̄ter q̃ de parando conserate. seruātur etiā quādo electus Episcopus non est cōsecrāndus, sed benedicendus, & coronāndus tantum. Nunc de ipsa cōsecratiōe subiūgemus.

SACRARVM CERIMONIA RV M

Hoc totum Caput prætermittitur, si Papa erat prius Episcopus con-
secratus. in eo namq[ue] Cōsecratio Episcopalis continetur.

Cantores, ut finierint Kyrieelison, quiescent. Electus procumbet su-
per faldistorium ante altare, ad eius dextram consecrator, & ad sinistram
Diaconus Euāgelii super scabellā, Diaconi assistētes post Pōtificem duo
Episcopi Cardinales seniores hinc inde super scabellā, alii omnes, ut cō-
modum erit genuflexi procumbēt omnes cum mitris in capite: & Dia-
conus Euāgelii incipiet sine mitra litaniam: & omnes respōdent replicando.
Cum peruētum fuerit ad locum ubi dicitur. Vt hūc electum. & etiam ter-
tio dicitur ab eodem Diacono, & tā cōsecrator q[uam] omnes alii in Episcopa-
li dignitate cōstituti præsentes, & parati erecto capite: & extensa dextra,
nō tamē mouentes se de locis suis benedicunt cōsecrandum tertio, ut in
ordinario. Finita litania omnes surgunt: & cōsecrator stat ad infimū gra-
dum sedis Papalis uertēs faciem ad altare, medius iter duos seniores Epi-
scopos Cardinales: qui etiam stolam habere debēt, & librum. Electus Pō-
tifex ante eum stabit medius inter assistētes Diaconos uertens faciē suam
ad faciem cōsecrantis. Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchę, qui aderūt
parati cum suis libris omnes accedēt: & circulum facient: & omnia cum
cōsecratore dicēt uocetamē submissa depositis mitris, & omnibus stanti-
bus. Episcopus Cardinalis a sinistris super Pōtificem dicit hāc orationē.
Oremus addito supplicationibus nostris omnipotēs Deus: ut quod hu-
milicatis nostrę gerēdum est ministerio: tuę uirtutis compleatur effectu.
Deinde Episcopus consecrator dicit orationem cum nota oremus. Pro-
picjare quęsumus domine supplicationibus nostris: & inclinato super hūc
famulum tuum cornu sacerdotalis gratię benedictionis tuę infunde in
eum uirtutem. per dominum nostrum &c. qua finita usq[ue] in unitate Spiri-
tus Sancti deus, ponit librum Euāgeliorum apertum inter ceruicē, & spa-
tulas electi: quem Diaconi Cardinales retinent usq[ue] ad finem: & tam cō-
secrator, q[uam] alii duo Episcopi Cardinales ponunt primo manus super eius
caput nihil dicentes, & similiter faciunt omnes præsentes parati in Epi-
scopatus ordine cōstituti. Cōsecrator autem extēlis manibus dicit præfa-
tionem consuetam. Per omnia secula seculorum &c. Honor omnium di-
gnitatum, ut supra notauimus, quem electus Papa consecratur alio die,
q[uam] isto. Et ungit electi caput, deinde manus. Tum imponit ei annulū, & de-
mum dat ei librum Euāgeliorum, & tādē ambo lauantur, & mundātur:
ut diximus, plene in eodem loco. Pontifex sedet in faldistorio sibi parato
in plano inter sedem eminētē, & altare dum lauat cōsecrator in alio lo-
co sibi cōmodo, & lotus deponit paramēta Pōtificalia, & cum pluuiali,
ac mitra assistit Pōtifici, ut prius. His finitis nō dicuntur illę tres oratio-
nes, quę dici solent: quando electus nō cōsecratur, quia erat Episcopus.
Sed mox mundatis manibus, & capite ducitur ante altare, & de manu

prioris diaconorum accipit palliū de corpore, & altari Beati Petri sumptum, ut inferius dicemus. Et quidem omnia ab eo loco ubi incipit. Cantores, ut finierint kyrieieison, quiescāt. Si electus Pōtifex iam Episcopus est tantum benedicendus, & coronandus hac die, hoc modo proceditur.

Seruatīs omnibus, quę supra diximus, usq; ad cātatum introitum, & kyrieieison. Papa facta cōfessione accipit imediate mitram: & sedet in sede, siue faldistorio sibi parato inter sedem eminētem & altare: & tres primi Episcopi accedūt ad Pōtificem: & faciem ante illius faciem tenētes sine mitra, illorum iunior super Pōtificem stantem sine mitra ipse in medio duorum stans primam dicit orationem uidelicet, Deus qui adesse nō dedignaris: ubicunq; deuota mente inuocaris: adesto quęsumus inuocationibus nostris, & huic famulo tuo. N. quem ad culmen apostolicum in ditium tuę plebis elegisti: ubertatem superne benedictiōis infunde, ut sentiat se tuo munere ad hunc apicem peruenisse. Secundam dicit imediate secūds Ep̃s Cardinalis stans & ipse in medio uidelicet, Supplicatōibus nostris omnipotēs Deus effectum cōsuetę pietatis impēde: & gratia Sp̃ritus Sancti famulum tuum. N. perfunderet qui in capite Ecclesiārū nostrę scruiutis ministerio cōstituitur: tuę uirtutis soliditate roboretur. Et tertiam antiquior, Id est prior Episcoporum Cardinalium in eodem loco stās, uidelicet, Deus qui Apostolum tuum Petrum inter cēteros apostolos primatum tenere uoluisti: eiq; uniuersę Christianitatis molē super humeros imposuisti: respice quęsumus propicius hūc famulū tuum. N. quem de humili Cathedra uolēter sublimatum in thronum eiusdem Apostolorum principis sublimamus: ut sicut profectibus tante dignitatis augetur: ita uirtutum meritis cumuletur: quatenus Ecclesiastice uniuersitatis onus te adiuuante digne ferat. Et a te qui es beatitudo tuorum uicem meritam recipiat. per Christum dominum nostrum. Amen.

Dictis orationibus Papa etiam sine mitra accedit ad altare, & prior Diaconorum secundo adiuuante capit pallium de altari: & imponit Pōtifici, & dicit. Accipe pallium: sanctam plenitudinem Pontificalis officiū ad honorem omnipotentis Dei: gloriofissime Virginis Marię eius Matris: beatorum Apostolorū Petri & Pauli, & Sanctę Romanę Ecclesię. Et firmat cum spinulis.

Accepto pallio Pontifex accedit ad altare sine mitra illud osculatur primum: & deinde librum Euangeliorū: quem subdiaconus a sinistra parte offert. imponit incensum in turibulo Diacono Euangelii offerente naticulam, incensat altare more solito, & accepta mitra i cornu altaris stās: a Diacono incensatur. & in os recipit Diaconus tūc osculum, ut alias, sed ascendit ad Cathedram eminentem, & sedens recipit ad reuerentiā Cardinales & pręlatos omnes paratos. Cardinales ad osculū pedis, manus,

SACRARVM CERIMONIA RV M

& oris alios paratos, ad osculum pedis & manus. finita reuerentia surgit Papa sine mitra: & legit introitum & Kyrieleison sustinente librum Cardinali Episcopo: cum aliis assistentibus. Deinde in uoce dicit. Gloria in excelsis deo. Pax uobis: & oratiões opportunas, uidelicet de die, & de Spiritu Sancto, & ultimo dicit secreta orationem pro se: quę habetur in consecratione Episcoporum.

Dictis orationibus sedet Pontifex, & prior Diaconorum cum ferula descendit ad cōfessionem beati Petri cum subdiaconis, auditoribus, scriuariis (id est) secretariis, & aduocatis: quibus in duas acies distributis: ita ut in qualibet acie sint ex omnium ordine faciunt laudes Pontifici stātes capitibus detectis, Papa & omnibus aliis sedentibus in locis suis Prior Diaconorū incipit solus alta uoce quasi legendo. Exaudi Christe. subdiaconi, auditores, scriuarii, & aduocati respōdent: Domino nostro Inuocatio a Deo decreto summo Pōtifici, & uniuersali Papę uita. Et sic tertio dicitur per priorem, & totiens per illos respondetur. Subsequēter idē prior Diaconorum dicit. Saluator mundi. Et illi respondebūt. Tu illum adiuua, & sic ter dicitur & ter respondebitur. Deinde idē prior dicit. Sancta Maria. & illi respōdebunt: Tu illum adiuua, & bis dicitur & bis respōdebitur. Inde prior idem subiungit. Sancte Michael. & illi respondebūt: Tu illum adiuua. Et tunc deinceps semel dicitur, & semel respondebitur.

sequitur prior.

Sancte Michael.

Sancte Gabriel.

Sancte Raphael.

Sancte Ioannes Baptista.

Sancte Petre,

Sancte Paule.

Sancte Stephane,

Sancte Leo.

Sancte Gregori.

Sancte Benedicte,

Sancte Basili.

Sancte Sabba.

Sancta Agnes.

Sancta Cecilia,

Sancta Lucia.

Tu illum adiuua,

Tu illum adiuua.

Finitis Laudibus dicitur Epistola latine, & deinde Gręce, & proceditur in missa, ut alias, usq; ad finem, Datur benedictio: Sed non publicantur tunc indulgentię. Sacris missarum solenniis rite peractis proceditur ad coronationem. Pontifex reassumptis chirothecis, & annulis cum omnibus paramētis suis: in quibus celebrauerat, & cum Cardinalibus,

prælatis, & officialibus omnibus, ut in missa paratis: procedit ad suggestum supra gradus basilicę Apostolorum principis ex materia constructum, & ornatum, ibique in sede eminenti sibi parata sedet: & cum omnes prælati cõuenerint: & populus ex basilica in Aream exierit: Diaconus a sinistris deponit mitram consuetam e capite Põtificis: & Diaconus a dextris Tiaram, quod Regnum appellant, & triplici corona ornatum Põtificis capiti imponit populo acclamante Kyrie eleison. Et Diaconus a dextris latine, a sinistris uero uulgariter publicant plenarias indulgentias. cum paratur processio ad Lateranum.

Sed quoniam plerumque anteq̃ hæc completa sint, hora est satis tarda, & longa ad Lateranum restat uia, multaq; ibi adhuc sunt peragenda: cõsueuerunt aliquando Põtifices, & patres sustentationis gratia aliquantulum cibi sumere. paratur refectio in atrio domus Archipresbyteri basilicę, p Põtificem & Cardinalibus. pro alijs prælatis in uicinis domibus canonicorum. Coronato Põtificem ueniunt ad refectorem, & interim paratur, quę ad processionem sunt opportuna. sumpta refectio Pontifex & omnes descendunt ad equitandum, & hoc ordine proceditur ad Lateranum. Primi incedunt uasarii Cardinalium suo ordine: & deinde eorum familie & omnes laici mixtim, ut eis placuerit. Tum per ordinem isti sequuntur: tōtor, & sartor Papę cum uasariis rubeis, in quibus sunt uestes, quę pertinet ad sanctissimum dominum nostrum. familiares & scutiferi Papę, nobiles curię minores, & nepotes affinesq; dñorum Cardinalium, scala Papę panno rubeo cooperta, quam portat equus albus ductus per unum ex parasfrenariis purpurea ueste indutum. Qui, postq̃ Papa ascendit equum cum ista scala: uadit in ordine suo, Dextra equi habenas, sinistra rubrum ferens baculum. hunc sequuntur Duodecim cursores Papę etiam rubris uestibus induti equestres portantes duodecim uexilla rubra bini & bini, Inde tredecim uexilliferi capitum regionum urbis cum suis uexillis cherubin aliquanto maioribus alijs uexillis, etiam uestibus rubris. & equestres omnes uexilliferi. Tum uexillifer populi Romani cum uexillo, & isignijs populi Romani. Deinde uexillum album cum cruce nigra quod portat procurator ordinis beatę Marię Theutonicorum, uexillum cum armis Papę quod aliquis magnus nobilis portat, & demum uexillum ordinis Hierosolimitani rubrum cum alba cruce: quod procurator eius portat. Isti quinque uexilliferi habebunt equos cataphractos, siue bardatos, & coopertos tela fericea usq; ad talos equorum cum insignibus suis: ipsi autem erunt armati, ac si prælum essent ingressuri dempta galea cum lacernis ex tela etiam fericea cum insigni, & singuli uexilliferi habebunt quatuor pedites cum lacernis bocasinis cum insignibus dominorum. hunc ordinem uexillorum inueni seruatum. Sed mihi non placet: neq; uidetur debitus ordo, nã non honoramus signum, nec signi figuram: sed signati dignitatem. unde po-

SACRARVM CERIMONIA RV M

nimus uexillum ciuitatis, in qua est Pontifex: in principio, ut minus dig-
 num. deinde uexillum ordinis beatę Marię Theutonicorum in quo est
 Crux nigra in albo. Tum uexillum Pape, inde uexillum Ecclesię, & bene
 haftenus. deum in loco honorabiliori uexillum ordinis militaris Hie-
 rosolimitani cum alba cruce in rubro. quod mihi uidetur præter omnem
 conuenientiam. nam signum crucis albę in rubro nõ est signum uniuersi-
 tatis Christianorum: sed illius tantũ ordinis militaris, sicut & nigra in al-
 bo alterius ordinis est signũ. Vniuersitatis autem christianę signũ ẽ crux
 rubra in albo: ergo uexillum ordinis Hierosolimitani non est præferẽdũ
 signo Pape, aut signo Ecclesię. locus igitur suus eẽt post uexillũ ordinis
 Theutonicorum, & nõ post omnes. Si autem adesset uexillum cruciatę
 crux rubra in albo, quia est uniuersale omnium christianorum: illud iure
 optimo ponendum esset in loco digniori. Post uexilla procedunt duode-
 cim equi albi sine fessoribus phaleris aureis in stratis carmascinis ornati:
 quos duodecim parafrenarii ducunt rubra uesteiduti, & baculum rubrũ
 in sinistra portantes. hos sequuntur quatuor nobiles pilea quatuor car-
 masina supra baculos quosdam deferẽtes, qui scutiferi honorarii uocan-
 tur Cubicularii deinde sequũtur equitãtes in suo habitu. oratores laici, &
 non prelãti simul cum baronibus & maioribus nobilibus. Tum subdia-
 conus apostolicus cum cruce Papali, & suis collegis paratiut in missa &
 apud crucẽ duo magistri ostiarii cum suis uirgis, post hos duodecim fa-
 miliares Pape rubra ueste induti portantes duodecim intorticia accensa
 antefacramẽtum corporis Christi pedites: inde duo familiares sacristę
 equestres etiam rubro induti portantes laternas argẽteas cum lumine an-
 te sacramẽtum. Et post eos ducitur per familiarem sacristę rubro etiã in-
 dutum, & baculum in sinistra habẽtem equus albus mansuetus, ornatus;
 ut illi duodecim, portans sacramẽtum habẽs ad collum tintinabulum be-
 ne Tinnies. Et supra portatur baldachinum cum insignibus Pape & sa-
 cramento: per ciues Romanos qui iter se mutãtur terdecies, ut una quęq;
 regio habeat suam partẽ. post sacramẽtum equitat immediate sacrista: qui
 ut ceteri prelãti, habet equum totum coopertum bocasino, & ipse & om-
 nes alii parati sunt: ut in missa cum paramentis, & mitris. Sacrista in ma-
 nu gestat album baculum. Sequuntur deinde duo præfecti nauales, & ideo
 rum absentia duo nobiles iduti ut aduocati & secretarii præter Almuciã.
 Et post eos ipsi secretarii, & aduocati cum Almuciis. Cantores deinde equi-
 tant cum superpeliciis. Tum acoluthi, clerici camerę, & auditores cũ su-
 perpeliciis supra rochetum. Subdiaconus Gręcus, & latinus: & Diacon-
 us Gręcus: ut in missa.

Sequũtur de hinc prelãti cum equis coopertis & ipsi cum mitra, & plu-
 uiali. Abbates forenses, Episcopi, Archiepiscopi, Abbates urbis, Episco-
 pi assistẽtes Pape, Patriarchę, Diaconi cum dalmaticis, presbyteri cum

planetis, Episcopi Cardinales cum pluuiabibus. procedunt duo Diaconi assistentes Papæ: & inter eos medius prior Diaconorum, si ipse dixerit Euangelium, prior Diaconorum scutulam in manu portare debet & totam processionem ordinare, & illa ordinata equitare in loco suo. Procedit tandem summus Pontifex super equum album faleratum coopertum a parte posteriori stragiola cramesina sub baldachino. quod octo magni nobiles, siue oratores portant. cum Papa per scalam, quam superius diximus, ascendit equum: maior princeps qui præfens adest, etiam si Rex esset, aut Imperator stapham equi papalis tenet, & deinde ducit equum per frenum aliquantulum. Si Imperator: aut Rex soli essent id est non esset alius Rex: soli equum ducerent cum dextra manu. Sin uero esset alius Rex: dignior a dextra, alius a sinistra frenum tenerent. Si non sint reges Digniores duceant equum. Er postquam Imperator, Rex, siue alius magnus princeps aliquantulum equum duxerit: substituantur alii duo magni nobiles eorum loco & mutantur. Si uero Pontifex non equo, sed sella uheretur quatuor maiores principes, etiam si inter eos Imperator, aut quouis maximus princeps adestet in honorem Saluatoris Iesu Christi: sellam ipsam cum Pontifice humeris suis portare aliquantulum debent. Sed aderunt etiam quatuor ualidi Pontificis familiares: qui pondus sustinent, Ita ut principes ipsi in signum pietatis religionis, ac reuerentie magis, quam ad onus subeundum manus apposuisse uideantur: qui etiam mutantur pro hominum, & itineris dispositione. Similiter & octo nobiles, qui Baldachinum super caput Pontificis ferunt: mutantur post aliquod spacium, & equos suos ascendentes in ordine suo equitabunt: eorum loco nobiles ciues Romani usque ad Lateranum Baldachinum portabunt: mutantur quoque per uices sicut de Baldachino sacramenti diximus, Ante Pontificem cōseruatores, capita regionum, & alii magistratus, ac nobiles urbis pedibus præibunt, & pratoriani milites cum eis accincti ensibus circiter centum, & Baculum in manibus portantes ad custodiam corporis Pontificis. Circa Pontificem, aliquando ante, aliquando post equitabit marescallus, siue soldanus curiæ, cum duobus sacculis pecuniarum ante sellam, & ipsas pecunias proiciet super populum ad pressuram dimouendam, ut infra dicemus. primum iactum pecuniarum faciet: cum Pontifex incipiet se mouere, alium apud pontem Hadriani, tum in Area apud montem Iordanum. Inde in Area parionis, deinde alium apud sanctum Marcum, postea apud Sanctum Adrianum, & demum ubicunque magnam pressuram apud pontificem uiderit, & ut facilius possit pertransire, ad partem transuersam iaciat pecunias. Post pontificem, immediate sequuntur duo cubicularii secreti, medium tenentes Auditorem rotæ decanum: qui seruit de mitra. Et deinde duo medici cum

SACRARVM CERIMONIARVM

secretario principali in medio, si ille non est prælatus. Subsequitur deinde umbella rubri coloris: quam unus seruiens armatus, præter galeam totus armatus eques portat. Postremo equitant Vicecamerarius, si non est paratus, & omnes prælati non parati, protonotarii, auditor cōtradictorum, si non sit paratus, & similiter corrector literarum: qui si sint parati, equitant in loco promotionis, & omnes togati, vicecamerarius baculum in manu portat. & pertinet ad eum curare, ut ordo a priore Diaconorum datus seruetur in processione. Et secundum antiquas consuetudines, camerarius Papæ non portat ferulam, si est Cardinalis: sed eius uicarius, & vicecamerarius. Quia non ad Cardinalem: sed ad camerarium id pertinet. Hoc igitur ordine ad Lateranum procedunt. Cum Pontifex peruenit ad montem Iordanum: Iudei illi obuiam ueniunt, genuflexi legem Pontifici offerunt: lingua hebraica legem laudantes, & hortantes Pontificem, ut illam ueneretur. Pontifex uero illis auditis, in hanc sententiam respondet. Sanctam legem uiri Hebrei, & laudamus, & ueneramur, utpote quæ ab omnipotenti Deo per manus Moysi patribus uestris tradita est: obseruatiam uero uestram, & uanam interpretationem Damnamus, atque improbamus: quia Saluatorem quem adhuc frustra expectatis Apostolica fides iam pridem aduenisse docet: & prædicat Dominum nostrum Iesum Christum: qui cum patre, & Spiritu Sancto uiuit, & regnat Deus. per omnia secula seculorum. Sed quoniam nonnunquam accidit, ut Iudei, populi multitudine opprimantur, solent aliquando impetrare pro eorum securitate, ut hoc faciant super antemurali arcis sancti Angeli in angulo ad uiam, qua itur ad palatium.

Cum pontifex ad Ecclesiam Lateranensem peruenit, descendit in porticum Ecclesiæ, & a Canonicis illius Ecclesiæ honorifice paratis, excipitur cum cruce. Descendit Pontifex ex equo: prior canonicorum Lateranensium offert crucem osculandam pontifici, quam Diaconus Cardinalis accipit, & ad os Pontifici: cui prius Tiaram extraxit: ponit. osculata Cruce Pontifici ponitur mitra, & regum datur in manibus auditoris: ipse uero Pontifex a priore, & canonicis prædictis ducitur ad marmoram sedem, ante portam principalem a sinistra stantem: quæ Stercoraria appellatur, & ibi cum sedere faciunt, qui ita tamen sedet, ut magis iacere uideatur, ad quem mox accedentes Cardinales eleuant eum honorifice dicentes: Suscitatus de puluere egenum, & de stercore erigit pauperem: ut sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat. Surgens Pontifex, accipit de gremio camerarii sibi assistentis: quantum pugno potest complecti pecuniarum. Vbi tamen nihil prorsus sit argenti, aut auri, & spargit inter populum dicens.

Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo hoc tibi do. pons ligneus recta linea a porta Ecclesie principali ad altare maius excitatur cum plateis hinc inde pectoribus tenus altitudo circiter quinque pedum, latitudo sex. aut septem qui altero ponti coniungitur simili modo constructo a porta, qua ascenditur per Ecclesiam ad Sancta Sanctorum uenienti, quod sit ut Pontifex a populi multitudine non opprimatur, circa altare a gradibus, & supra omnia circumcirca tabulis clausa esse debent, ut per pontem tantum capellam intrent. Precedentibus igitur canonicis & cantantibus. Te Deum laudamus: Pontifex cum Cardinalibus intrat Ecclesiam, & ante altare maius supra faldistorium procumbens sine mitra aliquantulum orat. Deinde surgens benedicit populo dicens. sit nomen Domini benedictum &c. Inde cum mitra ascendens ad sedem eminentem sedens recipit ad osculum pedis Canonicos Lateranenses. Deinde Pontifex, per ipsum pontem ascendit ad palatium Lateranum per portam, quæ est in Ecclesia. Et cum peruentum fuerit in prima aula, quæ aula concilii appellatur: sedet Pontifex in sede sibi parata apud tabulam lapideam in capite aule, quæ dicitur mensura Christi: Et hinc inde apud eum stant Domini cardinales. Prior uero presbyterorum Cardinalium stans ante Papam cõuenienti interuallo cum Subdiaconis, auditoribus, Aduocatis, & Scriuariis facit laudes Domino nostro, ut fecerat prior Diaconorum in Sancto Petro, Incipiens Exaudi christe &c. Prior presbyterorum prædictus: & alii qui faciunt laudes stant detecto capite. Pontifex uero sedet cum mitra, alii cardinales stant cum mitra. Hoc tamen fieri solebat in introitu ipsius portæ in primo plano anteq̃ ad aulam prædictam ueniat. commodetamen in hunc locum translatus est hic actus propter illius loci angustiam. Finitis laudibus, Papa procedit ad capellam Sancti Siluestri. ibi ante portam capelle sunt duæ sedes porphyreticæ perforatæ: & ibi sedet Pontifex super primam, Ad quem prior Ecclesie Lateranensis accedit, & genuflexus dat Pontifici ferulam in manu in signum correctionis, & regiminis, & clauis ipsius basilicæ: ac palatii Lateranensis: in signum potestatis claudendi, & aperienti, ligandi atq; soluedi. Surgit deinde Papa cum ferula & clauibus & sedet in altera sede porphyretica ad aliam partem & ibi restituit eidem priori ferulam, & clauis, & ab eodem præcingitur super planctam sedens cum cingulo quodam sericeo rubro, cum bursa etiam sericea & rubra: in qua sunt duodecim lapides preciosi cum musco. Tum pontifex præcinctus, & sedens egrégio camerarii capit denarios argenteos omnifariam quotquot potest manu continere, & super populum spargens dicit. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Et hoc tertio facit. In illis duabus sedibus Pontifex sedet: ut in prima ster coraria.

Ducitur deinde Pontifex ad sancta sanctorum, ubi super faldistorium

SACRARVM CERIMONiarVM

sine mitra genuflexus orat. Inde surgens cum mitra reuertitur ad capellam Sancti Siluestri, in quam intrans sedet super sedem ibi patatam, tum deponit mitram, chirothecas, Pallium, planctam, & assumit pluuiale, & mitram simplicem, & sedens dat presbyterium hoc modo Cardinalibus duos aurcos, & duos grossos argenteos. Veniunt Cardinales: & profunde caput inclinant ante Pontificem, potriguntq; & mitram apertam, in qua Pontifex immittit pecuniam: illi accepta pecunia manum Pontificis osculatur. pecunias capit Pontifex e gremio camerarii. Alii prelati genuflectunt ante Pontificem & accipiunt in mitra unum aureum, & unum grossum: & osculantur dextrum genu Papæ. alii uero prelati & officiales accipiunt in manu tantundem, & osculantur pedem. Dato presbyterio Pontifex cum Cardinalibus ascendit ad palatium Lateranensem: & si non facit solenne conuiuium deponit paramenta sua: intrat cameram: quiescit. & prandet: seu cenat. Cardinales ducuntur ad cameras sibi ordinatas, quiescunt. eccerantur: & expectant Pontificem: si uult redire ad Sanctum Petrum eodem die. Sin autem reuertuntur domum.

De conuiuiio solenni Pontificis cum Cardinalibus, & prelati. Sectio. III.

Ed quoniam maiores nostri consueuerunt in die coronationis, & feria quinta in cena Domini solenne conuiuium celebrare iisdem ferme ceremoniis, aliquid etiam de solenni papali conuiuiio hoc loco dicemus. Maxime cum etiam nostra cetera factum sit A Pio secundo: & Paulo item secundo summis pontificibus.

Parabitur igitur aula conuiuii: auleis: & pannis sericeis, aureisq; pro temporis, & loci conditione. In capite aule erit suggestus ad quem triplici gradu ascendetur longus pro latitudine aule. in medio surget quadratus thalamus palmi altitudine: super quo mensa patatur Pontificis. apud parietem erit sedes Papalis, ad quam paruo: & deinde magno scabello ascendetur: ornabiturq; sedes cum panno aureo pendente supra caput, mensa erit alta ad iustam proportionem sedentis a sinistra super suggestum. parabitur alia mensa pro credentia Papæ cum uasis aureis: & argenteis uino, & aqua, & aliis consuetis. Credentiam appellant mensam, supra quam uasa argentea, sicut aurea ad conuiuium opportuna præparantur. Et simili ter in diuinis, supra quam ad sacrificandum necessaria continentur. Dicitur & credentia actus ipse prægustationis cibariotum, & aliarum rerum. Hæc exponere uolumus, quoniam cetero de credentia mentionem facturi sumus. Antiqui ceremoniarum codices dressatorium dixerunt, A dextra parte aule, infra suggestum parabantur mensæ pro Episcopis, & presbyteris Cardinalibus, & paulo inferius, pro aliis præ-

latis. Et pro Cardinalibus erunt aliquanto altiores. & sedilia habebunt gradum unum, super quem tenebunt pedes Cardinales. a sinistra e regione mensæ Cardinalium parabitur mensa pro Diaconis Cardinalibus eiusdem altitudinis & cum gradu. Et inferius aliæ mensæ pro oratoribus, nobilibus, & officialibus. in fine aulæ: uel in aula præcedere, si erit commoda, parabitur magna credentia cum pluribus gradibus ad magnificentiam, & alia super longam mensam cum uasis, quibus in communis utentur.

Si huic conuiuium interesset Imperator, paratur pro eo sedes ad dextram Pontificis & mensa super plano suggestus super quam solus commedet Imperator. Sedes habebit scabellum paruum uiride & erit ornata panno aureo, non tamen habebit pendentem supra caput, similiter parabitur pro eo credentia iuxta credentiam Papæ a sinistris, & ibi erunt familiares Imperatoris pro suo seruitio. Si uero adesset Rex aliquis paratur credentia pro eo paulo remior ab ea. Sedes uero nulla paratur: quia sedet in mensa post primum Episcopum Cardinalem. Imperator siue Rex habebunt tot seruitores: quot eis opportunum uidebitur. Cardinalibus uero singulis sufficiunt quatuor ministri, quorum unus uinum propinet, alter carnes concidat: alter de cultello fercula inferat. quartus prægustet uinum, & aquam, & alia subministret. Pontifici seruire solent nobiliores, qui sunt in curia laici, etiam si sint fratres, aut filii Regum præsertim in illorum præsentia. Pontifex igitur cum paramentis Pontificalibus si celebrauit illa die usque ad Dalmaticam inclusiue: & cum sandalis indutus, supra Dalmaticam manro rubro aperto a parte anteriori, & mitram habens in capite supra fauonem medius inter Diaconos ducitur ad mensam. Cardinales & prælati omnes habent superpellicum super rochetum, siue supra uestes sui ordinis, si sint religiosi, & mitram albam in capite. supra superpellicum Cardinales & prælati seculares habent mantellum sine cauda apertum a parte ante, & coloris uiolacci siue obscuri. Religiosi uero coloris sui ordinis sed eodem modo apertos. Ceteri omnes in suo habitu quotidiano. Aderunt familiares Pontificis & alii seruitores in copia. Aderunt etiam seruientes armorum bene ornati cum suis baculis argenteis, qui præire debent ante portantes fercula, & remouere multitudinem a uia.

Magister sacri hospitii, & magister domus prouideant in tempore de modo & ordine ferculorum. De seruitoribus, qui prius, & qui posterius, & quæ quælibet mensa habeat præfectos suos. Quæ uero prius, quæ deinceps, & per quos ferenda, & sic de aliis rebus opportuuis. Pontifex remota prius mensa, ad parremisedeat in sede cum mitra & mantum post collum appendit, ut nihil ante pectus dependeat, Cardinales, Principes, & prælati & alii conuiuium stent ante mensas paratas. Nobilior laicus etiam.

SACRARVM CERIMONIA RV M

Imperator, aut Rex aquam ad lauandas Pontificis manus, primo ferat hoc ordine. Magister sacri hospitii cum clerico cerimoniarum, quem ad esse oportet inordinandis his rebus omnibus: cum seruiantibus armorū. Et si Imperator, aut Rex aquam fere debet cum aliquibus etiam principibus sociatis: Imperatorem aut Regem ad credentiam ducit. Si est uobilis inferior: solus erit, & in credentia aquam prius a ministris probatam accipit in peluib; fertq; consuetis cerimoniis ad Pontificem, præeunte uno ex auditoribus cum mantili ad tergendum inanus. Prior Episcoporum Cardinalium, & duo Diaconi assistentes: depositis in manibus seruatorum mantellis: & mitris sic in rochetto seruiunt Papæ dum lauat, Episcopus aquam cum portante iufundendo: & Diaconi mantile, quod ab auditore acceperant hinc indetendo. Dum Papa lauat manus: prælati & laici omnes genuflectunt, Cardinales & prælati stant capite detecto. Cum Papa lauerit reaptetur mensa ante eum, & tres Cardinales qui illi seruierant capiunt suos mantellos: & mitras, & uadunt ad loca sua, & Imperator apud sedem suam primo stans lauetur suis cerimoniis, deinde Domini Cardinales lauentur stantes ante mensas cum mitris in capite, post eos lauentur prælati stantes sine mitris, & seculares (si qui sunt) detectis capitibus. Stabunt ante mensas lauantes eo ordine, quo sedere debent in mensa, Prior Episcoporum in capite ad Dextram: si aderit Rex aliquis, erit in secundo loco, si plures Reges, mixti erunt cū primis cardinalibus, primo Cardinalis: deinde rex successiue. Si erūt mixtim principes, aut Filii, uel fratres regū. Si nō seruiūt Papæ debet sedere rector Diaconos Cardinales, uel post eos pro eorū dignitate, & conditione, primogenitus autem regis, quia Rex futurus putatur: post primum presbyterum Cardinalem erit. Sed nullo modo inter Episcopos. Et hoc tam in conuiujs, quam alijs publicis actibus: quibus nostro tempore aliquorum siue ambitione, siue ignorautia aliquando sit seruatum contrarium.

Consueuerunt antiqui ponere Patriarchas quattuor Ecclesiarū principalium inter Episcopos Cardinales mixtim, nostro tempore (credo propter declinationem, siue potius extinctionem illarum: cum sint quodammodo rituales): ponuntur immediate post Cardinales, Deinde assistentes Papæ, tum oratores prælati, inde Archiepiscopi, Episcopi, Protonotarii, Abbates, Subdiaconi, Auditores, Clerici cameræ, & acoluthi. Ad sinistram uero erunt & cum eis Principes, quos prius diximus (si aderunt) post eos autem si præsentibus erunt alij principes inferiores illi tamen, qui solent præcedere oratores Regum. Deinde erunt oratores laici, & non prælati, & cum eis senator, & tres conseruatores urbis. De alijs autem laicis, qui sunt extraordinarij, nihil ponimus, nam admitti solent ad uoluntatem Pontificis, & non ordinarie.

Aduertat tamen magister domus, ut prius cum clerico cerimoniarum ponat in scriptis nomina, & ordinem iuitatorum ad conuiuium: & maxime laicorum. & si quæ sunt contentiones de præfidentia: componantur prius. quæ si ibi oriantur: si nolunt componi: ambo contendentes honeste iubeantur exire. Si tamen esset colorata contentionis causa, & non temeraria, quia tunc solus temerarius eiiciendus esset.

Quod autem de Imperatore Dicimus, intelligimus de Imperatore Romanorum non autem Græcorum. nam ille ut Rex tractatur. Poterunt lauare post primos plures eodem tempore. Postquam omnes lauerunt, Pontifex benedicit mensam stans sine mitra: & tunc Diaconi assistunt. finita benedictione sedet, Imponitur mitra: & Diaconi uadunt ad loca sua. & sedentibus omnibus ordine, quo steterant: portantur fercula. Primum ferculum portabit nobilior princeps, siue Imperator, siue Rex sit. Secundum alius dignior post eum, & sic successiue, & si erunt ex illis qui debent ante sedere in mensa: portato ferculo sedcant in loco suo. Et notandum quod Imperator, Rex, seu maximus princeps capit ferculum quod portare debet ad Pontificem extra portam aulam conuiuii ab aliquo familiari Pontificis illuc apportatum. alii inferiores pro ferculo ad coquinam uadunt. magister sacri hospitii, & magister domus baculos in manibus tenentes, & in habitu sibi condecienti deducunt portantes fercula, quæ quidem fercula ad Pontificem, & Imperatorem tantum cooperta portari debent, aliis autem: etiam regibus detecta, & similiter uinum. possunt tamen portari. & debent maximis principibus usque ad aulam conuiuii, & deinde antequam appareant in conspectu Papæ detegi. Item in præsentia Pontificis nulli omnino sit publice prægustatio nisi ipsi Pontifici, & Imperatori tantum. pro Rege autem, aut maximo principe poterit fieri a suis si uoluerint in credentia, uel ubi capiunt fercula. Pro Pontifice & Imperatore fiet ibi unde capiuntur a dantibus, & in mensa a portante, & de omnibus rebus. Cum primum conuiuium incipietur in loco conuenienti ponatur pulpitem. & Subdiaconus, siue capellanus Papæ aliquid de sacra scriptura legat usque in finem conuiuii. Interim cum silentio, & sine strepitu omnia administrant quæ diligenter. Cum Pontifex biberit consueuerunt omnes astantes propter Episcopos, & superiores dignitatis uiros genuflectere, quod seruari non tribus uidimus: quis in nullo cerimoniarum libro id legerimus. Epulis abunde subministratis sit secunda lotio manuum: & tunc secundus nobilis laicus portat aquam consuetis cerimoniis, prior Episcoporum Cardinalium, & duo Diaconi dimissis mantellis, & mitris, ut supra, seruiunt. deinde reuertuntur ad loca sua. lauantur & alii ordine suo, quo supra, sedentes tamen. & dum Cardinales lauant unus seruit alteri de mantili illud explicando, & tenendo. dum alius lauat & sic successiue. Ponuntur deinde uinum & confectioes, siue species, ut habent antiqui codices. & demum finito conuiuii lector dicit. Tu

SACRARVM CERIMONiarvm

aut Dñe miserere nobis. nisi sit in cena Dñi: quia tñc non profectur. Tu autem. Surgit Pontifex sine mitra assistunt ei Diaconi: & redduntur gratiæ, ut in ordinario. Omnibus completis reducitur Pontifex ad cameram suam. & alii ad propria diuertuntur.

Si autem solemne conuiuium huiusmodi fiet in die, quo Pontifex sacra publice non celebrauerit. Omnia, ut prædicta sunt, seruabuntur nisi de sacris uestibus. Papa indutus amictu, alba longa, cingulo, stola preciosa & manto rubro cum paruo caputio subrus, siue si calores erunt: sine manto cum caputio tantum ducetur ad mensam. Cardinales & prælati erunt in mantellis consuctis sine superpelliciis, & sine mirris. alia omnia ut supra. Aduertendum tamen qđ nunq̃ in conuiuium Pontificis admittuntur mulieres, etiam si Imperatrix Regina, uel Pontificis consanguinea esset.

Quę mutantur, si coronatio Pontificis fiat extra urbem.

Sectio. III.

q Væ supradiximus de consecratione, benedictione, & coronatione Romani Pontificis omnia seruabuntur, etiam si extra urbem Romanam fient præter infra scripta. Cum papa ad ecclesiam uenerit, ubi ea fieri debent, canonici & capellani illius Ecclesię illi obuiam exhibunt processionaliter. Sed non recipientur ad osculum pedis, ut canonici Sancti Petri. Intrabit Pontifex in ecclesiam & in medio genuflexus orabit uersus altare maius, Deinde ibit ad capellam ubi paramenta cape re debet conuenienti spacio ab altari maiore distante. ut commode processio possit inde explicari. alia omnia usq; ad actum coronationis fient, ut dictum ē, sed ipsa coronatio fiet supra gradus uel loco commodiori, & magis in conspectu populi. nam ibi parandus erit suggestus, ubi maius erit spaciū ad capiendam multitudinem. Pōtifex ornatus poterit equitare cum solemnī processione, ut ad Lateranum cōsueuit: ad aliquam aliam Ecclesiam, & in uia fient iactus pecuniarum, & iudei obuiabunt cum lege & respondebitur, & fiet, ut i uia ad Lateranum, Et cum peruenerit ad dictum locum descendet, & super sedem in loco honesto sibi in introitu Ecclesię præparatam sedebit, & tunc extrahetur sibi regnum, & imponetur sibi mitra. & assistantibus sibi hinc inde Diaconis, & deinde in ordine aliis Cardinalibus a priore presbyterorum Cardinalium cum subdiaconis & aliis officialibus cōsuetis fient laudes. Exaudi Christe, ut dictum ē superius. tum Pōtifex ascendit ad altare maius præcedēte clero illius Ecclesię, & cantāte. Te deum laudamus, procūbet super faldistorio ante altare maius ad orationē sine mitra, & finito Te deum: factaq; oratōe ascēdet ad altare, & benedicet populo, deinde assumpta mitra ascēdet ad sedē eminentem, & dat presbyterum Cardinalibus, & prælatis. & finitis omnibus uadit ad locum, ubi ordinatum est cōuiuium, uel ad cameram suam, si

priuatum prandet, Et omnia seruantur: ut in urbe, quę seruari possunt.

De aduentu, & coronatione electi in Imperatorem Romanorum.

Sectio. V.

Cap. I.

Lectus Rex futurus Romanorum Imperator primum consue-
 uit electionem suam per suos solennes oratores Summo Pon-
 tifici intimare, & decretum electionis ostendere, deuotionem ac
 fidelē reuerentiam exhibere, fauorem & gratiam Apostolicę sedis implo-
 rare, offerre se ad quęcunq; fidelitatis iuramēta Romanę Ecclesię prestā-
 da: & demum unctionem, consecrationem: & Imperii Diadema humiliter
 postulare. Pōtiffices uero cōsueuerunt uiso decreto, & examinata elec-
 tione in sacro Senatu, habitoq; sufficiēti informatiōe tam super forma
 electionis, q̃ super idoneitate, & habilitate personę electi per cōmissarios
 a se constitutos ad instātiā dicti electi ipsum electum in spiritualem fili-
 um suum, & Ecclesię Romanę suscipere illiq; fauorem & gratiam conce-
 dere, & ipsius regis electi persona idonea reputata: cum nominare, denū-
 ciare, assumere, & declarare Regem Romanorum: ac etiam habile, & suf-
 ficientem declarare ad suscipiendam Imperialis celsitudinis dignitatē: de-
 cernere cōsecrationē, & coronationē per manus suas cē impēdendas, &
 suplere omnes defectus &c. hoc seruatum legimus i Karolo quarto a Cle-
 mente sexto. & antea in Henrico septimo a Clemente quinto. & in Alber-
 to eius predecessore. & Rodolfo patre a Bonifacio octauo. & a pluribus
 aliis. & in Venceslao Karoli quarti filio, quem pater adhuc uiuēs in Ro-
 manorum regem ab electoribus designari procurauerat: cuius rei appro-
 bationē: cum Gregorius undecimus, ad quem delata erat, morte preuen-
 tus decernere nō possēt: Urbanus sextus eius successor legitime cōfecit.

Quod ueniente Imperatore mittātur legati Apostolici. Cap. II.

Lectus igitur Romanorum Imperator cum statuerit urbem pe-
 tere ad Imperiale Diadema de manu summi Pōtifficis suscipiendū
 primum cōuenit per nuncios suos cū Romano antistite de mo-
 do & tempore intrādi, ut Pōtiffex rebus opportunis consulere possit, de-
 inde cum Pontifex nouerit cęsarem iam Italiam intrasse mittit illi ob-
 uiam duos legatos de latere, qui illum conueniant anteq̃ terras Roma-
 nę Ecclesię ingrediatur. Et post gratulationes salutationem, & benedi-
 ctionem nomine Pontifficis: houeſto modo exigunt ab illo Iuramentum soli-
 tum prestari ab electis Imperatoribus anteq̃ intrant agrum Romanę Ec-
 clesię in forma, qua in decretis cauetur uidelicet. Sanctissimo Dño no-
 stro. Dño. N. diuina prouidētia Pape. Ego. B. Rex Romanorum promit-
 to & iuro per Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, & per lignum uiui-
 ficę Crucis & per has reliquias sanctorū, q̃ si permittente Dño Romā uenie-
 ro Sanctam Romanam Ecclesiam & sanctitatem suam, rectorem ipsius



exaltabo secundum meum posse, & uitam, membrum nūq̃ neq̃ ipsum ho-
norem quem habet mea uoluntate, meo consilio, meo consensu, aut mea
exhortatione perdet, & in Roma nullum placitum, aut ordinationem fa-
ciam de omnibus, quę ad sanctitatem suam, aut ad Romanos pertinent
sine uestro cōsilio. Et quicquid de terra sancti Petri ad uestram potestatem
peruenit sue sanctitati reddam. & cuiuscūq̃ Italicum regimen cōmisse-
ro iurare faciam illum, ut adiutor sue sanctitatis sit ad defendendam ter-
ram sancti Petri secundum suum posse, Sic me Deus adiuuet, & hęc San-
cta Dei Euangelia. Aliquando oratores electi quando ueniunt ad intimā
electionem: & ad petendum approbationem nomine electi Regis
solent prestare supradictum iuramētum si habent ad hoc speciale māda-
tum. Hoc iuramētum Federicus tertius Imperator, qui adhuc regnat, dū
Senis esset in manibus legatorum Apostolicorum Anno salutis quinq̃ua-
gesimo primo supra mille & quadringentos prestiterit, & ante eum plures
alii prestiterunt. Dehinc: ut primum Ecclesię territorium ingressus ē Cęsar
consuevit cum sua familia expensis Pontificis alii. q̃diu & Romę & in
agro Romano fuerit Nicolaus quintus quīs Federicō p̃dicto cum fa-
miliaribus quingentis tantum expensas promiserit: longe tamen plures
ex suo aluit. Vt Sutrium uenit Cęsar uel locum urbis uicinum: ita ut pri-
die post applicare ad urbē possit: legati Apostolici illum cum aliquibus
p̃latis a Pontifice missis, qui necessaria curent, dimittunt & Romam
perueniunt. Sequēti die electus Imperator Romam uersus capit iter, cui
honoris gratia obuiam mittuntur a Pontifice p̃lati, barones, & curia-
les hoc ordine, ut in Federici aduentu seruatum est. Primi ad sextum lapi-
dem Columnę p̃ceres cum suis amicis, & clientelis, & mox Vrsini at-
q̃ alii barones urbis, tum Pontificis copię, quę assunt cum illarum p̃fe-
cto, Inde uicecamerarius cum p̃fecto urbis, Senatore, conseruatori-
bus, officialibus, & aliis nobilibus ciuibz Romanis, deinde ordines cu-
rię cum regente Cancellarię sine aliquo alio p̃lato, Demum alii p̃la-
ti domestici Pontificis cum omni eius familia. & tandem Sacrum Cardi-
nalem collegium ad radices montis iuxta domum leproforum Cęsarem
expectabunt. Hi omnes distinctis iteruallis Imperatori electo obuiabūt.
Oratores uero principum si qui in urbe erunt pro suo libito obuiam pro-
cedent. Cardinales, ut Cęsarem euenient, cōgratulationibus, & obla-
tionibus factis nomine Pōtificis, & collegii, illum habentes medium in-
ter duos primos Episcopos Cardinales deducunt usq̃ ad tentorium, siue
aliū locum sibi deputatum extra urbem, nam Cęsar non consuevit ea
die, qua appulit: urbem intrare, sed pernoctare saltē una nocte extra mē-
nia in campis. Cardinales & alii omnes postq̃ Cęsar ad locum Deputa-
tum peruenit: in Urbem reuertuntur. Consueuerunt etiam electi Impe-
ratores hac die anteq̃ ponticulum, qui primus ante ingressum urbis post

descensum montem occurrit, pertranseant, præstare iuramentum Romanis in hanc formã. Ego Karolus Rex Romanorum futurus Imperator iuro me seruaturum Romanis bonas consuetudines suas: Sic Deus me adiuuet.

De urbis ingressu Imperatoris.

Cap. III.

Ostera die Cæsar per portam, quæ sub arce Sancti Angeli hoc ordine quasi triumphans ingreditur. primi duo equites uexilla duo Cæsar's portant, alterum Sancti Georgii, quod ad Succorum pertinet custodiam, Aquilæ alterum. hos sequuntur Cæsar's cohortes armatæ, tum nobiles proceres, & togati cius. Inde oratores regum, & principum, qui adsunt. Tum si quis adest Rex: aut maximus princeps: ut fuit cum Federico Rex Vngariæ, & Bohemiæ Ladislaus. Et tunc sequitur præfectus urbis, & Sciator. Et ad præfectum quidem pertinebat nudum ensẽ ante Cæsarem ferre. Federico tamen marscallus suus non præfatus gladium pertulit. Inter istos autẽ, & Cæsarem uenio equitare debet, nisi marscallus, si præfectus non præfert ensẽ. incedit deinde Cæsar solus equitans. & post eum prælati cõsiliarii proceres incrimines: & alii togati sui. Deinde modico intervallo Imperatricis familia: si uxor uirum sequitur succedere debet, ante illã nobiles & prælati. & post Matronæ, Virgines, & pedisequæ, circa illam uero solã equitantẽ pedites multi. ultimo incedunt Ecclesiasticæ copię pompã claudentes. Portã ipsam qua sub arce ingrediuntur nostri codices falso Collinam appellãt. Collina autẽ porta non est in nouis Leonis Pape suburbis: sed in antiqua Roma: Quirinalis primum dicta. deinde Collina (ut scripsit Varrõ) a pluribus montibus, qui in Quirinali monte continebantur. hodie Salaria nuncupatur, quia inde uia salaria itur. In porta igitur, quæ sub arce est (nõ Collina) clerus urbis sacris uestibus ornatus cū crucibus. & sanctorũ reliquiis, præsedente Vicario urbis, & aliis Ecclesiarum prælati's insulatis Cæsarem expectant, aduenienti cruces de osculãdas offerunt, & cum incensant: ac cantantes. Ecce mitto Angelum meum &c. procedunt usq; ad gradus basilicę principis Apostolorum. Ciues autem digniores baldachinũ supra Cæsaris caput portant, Cõseruatores freno equum ducunt. Cũ uero est imãgna Area ante gradus, præfectus & Senator id grunt. Et descendente ex equo Cæsare præfectus stapham tenet, deinde ante eũ præcedit. Inter equitandum autẽ Cæsaris Camerarius pecuniam spargere cõsuevit, ut diximus in coronatione Pape de soldano. In plano supra gradus basilicę ante primũ porticum ad dextram ascendẽtibus erigitur suggestus ornatus cum throno Pontificali, & sedilibus Cardinalium prælatorum: & aliorũ officialium, ut supra descripsimus in coronatione Põtifcis. supra quem suggestum Põtifex pluuiali, & mitra preciosis indutus ascendit cum ordinibus curiæ paulo antea, q̃ Cæsar appareat. Electus Imperator cum suis

omnibus seruato ordine: ut equum descendit per gradus ascendit suggestum. Et ut primum Pontificem uidet, delecto capite illum genu terram tangens ueneratur. Et iterum cum appropinquat ad gradus sedis: genu flectit, demū ad Pōtificis pedes peruenit: illos in reuerētia Saluatoris de uote osculatur, Pōtīfex hilari uultu Cēsare aspiciens ad osculū manus, & oris recipit. Tum Cēsar iterū genuflexus auri massam ad pedes Pōtificis offert, habetq; uerba ad Pontificē gratias agens pro honore suscepto, p ut ei uidebitur, Pōtīfex benigne illi respondens illū subleuat; & summę caritatis declaratione amplectitur. Et stante ibi ad dextrā Pontificis Cēsare, Pontifex recipit Imperatricē ad osculū pedis, & manus. Regē uero si quis, adest ad osculū pedis manus, & oris, alios autē prelatos, proceres & nobiles Cēsaris ad osculū pedis tantū. His finitis surgit Pōtīfex & manu sinistra Cēsarem capiēs e suggestu descendit, & pariter ad secundum usq; Ecclesię porticū cū eo progreditur. Deinde Pōtīfex palatiū ascendit ad camerā suā reuersurus, & Cēsar duobus aut quatuor Cardinalibus sociatus tēplū ingreditur: Apostolorū sacras reliquias ueneraturus cū suis omnibus. Inde ad loca cuiq; destinata diuertuntur. Cēsar ipse in palatio Apostolico recipi consuevit: Augusta uero in aliquo loco uicino: Cēsar postea die: opportuno tēpore ad Pōtificē accedit. Et cum sua sanctitate de incubentibus ad solēnitatē pertractabit. Statuent de die coronationis. Et si qua erunt prius peragenda deliberabunt: ut Federici tēpore factum est, qui antedie Imperialis coronationis inter missarū solēnia benedictionē Imperialē cum sponsa sua Heleonora Regis portugallię filia suscepit. Et Corona regni Langobardici: siue Italici quam superiores Imperatores Modetię suscipere consueuerunt. Cū Federicus pestis timore illuc accedere nō potuisset: Pontificis Nicolai manibus coronatus est in basilica Petri apud altare maius, quę corona ferrea: (licet aurea sit) nuncupatur.

Cerimonias in coronandis Regibus seruandas in libro Pōtīficali, quę nuper enēdauius plene conscripsimus. Proinde eo diligentem lectorem relegamus.

Et notandū quod Cēsar anteq̃ coronetur Imperiali Diademate sedet post primū Episcopū Cardinalē. Et si quis Rex adest, sedet tunc post primum presbyterum Cardinalē. Cum uero Cēsar erit coronatus: tunc sedebit in sede sibi parata inter Papā: & primū Episcopum Cardinalem. & tunc Rex erit post primū Episcopū Cardinalē. Adueniēte die statuta Imperialis coronationis, quę cōuenientissima ē in Dominica Letare in medio quadragesimę (ut Durantes in rationali diuinorum scripsit). Et ita a Nicolao Quinto in coronatione Federici seruātū est. Ecclesia Sancti Petri: & capella maior erunt decenter ornate, ut in maximis solēnitatibus, cum Pontifex est celebraturus diuina solent orari, & præter cōsuetā tri-

gant duo suggestus hinc, & inde extra cancellos capelle, alter pro Imperatore electo ad sinistram ueniētibus, alter a dextra p Imperatrice. & ornetur taperis, auleis, sedibus, scabellis, & aliis opportūis Ecclesia tota, & maxime capella. D. Gregoriū. D. Mauritiū, & quę. D. Marię iturribus appellata extra Ecclesiā in prima porticu sub turri campanaria ē, bene mūdantur: ornēturq; Imperatrix uero, anteq̃ Pontifex descēdat ad Ecclesiā: cum suis ornata preueniens suggestum sibi paratum cōscendit. Summo igitur mane Pōtifex cū Cardinalibus, p̃latis, & aliis officialibus paratis colore tēpori: & missę cōgruis: ueluti ad supplicationē: & sub baldachino descēdat ad Ecclesiā, & prēmittat duos Diaconos Cardinales cum suis cappis lanceis ad Cæsare, qui cum cōgruo tēpore ad ecclesiā deducant. Pōtifex facta reuerētia ante altare accedet ad sedē, ubi consuevit accipere paramēta, & ibi recipiet ad reuerentiam omnes p̃latos paratos. incipiet tertiam, & accipiet sandalia: ut alias, & dicta oratione induitur omnibus paramētis Pōntificalibus. Interim Cardinales qui sunt cum Cæsare: ut primum cognouerunt Pōntificē intrasse Ecclesiā: & ipsi cum Cæsare: & omni sua comitiua ad Ecclesiā descēdant. & egressi primā palatii portas: per primas Ecclesię portas, quę super gradus basilicę patent, ingrediantur porticum ad capellā, quę uocatur beatę Marię inter turres ibi a canonicis, & collegio Ecclesię occurrenti recipitur. Quo deductus Cæsar ad altare dictę capelle i manibus primi Cardinalis p̃sentis, & nomine Pontificis recipientis beato Petro, sūmo Pontifici, & suis sūcessoribus solitum iuramētum p̃stabit i forma subscripta uidelicet. Ego. N. Rex Romanorum adiuuante Dño futurus Imperator promitto spōdeo, & polliceor, atq; iuro Deo, & beato Petro me de cetero p̃fectorem: atq; defensorem fore summi Pontificis: & Sanctę Romanę Ecclesię in omnibus necessitatibus: & utilitatibus eius custodiēdo, & cōseruādo possessiones, honores, & iura, ac ius, quātum diuino fultus adiutorio fuero secundum scire: & posse meum rectā, & purā fidē. Sic me Deus adiuuet, & hęc Sancta Dei Euangelia. Tum indutus superpellicio & almucia recipitur a canonicis Sancti Petri in canonicum, & in fratrem, quos omnes stans ante altare dictę capelle recipit ad osculum pacis. Inde p̃cedente clero, & cantante respōsum, Petre amas me? tu scis Dñe quia amote. P̃asce oues meas. Vtrū. Simon Ioannis amas me plus his? tu scis domine, quia amo te. P̃asce &c. Alii Cæsaris procures suo ordine deueniunt ad portam Principalem ipsius basilicę, quę argentea nominatur: & ex quinque media est. Interim duo Episcopi Cardinales post priorem antiquiores facta reuerentia Pontifici cum suis mitris: & pluuialibus ueniunt ad p̃dictā portā, dum Cæsar adhuc est in dicta capella inter turres. Et ante eum iunior Episcopus Cardinalis stans sine mitra supra Cæsarem genuflexum orantem dicit hanc orationem. Oremus. Deus in cuius manu

SACRARVM CERIMONiarvm

corda sunt regum, inclina ad preces humilitatis nostre aures misericordie tue: & huic famulo tuo regi ueram appone sapientiam, ut haustis de tuo fonte consiliis, & tibi placeat, & super omnia precellat. per Christum Dominum nostrum amen. finita prima oratione intrant Ecclesiam Cæsare incedente semper inter duos Diacones Cardinales predictos. Et immedia- te precedentes duobus Episcopis Cardinalibus prefatis, & flecentes ad sinistram perueniunt ad capellam Sancti Gregorii: ubi Imperator sedes deposita Almutia primo induit sandalia, deinde stans tunicellam, & de- mum Imperiale paludamentum, & mox inde procedens ad medium Ec- clesie: ubi rota est porphyretica, uenit: & ibi ab alio Episcopo Cardinali sibi assistente dicitur super eum alia oratio uidelicet. Deus inenarrabilis: auctor mundi, conditor generis humani, gubernator Imperii, confirma- tor regni: qui ex utero fidelis amici tui Patriarchæ nostri Abrahamæ prede- gisti regem seculis prefuturum. tu presentem regem hunc cum exercitu suo per intercessionem Sanctorum uberi bene-~~di~~ctione eternitatis circun- da, ut semper maneant leti: & triumphantes in pace uictores. per Christum Dñm nostrum. Amē. Procedunt deinde ad confessionem beati Petri sub altare: ubi procumbit super faldistoriū Imperator, & duo Episcopi Car- dinales ascendunt capellam: & uadunt ad sedes suas, prior autem Diaco- norum, ac prior presbyterorum parati descendunt ad eum, atq; hinc inde genuflectunt, & Diaconus ipse facit litaniam procumbens ad sinistram, omnibus alta uoce replicantibus, & flexis genibus permanentibus. fini- ta litania surgit prior presbyterorum, & super Cæsarem adhuc procum- bētem dicit. Pater noster, & nē nos. Saluum fac seruum tuū. & deus meus sperāte in te. Ver. Esto ei Domine turris fortitudinis. & A facie inimici. Ver. Nihil p̄ficiat inimicus in eo. & filius iniquitatis non apponat no- cere ei. Ver. Domine exaudi orationē meam. & clamor meus ad te ueni- at. Ver. Dominus Vobiscum. & cū spirituo tuo. Oremus. Pretende que sumus Domine famulo tuo dextram celestis auxilii, ut te toto corde per- quirat, & que digne postulat, assequatur. Actiones nostras quesumus Do- mine aspirando preueni, & adiuuando prosequere, ut cuncta nostra ora- tio: & operatio a te semper incipiat, & per te cepta finiatur. per Christum Dominum nostrum Amen. Et cum Diacono his finitis reuertitur ad lo- cum suum inter alios Cardinales. Dum ultime orationes dicuntur per p̄- sbyterum Cardinalem: prior Episcoporum Cardinalium: cum pluuiali stola: & mitra descendit ad Imperatorem, & simul cum duobus Diaconis finitis orationibus, ducit illū ad altare Sancti Mauricii, ubi stas cum mi- tra inungit brachiū dextrum Cæsaris, & scapulas cū oleo exorcizato in modū crucis, & deposita mitra dicit. Oremus Deus omnipotēs, cuius est omnis potestas, & dignitas: te supplici oratione: atq; humilima prece de- poscimus, ut huic famulo tuo. N. p̄sperum Imperatorię maiestatis cōce-

das effectum, ut in tua protectione constituto: ad regēdum Ecclesiā tuam sanctam: nihil ei pręsentia officiant, futura nihil obſistant: sed inspirante Sancti Spiritus dono: populum ſibi ſubditum ꝑquo iuſtię libramine regere ualeat, & in omnibus operibus ſuis te ſemper timeat, tibiꝑ iugiter placere contendat.

Deus Dei filius Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui a Patre Deo participationis unctus eſt prę participibus ſuis: ipſe per pręſentę ſacri Vnguenti inſuſionē Spiritus Paracliti ſuper caput tuum inſundat benediſtionem, eandemꝑ uſqꝫ ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc uiſibili, & tractabili dono inuiſibili percipere, & temporali regno iuſtis moderatiōibus ęternaliter cōreguare ei merearis, qui ſine peccato Rex regum uiuit cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia ſecula ſeculorum Amē. Interea adducitur Imperatrix ſi adeſt, & ſimiliter perungitur in eiſdem locis. deinde dicitur per Eundē Cardinalem Epiſcopum oratio ſuper eam cum mitra, quia ad eam nō ad Deum oratio dirigitur. Spiritus Sancti gratia noſtrę humilitatis officio copioſa in re deſcēdat, ut ſicut manibus noſtris licet idignis oleo materiali oblinita pinqueſcis exterius: ita eius inuiſibili unſtione delibuta impinguari merearis interius, eiꝫ Spirituali unſtione perfectiſſime ſemper imbuta: & illicita declinare tota mētē, atqꝫ ſpernere diſcas: & ualeas. & utilia animę tue iugiter optare: atqꝫ operari queas: & opereris auxiliāte dño noſtro Ieſu Chriſto: qui cū Patre, & Spiritu Sācto uiuit & regnat deus &c. Et hęc quidem ſiunt ad altare beati Mauricii: nam ad altare beati Petri nemo in iungitur, nemo ordinatur, niſi Romanus Pontifex ſolus. His completis Imperatrix ad ſuum ſuggeſtum reuertitur. Et Cęſar cum Epiſcopo Cardinali: & Diaconis ad Pontificem. Diaconi acceptis ſuis Dalmaticis, & mitris in manibus uadunt ad reuerſtiam Papę: qui deſcēdēs de ſede ſua procedit ad altare ſupplicabūdus more ſolito: & recipit ad oſculum oris, & pectoris tres preſbyteros Cardinales aſſiſtētes: genuflexo ſuper ſuum ſalditorium permanēte facta conſeſſione Pontifex accedit ad altare, oſculatur: & incēſat: ut alias, deinde recipit ad oſculum oris, & pectoris primo Cęſarē, deinde tres ſuos Diaconos Cardinales: & mox ad eminētē ſedē aſcendit, & Cęſar ad ſuum ſuggeſtum cum ſuis principalibus: & miniſtris deducitur. Cum Pōtifex deſceſſit a laterē miniſtri Cęſaris aſſerunt gladiū cum ſua uagina, & cingulo: coronam, ſceptrum, & pomum: da ſuo tēpore Imperatori, & Imperatrici, quę per ſacriſtam: & clericū ceterimoniarum locantur ſuper altare. Interim uero, dum Pontifex facit cōſeſſionem, incipit chorus Introitum & Kyrie. Pontifex uero in ſede emi nēti ſtans ſine mitra legit Introitum, & procedit in miſſa: ut alias uſqꝫ ad dictam Epiſtolam, & graduale. Sed poſt orationē dici dicit pro ipſo Imperatore hanc orationē. Oremus Deus regnorum omnium, & chriſtia

SACRARVM CERIMONIA RV M

ni maxime protector Imperii: da seruo tuo. N. Imperatori nostro triumphum uirtutis tue scienter recolerent qui tua constitutione sit princeps: tuo semper munere sit potens. Pro secreta. Suscipe Dñe hostias Ecclesię tue pro salute famuli tui. N. supplicantis: & protectione fidelium populum antiqua brachii tui operare miracula, ut superatis inimicis securam tibi seruiat christiana libertate per Dñm nostrum Iesum Christum filium tuum &c. Post cõmunionẽ. Deus qui ad predicandũ eterni regni Euangelium Romanum Imperium preparasti pręfede famulo tuo Imperatori nostro N. arma cęlestia, ut pax Ecclesię nulla turbetur tempestate bellorum per Dominum nostrum Iesum Christum &c.

Dum cantatur graduale Cęsar descendens e suggestu uenit ad pedes Sanctissimi Dñi nostri deducenribus eum duobus Diaconibus Cardinalibus paratis. & unus ex clericis camerę ex altari accipit gladium cũ sua uagina: & illũ ad priorẽ Diaconorum stantẽ ante Pontificẽ ad dextram porrat, quẽ Põtifex uagina extractum de manu ipsius Diaconi accipiens: Imperatori ante se genuflexo in dextra manu tradit, ipse cum mitra sedens: ac dicens. Accipe gladium de super beati Petri Apostoli corpore sumptũ per manus nostras licet indignas, uice tñ: & auctoritate Dei omnipotentis: & beatorum Apostolorum cõsecratus Imperialiter tibi concessum, nostręq; benedictionis officio in defensionẽ Sanctę Matris Ecclesię diuinitus ad uindictam malefactorum: laudẽ uero bonorum. Et memor esto de quo psalmista prophetauit dicẽs. Accingere gladio tuo super femur tuum potētissimẽ, ut in hoc uim equitatis exerceas, per eundẽ molem iniquitatis potētissime destruas, & Sanctam Dei Ecclesiã: eiusq; fideles propugnes, atq; protegas: neq; minus sub fide falsos, quã christianã nominis hostes exteras: atq; dispergas. uiduas, atq; pupillos clemẽter adiuues: atq; defendas, Desolata restaures, restaurata cõserues. ulciscaris iniusta, cõserues benedicta: quatenus hoc agẽdo uirtutũ triumphator gloriosus, Iustitię cultor egregius: cum mundi Saluatore, cuius typum geris in nomine eius si ne sine regnare merearis. Qui cum Patre, & Spiritu Sancto uiuit &c.

Finita oratione Diaconus accipit gladiũ: & reponit illũ in uagina, quã habebat in manu: & simul cũ Põtifice accingit illo Cęsarem dicente Põtifice. Accingere gladio tuo super femur tuũ potētissime. Et attẽde, quia Sancti nõ in gladio: sed per fidẽ uicerunt regna. Accinctus gladio Imperator: & miles beati Petri effectus: surgens euaginat gladiũ, ter illũ uibrat, deinde reponit in uagina, & iterũ genuflectit, cui Põtifex pomum de altari: & sceptrum, ut de gladio diximus, ad eum portata in manu dextra pomum, & in sinistra sceptrũ ponit dicẽs. Accipe uirgã uirtutis: atq; ueritatis, qua intelligas te obnoxium mulcere pios, terrere reprobos, errantes uiam docere, lapsis manũ porrigere, dispcedere superbos, & releuare humiles. Et aperiat tibi ostium Iesus Christus dñs noster qui de semetipso

ait ego

ait: ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur. qui est clauis Dauid & sceptrum domus Israel, qui aperit & nemo claudit. claudit & nemo aperit. Sitq; tibi auctor qui eduxit uinctum de domo carceris sedentē in tenebris, & umbra mortis, & in omnibus sequi meraris eum, de quo Dauid propheta cecinit. Sedes tua Deus in seculū seculi uirga directionis: uirga regni tui. Et imitando ipsum diligas iusticiā, & odio habeas iniquitatem: quia propterea unxit te Deus Deus tuus ad exemplū illius, quem ante secula unxerat oleo exultationis præ participantibus suis Iesum Christum dñm nostrū: qui cū eo uiuit, & regnat Deus &c. Demū Imperialē coronā cū sua Tiara allatā sibi ex altari (ut de aliis diximus) impōit super eius caput dicēs. Accipe signū glorię: & Diadema regni coronā Imperii. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: ut spectro antiquo hoste, spiritusq; cōtagiis uitiorū omniū sic iusticiā, misericordiā, & iudicium diligas, & ita iuste, pie, & misericorditer uiuas: ut ab ipso dño nostro Iesu Christo in cōsortio sanctorum eterni regni coronā percipias, qui cū Patre: &c. Et mox Imperator osculatur pedes Pōtificis: & surgēs discingit gladio, eūq; armigero suo tradit. Et ipse cū corona, scepro, & pomo procedens, ab illis duobus Diaconibus ducitur ad sedē Imperialē, paratā sibi a dextra Pōtificis inter Pōtificē, & priorē Episcoporum Cardinaliū: quę sedes altior erit sedibus Cardinalium, & humilior Papali sede. habebitq; aureum pānum post tergū, & paruū scabellū ad pedes, & ibi sedebit quousq; Imperatrix coronetur. Imperatrix uero ducetur ab eisde ad Pōtificē, qui surgens sinemitra super eam genuflexam dicit hanc orationem, Deus, qui solus habes immortalitē, lucēq; habitas inaccessibilē, cuius sapientia in sua dispōne nō fallitur, qui facis cuncta, quę futura sunt, & uocas ea, quę nō sunt: sicut ea, quę sunt. qui superbos equo moderamine de principatu deiciis, atq; humiles dignāter in sublime prouehis: ineffabilē misericordiā tuā supplices exoramus: ut sicut Hester reginā israheliticę cā salutis de captiuitatis suę cōpede solutā: ad regis Assueri thalamum, regniq; sui cōsortiū trāsire fecisti: ita hāc famulā tuā. N. humilitatis nostrę bene & dictione christianę plebis salutis gratia ad dignam, sublimēq; Imperatoris nostri copulam, & Imperii sui participatum trāsire cōcedas, & ut in Imperialis sedere coniugii semper permanēs pudica proximā uirginitati palmā continere queat, tibiq; Deo uero, & uiuo in omnibus, & sup omnia iugiter placere desideret, & te inspirāte: quę tibi placita sunt, toto corde perficiat per Christum Dñm nostrū Amen. Deinde sedēs cum mimitra accipit coronam Imperialē de manu prioris Diaconorū Cardinaliū ex altari allatā, & ipōnit super illius caput dicēs. Officio nostrę indignitatis. N. Imperatrix solēniter benedicta Accipe coronā Imperialis excelseriē: quę licet ab indignis, Episcopalibus tamē manibus capiti tuo imponitur: ut sicut auro, & gēmis redimita enites, ita & iterius auro sapien

SACRARVM CERIMONiarVM

tæ uirtutumq; gēmis te omnipotens decorari cōcedat: quatenus post oc-
 casum huius seculi cū prudētibus uirginibus spōso perenni Dño nro Iesu
 Christo, digne, & laudabiliter occurrēs regni cælestis aula īgredi mereā-
 ris ianuā Eodē Dño nostro Iesu Christo auxiliante. qui cū patre &c. Et co-
 ronata statim osculatur pedes Pontificis, & surgēs inducitur tam ipsa, q̃
 Cæsar simul ad suos suggestus: ubi ī sedibus sibi paratis Locātur, & sedēti-
 bus Imperatore: & Augusta in sedibus cū Imperialibus ornāmētis: prior
 Subdiaconorū apostolicorum, cum aliis subdiaconis, & cum capellanis
 aulæ imperialis descendit ad confessionē beati Petri, alta uoce simul cum
 ipsis facit laudes Imperatori dicēs. Exaudi Christe: scriniarii uero urbis
 cū cappis sericeis stantes superius apud chorum rident. Dño Federico ī
 uictissimo Romāorum Imperatori: & semper Augusto salus, & uictoria
 Qua laude tertio repetita: prior Diaconorū cū suis tribus uicibus dicat;
 Saluator mundi: & scriniarii uicissim respondeant. Tu illum adiua, Et
 deinde iste cum suis duabus uicibus dicat. Sancta Maria: Et illi uicissim
 respondeant, Tu illum adiua, & sic deinceps,

Sancte Michael.

Sancte Gabriel.

Sancte Raphael.

Sancte Ioannes Baptista,

Sancte Petre.

Sancte Paule.

Sancte Andrea.

Sancte Stephane,

Sancte Laurenti.

Sancte Vincenti,

Sancte Siluester,

Sancte Leo

Sancte Gregori.

Sancte Benedicte.

Sancte Basili. Sancte Saba.

Sancta Agnes.

Sancta Cecilia. Sancta Lucia.

g. Tu illum adiua.

Post hæc omnibus ad locum suū reuertentibus cantatur Alleluia, uel tra-
 ctus, & deinde, Euāgelium, Credo, & Offertoriū. Deinde Imperator & co-
 rona: & manto depositis, sine sceptro aut pomo descendit. Et ad Pōtificis
 pedes aurū offert q̃tum sibi placet. Et similr post eū facit Imperatrix, quæ
 deinde nō reuertitur ad suggestum, sed p̃cūbit super faldistoriū, a dextra
 parte altaris sibi paratum in loco, ubi nō impediāt credētiā, & ibi expe-
 ctat usq; ad cōionem: Imperator uero Pontificem ad altare descendētem
 sequitur, & illi in locū subdiaconi calicē, & patenam cum ostiis offert, de-

inde aquam infundendā in uīno, Et retrahens se ad partem dextrā stat us-
 quequo Pontifex ad sedem eminētem cōicaturus reuertatur, quē Impera-
 tor sequitur. Et ab eius manibus ipse primo, deinde Augusta sacrā corpo-
 ris Christi cōione sumāt. postq̃ Pontifex cū Diacono, & subdiacono cōi-
 cauerint. Nā Subdiaconus postq̃ cū Diacono cōicauit de corpore: & san-
 guine Christi accipit de manu Diaconi apud altare cū circulis: & cerimo-
 niis confectis duas hostias cōsecratas pro Impatore, & Augusta: & eas ad
 Pontificē portat. Et pcepto sacramento Impator quidē Pontificis faciē
 osculatur, Augusta uero manū, & descēdentes ad altare de manu Diaconi
 uinū purificationis sumitur, & descēdāt ambo ad suos suggestus, ibiq; re-
 sumant Imperialia signa. Poterit tū Pontifex si ei uidebitur, sup Impera-
 torem ante se genuflexū: imediate postq̃ illum cū Augusta cōicauerit ifra-
 scriptas orationes dicere. uidelicet. Respice q̃s omni potēs Deus serenis
 obtutibus hunc gloriosum famulū tuum. N. ut sicut bñdixisti Abraham,
 Ysaac: & Iacob: sic illi largiaris bñdictionē spūalis gratiæ, cumq; pleuitu-
 dine tuæ potentie irrigare: atq; pfundere digneris, ut tribuas ei de rore cē-
 li: & de pinguedine terræ abundantia frumētū, uini, & olei, & omniū fru-
 gum opulentia. Et ex largitate diuini muneris longēua tēpora, ut illo re-
 gnante sit sanitas corporis, imperii pax inuiolata sit i regno: & dignitas
 gloriosa regalis palatii maximo splēdore regiē potestatis, oculis omniū
 fulgeat, luceq; clarissima coruscare: atq; splendescere quasi splēdidissimū
 fulgoris maximo pfusa lumine uideatur, Tribue ei omnipotens Deus, ut
 sit fortissimus p̃tector: & cōsolator ecclesiārū: atq; cōnobiorū sanctōrū
 maxime pietatis, regalis munificentia, atq; ut sit fortissimus triūphator
 hostium ad opprimēdas rebelles, & paganas nationes, sitq; suis inimicis
 facie terribilis, maxima fortitudine, Regalis potentie, optimatibus quo-
 q; ac p̃celsis proceribus, & fidelibus sui regni sit munificus, amabilis, &
 pius, & ab omnibus timeatur: & diligatur. Et post gloriosa tempora: atq;
 felicia uitæ p̃sentis gaudia: in perpetua beatitudine habitare mereatur
 Per Dominum nostrum Iesum Christum &c.

Benedic q̃s. Dñe hūc Principem nostrum. N. quē ad salutem populi no-
 bis a te credimus esse concessum: fac annis esse multiplicem salubri cor-
 poris robore uigentem ad senectutē optatam puenire felicem. Sit nobis
 fiducia obtinere gratiam populo, quā Aaron in tabernaculo, Heliseus in
 fluuio, Ezechias in lecto, Zacharias uetulus impetrauit i templo. Sit illi
 regendi auctoritas: qualē Iosue suscepit in castris, & Dauid sumpsit in p-
 liis, Petrus accepit in clauē. Paulus est usus in dogmate: Et ita pastoris of-
 ficiū pficiat in Christi ouile: sicut Ysaac pfecit in fruge, & Iacob est di-
 latatus in gregē. Quod ipse p̃stare dignetur: qui cum patre &c.
 • Deus pater et̃nē glorię sit adiutor tuus, & p̃tector & omnipotens
 bñdī. ¶ cat tibi p̃ces tuas in cunctis exaudiat, & uitam tuā in longitudi-

SACRARVM CERIMONIA RV M

nem dierum impleat: thronū regni iugiter firmet, & gentē, populumq; tuum in eternum conseruet: & inimicos tuos confusione induat: & super te sanctificatio Christi floreat: ut qui tibi tribuiti terris Imperiū: ipse in cælis cōserat prēmii: qui uiuit & regnat in secula seculorū Amen.

Post cōionem, Pontifex descendit ad altare: & psequitur missam more cōsueti, Et in fine dat bñdictionem solennē dicens. Sit nomen Dñi & c. Et publicantur immediate indulgentiæ per unū ex Diaconis assistentibus, si ue plenaria, siue ut Pontifici placuerit. Tum Cardinales: & prælati deponunt paramēta, & accipiunt laneas cappas, Pontifex uero dimissis missalibus indumentis accipit pluuiale, & mitram p̄ciosam, Et cū Impatore descendit ad gradus basilicę sub codē baldachino. Si ē Dñica letare Hierusalem, Pōtifex sinistra portat rosam aureā, dextra bñdicit assistētibus, atq; hinc inde eleuātibus fimbriis diaconibus. hāc aut auream rosam Pōtifex anteq̃ ad ecclesiam descendat in camera papagalli bñdicit cum balsamo: & muscho, quod in singulis annis fit in tali die, prout inferius in suo loco plene scribemus. Si uero esset alius dies dextra, sicut sinistra tenebit Dextram Impatoris. Diaconus a sinistris, retro erit inter Papam: & Imperatorem, & cū dexteritate eleuabit fimbriam eleuabit a dextris. Caudā uero portabit maior princeps. Et si erit Rex, principes uel rex: & prælati: qui uenerunt cum Cæsare, dum missarum & coronationis solennia sūt, semper Cæsarem sequuntur. Et cum ipso in suo suggestu constituūt semp. Et similiter, qui cum Augusta, eam semper comitantur, assistuntq;. Quæ finita missa dimissis Pōtifice, & Imperatore in Ecclesia ad domum suam cum suis reuertitur.

Processio Pontificis, & Cæsaris per urbem.

Cap.

Cæsar uero cum corona in capite Sceptro, & pomo in manibus ad latus Pōtificis incedens: nisi illius manu ducatur: quia tunc pomū, uel sceptrum trā in sinistra retineret cū ad finem graduū peruenerit traditis sceptro: & pomo uni ex suis preuenit ad equū Pontificis, & in honorem saluatoris nostri Iesu Christi, cuius uices pontifex in terris gerit, tenet staphā quoad Pontifex equum ascenderit. Et deinde accepto equi freno per aliquos passus ducit equum Pontificis. Pontifex: dum Imperator hæc utilitatis officia uult exhibere: debet aliquantulum modeste recusare. & tandē cum aliquibus bonis uerbis honorem nō in personam suam: sed illius cuius locum tenet, recipiendo perimit illi aliquantulum progredi, tum firmat se, & nullo pacto permittit Cæsarem ulterius ire, qui mox cōsecrato equo suo accedit ad sinistrum latus Pontificis. Et sub eodem baldachino equitat, Et hoc ordine procedunt, primum præcedant familiæ Cardinalium cum suis ualisis. Et simul mixtæ familiæ prælatorum, principum, & omnium curialium tam Cæsaris, q̃ Pontificis. Deinde duo cum ualisis pontificis. Inde familiares domestici Imperatoris. Et post eos familiares

Papæ, tum nobiles, barones, & comites minores utriusq; equus cum scutula Papæ, tum vexilla rubra, quæ duodecim cursores portant. Deinde vexillum populi Romani, vexilla Imperii, vexillum Papæ, vexillum Ecclesiæ, vexillum crucis, cum vexilliferis armatis, & ornatis, ut in coronatiõe Papæ. hos sequuntur duodecim equi albi phalerati, sine scissuris. Deinde quatuor nobiles portantes pilea ex crami sine quatuor Papæ cum baculis, Quibus succedunt aduocati, & secretarii mixtim secundum prioritatem officii præcedentes cum suis capitiis circa collum, quos tamen præcedunt secretarii Imperatoris. Tum sequuntur cubicularii etiam cum suis capitiis, inde acoluthi Clerici cameræ apostolicæ, & post eos statim auditores cum rochetis, & cappis. Deinde subdiaconi cum Cruce papali, cū galero indici coloris, & cum aliis subdiaconis cum cappis ut alii, tū duo portantes laternas cū lumine ante sacramentum equitantes, deinde equus albus phaleratus cum tintinabulo portans sacramentum, & supra sacramentum baldachinum per ciues Romanos portatur, & circa duodecim intorticia, quæ portantur per duodecim familiares Papæ, siue per duodecim beneficiatos Sancti Petri cum superpelliciis: Et melius, ut uidi seruari per Dñm Papam secundum. Post sacramentum equitat sacrista cum scutula alba. Inde: Siqui sunt maximi Domini, principes, aut Duces. principes electores immediate ante Cardinales procedunt. Et si quis adesset frater, aut filius Imperatoris iret medius inter iuniores Diacones Cardinales, Rex erit a sinistris senioris Ep̃i Cardinalis. Et si plures adessent Reges, locarentur cum aliis Ep̃is Cardinalibus. sequuntur duo Diaconi Cardinales assistentes Pontifici. Et si cum Cæsare essent duo principes electores, qui præferrent gladium: & pomum Cæsaris, isti deberent ire immediate ante Cæsarem, sicut Diaconi ante Pontificem, & quādo uia esset arcta, irent ante ipsos Diacones assistentes. Si uero nō sint principes electores, qui portant illa uidelicet gladium pomum, seu sceptrum, nam alterum istorum duorum portabit Imperator, illi duo uadant simul cum subdiacono, qui portabit Crucem, Et illum in medio habeant. sequitur Pontifex sub Baldachino, Et Imperator cum sua corona: & imperiali habitu a sinistris. post Pontificem sequuntur duo cubicularii secreti cum seruiente, & mitra. Et duo medici cum secretario, si nō sit prælatus. Et post Imperatorem duo camerarii sint cum uno secretario. Inde equitabit seruiæ armorum cum uno secretario cum umbella. deinde prælati assistentes Papæ. Et si quis Archieps princeps elector Imperatoris adesset, iret ante assistentes Papæ. post quos ibunt prælati, assistentes, siue consiliarii Imperatoris cum cappis: & galericis, ut alii prælati, alioquin nō irent inter cappatos. Sequuntur deinde prælati, oratores: Archiepi, Ep̃i, prothonotarii, & abbates cappati: & pileati: & demū alii curiales togati, tū Papæ, q̃ Cæsaris. Hoc ordine facta uia per campum florum, & iudeorum plateam deuenit.

SACRARVM CERIMONiarvm

ent ad Ecclesiam Sanctę Marię in cosmedim. Et ibi Pōtīfex, si rosam habet illam eque Imperatori equiti dono dar. Et ad dextram cōuersus per transiberim cum suis omnibus ad palatium reuertitur. Cęsar autem uia, qua sibi melius placet rosam manu gestans ad pontem Adrianum redit, ubi uiros complures, & de se optime meritos equestri dignitate insignire solet.

Quo facto: ad Lateranum cum suis progreditur. Canonici: & capitulum Ecclesię supplicabundi Cęsari in porta principali occurrentes illū honorifice suscipiunt. & postq̃ crucem, & reliquias osculatus fuerit, In cęsant: & præcedentes, atq; cantantes. Te Deum laudamus. ad altare maius deducunt, ubi procumbens super faldistorium orat detecto capite, deinde surgens osculatur altare, Tum resumpta corona recipitur in canonicum, & in fratrem Ecclesię Lateranensis: & Canonicos omnes recipit ad osculum pacis. quibus finitis ascēdit ad palatium Lateranē. & cum suis celebrat solenne conuiuiū suis moribus: & cerimoniis. Deinde, si placet, recurrit ad palatium Apostolicum ad cameras suas.

Decoronatione Imperatoris absente Papa.

Si quando autem accideret, qđ propter absentiam summi Pontificis ab urbe Cęsar non posset ab ipso Pontifice coronari: consuevit Pōtīfex mittere ad urbem aliquem Ep̃m Cardinalem, qui simul cum legato Apostolico: qui urbi præest Imperatorem electum coronet. Si autem legatus esset iste Episcopus Cardinalis: non esset necessarium mittere alium Episcopum, sed quemcunq; uellet alium presbyterum Cardinalem. Et tunc procedetur hoc modo.

Electus Imperator ad urbem ueniēs pro corona Imperiali habebit obuiā barones, nobiles, officiales, ciuesq; urbis, & officiales curię Romę. & remanebit extra mēnia illa nocte, ut supra dictum est. Sequenti die intrabit per portam sub arce sancti Angeli: quę, ut diximus non est Collina cum suis principibus ordine prædicto. Et in porta recipiet a Vicario Pōtīficis cum prælatis: & clero urbis in modum supplicantū paratis. Et deducetur ut supra ad gradus basilicę sancti petri, ibiq; noo super suggestū, sed ante primas porras recipietur ad osculum tantum, per Ep̃m Cardinalem coronatorem: & legatum: qui ibi aderunt cum aliis prælatis curię parati cum pluuiabibus & mitris. aderunt et cum Cardinalibus officiales curię, Subdiaconi, Auditores, Acoluthi, & si qui sunt alii: & er barones aliiq; nobiles. Sanctę Romę Ecclesię. Et electus statim post osculum offerat aurū duobus Cardinalibus: quod offerre debet Pontifici, & dicat hæc uerba. Si sanctissimus pater Dñs noster. N. summus Pontifex presens hic, esset offerrem illi autem istud presens, sed per eius absentiam offero ipsū uobis dñis Ep̃o, & Legato Cardinalibus recipientibus illud uice, & nomine dicti Domini nostri Papę.

Quo facto intrabunt potticum. & si tunc erit procedendum ad solennitatem coronationis. quod cōmode: & decenter fieri potest. ibi supra altare Sanctę Marię in turribus præstabit iuramentum fidelitatis in manibus Cardinalium. Et similiter si aliud iuramentum esset innouandum: seu cōfirmandum, tunc immediate innouabit. Deinde recipietur in canonico Ecclesię Sancti Petri. ut superius dictum est. intrabit dōde Ecclesiā: & ibi ante portam argenteam Ep̃s Cardinalis dicet super eum primā orationem. Deinde ducitur ad capellā Sancti Gregorii ad capiēda sua ornamenta: & Ep̃s Cardinalis uadit ad altare maius, & ibi sup faldistorium capit sandalia: & paramenta oia Pontificalia. Et nota qđ debet habere exp̃ se facultatem a Pontifice sup altare Beati Petri celebrandi, ut moris est. Cęsar indutus Imperialibus indumētis uenit ad medium Ecclesię. Et ibi super eum legatus apostolicus dicet secundam orationem. ueniet dēinde ad confessionem Beati Petri. & procūbet in faldistorio. Et Diaconus qui seruit in missā facit super eum litaniam: orationem aut cum uersiculis: & Pater noster dicet Legatus apostolicus. Deinde ducetur ad altare Sancti Mauricii, & ibi inungetur a Cardinali celebrante tam ipse: q̃ Augustus (si adest) cum orationibus opportunis. Reuertentur Deinde ad altare. Et facta confessione Imperator ad suggestum sine osculo pacis, ad faldistoriū suū reuertitur. Et proceditur in missa usq; ad Graduale. Dum cantatur Graduale, Imperator descendit ad altare, & celebrans Cardinalis ante altare stans cum mitra gladium sumit de alrari, & illud nudum Imperatori tradit dicens. Accipe gladium &c. Et idem dicit legatus submissa tamen uoce, det eidem mox pomum: & sceptrum cum sua oratione Ecclesię mō mitras aut: & coronas imperiales ambo imponēt Cęsari: & Augustus. Sed legatus alra uoce profert uerba. Accipe signum &c. Et celebrans dicet eadem uoce submissa. Coronati Augustus: & Augusta reuertunt ad suos suggestus sine osculo pacis, Et ad offertorium ueniunt cum cotonis: & habitu Imperiali. Et oblato auro reuertūtur ad suggestus. neq; ministrabit Imperator calicem: & ampullam. sed tempore congruo ueniet ad cōmunionem sine manto: & coronis. Post cōmunionem Imperatori nō dabitur osculum pacis a celebrante, sed reuertetur ad suū suggestum. Imperator si nita missa ipse cum suis: & cum legato si placebit ibi Lateranum, & ibi perficiet suas solennitates. Cerimonię omnes, quę pertinet ad personam Pōtificis, dimittantur, ut oscula pedum, manuum, & otis. Quia etiam nec in missa illi deseruiet Imperator, quod Pōtifici pręstitisset pręsenti: nec statum illi, dum equum inscendit, tenet, nec equum ducit.

Hęc fere omnia seruata fuerunt cum Carolus quartus coronatus fuit Romę per Dominum Petrum Ep̃m Hostiensem. quem ex Auinione Innocentius sextus nūcium Apostolicum ad hoc miserat, & per Dominum Egidiū de Albornozio tituli Sancti Clementis presbyterum Cardinālē

SACRARVM CERIMONIARVM

ac Legatum Apostolicum in Italia Anno salutis .Millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto. Noñ .Aprilis, ut ex literis ipsius Karoli, quæ adhuc extant, & Registratæ sunt in archiuui Ecclesiæ, publice patet. Voluit tamen idem Pontifex, qđ Cardinales predicti publice protestarentur Domino Imperatori, qđ propter omissionem reuerentiarum obsequiorum, & multarum cerimoniarum, quæ pertinent ad personam Romani Pontificis: non esset aliquomodo derogatum priuilegijs, & honorificentijs Romanæ sedis, & suorum successorum. Et de hac protestatione & consensu Imperatoris exigerent quadruplices literas Regalibus, & Imperialibus sigillis munitas, sicut & factum est.

De coronatione Imperatricis sine Imperatore.

Imperatrix si uenerit Romam, pro corona Imperiali suscipienda sine Imperatore, uel quod non potuit uenire cum Imperatore, uel post eius coronationem ei est coniuncta: hoc ordine coronabitur. Die qua urbem intrabit procedent ei obuiam nobiles, & officiales urbis, & ordines curiæ, ut de Cæsare dictum est. Sacer Senatus ante portam urbis cā expectabit: & media inter duos Cardinales Diacones introductur. In fine autem: & sub Baldachino clerus cum processione in porta illi occurret. ducetur ad Pontificem: qui eam in publico consistorio in prima aula ad pedes, & manus osculum recipiet. ut alij Reges recipi consueverunt, non tamen sedebit inter Cardinales, sed post osculum pedes, & manus discedet ad suum hospitium. Deinde parabitur in Ecclesia Sancti Petri suggestus extra cancellos pro Imperatrice, & dicta die Pontifex procedet ad Ecclesiam supplicatione præcunte sub Baldachino, & paramentis temporis congruis, ascendit ad altare. orat. sedet. Pontifex autem stat, ubi solet capere paramenta: cui fit reuerentia a prælatis. Incipitur Tertia, & accipiet sandalia, & procedet usq; ad finem Tertiæ, & capiet omnia Pontificalia indumenta. Interim duo Iuniores, Diaconi Cardinales cum suis cappis lanceis ducunt Augustam ad Ecclesiam. Et prior Episcopus Cardinalis cum Pluiali, Stola, & Mitra accedens in tempore expectat eam in porta Ecclesiæ principali. & ibi super eam genuflectentem deposita mitra legit hanc orationem.

Omnipotens sempiterne Deus: Fons, & origo totius bonitatis: qui feminei sexus fragilitatem nequaquam reprobando auertis: sed dignanter comprobando potius eligis, & quod infirma mundi: quæcunque, ut fortia confunderes eligenda decreuisti. Quiq; etiam gloriæ, uirtutisq; tuæ triumphum in manu feminae Iudaicæ olim plebis de hoste sacrissimo assignare uoluisti, Respice quæsumus ad preces huius militatis nostræ: ut supra hanc famulam tuam. N. quam supplicii de-

notione Imperatricem eligimus : benedictionum tuarum dona multiplices , eamq; dextera tuę potentię semper , & ubiq; circunda : & ut dono tui numinis iudicij firmiter adiuta : ut uisibilis , seu inuisibilis hostis nequitiis triumphaliter expugnare ualeat , & una cum sacra Rebecca , Lia , atq; Rachele : beatis ; reuerendisq; Feminis , fructu uteri sui fecundari , seu gratulari mereatur ad decorem totius Imperij , statumq; Sanctę Ecclesię regendum , necnon protegendum : per Christum Dominum nostrum : qui ex intemeratę Beatę Marię Virginis aluo nasci : uisitare , & renouare dignatus est mundum . Qui tecum uiuit , & gloriatur Deus in unitate Spiritus Sancti , per immortalia secula seculorum . Amen .

Ducitur deinde ad confessionem beati Petri , & procumbit supra falsistorium sibi in eo loco paratum . Et a subdiacono Apostolico sit litania , & ea finita prior presbyterorum cum suis paramentis ad confessionem descendens stans sine mitra dicit super eam . Pater noster . Et deinde . Et ne nos inducas intentionem . Respō . Sed libera nos a malo . uers . Saluam fac ancillam tuam Domine . & . Deus meus speratę in te , uers . Esto ei quesumus Dñe turris fortitudinis . & . a facie inimici . uers . nihil proficiat inimicus in ea . & . Filius iniquitatis non apponat nocere ei uers . Domine exaudi orationem meam . & . clamor meus ad te ueniat . Dñs uobiscum . & . cum spiritu tuo . Oremus .

Prętende quesumus Domine famulę tuę dexteram cęlestis auxilij : ut te toto corde petquirat , & quę digne postulat , consequi mereatur . Actiones nostras quesumus Domine aspirando pręueni , & adiuvando prosequere : ut eunęta nostra operatio : & oratio a te semper incipiat , & per te cępra finiatur , per Christum Dominum nostrum . Amen .

Finitis orationibus reuertitur presbyter ad locum suum , & prior Episcoporum Cardinalium procedit ad altare Sancti Mauricii : quem Augustinus media inter Diaconos sequitur . Et ibi apud altare Episcopus ipse inungit illam stantem de oleo exorcizato : brachium dextrum , & scapulas stans cum mitra dicens .

Spiritus Sancti gratia nostrę humilitatis officio copiosa in te descendat , ut sicut manibus nostris licet indignis oleo materiali oblinita pinguis exterior : ita eius inuisibili unguine delibuta impinguari merearis interior , eiusq; Spirituali unctione perfectissime semper imbuta : & illicita declinare tota mente , & spernere discas , & ualeas , & utilia animę tuę iugiter optare , atq; operari queas : & opereris auxiliante Domino nostro Iesu Christo . Qui tecum uiuit , & regnat in unitate &c . Reducitur deinde ad suggestum suum Imperatrix , & Cardinales reuertuntur ad Pontificem , & Diaconi quidem depositis cappis capiunt paramenta sibi conuenientia , & faciunt reuerentiam Pontifici , Deinde

SACRARVM CERIMONIA RV M

Pōtīfex pcedit ad altare per supplicationē, occurrūt tres p̄sbyteri cāta-
tur Introitus a cātoribus, & pcedit i missa usq; ad Graduale. Imperatrix
a Diaconis illis quāuis paratis ducit ante Pōtīficē : qui surgens deposita
mitra super eā ante se genuflexā dicit hāc orationē. Deus qui solus habes
īmortalitatē, lucēq; habitas īaccessibilē, cuius prudētia ī sua dispōne
nō fallitur. qui fecisti ea: quē futura sūt: & uocas ea, quē nō sunt. qui super
bos equo moderamine de pricipatu eiicis, atq; humiles dignāter ī subli-
me puehis: īeffabilē misericordiā tuā supplices exoramus: ut sicut He-
ster Reginā Israheliticē eā salutis de captiuitatis suē cōpede solutam ad
Regis Assueri thalamū, regniq; sui cōfortiū trāsire fecisti: ita hāc famulā
tuā. N. humilitatis nostrē benedictiōe christianē plebis salutis gratia: ad
dignā: sublimēq; Imperatoris nostri copulā, & Imperiū suū participatum
trāsire cōcedas, & ut Imperialis federe cōiugii semper permanēs, pudici-
tiē pximā Virginitati palmā cōtineret & queat. Tibiq; Deo uiuo: ac uero i-
osibus, & super oīa iugiter placere desideret, & te inspirante, quē tibi pla-
cita sunt, toto corde perficiat per Christum Dominum nostrum. Amen.
Deinde sedens cum mitra imponit illi Tiaram cum Corona Imperiali al-
latam sibi ex altari: ut diximus de Imperatore, & dicit. Officio nostrē ī-
dignitatis ī Imperatricem solenniter benedictam Accipe Coronā Im-
perialis excellentiē, quē licet ab indignis: Episcopalibus tamē manibus
capiti tuo imponitur. unde sicut auro, & gēmis redimita enites, ita & ite-
rius auro sapientiē, uirtutumq; gēmis decorari concedat. quatenus post
occasum huius seculi cum prudentibus Virginibus sponso perēni Do-
mino Iesu Christo digne, & laudabiliter occurrens regni cēlestis aulē ī-
gredi mereris Ianuam, eodem Domino nostro auxiliāte: qui cum Patre,
& Spiritu Sancto uiuit &c.

Coronata Imperatrix mox osculatur pedē Pōtīficis cū corona, & surgēs
reducitur a Diaconis ad suggestū, & cū cantatur deinde offer toriū, reuer-
tatur ad Pontificem, & illi offerat aurū quātū placet: deinde si uult cōmu-
nicare de sacramento altaris (ut cōgruum est) procumbat super faldisto-
rium ad partem conuenientē sitū, ut superius diximus, & oret quousq; sit
tēpus, sine Corona tñ, & cum Pōtīfex ī sede sua eminētī cōmunicauerit:
ducatur Imperatrix sine Corona ad eius pedes, & cōmunicet, osculeturq;
manū Pōtīficis, & descēdēs ad altare: purificet cū uino. cōmunicat bī Im-
peratrix post Diaconū, & subdiaconū, & a Diacono accipiet uinū purifi-
cationis. Deinde assumpta Corona reducetur ad suum suggestum.

Et nota quod Imperatrix deducetur semper eundo, & redeundo ab il-
lis duobus Diaconis: siue paratis: siue non paratis, & illam sociabunt sui
p̄lāti, & proceres, atq; matrone, & alię mulieres. Finita missa Im-
peratrix deducitur ad suum Hospitium, Pontifex cum suis p̄latis.
non paratis reuertitur ad cameram suam: nam Cardinales, & p̄r-

lati dimittant in Ecclesia paramentra, & capiant cappas lancas.

De Triplici Imperatorum Corona.

C.

T quoniā uulgari opinione fertur Romanorū Imperatorem tri-
 bus coronis ornari oportere uariorū metalloꝝ, Argentea Aquis
 c grani i Germania, Ferrea Modetię i Lōbardia, & aurea Romę.
 sup qua re clarissimus Iuriscōsulorū sui rēporis Baldus opusculū edidit:
 mysticas metalloꝝ significaciones solertissime interpretādo, nō uidebitur
 forte absurdū aliquid de ea re pueritare ostēdēda disserere. Et ut omitta-
 mus prius illos Romanorū Imperatores: qui toti fere orbi Imperabant
 aure Aurelianū: ut Eutropio placet, nulla corona nisi Laureā, aut ex alia
 aliqua felici arbore ufos fuisse, nihilq; grauius odisse populū Romanū: q̃
 Regiū nomē. hoc uero affirmamus āre Carolū Magnū in cuius personā
 Imperiū trāslatū est a Gręcis in Latinos, neminē Imperiū Romani coro-
 nā ex manu Romani Pōtificis Romę suscepisse. Et ut sepe Apio secundo
 audiuius rō: Germanicā: peritissimo, cui a manu seruiuius: & i histo-
 ria eius Auliali legimus, Cæsar nullā omnino Coronā accipit nisi aure-
 am: & alias quidē Coronas pro uariis regnis. Romę uero, & a Romano
 Pontifice Romani Imperiū Coronam suscipit. Otho frinigei Episcopus,
 & Federici primi Patruus uir Doctus, & eloquēs historiā scripsit suo
 rum tēporū, in ea tradit Federicū ipsum coronis quinque aureis decoratū
 fuisse. prima de Regno Francoꝝ apud Aquisgranū. secūda Ratispone de
 regno Germanię. tertia Papię de Regno Langobardico. Quartā Romę
 suscepit pro Romano Imperio ab Hadriano quarto sūmo Pōtifice, quin-
 tā uero Modetię pro regno Italico illā suscepisse testatur. Quę quidē Co-
 rona ideo appellat ferrea: qđ laminā quādā habear ferreā i summate alio
 quin aurea, & p̃ciosissima. Sed differt forma Coronę Imperialis ab aliis:
 nā ea sub se Tiarrā quādā habet in modū fere Episcopalis mitrę humilio-
 rē tñ magis apertā, & minus acutā: estq; eius apertura a frōte nō ab aure,
 & semicirculū habet per ipsam aperturā aureū, i cuius sūmitate Crux par-
 uula eminet, eā Tiarrā alię Coronę nō habeāt, & quoniā hāt Imperialē
 coronā bis: aut rer in Germania uidimus dū Cæsar regalia quibuscūq; prin-
 cipibus cōcederet: ideo illā exprimere conati sumus. Legimus, & in aliis
 historiis quosdam Imperatores Arelate ēē Coronam suscepisse de regno
 Arelatensi, & alibi alias p̃ aliis regnis. Nam & Carolus quartus Auiuo-
 nem uenit ad Vrbanum quintum Anno salutis Millesimo tricentesimo
 Sexagesimo quinto ante iussū Innocentii sexti Romę Imperator
 Coronatus. Qui rebus: quarum gratia ad Pontificem uenerat absolutis:
 Arelate profectus est. Sciant ergo qui de tribus Coronis fabulantur, &
 Romanorum Imperatorem unam tantum pro Romano Imperio Coro-
 nam suscipere, & eam quidem Romę, & a Romano Pontifice, alias autē
 alibi pro aliis, & diuersis regnis.

SACRARVM CERIMONIA RV M DE CANONIZATIONE VNIVS SANCTI SECTIO.VI.

Et primo de inquisitione, & cōmissione causę.

Ostē in crebescēte fama de excellentia uite, opinione sancti
p ratis, & miraculorū corruscatiōe sūmus Pōtēfex sepe fuerit per
 Reges Pricipes: seu populos certior factus, rogatusq; ut aliquē
 uita iā functum ascribēdū in Sanctoꝝ catalogo, & uenerandū: ut Sanctū
 decernat, re cum fratribus mature tractata: si pcedēdum ad inquisitionē
 cēsuerit. Cōmittat aliquibus platis i illis partibus: ubi uitā duxit, & mor
 tuus iacet ille, de quo agitur: ut se diligēter informēt, & solerter inquirāt
 de fama, opinione, & deuotione populorū circa illū talē, quā inquisitionē
 in genere, & sine testiū iuridica examinatione facere debent, & quę inue
 nerunt suis literis ad sūmū Pōtēficē fideliter referre. Pōtēfex iterea cōmis
 sarioꝝ relatione: pponit oīa sacro collegio, & cū eis deliberat an satis di
 gna uideātur, quę relata sunt ad ulterius inquirēdū, qđ si placuerit: cōmit
 tatur iisdē, uel aliis p̄latis: ut diligētissime inquirāt de ueritate rei, testes
 examinent, & oīa perscrutētur: quę ad ueritatē eliciēdā sunt opportuna.
 Et debēt his cōmissariis articuli, & interrogatoria mitti sub bulla Apo
 stolica: cū quibus examinare debēt testes de excellētia, & sanctimonia ui
 tę, de puritate fidei, de patratiōe miraculorū: & illis mādare: ut depositio
 nes testiū, & oīa fideliter per literas suis sigillis signatas ad curiā transmit
 tāt. Quibus receptis Pōtēfex cōmittat illa examināda aliquibus Audito
 ribus sacri palatii: qui uideant, & ordinent processum, & uideant an in
 quisitio, & probatio est legitima, & sufficienter facta.
 Deinde si retulerūt rē bene cē paratā. Iterū de cōsilio fratrum cōmittat tri
 bus Cardinalibus Episcopo p̄sbytero, & Diacono: qui diligēter exami
 nēt inquisitionē, pbationes, & depositiones testiū, & cōsiderēt solertissi
 me oīa cōsideranda. Et cū placuerit sanctissimo Dño nostro, referāt in se
 creto cōsistorio. Et primo de excellētia uite, & fidei puritate: quę si iudica
 būtur collegio bene pbata, & digna sanctificatione: tūc pcedēt ad nar
 rationem, & probationem miraculorum, & de cōsensu Cardinalium fini
 et Sūmus Pontifex uitam, & miracula, quę ita erunt sufficienter esse pro
 bata. Deinde deliberabūt an quę probata sunt, uideant talia propter quę
 merito sit decernēda canonizatio. Tunc ex consilio fratrum diffinit Pō
 tēfex canonizationem esse faciendam. Fit post hęc publicum cōsistoriū:
 in quo Pontifex cum pluuiali rubeo, & mitra preciosis residet, & aduoca
 tis causę longa oratiōe proponit uitam, gesta, & miracula canonizādi:
 & demū supplicat noīe Principū, & populorū: qui de ea rescripserunt bo
 nę memorię talem ascribendum cē a sua sanctitate in Catalogum San
 ctorum Christi: utq; a cunctis fidelibus pro Sancto ueneretur decet.

nendum, Pōtēx audito aduocato: laudat eius facundiā: dicit libenter se
 audiuisse tā mirāda illius ūiri p̄conia, uelle tñ super hac re maturius cū
 fratribus suis deliberare, hortari, atq; monere oēs: ut diuinā clementiā
 implorēt, quatenus digne inspirare in mēte sua, & fratrū suorū Sanctę
 Romanę Ecclesię Cardinaliū, atq; omniū p̄latoꝝ, quos cōsilio in tāto
 negotio sit ulurus: ea quę suę placitura sunt diuinitati, neq; permittat er
 rare Ecclesiā suā Sanctā. p̄latos uero mōnet: ut super his cogitare de
 beant: ut cum requisiti fuerint, mature possint respondere: his dictis fini
 tur consistorium. In hmoi cōsistorio: ut apud antiquos codices legimus
 solebant sex: aut octo p̄lāti successiue orare narrāre merita canonizan
 di, & supplicantes pro canonizatione, aduocatus autē in principio tan
 tūmodo petebat a Pōtifice: ut p̄lāti audirētur: & supplicabat ut cano
 nizatio decerneretur. Post hęc cū placuerit Sāctissimo Dño nostro uocē
 tur oēs p̄lāti curię in secreto cōsistorio cum Pontifice, & sacro colle
 gio, & ibi proponat breuiter Sanctitas sua ad quid uocati sint, deinde si
 placet: per aduocatum faciat summam repēti ūitam, & miracula cano
 nizandi, & quę sunt probationes in genere tantum, post hęc narret quan
 ta cum diligentia, & fide inquisitio, & processus super hac re factus sit de
 multiplici, & canonica attestatōe, de instanti Principum, & populoꝝ
 rum postulatione. Et demum conscientiam illorum onerando exquirat si
 gillatim a quolibet suam in ea rē sententiam, & cum omnes finierint, agit
 gratias de bono consilio, & hortatur eos orēt Deum: ne sinat se errare in
 tanto negotio, & sic omnes recedunt. In hoc consistorio debent esse Pa
 triarchę, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, ad quos tantum pertinet di
 cere sententiam suā. poterunt interesse aliqui protonotarij ordinarij:
 ut sint rogati de his, quę gerantur. Ad erunt etiam auditores rotę, & ma
 xime cōmissarij causę, ut si quid esset declarandum: possint: ut bene infor
 mati gentes aliorum declarare. Summus Pontifex erit cum mitra, & plu
 uiali, procurator fiscalis aderit, & faciet rogatos protonotarios de con
 silio, & cōsensu p̄latorū. Deliberatur deinde de canonizatione: & in
 terim in Ecclesia constructur suggestus ligneus tantę amplitudinis: ut su
 per illū instituatur: apteturq; capella cum altari: credentijs, throno Pon
 tificali, sedibus Cardinalium assistentiū Papę oratorū, p̄latorum. cho
 ro pro cātoribus, & locis omnium ordinum Romanę curię ad instar ca
 pelle palatii Apostolici a cancellis, & supra quoad formam sediliū, & ca
 pacitatem. In eo suggestu erunt duę sedes Papales una eminens ad fini
 stram partem, & alia erit amouibilis, ascendetur ad suggestum per pōtem
 cum duplici ostiolo a capite, & in imo. ornabitur suggestus in extrema
 tibus circum circa cum herbis, & floribus, & intus cū pānis, & taperis op
 portunis ornabit Ecclesia, & suspēdētur per totū isignia Pōtificis, Ecclē
 się, & imago canonizādi, atq; et isignia p̄curatiū canonizationē, fiet bal

dachinū nouū cū insignibꝯ Pōtificis, procuratorū canonizationis, & imagine sanctiqꝯ debet suspēdi supra altare ubi Pōtifex celebrat, sic ēt vexillū magnū cū imagine sancti, qꝯ portabit ante religiosos: siue illos qui procurāt canonizationē. & ponitur super ostiū supra suggestu. Cū Pontifex uenit ad Ecclesiā ponātur circū circa sup deambulatoriū itorticia numero octuaginta: uel circa sex libraꝯ pro qualibet: quę ardeant dū sit officiū. Paretur etia distribuēda, imprimis pro Pōtifice duę cerę albę duodecim libraꝯ pro qualibet, pro Cardinalibus quatuor librę. Itē p elevatione Sacramēti duodecim itorticia librarū. vi. pro quolibet, pro altari septē cerei, & duo pro credēcia duarū libraꝯ. Itē pro offertorio duo magni cerei duodecim librarū: quos offert primus Cardinalis. Itē tres cerei sex libraꝯ: quos offerēt tres oratores: seu deputati cum tribus Cardinalibus. Et oēs cerei supradicti erunt albi preter octuaginta in itorticia Ecclesię. Itē ordinētur cerei de cera cōmuni p prelatis, oratoribus, & magnis nobilibus duarū libraꝯ, pro officialibus, & cantoribus unius librę, p clerico, & aliis: ut placuerit. Intimetur etiam clero urbis: ut summo mane cōueniant supplicātes in porticu Ecclesię sancti Petri.

De his, quę fiunt in die canonizationis.

Cap. II

Tatuta igit dic canonizationis Pōtifex paratus pluuiali rubeo, & mitra p̄ciosis cū Cardinalibus p̄latis, & officialibus paratis p̄cessionaliter descendit ad Ecclesiā sub baldachino. In camera paramēti. distribuūtur cerei: & ab omnibus portātur accessi. Cū uero Pōtifex peruenerit ad porticū sancti Petri excipit ibi a clero urbis in modū supplicatiū parato, intrat Ecclesiā Pōtifex: & ascendit suggestū cū p̄latis & aliis officialibus. clerus uero suggestū circūstat. Pōtifex oratione facta ante altare ascendit eminētē sedē, & accipit Cardinales, & p̄latores paratos ad reuerentiā. qua facta descendit, & super aliā sedē sibi ante altare paratā sedet uersus renes ad altare ubi facit Sermonē referēs, quę gesta sūt: & uitā: ac miracula sancti sūmarie, & i genere. Demū hortat oēs: ut secū pariter Dño pias p̄ces sūdāt orātes ne pmittat errare Ecclesiā suā in hoc negocio. surgit deinde Pōtifex, remouet sedes, & p̄cūbit sup faldistoriū cū mitra. Cantat litanias a cātoribus, & nulla fit mētio de canonizādo, oibus in terrā genuflexis orātibꝯ. finita litania Diaconus a dextris surgit: & uersus ad populū alia uoce dicit. Orate. itēꝯ gēuſſectit, & oēs p̄lixius orāt. tum Diaconus a sinistris surgēs eodē mo dicit. Leuate, & oēs surgūt. Tūc Pōtifex stās sine mitra ſcipit i uoce: Veni creator Spūs, & tā ipse q̄ alii oēs genuſſectūt ad prinū uersum, cātores psequūtur hymnū: & Pōtifex cū mitra ascendit ad sedē eminentem, & mitra deposita expectat finem hymni: quo completo duo cantores dicunt uersum. Emitte Spiritum tuum & creabuntur, & alii respondent. Et renouabis faciem terrę, & Pontifex. Oremus. Deus, qui corda fidelium Sancti Spiritus illustra

tionem docuisti da nobis in eodē Spiritu recta sapere, & de eius semper cōsolatiōe gaudere per Dñm nostrū Iesum Christū Filiū tuū: Qui tecū &c. Tunc procurator causę instāter petit a Pōtifice nomine procuratorio, & nomine principū, &c. pronūciari, & declarari beatū. N. in Sāctorū catalogū ascribēdū, & ut sanctū uenerādū a Christi fidelibus. Pōtīfex anteq̃ pronūciat, cōsuevit p̃testari in hāc formā, quod inuenimus seruātū a multis Pōtīfīcibus. Sunt tñ aliqui clarissimi uiri: qui dicūt hoc introductū ex quādā causa, quę nūc cessat, quia Papa tūc quodāmodo cogebatur ad canonizandū quēdā cōtra suā opinionē: & propterea protestabatur, nūc autē nō uideri cōgruā illam protestationē. Sed de hoc statuatur sūmus Pontifex: & facer senatus.

Forma protestationis.

Nteq̃ ad pronūciationē ueniamus p̃testamur publice apud uos
 a oēs hic p̃sentes: qđ per hūc actū canonizationis nō intēdimus
 aliquid facere: quod sit cōtra fidē: aut Ecclesiā catholicā: siue honorē Dei. Deinde alta uoce sedēs tñ cū mitra pronūciat in hūc modum. Ad honorē Sāctę: & Indiuiduę Trinitatis, & exaltationē fidei catholicę ac christianę religionis augmētū: auctoritate eiusdem Dei omnipotētis Patris & Filii, & Spiritus Sācti, & beatorū Apostolorū Petri, & Pauli, & nostrā, de fratrum nostrorū cōsilio decernimus, & diffinimus bonę memorię. N. sanctū esse: & Sāctorū catalogo ascribēdū, ipsumq; catalogo huiusmodi, ascribimus. Statuētes: ut ab uniuersali Ecclesia anno quolibet i die tali Festū ipsius, & officium sicut pro uno cōfessore (si sit cōfessor) uel Martyre (si sit Martyr) deuote: & solēniter celebretur. Et si dño Papę placuerit, poterit addere ista uerba. in super eadem auctoritate omnibus uere pēnitētibus, & cōfessis: qui ānis singulis ad sepulturā eiusdē in die tali de uoti acceperint, unū annū, & quadraginta dies, accedētibus uero ānis singulis in octauas diēti Festi ad sepulturā quadraginta de iniūctis sibi pēnitentiis misericorditer relaxamus.

Quibus finitis procurator fiscalis rogat protonotarios &c. de protestatione facta p̃ Papā, & p̃curator causę simpliciter rogat de solēni p̃nūciationē canonizationis: & petit istū. Et a Papa decerni bullas sup̃ his opportunas, & mox surget Pontifex sine mitra, & incipit. Te Deū laudamus: & chorus p̃sequitur. Diaconus a Dextris i sine dicit. Ora p̃ nobis beate. N. Et Pōtīfex de idē dicit orationē de cōmuni: Sācto canonizato: cōueniētē (si nō habet p̃pria) & cōcludit. p̃ Christū dñm nostrū. Finita oratiōe Diaconus a dextris stās ante Pōtīficē dicit alte, Cōfiteor Deo oīpotētī &c. & post Aplos noiāt sanctū. N. & Papa sine mitra cruce suā p̃sente dicit. p̃ciis & meritis, &c. & in fine dat indulgētiās: ut sibi placet. Legimus Bonificiū nonū Pontificē cū canonizauit beatam Brigidam dedisse plenariam indulgentiam uisitantibus Ecclesias beati Petri: & Sancti Laurēti in p̃anisperna. ubi iacebat corpus illius sanctę.

SACRARVM CERIMONiarVM

His finitis, Pontifex incipit tertiam, & accipit sandalia, uel si magis placet, dimissa tertia accipit paramenta omnia pontificalia, & canticamissam solitis suis cerimoniis, uel de sancto. uel si aliqua solennitas esset, cantat de die cum commemoratione de sancto. & si non posset, aliquis Cardinalis celebret pro eo. Dum cantatur Credo, tres Cardinales commissarii descendunt ad portam inferiorem suggestus: & ordinant offertorium, & debito tempore anteq̃ Papa lauet manus in sede eminenti. ueniunt ordinate. Et primus Id est Episcopus Cardinalis offert duos magnos cereos & cum eo primus orator offert cereum suum, & canistellum deauratum cum duabus turturibus, Tum presbyter Cardinalis offert duos magnos panes cum mappulis, & secundus orator cereum suum, & canistellum argentatum cum duabus columbis albis: ultimo Diaconus Cardinalis offert duo uasa uini, & tertius orator suum cereum, & canistellum diuersorum colorum cum uariis auiculis. Cardinales osculantur genu: alii pedes summi Pontificis. proceditur deinde in missa, ut alias.

DE PLVRIBVS BENEDICTIONIBVS SECTIO SEPTIMA

Ordo seruandus in creatione noui Ducis a Paulo secundo institutus.

REANDVS in Ducem, per summum Pontificem ueniet ad cameram Pontificis indutus manto aureo, panno contexto, aperto a dextro humero ad terram usq̃, & sequitur Pontifex ad Ecclesiam descendente: portabitq̃ caudam pluuialis. facta oratione ante altare Pontifex statim faciet confessionem cum celebrante, deinde ascendet ad sedem eminentem: & recipit Cardinales ad reuerentiam, non tamen imponit iucensum, nec cantores incipiet Introitum. & interim creandus Dux sedet ad pedes Pontificis super primum gradum, & celebrans osculato altari accedet ad suum faldistorium & ibi expectabit. Finita reuerentia: creandus Dux accedit ad pedes genuflexus sanctissimi Domini nostri, & sit miles Sancti petri, et si prius erat miles.

Ordo benedicendi nouum militem.

Pontifex primo stans sine mitra benedicit ensem: quem unus ex acolitis nudum tenet in manu: dicens. uers. Adiutorium nostrum in nomine Domini. *ꝛ.* Qui fecit celum & terram. uers. Domine exaudi orationem meam. *ꝛ.* Et clamor meus ad te ueniat. uers. Dominus uobiscum. *ꝛ.* Et cum spiritu tuo. Oremus. Exaudi quesumus Domine preces nostras, & hunc ensem, quo hic famulus tuus circumcingi desiderat: maiestatis tue dextra dignare benedicere, quatenus esse possit defensor Ecclesiarum, Viduarum, Orphanorum, omniumq̃ Deo seruientium, contra saeuiciam paganorum, aliusq̃

aliosq; sibi infidiantibus sit terror: & formido prestans ei: quæ persecutio nis, & in defensionis sint effectum. Per Christum Dñm nostrum. Amen.

Benedic Domine sancte Pater omnipotens eterne Deus, per Inuoca tionem sancti tui nominis: & per aduentum Christi filii tui Domini no stri: & per donum Spiritus Sancti paraleti hunc ensem, ut hic famulus tuus: qui hodierna die eo tua concedente pietate præcingitur, inuisibiles inimicos sub pedibus conculcet, uictoriaq; per omnia potitus maneat semper illesus Per Christum Dominum nostrum. Amen. Deinde aspergit aquam benedictam. Tum stans sine mitra dicit. Benedictus Dominus De us meus: qui docet mñus meas ad prelium, & digitos meos ad bellum: mi sericordia mea, & refugium meum: susceptor meus & liberator meus. pro ctor meus, & in ipso speraui: qui subdit populũ sub me. Gloria patri, & fi lio &c. &c. Sicut erat in principio &c. uers. Saluum fac seruum tuum domi ne. &c. Deus meus sperantem in te. uers. Esto ei Domine turris fortitudinis &c. a facie inimici. uers. Dñe exaudi orationẽ meam. &c. Et clamor meus ad te ueniat. uers. Dñs uobiscum. &c. Et cum spiritu tuo. Oremus.

Domine sancte Pater omnipotens eterne Deus: qui cuncta solus ordi nas, & recte disponis: qui ad coerendam maliciam reproborum: & tuen dam iusticiam: usum gladii in terris hominibus tua salubri dispositiõe p misisti, & militarem ordinem ad populi protectiõem institui uoluisti, qui q; per beatum Ioannem Baptistam militibus ad se in deserto uenientibus ut neminem concuterent: sed propriis stipendiis contenti essent: dici feci sti: clementiam tuam Domine suppliciter exoramus: ut sicut Dauid pue ro tuo Goliath superandi largitus es facultatem, & Iudam machabeum de feritate gentium nomen tuum non inuocãtium triumphare fecisti: ita & huic famulo tuo: qui nouiter iugo militiæ colla supponit: pietate cele sti uires, & audaciam, ac fidei, & iusticiæ defensionem tribuas: & prestes ei fidei, spei, & charitatis augmentum, & tui timorẽ pariter, & amorem, hu militatem, perseuerantiam, obedientiam, & patientiam bonam, & cun cta in eo recte disponas: ut neminẽ cum gladio isto, uel alio iniuste ledat, & omnia cum eo iusta, & recta defendat. & sicut ipse de minori statu ad no uum militiæ promouetur honorem: ita ueterem hominem deponens cũ actibus suis nouum induat hominem, ut recte retineat, & recte colat. per fidorum consortia uitet, & suam in proximum caritatem extendat, præ posito suo in omnibus obediat, & suum in ciuitate iustum officiũ exequa tur Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Deinde sedens cum mitra Pontifex imponit nudum gladium in eius manu dicens. Accipe gladium istum in nomine patris, & filii, & spi ritus sancti. & utaris eo ad defensionem tuam, & Sanctę Ecclesię Dei, & ad confusionem inimicorum Crucis Christi, & fidei Christianæ: & quã tum humana fragilitas tibi permiserit: cum eo neminem iniuste ledas.

SACRARVM CERIMONiarVM

Quod ipse præstare dignetur: qui cum Patre, & spiritu Sancto uiuit, & regnat in secula seculorum. Amen. Er teposito gladio in uagina per eundem militem: accingitur eodem gladio per duos nobiliores milites præsentem: Pontifice dicente. Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. in nomine patris Domini nostri Iesu Christi. Et attēde qđ sancti, non in gladio: sed per fidem uicerunt regna. Nouus igitur miles cinctus illum de uagina ter uibrat nudum uiriliter, & eo super sinistrum brachium ter so: mox in uaginam recondit. Deinde Pontifex insigniens illum caractere militari dat sibi osculum pacis dicens: Pax tibi. Tum accipiens illius ensē nudum ter militem percutit plane super spatulas dicens. Esto miles pacificus, strenuus, fidelis, & Deo deuotus. & mox dat sibi leniter alapam dicens. Exciteris a sūmo malitię: & uigila in fide Christi: & fama laudabili. Tunc nobiles assistentes. imponunt sibi calcaria, & cantores: siue Pōtifex (si magis placet) dicit Antiphonam. Speciosus forma præ filiis hominum, accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Deinde dicit Pōtifex. uer. Dominus uobiscum. & cum spiritu tuo. Oremus. Omnipotens sempiternus Deus super hunc famulum tuum. N. qui hoc eminenti muctone circumcingi desiderat. gratiam tuę benedictionis infunde, & cum dextre tuę uirtute fretum: fac contra cuncta aduersantia celestibus armari præsidis. quo nullis in hoc seculo tempestatibus bellorum turbetur Per Christum Dñm nostrum. Amen.

Finita oratione nouus miles osculatur pedem Papę, tum surgit deponit ensē, & calcaria, & redit ad sedendum ubi prius. Cantores incipiunt Introitum, Incensatur alrare, & procedit in missā usq; ad cantatum Graduale: quod dum cantatur futurus Dux ducitur ante Pontificem: ubi genuflexus præstabit iuramentū. Ego. N. annuente Domino futurus Dux promitto, spondeo, polliceor, atq; iuro coram Deo, & Beato Petro Apostolorum principe me de cætero reuerentiam: & obedientiam seruatur (et si alias obligatus sum) Sacrosactę & Apostolicę Ecclesię, & uobis domino meo domino. N. Diuina prouidentia summo Pontifici, & successoribus uestris canonice intratibus, nec deficiam in omnibus necessitatibus uestris, & utilitatibus Iuxta uires meas, & quantum potero diuino auxilio sultus pura, & bona fide custodiendo etiam & conseruādo omnes possessiones, terras, loca, honores, iurisdictiones, & iura uestra, & Sactę Romanę Ecclesię in omnibus, & per omnia, & propter honorem, & pectem nēciā Ducalem: quam hodie a uobis recepturus sum etiam promitto in recognitione tantę susceptę gratię pro me, & successoribus meis perpetuo dare uobis: & successoribus uestris singulis ānis in die festiuitatis beatorum Apostolorum Petri, & Pauli unum palæstrum album bene: & decenter ornatum. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta dei Euangelia. Præstito iuramento Pontifex descendit ad faldistorium, & procūbit super illud

ante altare cum mitra. Dux futurus proster nit se ad sinistram Papę aliquan-
tulum retro supra scabellum uiride. Subdiaconus uero apostolicus facit Li-
tanię cęteris cum choro rudentibus Kyrie eleison &c. ubi autē dixerit, ut
obsequium scruiuitis: & replicatum fuerit: surgit Pontifex, & signans sup-
ducem alte dicit. Ut hunc famulum tuum in Ducę eligere digneris: te roga-
mus audi nos. Et iterum ut hunc famulum tuum bñdicere digneris: te roga-
mus audi nos. Et tertio, ut hunc famulum tuum ad Ducale fastigium pducere
digneris: te rogamus audi nos, & semper chorus rudent replicando. Re-
cumbit deinde iterum Pontifex: & Subdiaconus: atq; alii faciunt Lita-
niam. Qua finita Papa reuertitur ad sedem eminētem, & futuro Duce p-
manente prostrato Papa deposita mitra stans dicit super eum Pater noster.
Deinde & nenos inducas &c. uer. Saluū fac seruū tuum. &c. Deus meus spe-
rantem in te. uer. esto ei Dñe turris fortitudinis. &c. A facie inimici. uer. ni-
hil proficiat inimicus in eo. &c. Et filius iniquitatis nō apponat nocere ei.
uerf. Dñe exaudi orationem meam. &c. Et clamor meus ad te ueniat. uerf.
Dñs uobiscum. &c. Et cum spū tuo. Oremus. Prætende quęsumus famulo
tuo. N. Duci dextram cęlestis auxilii, ut te toto corde perquirat, & quę di-
gne postulat, consequi mereatur. Actiones nostras q̄s dñe aspirando præ-
ueni, & adiuuando prosequere: ut cuncta nostra oratio, & operatio a te sem-
per incipiat: & per te cepta finiatur. per Christum Dñm nostrum. Amen.
Sedebit deinde Pontifex cū mitra, & Dux futurus ducetur ad eius pedes.
& tunc Pontifex accipiens ducale Biretum imponit eius capiti ante sege-
nuxi dicens. Accipe in signe Ducalis præminētię, quod per nos capiti
tuo imponitur. in nomine Patris †. & Filii †. & Spūs Sancti †. Amen.
Et intelligas te amodo ad defensionem fidei, Sacrosanctę Ecclesię, uidua-
rum, pupillorū, & quarūcūq; aliarum miserabilium personarum fore de-
bitorem, uel isq; deinceps utilis esse executor: perspicuusq; dñator coram
dño, & inter gloriosos athletas uirtutum merito ornatus appareas. quā
gratiam tibi concedere dignetur Dñs noster Iesus Christus. Qui cū patre
& spū sancto uiuit, & regnat in secula seculorū. Amen. Post hęc imediate
dat sibi sceptrum in manu dextra dicens. Accipe uirgam directionis: & iu-
sticię, in noie patris †. & Filii †. & Spūs Sancti †. Amen. per quā ualeas
unicuiq; secundum merita sua tribuere siue boni fuerint, siue mali, semper
Deū ante oculos hñs non declinans a dextris: uel a sinistris, sed cum omni
bonitate: & charitate bonos foueas, malos coercas: ut oēs intelligāt: &
sciant te iusticiā dilexisse, & iniquitatē odio habuisse. quā gratiam tibi cō-
cedere dignetur, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Et mox cū bireto, & sceptro osculatur pedem Potificis: qui deinde sur-
gens sine mitra dicit super nouū Ducem adhuc genuflectentem cum suo
habitu hanc orationem. Deus pater æternę glorię sit adiutor tuus: & p-
tectōr tuus, & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat

SACRARVM CERIMONIARVM

& uitam tuam longitudine dierum adimpleat: statum domini tui iugiter firmet: & gentem, populumq; tuum in eternum conseruet, & inimicos tuos confusione induat, & super te sanctificatio Christi floreat: ut qui tibi tribuit i terris dñum: ipse in Cēlis conferat prēmiiū. Qui uiuit: & regnat per omnia secula seculorum. Amē. Surgit deinde nouus Dux: & sociatus per duos iuniores Diaconos Cardinales ducitur in locū suum ad sedēdū. id est inter duos ultimos Diaconos Cardinales. Qd recipiatur ad osculum a Cardinalibus nō uidetur cōuenire, cū non sit ex ordine illorum: neq; par. His finitis proceditur in missa usq; ad offeritorium. Et tunc nouus Dux deposito bireto accedet ad pedes Pontificis: & offeret aurū quātum uoluerit: & recipietur ad osculū pedis, manus, & oris, & mox reuertet ad locū suū. & finita missa d'cedet inter ipsos iuniores Diaconos Cardiales.

Quæ seruantur in Ducem inoris potentie.

Et hæc quidē seruantur ut supradictum est, si Dux est magnæ nobilitatis & potētie, ut fuit tēpore Dñi Pauli Papæ secūdi Borſus ferrariæ. Si uero esset mediocris potētia, ut fuit tempore Dñi Sixti Papæ quarti Federicus Dux Urbini iōia seruariētur: nisi qd nō duceretur a Cardinalibus: sed a duobus assistentibus Papæ principalibus: & sederet ultimus post oēs Cardinales. Qd si adhuc esset inferior: tūc oia alia seruariētur nisi qd nō daretur ei sceptrū, neq; sederet in banco Cardinalium: sed ad pedes Papæ in supremo gradu, & cūdo incederet ante Crucem post oratores: & alios principes.

Ordo seruandus in benedictione, & inuestitura noui almx
urbis præfecti a Sixto quarto institutus. Cap. III.

Imprimis præparentur hora cōpetenti uestes præfecturæ uidelicet tunica serica ornata fimbriis auratis: & mantum ēt aureo limbo circūtextum: apertum a parte dextra: & infula ad similitudinē bireti ducalis. & oia portentur ad ecclesiā, ubi est celebrandū. Pontifex autē pcedit ad ecclesiā, ut consueuit cum pluuiali, & mitra preciosis. orat ante altare. facit cōfessionem cum celebrante. ascendit sedem eminentem, & Cardinales exhibent consuetam reuerentiam. deinde duo ex proceribus Romanis præsentant nouum præfectum in suis uestibus summo Pontifici: qui genuflectit super infimum gradum solii Pontificalis. & Pontifex surgens sine mitra dicit super eum orationes: quæ in nouo milite creando dicūtur: & alia omnia facit: quæ ad creationem noui militis pertinent. Si autem antea esset miles: illis dimissis procedit ad benedictionem in hunc modum. surgit sine mitra & dicit. uer. Adiutorium nostrum in nomine Dñi. & qui fecit cēlum & terram. uer. Dñs uobiscum. & Et cum spū tuo. Oremus.

Deus in nomine tuo congregatis famulis tuis te medium esse Christi corona ualente da gratiam huic famulo tuo præfecto nostro: quam abra

ham in holocausto. Moyses i exercitu. Helias i eremo, Samuel meruit cri-
nitus in templo concede Domine concordiam: quam inspirasti Patriar-
chis. predicasti populis. tradidisti apostolis. mandasti uictoribus: bene-
dic q̄s Dñe hunc præfectum nostrum, quem ad salutem populi uobis a te
credimus esse concessum. fac cum esse annis multiplicem: ingenti, atq; sa-
lubri corporis robore uigentem. & ad senectutem optatam, atq; diuini
ad finē puenire felicē. Sit nobis fiducia eā obtinere gratiā pro populo: q̄
Aaron in tabernaculo. Eliseus in fluuio. Ezechias in lecto. Zacharias ue-
tulus impetrauit in templo. sit illi regendi uirtus: atq; auctoritas: qualem
Iosue suscepit in castris Gedeon sumpsit in præliis, Petrus accepit in cla-
ue. Paulus est usus in dogmate, & ita pastoris cura proficiat in ouile, sicut
Isaac profecit in fruge: & Jacob est dilatatus in grege. Quod ipse præsta-
re dignetur: qui cum patre: & spiritu sancto uiuit: & regnat Deus per om-
nia secula seculorum. Amen.

Benedicat deinde uestes: quæ per aliquem ac oluthum ad dextram Pon-
tificis tenentur. Pōtīfex uero stans sine mitra Dicat uers. Adiutorium no-
strum in noīe Dñi. &. Qui fecit cælum & terram. uers. Dñs uobiscū. &. Et cū
spū tuo. Oremus. Deus omnium bonorū uirtutum dator, omnium bono-
rum largus infusus: supplices te rogamus, ut manibus nostris opem tuæ
benedictionis infundas: tunicellam, mantum, & regnū preparatū uirtu-
te sancti spūs bñdictōis & sanctificacōis digneris: & omnibus eis uten-
tibus gratiam. His dictis sedet Pōtīfex cum mitra, & sine alia uestigū bñ-
dictiōe, qm̄ secularium principum uestes non benedicuntur. exiuit præ-
fectus ueste cōi ab illis proceribus, & adducitur ad pedes Pontificis cum
stricta ueste. Qui illi primo imponit tunicellam: & deinde mātum cum ap-
tura super humerum dextrum dicēs. Induat te Dñs uestimento salutis: &
indumento lēticie circundet te in noīe patris, & filii, & spūs sancti. Amē.
Imponit deinde ei genuflexo infulam: siue biretum præfecturę dicens. Ac-
cipe insignē præfecturę præeminētię quod per nos capiti tuo imponitur
in nomine patris, & filii, & spūs sancti. Et itelligas te amodo ad defensio-
nem fidei: & Sacrosanctę Ecclesię fore debitore, quod ut opere perficere
ualeas ille tibi cōcedere dignet: qui est bñdictus in secula seculorū. Amē.

Surgit demū Pontifex: & sine mitra dicit super præfectum genuflexū,
hanc oratiōem. Oremus. Deus pater eterne glorię sit adiutor tuus: & p-
rector: & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cunētis exaudiat, &
uitam tuam longitudine dierum adimpleat, inimicos tuos confusione in-
duat, & super te sanctificatio Christi floreat, & qui tibi in terris contulit
præfecturam: ipse tibi in cælis conferat eternam gloriam. Qui uiuit, & re-
gnat in unitate spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen.

His finitis cantores incipiunt Introitum, Imponitur incensum a Pon-
tifice: & incensatur altare: & reliqua ut alias. Nouus præfectus cum suo ha-

SACRARVM CERIMONIA RV M

bitu sedet ad pedes Pontificis in supremo gradu.

De benedictione rosę, quę fit dominica Lętare Hierusalem, & eius traditione.

Consueuerunt Romani Pontifices in Dominica quarta quadragesimę in qua cantatur in Ecclesia Lętare Hierusalem: Rosam auream benedicere, & illam post missarum solennia alicui magno principi, si pręsens est in curia, dare. Si minus esset in curia princeps tanto mūere dignus mittitur extra ad aliquem Regem: uel principē: ut placuerit sanctissimo Domino nostro cum consilio sacri collegij, nam cōsueuit summus Pontifex ante: uel post missam cōuocare Cardinales ad circulum in camera sua, uel ubi sibi placet: & cum eis deliberare cui dāda: uel mittēda sit rosa. Pro eius igitur bñdictione iuxta lectum paramēti, ubi sanctissimus Dñs noster accipit sua paramenta: paratur paruū altare, & super illud duo candelabra; & Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali, & mitra accedit ad ipsum altare, & deposita mitra dicit: Adiutorium nostrum in nomine Dñi. Qui fecit cęlum, & terram. uer. Dñs uobiscū. Et cū spiritu tuo. Oremus. Deus cuius uerbo & potentia facta sunt omnia, & cuius nutu uniuersa diriguntur: qui es lętica, & gaudium oīum fidelium: maiestatem tuam suppliciter exoramus, ut hanc rosam odore, uisusq; gratissimā, quā hodierna die in signū spiritualis lętię in manibus gestamus: bene dicere, & sanctificare tua pietate digneris, ut plebs tibi dicata ex iugo babilonicę captiuitatis educta: per unigeniti filii tui gratiā: qui est gloria, & exultatio plebis Israel illius Hierusalem: quę sursum ē mater nostra sine ceris cordibus gaudiū repñet, & quia ad honorem nois tui Ecclesia tua hoc signo hodie exultat, & gaudet: tu ei Dñe uerū, & perfectum gaudium largiaris, & deuotionem eius accipiens peccata dimittas, fide repleas, in dulgentia foueas, misericordia ptegas, aduersa destruas, prospera cūcta concedas: quatenus per fructum boni operis in odorem unguētorum illius floris transeat: qui de radice Iesse productus, flos campi, & lilium cōuallium mystice pñdicatur: cum quo i superna gloria cum sanctis omnibus sine fine lętetur. Qui tecū uiuit, & regnat i unitate spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen.

Finita oratione inungit cū balsamo rosam aureā: quę est in ipso ramo seculo: & sup imponit muscum tritum: quę p sacristam ei ministrantur, & imponit incēsum in turibulo more consueto; & demum aspergit rosam aqua bñdicta: & adolet incēso. Interim clericus camerę Apostolicę sustinet rosam, quā deinde dat ad manus Diaconi Cardinalis a dextris: & ille ad manus Pontificis: qui manu sinistra rosam gestans, & dextra bñdicens progreditur ad capellam, & Diaconi Cardinales hinc inde eleuant fimbrias pluuialis: cū percutit ad faldistorium, dat rosam Diacono pñdicto: qui eā clerico camerę tradit, & ille eam sup altare ponit. finita missa Pon

tifex facta oratiōe ante altare: recipit rosam, ut supra: & eam defert ad cameram suam: Et si ille, cui eā dare uelit, ē præsens, uocatur ad eius pedes: & genuflexo dat ei rosam dicens. Accipe rosam de manibus nostris: qui licet immeriti locum Dei i terris tenemus: per quam designatur gaudium utriusq; Hierusalem triumphantis scilicet, & militantis Ecclesię: p quam omnibus Christi fidelibus māifestat flos ipse speciosissimus, Qui est gaudium, & corona sanctorum omnium, Suscipe hāc tu dilectissime fili, qui secūdm seculum nobilis, potens, ac multa uirtute pręditus es; ut amplius omni uirtute in Christo Domino nobiliteris tanq̃ rosa plantata super riuos aquarum multarum. quam gratiam ex sua uberanti clementia tibi concedere dignetur, qui est trinus, & unus in secula seculorum. Amē. In nomine patris, & filii, & spiritus sancti amen. Hoc aliquando in capella factum fuit finita missa anteq̃ Papa descenderet de sede sua, sed conuenientius est: ut Papa reuertatur ad cameram cum rosa, & ita apud maiores factitatum reperio. Ille cui rosa data est: postq̃ manum, & pedem Pontificis osculatus est: eiq; pro tempore gratias agit: cum Papa in Camera uestes sacras deposuerit, ipse rosam manu gestans associatur usq; ad Domum suę habitationis a collegio Cardinalium, medius inter duos antiquiores diaconus post omnes alios Cardinales, circa illum sunt pedites cursores Romanę curiæ cum suis baculis: qui solēt illa die stramas ab eo, qui rosam habuit, accipere.

De ense in nocte natiuitatis dñi dando, & benedicendo. Cap.
In nocte natiuitatis Domini nostri Iesu christi consueuerūt Romani Pontifices ensē benedictum cum quodam capello Ducali ornatum candidis margaritis in formam columbæ alicui magno principi, si præsens ē, dare: uel si non sit præsens: ad aliquem regem: uel alium principem per aliquem ex suis transmittere. Sed quis ensis benedictus uocatur non tamen reperi eius benedictionem. Sixtus Papa quartus aliqua uerba ordinauit: cum ensis datur: dicenda: quę subiiciam. Benedictio autem potest fieri hoc modo si placebit. Pontifex indutus alba, cingulo, amictu, & stola: antequam sumat cappam purpuream: qua in hac nocte uti solet: benedicat ensē, quem Clericus camerę in manu tenet: dicens. uers. Adiutorium nostrum in nomine domini. &. Qui fecit cælum & terram. uers. Dominus uobiscum. &. Et cum spiritu tuo. Oremus. Benedicere digneris quęsumus domine Iesu christe hunc ensē in defensionem sanctę Romanę ecclesię, & christianę Reipublicę ordinatum nostrę benedictiōis officio ad uindictam malefactorum: laudem uero bonorum: ut per eum qui te inspirante illo accigitur: uim æquitatis exerceas: molemq; iniquitatis potenter euertas, & sanctam ecclesiam, eiusq; fideles: quos ut precioso sanguine tuo redimeres. hodie in terris descendere: & carnem nostram sumere dignatus es: ab omni periculo protegas: atq; defendas. & famulū

SACRARVM CERIMONIARVM

tuum: qui hodie gladio in tuo nomine armatus erit: pietatis tue firma custodia munias, illesumque custodias. Qui uiuis, & regnas cum Deo patre in unitate spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen. Aspergit deinde gladium & capellam aqua benedicta, & incenso adolet. deinde cappam, & pedere clericico cameræ cum ense benedicto immediate ante crucem: Pontifex descendit ad capellam. & cetera seruantur, ut in officio noctis natiuitatis Domini dicetur. Cum uero Pontifex dat enssem prædictum alicui præsentem: dicit hæc uerba, quæ ut diximus Sixtus quartus instituit. Solent Romani Pontifices in præclara natalis Domini celebritate Christianissimo: clarissimoque alicui principi ornatum enssem dare, aut destinare, quæ res profecto non caret mysterio. unigenitus uamque Dei filius, ut humanam naturam suam reconciliaret auctori: eam assumere dignatus est, ut uentor mortis Diabolus per ipsam, qua uicerat, uinceretur. quæ quidem uictoria per enssem congrue designatur. fuerunt insuper infideles Arriani: qui non ueriti sunt Dei filium puram creaturam affirmare: cum tamen hodierni Euangelii scriptura testetur Deum omnia fecisse per Verbum, largitur igitur præsentem diuinum Pontifex enssem Dei infinitam potestatem signatam in Christo Deo uero: patrique equali: & uero homini residentem, per quem facta sunt omnia: iuxta Dauidicum illud. Tui sunt celi, & tua est terra: orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti, aquilonem, & mare tu creasti. sedes denique Dei apostolica, uidelicet sedes a Christo suum sumpsit stabilimentum, extritaque præparata Dei iusto iudicio præmio atque iusticia: quibus Saluator noster uerus Iesus Deus, & homo profligauit sedis ipsius aduersarios: hereticos, uidelicet & tyrannos, iuxta id quoque propheticum. Iusticia, & iudicium præparatio sedis tue. Figuratur denique Pontificalis hic gladius potestatem summam temporalem a Christo Pontifici eius in terris Vicario collatam: iuxta illud: Data est mihi omnis potestas in celo, & in terra. & alibi. Dominabitur a mari, usque ad mare, & a flumine, usque ad terminos orbis terrarum: quam & declarat cappa illa sericea, quam Pontifices gestare solent in nocte natiuitatis Domini. Nos ergo uolentes, ut æquum est approbatas Sanctorum Patrum consuetudines obseruare, statui-
mus, & Principem Catholicum Sanctæque sedis a Deo utrunque gladium habentis filium deuotissimum, hoc nostro præclaro munere insignire, necnon & hoc pileo in signum muniminis, & defensionis aduersus inimicos fidei, et Sanctæ Romanæ Ecclesiæ protegere. firmetur igitur manus tua contra hostes sanctæ sedis: ac Christi nominis, & exaltetur dextra tua, eos ueluti ipsius assiduus, intrepidusque propugnator de terra delendo, & armetur caput tuum spiritus sancti per columbam figurati protectione aduersus eos: in quos Dei iusticia atque iudicium pro Romana Sancta Ecclesia, & apostolica sede præparatur. Quod tibi prestare dignetur idem Dei filius: qui cum patre & spiritu sancto uiuit, & regnat Deus per infinita secula

seculorum. Amen. Princeps: qui ense donatus est: ut primum illum de manu Pōtificis accepit pedem: & manum eius osculatur, & pro tempore gratias agit, deinde discedens deducitur ad domum habitationis suæ a familiaribus: & domesticis prælatis Papæ: & ab amicis, oratoribus, & nobilibus: qui uoluerint illum honorare. Seruientes armorum præcedunt illum: qui enses cum pilco ante principem præfert, & in hoc actu ipsi debent habere præcipuam strenam sicut cursores in rosa.

De benedictione, & traditione Vexilli bellici. Cap.

Pōtīfex cōsuevit Vexilla Ecclesię, & armos suorum benedicere, & Capitaneo: seu Vexillifero Sanctę Romanę Ecclesię dare sine missę sedes in sede sua uexillum unum, siue plura tenent brachijs plicata sine hastis alijs, qui clerici camerę ante Sanctissimum Dominum nostrum: qui deposita mitra surgit: & dicit uers. Adiutorium nostrum in nomine Domini. R. Qui fecit celum, & terrā. uers. Dominus uobiscum. R. & cum Spiritu tuo Oremus. Omnipotens sempiternę Deus: qui es cūctorum benedictio, & triumphantium fortitudo: respice propicius ad preces humilitatis nostre: & hoc uexillum quod bellico usui præparatum est: cęlesti benedictione sanctifica, ut contra aduersarias: & rebelles nationes sit ualidum, tuoque munimine circumseptum: sitque inimicis christiani populi terribile, ac intercedentibus Sanctis tuis solidamentum, & uictorię certa fiducia. Tu enim es Deus: qui conteris bella, & cęlestis presidii sperantibus in te prestat auxilium. per Christum Dominum nostrum. Finita benedictione aspergit uexilla cum aqua benedicta: & adolet incenso, quę mox hastis infiguntur: & erecta simul cum hastis dantur per summum Pontificem sedentem cum mitra Capitaneo genuflexo ad eius pedes cum his uerbis dicens. Accipe Vexillum cęlesti benedictione sanctificatum, sitque inimicis populi christiani terribile: & det tibi Dominus gratiam: ut ad ipsius nomen: & honorem cum illo hostium cuneos potenter penetres incolumis, & securus. Capitaneus accepro Vexillo osculatur pedes Sanctissimi Domini nostri: & surgens recedit cum suis.

De Cōsecratione Agnus Dei.

Cap.

Agnus Dei soliti sunt benedici a summo Pontifice primo Anno sui Pōtificatus, & deinde septimo quoque Anno: dum uiuit. Sed antiquitus cerā alba pro illis formandis per magistrum cerę palatii Apostolici: & per illos: qui uolebant pro se Agnus dei, cerā ponebatur super altare beati Petri: quam subdiaconus Apostolicus de altari accipiebat, & in aliqua camera capaci: & idonea in palatio ipse cum alijs subdiaconis: & acoluthis Papę manibus proprijs formabat Agnus Dei cū magna deuotione reuerentia, & mūdicia habebat aliquos seruitores: qui necessaria ministrabant. Et oīa fiebant impensis camerę, cerā albā mollificabant cū oleo Sancto: & oleo chrismatis quod super fuerat de Anno prærito. Deinde cū facta erat

SACRARVM CERIMONIA RV M

tota quantitas: presentabantur capse plenę Agnus Dei, & benedicebant per Papam. Hodie autem sacrista cum suis capellanis, & clericis capellę format ipsos Agnus Dei. Cerā ipsam sumit uel ex cereo benedicto i Sab bato Sancto Anni p̄teriti: uel aliunde expensis Papę. Non miscentur oleo Sancto, aut sacro chrismate: sed puri, & mundi presentantur in cap sis Sanctissimo Domino nostro in camera sua. Pontifex aliquo die post pascha ante sabbatum in albis dicta, siue audita missa i sua priuata capel la: indutus amictu, alba, cingulo, stola: & mitra simplici benedicit aquam benedictione cōmuni: sicut fit in Dominicis diebus a sacerdotibus: in ali quo magno uase ibi p̄parato. Et si magis placet: potest illa aqua prius benedici ab aliquo Episcopo domestico Papę. Deinde Pontifex accedēs ad uas p̄dictum, de posita mitra stans dicit uersum. Adiutorium nostrū i nomine Domini. &c. Qui fecit cēlum, & terram. uers. Dominus uobiscū &c. & cum Spiritu tuo. Oremus Domine Deus pater omnipotens statu tor elementorum omnium: & conseruator humani generis: dat orq; gra tię Spiritualis: & largitor salutis eterne qui aquas ex paradisi fonte ma nantes totam terram irrigare iussisti, super quas unigenitus tuus sic eis pedibus ambulauit, & in eis baptizari dignatus est, quę una cum suo san guine de latere sacratissimo perfluxerunt, & baptizar e in ipsis p̄cepit discipulis omnes gentes, adesto benignus, & clemens. & nobis tua hęc magnalia recolentibus gratia tuę benedictionis adueniat: ut ea, quę in hoc aquarum uasculo ad gloriam tui nominis p̄parato infundere de creuimus: & immergere bene dicas, & benedicta Sancti + fices: quate nus ipsorum ueneratione: & honore nobis famulis tuis crimina diluan tur. abstergantur macule peccatorum. impetrentur uenię. gratię confe rantur. & tandem una cum Sanctis: & electis tuis uitam percipere merea mur eternam Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen.

Resumit deinde mitrā Pontifex: & infundit balsamum ex ampulla in aquam in modum Crucis dicens. Cōsecrare: & sanctificare digneris Do mine aquas istas per istam unctionem balsami, & nostram benedictionē. In nomine Patris + & Filii + & Spiritus Sancti + Amen. Et ter signat. Deinde ex alia ampullā in eandem aquam Sanctum chrisma: & in modū Crucis dicens. Cōsecrare: & Sanctificare digneris Domine aquas istas per istam unctionem Sancti chrismatis: & nostram benedictionem. In nomine Patris + & Filii + & Spiritus Sancti + Amen. Benedicta aqua uertit se ad capsas ubi sunt Agnus Dei, & sine mitra stans dicit Domi nus uobiscum. &c. & cum Spiritu tuo. Oremus Deus omnium sanctifica tionū Dominator Dñs, cuius pietas sine fine sentit, qui Abraam Patrē fidei nostrę p̄cepto tuo filiū Ysaac imolare disponētē i figurā redēptio nis nostrę p̄ arictē uepribus iherētē eius sacrificiū p̄sumare uoluisti, quin q; Moisi famulo tuo legisero iuge holocaustū p̄cepisti i agnis immaculatis

offerri: te suppliciter deprecamur, ut nostrę uocis exoratus officio: has
 cereas formas innocentissimi agni imagine figuratas benedi-⁺ cere: & p
 inuocationem tui Sancti nominis Sanctificare digneris, ut per eius ta-
 ctu, & uisum fideles inuidentur ad laudes, fragor grandinum, procella tur
 binum, impetus tempestatum, uentorum rabies, infesta tonitrua temperē
 tur: fugiant: atq; tremiscant maligni Spiritus ante Sanctę Crucis uexila
 lu: quod in illis exculptu est: cui flectitur omne genu: & omnis lingua cō
 fitetur, quia deuicta morte per Crucis patibulu Iesus Christus regnat in
 gloria Dei Patris, ipse enim tanq̃ ouis ad occisionē ductus in morte tibi
 Patri Sanctum sui corporis obrulit sacrificium: ut ouem perditā diaboli
 ca fraude seductam reduceret, & reductam suis humeris ad cęlestis Patrię
 gregē reportaret: Qui tecu uiuit, & regnat in unitate Spiritus Sacti De
 us per omnia secula seculorum Amen. Deinde dicit aliam orationem.
 Omnipotens sempiternę Deus, qui legalium hostiarum: & cerimoniaru
 es institutor: & quę pro restauratione humani generis fieri instituisti: ut
 plasmatio tua, quę suggestionē diabolica decepta tuę maiestatis imperiū
 contemnendo indignationem tuam incurrit: & his hostiis: atq; sacrifici
 is obediendo placari uoluisti, sicut in sacrificio agni primitiarum institu
 isti Abel, & in oblatione Melchisedech sacerdotis tui: atq; in imolatione
 hostiarum agnorum, arietum, & taurorum pinguum, Abrahę, Moisi, &
 Aaron famulis tuis: quę omnia illis in figuram contingebant, quia cum
 tua sancta benedictione Sancta erant: atq; salutifera humiliter offeren
 tibus. Et sicut ille Agnus de cuius sanguine postes, & super limina domus
 immolatus, populum tuum a persecutione Aegyptiaca media nocte libe
 rauit, & quę admodum ille Agnus Innocens tua uoluntate immolatus in
 ara Crucis Iesus Christus Filius protoplastum nostrum de diabolica po
 testate eripuit: sic isti agni immaculati uirtutem illam accipiat: quos conse
 crandos offerimus in cōspectu diuinę maiestatis tuę. Tu eos beno-⁺ dica
 re: Sanctifi-⁺ care, & Cōse-⁺ crare digneris, ut tua largā benedictionē san
 ctificati eandē uirtutē accipiant contra oēs diabolicas uersutias, & frau
 des maligni Spiritus: ut illos deuote super se ferētibus nulla tempestas eis
 dem preualeat, nulla aduersitas dominetur, nulla aura pestilēs, neq; aeris
 corruptio, nullusq; morbus caducus, nulla maris procella, & tempestas,
 nullum icendiū, neq; ulla iniquitas dominetur eis, neq; preualeat. homo
 partus cū matre icolumis cōseruet p̃ intercessionē unigeniti Filii tui Dñi
 nostri Iesu Christi: qui tecu uiuit, & regnat in unitate Spūs Sacti Deus, &c.

Oremus tuam clementiam omnipotēs Deus: qui cūcta ex nihilo crea
 sti, & post Adę lapsum Noe: & Filiis eius benedixisti: qui iusti coram ma
 iestate tua comparuerunt, atq; tua miseratione ab a quis diluuii sal
 uis facti sunt: sic ita istos Agnus Benedi-⁺ cere: Sanctifi-⁺ care: &
 conse-⁺ crare digneris: quatenus eos deuote deferentes ob reuerentiam

SACRARVM CERIMONIA RV M

& honorem nominis tui liberentur ab omni inundatione aquarum: & ab omni fluctuatione diabolice tempestatis, & a morte subitanea per uirtutem passionis Iesu Christi Filii tui benedicti: qui tecum uiuit: & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia secula seculorum. Amen.

His finitis accingitur linteo Pōtīfex, & sumpta mitra sedet apud uas aque, & cubicularii ad eū portāt Agnus Dei in peluibus argenteis: quos Pontifex imergit in aquā, & prelati astantes eos extrahunt: & in peluibus portāt super mēsas cum mappis mūdis preparatas: ut siccentur. Et omnibus baptizatis per Pontificem: uel per eius prelatos: surgens Pōtīfex stās sine mitra dicit super eos has orationes. Oremus. O alme Spiritus qui aquas fecundas, & cuncta uiuificas: & in aquarū substantia maxima quę q; sacramēta cōstituiſti, quę a te Sanctificāte amaritudine dimissa indulcodinē sunt cōuerſę: & tuo flatu Sanctificatę, atq; Imperāte lauacri suscepiōe Sāctę Trinitatis nomine Inuocato oīa peccata diluunt: quę sumus. Domine hi agni sacra & perēni unda balsamoq; sacri chris̄matis perfusi tu illa benedi+cre, Sanctifi+care: & cōse+crare digneris, quatenus a te benedicti uirtutem accipiant contra oīa diabolica tentamēta, & omnes portantes tui esse possint inter aduersa: & prospera: ut tua consolatione accepta nullum periculum timeant, nullamq; formident umbram, nulla scuitia diabolica: aut uersutia humana eis noceat: sed fortitudine tuę uirtutis roborati tua cōsolatione gloriētur, qui uere Paracletus diceris: & in Trinitate pfecta uiuis: & regnas per omnia secula seculorū. Amē. Domine Iesu Christe Fili Dei uiui: qui uere es Agnus Innocens sacerdos: & hostia, qui prophetica uoce uitis: & lapis angularis p̄dicaris, qui mūdi peccata abstulisti, qui occisus nos redemisti Domine Deus in sanguine tuo: atq; postes pectoris, & frontis nostrę tuo cruore liniuisti: ne diabolica nocturna uersutia, & meridiani icursus, & populus sc̄uicns, & super domos nostras transiens uires in nos exercerent. Tu uere es Agnus immolatus pro nostra reconciliatione, & iugis uoluisti a tuis fidelibus in tui memoriam immolari, & in Agnum paschalem sūmi sub speciebus panis, & uini in sacramento in salutem: & remedium animarum nostrarum: ut mari, & p̄senti seculo transacto ad resurrectionis: & eternitatis gloriam uenire possimus. Rogamus ergo clementiam tuam: ut hos agnos immaculatos benedi+cre: Sanctifi+care: & cōse+crare Digneris: quos decera uirginea in tuum honorem formauimus per opera Crucis: & sacra unda, balsamoq; & sacro chris̄mate liquori confecti in sanctificationem tuę conceptionis: quę absq; contagione, ac propagine humana sola diuina uirtute suscepisti, sic eos des̄c̄entes tuearis, protegas: & defendas ab omni periculo incendii, fulguris, procelle, & tempestatis: & ab omni aduersitate custodi per mysterium passionis tuę: & sic eos liberare digneris ab omnibus periculis, & in puerperio laboran-

tes: sicut matrem tuam ab omni periculo liberaſti, & Suſannam de falſo crimine, & beatam Teclam Virginem: & Martyrem tuam ab incendiis: & Petrum a uinculis abſolutum illeſum abire feciſti, ita nos ab hoc ſeculo illeſos abire facias: ut tecum ſine fine uiuere ualeamus Qui uiuis: & regnas in unitate Spiritus Sancti Deus per oia ſecula ſeculorum Amen.

His finitis reponuntur Agnus Dei in ſuis capſis: & deinde Sabbato in albis poſt Agnus Dei in miſſa dantur: ut in cerimonia illius dici plenius dicemus.

Legimus Vrbanum quintum Pontificem maximum miſiſſe ad Imperatorem Græcorum tres Agnus Dei cum uerſibus inſcriptis.

Balfamus: & munda cera cum chriſmatis unda
Conſciant Agnum: quod munus do tibi magnum
Fonte uelut natum per myſtica ſanctificatum.
Fulgura de ſurſum depellit, omne malignum
Peccatum frangit: ut Chriſti ſanguis: & angit
Pregnans ſeruatur, ſimul & partus liberatur.
Dona deſert dignis, uirtutem deſtruit ignis
Portatus mæde de fluctibus eripit unde.

DE CREATIONE NOUORVM CARDINALIUM SECTIO. VIII.

Vauis Romanus Pötifex de plenitudine poteſtatis quãdo uoluerit, & quos utiles Reipublicę chriſtiãe putauerit: poſſit iſanctę Romanę Eccleſię Cardinales aſſumere, tñ conſueuit Cardinaliũ creationẽ celebrare in quatuor tẽporibus ad imitationẽ Sãctorũ Patrũ, qui illis diebus ordinationẽ faciebãt clericorũ Romanę Eccleſię: ſicut & hodie faciũt aliarũ ciuitatũ Epĩ, aliqñ tñ et noſtris temporibus extra tẽpora creati ſunt Cardinales. Sixtus enim Papa quartus Anno ſalutis Miileſimo quadringẽteſimo ſeptuagẽſimo tertio: & ſui Pötificatus ſecũdo, ſeptima die Maii creauit octo Cardinales. Seruatũ tñ uſq; ad tẽpora: ut Pötifex nõ creet nouos Cardinales niſi de cõſenſu maioris partis ſacri collegii.

De primo cõſiſtorio an ſint creãdi, & quot.

Cum igitur Pontifex uoluerit nouos Cardinales creare quarta ſerã quatuor temporum in conſiſtorio ſecreto proponit fratribus ſuis Sãctę Romanę Eccleſię Cardinalibus cauſas: quę mentẽ ſuę ſanctitatis mouet ad nouos Cardinales faciendũ, deinde exquirat ſigillatim eorũ ſententiã, an uideatur eis expedire noua Cardinalium creatio. Exponunt uota ſua omnes per ordinem libere, & ut ab omnibus intelligantur ſeruato ordine Dignitatis: & prioritatis uidelicet: primũ Epĩ deinde preſbyteri, ultimo Diaconi. Et quãuis antiquis temporibus in conſiliis: & uotis dandis

SACRARVM CERIMONIA RV M

preterq̃ in electioe Põtificis ordine præpostero, it̃ Diaconos Prior Diaconos: eẽt ultimus, & Iunior primus: tñ hodie res ad debitũ ordinẽ tecta ẽ, & Prior ẽ primus, & Iunior ultimus. Si maior pars collegii in sententiã Põtificis uenit: tũc agitur de numero promouẽdoꝝ, in quo si eadẽ die cõueniunt: dimittitur senatus, & indicitur ad sextã feriã aliud cõsistoriũ, & Pontifex monet Cardinales: ut cogitent de personis promouẽdoꝝ.

De secundo cõsistorio, & forma pronunciandi Cardinales.

Sexta feria iterum cõueniunt Patres ad secretũ cõsistorium. proponit Põtifex nomina illorum: qui sibi uidentur idonei ad talem dignitatem, & causas: cur ad id moueatur exponit, siue sint merita personarũ, siue principum iustę preces: rogãtur Patres sententiã: & in quibus maior pars collegii cõsentit: illi tantũ Sanctę Romanę Ecclesię Cardinales a Põtifice p̃nunciantur in hac formã. Auctõritate Dei Patris omnipotentis: Sanctosq; Apostolos Petri & Pauli: & nostra. N. Episcopũ firmanum absolui mus a uinculo: quo tenebatur Ecclesię suę firmanẽ. & ipsum assumimus in Sanctę Romanę Ecclesię p̃sbyterũ Cardinalẽ, & B. protonariũ Senẽ. assumimus in Sanctę Romanę Ecclesię Diaconũ Cardinalẽ, & sic de singulis. Si uero aliquis non erat prius Episcopus nõ dicit absolui mus a uinculo: quo tenebatur Ecclesię &c. Sed simpliciter dicit assumimus.

Infirmorum uota exquirenda per duos Cardinales.

Et aduertẽdũ, qđ si qui antiqui Cardinales sunt in curia: qui infirmitate detẽti nõ possint uenire ad cõsistoriũ, cõsuevit Põtifex duos alios Cardinales ad domũ infirmi mittere: qui ab illo exquirãt uotũ suũ. primo die & secũdo an sint noui creãdi, & de numero: & postea de personis, qui oĩa si deliter referãt Sanctissimo Dño nostro in secreto cõsistorio coram aliis Cardinalibus. Creatis nouis Cardinalibus ipsa sexta feria Pontifex, siue Cardinales antiqui solẽt per suos nũcios id significare nouiter creatis.

Quod nouiter creati non sunt publice uisitandi anteq̃
capellum acceperint, & uisitauerint. Cap. II.

Sed nõ debẽt prius uisitari publice noui ab antiquis, q̃ galerũ acceperint a Põtifice, & alios ipsi uisitauerint, possunt tñ ab aliquibus amicis uisitari clã: & noctu: & nõ cũ ostẽtatione. Vidimus tñ Sixti p̃fati tẽpore solitã Cardinaliũ grauitatẽ nõ fuisse seruata, qui nõ modo publice uisitarũt aliquos nouos creatos: ut primũ cõsistorio sunt egressi: sed nonnullos: qui erãt in palatio oẽs simul collegialiter deduxerũt ad domũ suã cũ cappa Cardinalari: & galero nigro: quod tamẽ fuit a multis damnatum.

De cõsistorio publico, in quo publicãtur Cardinales
nouĩ, & datur galcrus p̃sentibus. Cap. III.

Sabbato sequẽti fit publicum cõsistorium nouĩ Cardinales ueniunt sumo mane ad palatiũ in habitu: quo antea utebantur, & expectant in aliqua camera sibi preparata, & hoc anteqũ Cardinales antiqui ueniant.

Deinde congregatis omnibus Pontifex cum pluuiali, & mitra preciosis
 precedente cruce, & Cardinalibus exit ad publicum consistorium, ascen-
 dit cathedram suam: & recipit Cardinales antiquos ad reuerentiam mo-
 re solito. deinde considentibus omnibus. Pontifex uerbis conuenienti-
 bus exponit causas, quę mouerunt suam Sanctitatem, & sacrum collegiū
 ad nouos Cardinales creandos, deinde descendens ad particularia nomi-
 nat personas ad Cardinalatum assumptas: unūquemque laudās pro meri-
 tis: & qualitate sua. Verbi gratia. Assumpsimus dilectos filios Egregium
 sacre Theologie professorem. N. tūc Episcopum Vlyssiponensem &c. ui-
 rum utique probum, modestum, & multa doctrina prudentem, & B. tūc Epi-
 scopum Vrbinate Iuris utriusque peritissimum uirum integerrimum, &
 uite laudabilis in Sanctę Romanę Ecclesię presbyteros Cardinales. simi-
 li modo assumpsimus dilectos filios. N. de Fuxo tunc Apostolicę sedis p-
 tonotarium uirum, & maiorum suorum gloria: & sua uirtute clarissi-
 mum: & demum Ioannem nostrum secundum carnem nepotem cuius me-
 rito dies ascendet in sanctę Romanę Ecclesię Diaconos Cardinales.
 His dictis, prout res & tempus exigere uidebitur: iubebit summus Ponti-
 fex nouos Cardinales uocari, Diaconi Cardinales antiqui tot numero, si
 adsunt, ut duo antiqui unum nouum ducant: ad eos proficiscuntur: & il-
 los ad conspectum Pontificis adducunt duo antiquiores Diaconi medi-
 um habent primo nominatum ex nouis, quod si antiqui Diaconi nō suffi-
 cerent: erit unus tantum antiquus cum uno nouo, ita tamen quod anti-
 quus sit a sinistris, & si etiam non sufficiant antiqui: unus ducat duos: aut
 tres nouos. Si autem nullus adesset Diaconus antiquus: aut unus tantum.
 Juniores presbyteri Cardinales, antiqui unus uel duo debent supplere: ita
 ut nō minus duobus sint antiqui Cardinales qui nouos ducant. primum
 tamen locum obtinebit Diaconus Cardinalis: ut prior illius ordinis. Cū
 peruenerint in conspectum Pontificis detecto capite se profunde inclinat;
 prout ductor eis ostendet. cum uenerint ad introitum consistorii, firment
 se post seamnum: ubi sedent ultimi presbyteri Cardinales ante Pontificis
 faciem, & capite detecto persistent per ordinem sue pronunciationis: ita
 ut primo nominatus stet primus uersus parietem, & alii successiue sequan-
 tur. Pontifex in hanc ferme sententiam eos alloquitur.
 Maxima dilectissimi Filii, & excellentissima dignitate donati estis ad
 collegium Apostolicum uocati consilarii nostri: & coniudices orbis ter-
 rarum eritis inter causam: & causam. inter sanguinem: & sanguinem. iter
 lepram: & lepram discernere uos oportebit, successores Apostolorum cir-
 ca thronum sedebitis. uos Senatores urbis, & regū similes eritis ueri mi-
 di Cardines: super quos militantis Hostiū Ecclesię uoluendum: ac regēdū
 est. cogitate animo quos uiros, quę ingenia, quam integritatē hęc digni-
 tas requirat, humilitatem: non superbiam, liberalitatem: non auariciam.

SACRARVM CERIMONIA RV M

abſtinentiam, nō ebrietatē. cōtinentiam, nō libidinem. ſcientiam nō igno-
rāciam. uirtutes oēs: nullū uitiū hic honor expoſcit, ſi fuiſtis hactenus
uigilantes nunc uigiletis oportet aduerſus malignū hoſtē: qui nūq̃ dor-
mir cogitans: quē deuoret. Si liberales fuiſtis, nūc opes in rebus honeſtis
profundite, & maxime in alēdis pauperibus Chriſti: ſi cibi, potuſq; abſti-
nētes: nunc precipue luxuriam fugite, abſit auaricia, facieſſat crudelitas,
exulet arrogātia. ſint libri ſacri ſemper in manibus ueſtris, dies uoſteſq;
aut diſcite aliquid: aut alios doceſſe. opera perficite per quē lux ueſtra co-
rā hominibus luceat, & deniq; tales eſſote: quales eſſe debere Cardinales
diuidiciaſtis anteq̃ hoc culmē aſcēderetis. His uerbis uſus eſt Pius ſecun-
dus Pontifex maximus cum primos ſuos Cardinales creauit. poterit Pō-
tifex pro ſua eloquētia, & doctrina mutare: & addere prout ſibi expediēs
uidebitur. nos pro introductione, & formula quadam hęc poſuimus. faci-
le erit deinde inuētis addere: & pro qualitate tēporis: & pſonarū uariare.

De receptione nouorum Cardinalium ad oſculum pacis. Et
traditione Galeri. Cap. IIII.

Dum Pōtifex nouos Cardinales alloquitur: Diaconi: qui illos deduxe-
runt in ſcamno ſuo ſedēt, & ut Pontifex diēſdi hñē fecit ſurgunt, & rur-
ſus nouos ordine, quo uenerant ad Pōtifecē ducūt. proeedit antiquus: &
nouo geſtus, reuētiā ſq; oſtendit. Cum peruenerint ad Pōtifecē: noui po-
dē, deinde manum illius oſculantur, & Pōtifex eos alleuās ad oſculū oris
recipit. inde a Diaconis ad alios antiquos Cardinales deducunt, & a pri-
mo uſq; ad ultimum ſtantibus recipiuntur ad oſculū pacis. Diaconi de-
ductores ſuo loco, & ipſi ſtātes in ſuis ſcamnis nouos ad oſculū ſuſcipiūt:
qui demū exoſculatis omnibus antiquis: a miniſtro cerimoniarū deducū-
tur ad ſubſellia preſbyterorum: ſeu Diaconorum, & ſedēt ſecundū ordi-
nē factę pronūciationis: & gradus. Vbi conſederint poteſt proponi aliqua
breuis cā per aduocatos, ſi placuerit Sanctiſſimo noſtro, & ea finita ſur-
gēt oēs Cardinales, & cantōribus cantantibus. Tē Deum laudamus pro
cedent ad capellam minorē palatū Apoſtolici: ſi fiet apud Sanctum Pe-
trum, ſi alibi aliquam capellam cōmodam: ſiue altare in proximo præpa-
ratū. præcedēt Epīſcopi, deinde preſbyteri & Diaconi, & noui erunt me-
dii inter ultimos. duo Diaconi ex ſenioribus remanebunt apud Papā. Cū
peruenerint ad altare: proſternūt ſe noui omnes ſuper tapetis ante altare
in terra tenētes caput ſuper brachia ſua. Et finito hymno prior Epīſco-
porū ſtans in cornu altaris ubi Epīſtola legitur, & ex libro ſuper altare pa-
rato dicit uerſiculos: & orationes infraſcriptas. Pater noſter. ſecrete pro-
ſequitur: & deinde alte. Et ne nos inducas in rētationem. ꝯ. ſed libera nos
a malo. uerſ. Saluos fac ſeruos tuos. ꝯ. Deus meus ſperantes in te. uerſ.
Mitte eis Dñe auxiliū de Sancto. ꝯ. Et de ſyon tuere eos. uerſ. Domine
exaudi

eaudi orationem meam. & Et clamor meus ad te ueniat. uers. Dominus uobiscum. & Et cum spiritu tuo. Oremus. Omnipotens sempiternus Deus miserere famulis tuis, & dirige eos secundum misericordiam tuam in uiam salutis eterne, ut te donante tibi placita cupiant: & que tibi placita sunt tota mente perficiant. Actiones nostras quas Domine aspirando preueni, & adiuuando prosequere, ut cuncta nostra oratio: & operatio a te semper incipiat, & per te cepta finiatur. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Reuertuntur Cardinales omnes ad sanctissimum Dominum nostrum ordine quo uenerant, & stantibus antiquis Cardinalibus in circulo ante Pontificem: prior nominatus ex nouis genuflectit ante Pontificem: cui Pontifex imponit galerum rubrum super caput eius dicens. Ad laudem omnipotentis Dei, & sancte sedis Apostolicę ornamentum accipe galerum rubrum in signe singulare dignitatis Cardinalatus: per quod designatur quod usque ad mortem, & sanguinis effusionem inclusus pro exaltatione sanctę fidei, pace, & quiete populi Christiani, augmēto, & statu Sacrosanctę Romanę Ecclesię te intrepidum exhibere debeas. in nomine Patris & Filii & c. Et sic unicuique sigillatim galerum imponit secundum ordinationem: si uel pronunciationem, & quisque ex deputatis a Pontifice qui primo tenebat galerum, cum Pontifex ipsum imposuit capiti Cardinalis: finita oratione refumit dictum galerum, & ipsum portat quousque Cardinalis nouus equitat.

De noui Cardinalis deductione.

Cap. V.

Cardinales acceptis galeris deducuntur ab antiquis equitantes ordine quo ad altare ducti sunt: prior ex nouis erit medius iter duos antiquiores Diaconos: qui equitant ultimi, Secundus erit medius inter duos alios Diaconos illis prioribus succedentes, & sic de aliis. Ita quod caput Diaconorum incipiat ab ultimis. & ita deducuntur noui ab antiquis Cardinalibus usque ad domos suarum habitationum. Et primo uadunt noui per ordinem promotionis: sed ut magis commodum erit incipiēdo a uicino: & quemlibet dimittunt domi suę. quando perueniunt ad domum noui Cardinalis: antiqui firmanē se ante ostium: antiquiores prope ipsum ostium, & alii Episcopi, & presbyteri successiue, Diaconi autem ab alia parte, & nouus solus deducēte clerico cerimoniarum equitat ad primum Cardinalem, & detecto capite agit ei gratias pro impenso honore, & societate breuissimis uerbis, & deinde sigillatim cuique ex antiquis, reuertitur post hęc ante ostium suum, & uersus ad Cardinales semper detecto capite cuique discedenti inclinat caput. & cum omnes Cardinales, & prelati decesserint: intrat domum suam. Idem fit cum omnibus aliis, tam presbyteris, quam Diaconis.

De modo uisitandi.

Cap. VI.

Postquam noui Cardinales acceperunt galerum a Sanctissimo Domino

SACRARVM CERIMONIARVM

nostro sequenti die, si possunt, uisitat summum Pontificem, Deinde alios Dominos aliquos, non per ordinem, sed ut eis commodum erit, & finita uisitatione omuium: ipsi debent ab antiquis uisitati in domibus suis. Quando ipsi uisitant alios debent honorari a uisitatis: & poni ad manum dextram cundo: & cum intrant ostia primo intrare debent, tamen facere modestam reuerentiam, & renitentiam de non accipiendo dextram: & non intrando prius: sed tamen tandem debent obedire. & similiter quando alii ueniunt ad uisitandum eos in domo sua, etiam si sint post eum pronuntiant: aut inferioris ordinis, debent eos ponere ad dextram, & premittere intrando, & cum ueniunt: exire eis obuiam usque ad fines scalarum, si potest: & cum recedunt sociare eos quousque ascendant equum seu mulam. & hoc non debent dimittere, etiam si sepius a uisitante togatur, ut remaneant. Quod seruatur & in nouis, & antiquis cum se mutuo uisitant. semper uisitatus honorat uisitantem.

De modo & forma claudendi, & aperiendi os nouis Cardinalibus.

In primo consistorio Pontifex nouis Cardinalibus claudit os inhibetque: ne quid loqui presumant in consistoriis, aut consiliis quousque de consilio sit atrum duxerit eis os aperire.

In secundo consistorio: aut tertio consuevit eisdem Pontifex aperire eos in hunc modum. Postquam omnes tam antiqui quam noui confederint. Pontifex iubet exire nouos Cardinales: qui exeuntes expectant extra consistorium in loco condecenci. & summus Pontifex proponit antiquis Cardinalibus. an illis uideatur quod nouis sit aperiendum os: & illis sigillatim consentientibus: uocantur intus noui Cardinales, & sedent in locis suis. Tunc Pontifex nouos Cardinales stantes uerbis paterna caritate plenis instruit, quo modo se in omnibus cum grauitate, modestia, humanitate, & prudentia gerere debeant. quod in consistoriis cum reuerentia: & modestia loquantur, & cum ipso Pontifice, & cum omnibus aliis Cardinalibus & in consultatione, aut colloctione respondeant, & mentem suam exponant non per modum contradicendi seu impugnandi aliorum dicta: sed cum omnium reuerentia, & modestia sententiam suam explicent ea prudentia: quam Dominus eis subministrare dignabitur. Alios Cardinales & domi, & foris honorent, non crentur, & colant: prelatos omnes pro eorum dignitate creant, & benigne tractent, & denique humanos, beniuolos, & affabiles quantumcumque dignitati liceat, in omnes se prebeant. In consiliis, seu uotis explicandis solum Deum pre oculis habcant, honorem sancte sedis apostolice, & iusticiam tantummodo in animo suo gerentes: & semota omnium priuata affectioe amoris, odii, aut alterius cuiuscunque perturbationis pura, & sincera mente sententiam suam dicant. domum, atque familiam suam cum omni honestate & modestia gubernent. non sint in ea lufores, rixatores, gaudiosos, & uiri infames. sed studiosi, modesti, docti, & honesti, fami-

lię namq; uitia plerūq; dominis impingi solent, unde illud. Qualis Rex talis & populus. incumbant: cum uacant a publicis negociis: bonarum artium studiis, dicant officium diuinum, & missam quotidie audiant. & ita ut non lateat domesticos, ut diuinum illud adimplant. Luceat lumen uestrum coram hominibus, ut uideant opera uestra bona: & glorificent patrem uestrum: qui in Cēlis est. nam in his: quę pertinent ad religionem oportet habere testimonium etiam ab his: qui foris sunt: nisi enim alii uiderint Cardinalem diuinum officium frequentātem, & missam quotidie audientem: & re, & exemplo plurimum offendunt. in mensa semper aliquid audiant de sacra scriptura. uenationibus, chorcis, ludis inhonestis minime indulgant. non exeant in publicum crebrius, non cursitent per urbem, neq; ad palatium sine causa ueniant: & super omnia caueant, ne turpis lucri cupidi esse censeantur. Hęc, & alia pleraq; in hunc modum poterit Sāctissimus Dominus noster nouis Cardinalibus dicere, prout suę sanctitati uidebitur expedire.

Forma aperiendi os.

Cap. VII.

Deinde aperit eis os dicens. Aperistis uobis os tam in collationibus, q̄ in consiliis: atq; in electione summi Pontificis, & in omnibus actibus, tam in consistorio q̄ extra: qui ad Cardinales spectant, & quos soliti sunt exercere, in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Amen.

De dandis titulis, & annulis nouis Cardinalibus.

Deinde accedentes noui Cardinales unus post alium ad Pōtificem prius genuflectit ante Pontificem: qui accipiens anulum preciosum ad hoc preparatum immittet in digito annulari dextrę manus Cardinalis, dans ei anulum, & titulum dicens. Ad honorem Dei omnipotentis, sanctorum apostolorum Petri, & Pauli & sancti. N. committimus tibi Ecclesiam Sancti. N. cum clero, & populo, & capellis suis secundum formam qua committi consuevit Cardinalibus: qui eandem Ecclesiam in titulum habuerunt. in Diaconis autem idem seruatur, nisi qđ non dicit tituli, nec additur capelle.

Qđ noui Cardinales nō utuntur titulis anteq̄ habeant titulum.

Cap. VIII.

Et notādum qđ noui Cardinales etiam si antea erant prælati non debent portare annulos anteq̄ habeāt anulum a summo Pōtifice. Cum autem acceperint anulum: & titulū: osculētur pedem, & Pōtificis manum, & sanctitas sua eos eleuet ad osculum oris: & reuertūtur ad sedes suas.

Datis annulis, & titulis Cardinalibus præsentibus cōsuevit etiam Pōtifex ad cōtēctiones tollēdas etiam dare titulos Cardinalibus absentibus: si qui sint nouiter creati. Et hęc omnia de ore aperiēdo annulis, & titulis dādis possunt etiam fieri extra cōsistorium ordinarium, uidelicet in circulis, & cōgregatiōibus: quādo Cardinales uocātur pro aliqua causa. Et ta-

SACRARVM CERIMONIARVM

men supradicta seruantur sicut in consistorio.

Dispensatio qđ retineant beneficia. Cap. IX.

Et quoniam in assumptione ad Cardinalatum censentur omnia beneficia promoti, uacare consuevit Pontifex per literas apostolicas ad partē dispensare cum promotō: ut omnia beneficia, quę obtimebat, retineat: & decernere illa non uacare.

Galerus regulariter non mittitur absentibus. Cap. X.

Et notandum qđ sicut apud omnes cerimoniarum libros inuenimus, regulariter Pontifices non consueuerunt mittere galerum rubrum nouis Cardinalibus extra curiam, nisi essent in aliqua legatione pro aliqua re magni momenti nomen sedis apostolicę, quia tunc mittetur, ut sint maioris auctoritatis, & reuerentię. & tunc seruantur iufcriptę cerimonie.

Quę seruantur cum mittitur galerus extra curiam. Cap. XI.

Summus Pōtifex cū galerum rubrum alicui extra curiā destinat, cō mittit alicui prelato in illis partibus primario per suas literas: ut publice galerum rubrum apostolicę sedis nomine nouo Cardinali imponat recepto ab eo prius fidelitatis iuramento. Nam ab absentibus exigitur iuramentum, de p̄sentibus autem aliquando fuit factum, aliquando non. Formam iuramenti, & literas apostolicas dabit illi, per quem mittet galerum. Qui igitur illum nomine Pontificis ad nouum Cardinalem deferret: cum ingreditur urbem siue oppidum: ubi nouus Cardinalis inhabitat, deducetur a nobilibus & amicis Cardinalis, & ipsum galerum portabit palam ut uideri possit, siue super unum baculum, sicut portantur ante Papā siue alias quomodo sibi placuerit. Die dominico uel festo conuenient ad domum noui Cardinalis Episcopus cui committitur assignatio & Pontificis nuncius qui galerum portauit: & simul omnes cum nouo Cardinali ibunt ad ecclesiam nuncio apostolico ante Cardinalem galerum portante, & tunc Cardinalis habebit cappam Cardinalem, & galerum nigrum statui suo pristino congruentem. In ecclesia postq̄ fecerint orationem ante altare, audient missam solennem siue simplicem, prout domino Cardinali placebit. Finis missa Episcopus cōmissarius induet super rochetum, siue super pellicium: stolam pluuiāle, & mitram preciosam, & sedebit supra cathedram sibi paratam ante altare uertens faciem ad populum. Nuncius autē, qui galerum portauit, deponet illum super altare: & si ad hoc erit idoneus, & paratus stans in loco conuenienti: ut ab omnibus audiatur facit breuem sermonem de dignitate Cardinalari: de meritis, & uirtutibus noui Cardinalis, & de meritis p̄cipis, qui pro eo supplicauit. Finito sermone uel dimisso accedit ad Episcopum commissarium. & illi p̄sentabit literas apostolicas: quas Episcopus reuerēter suscipiet, & per unum ex suis publice legi faciet. Deinde conuertens se ad circūstātes nar

rabat qualiter summus Pontifex uolēs Sanctę Romanę & uniuersali Ecclēsię de nouis Cardinalibus providere. in quatuor temporibus proxime præteritis assumpsit ad Cardinalatus dignitatem octo Reuerendissimos patres omnium uirtutum genere excellentes. inter quos uoluit annumerari Reuerendissimum in Christo patrem, tunc Episcopum Tornacensem cum suis præclaris meritis: tum maximis precibus, & intercessionibus Reuerentissimi Regis, seu principis &c. & hic, præferti si nuncius Apostolicus id non fecerit, laudet personam Cardinalis, personam intercedētis, & ipsam dignitatem. Demum exponat commissiōnem sibi factam, & concludat se esse paratissimum ad exequenda Apostolica mādāta.

Nouus Cardinalis his dictis accedat ad altare, & genuflexus ante Episcopum iuret: ut in forma ad Episcopum trāsmissa cōtinetur. Quo facto surgit Episcopus, & retrahēs se ad cornu Epistolę deposita mitra, & libro super altare sibi parato dicit uersiculos, & orationes infra scriptas super Cardinalem genuflexum in eodem loco, ubi iurauit: permanētem. *Patris noster: deinde prosequitur secrete. tum alte dicit. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. uers. Saluum fac seruum tuum Domine. Deus meus sperantem in te. uers. Mitte ei Domine auxilium de sancto. Et desynon tuere eum. uers. Dñe exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te ueniat. uers. Dñs uobiscum. Et cum spiritu tuo. Oremus. Oso. Omnipotens sempiternę Deus miserere famulo tuo. N. & dirige cum secundum clementiam tuam in uiam salutis æternę: ut te donante tibi placita cupiat, & tota uirtute perficiat. Oratio. Actiōes nostras q̄s Dñe aspiciendo præueni, et adiuuando prosequere: ut cūcta nostra oratio, & operatio a te sempericipiat, & per te cepta finiatur Per Christum Dñm nostrū. Amen. Sedet deinde Ep̄s cōmissarius cum mitra, & accipiens galerum rubrum de manu nūcii Apostolici ipsum super caput noui Cardinalis ante se genuflexi biretū, & cappam in capite tenētis imponit dicens. Ad laudem, & gloriam oīpotētis Dei acciper rubrū galerum magnę Cardinalatus dignitatis insigne, quod per manus nostras apostolicę sedis noīe capiti tuo imponitur in noīe patris, & filii, & spūs sancti. Amen. Et sicut idem Paraclētus super capita Discipulorum Christi in figura ignis descendit eorum corda dei timore inflāmāns: ita & tu qui illorum typum cum aliis Sanctę Romanę Ecclesię Cardinalibus in terris gesturus es: caritate feruens, zelo domus Dei ardeas, & scias te pro exaltatione, & tuitione catholice fidei: pro pace, & quiete Christiani populi, p̄ defensiōe ecclesiasticę libertatis. honore, statu, cōmodoq; Sactę Romanę Ecclesię usq; ad effusiōem sanguinis, & ipsius corporis mortē perpetuo fore obligatum: quod, ut præstare ualeas, ipse cōcedere dignetur: qui cum patre, & spū sancto uiuit, & regnat in seculorū amē. Et mox dat illi osculum pacis dicēs. Pax tibi. & ille rñdet, & cum spū tuo. Extrahitur deinde galerus, & tradit*

SACRARVM CERIMONIA RV M

nuncio apostolico. Episcopus uero commissarius surgēs detracta mitra genuflectit & incipit. Te deū laudamus, chorus prosequit̃. & Episcopus post primum uersum surgit stans sine mitra usq; in finem: nouus Cardina-
lis per seuerat semper genuflexus usq; in finem. finito hymno Episcopus dicit. Dominus uobiscum. &c. Et cum spiritu tuo. Oremus Omnipotēs sempiternē deus dirige actus nostros in beneplacito tuo, ut in nomine dī lecti filii tui mereamur bonis operibus abundare. Et in fine. Dominus uo-
biscum: & cātores dicunt Benedicamus domino. alii respondēt: Deo gra-
tias. his finitis Episcopus reassumpta mitra stans in medio altaris benedi-
cat solēniter dicēs Sit nomen domini &c. deinde exiit se sacris uestibus,
& assumpta chlamide deducit nouum cardinalem domum suam. qui si lo-
cus est idoneus ascendit equū: & cū galero rubro reuertit̃ ad pprios lares.

De creatione Episcopi Cardinalis, & qđ Cardinalis, de
quo aliquid tractatur exit consistorio Cp.

Vacante titulo Episcopi cardinalis consueuerunt romani Pontificēs
regulariter ad episcopatum promouere antiquiorem presbyterum cardi-
nalem (si tamen ante suam promotionem ad cardinalatum erat consecra-
tus Episcopus) unde si prior presbyterorum non erat ante suam promo-
tionem Episcopus, prāmittitur secundus uel tertius si prius erant conse-
crati. quod seruatum legimus a Ioanne uigesimo secundo, & Clemēte sex-
to & aliis. Sed non nunq̃ prapponuntur iuniores presbyteri propter lega-
tionem, ut fecit Ioannes uigesimus secundus prādictus: qui promouit ad
episcopatum Hostiensē Dominū Bertrandum de Pogeto: qui erat in le-
gatione, & nouissimus cardinalis. Legimus etiam apud antiquos nōnul-
los ex diaconatu ad episcopatum promotos fuisse, ut Gregorius undecim-
mus: qui cardinalem Lemonicēsem promouit ad episcopatū prenestinū.
diaconum existentem, & etiam ipsi nostris temporibus idem uidimus, Pi-
us secundus Ioannem caruaial cardinālē sancti Angeli ex diacono epis-
copum Portuensē creauit propter eius prēclara erga sedē Apostoli-
cā merita, fuerat enim bis in legatione cōtra turcos cū maximo labore,
& uite suē discrimine. Et Sixtus quartus Rodericum boriam sancti Ni-
colai in carcere diaconū Cardinalem: ac sanctę Romanę Ecclesię uice
cancellarium ad epātum primū: Albanēsem deinde Portuēsem promo-
uit. Licet igitur uidere, qđ Pōtifex pro suo arbitrio cū cōsilio fratrum de p-
sonis presbyterorum, siue diaconorum cōsueuit titulis episcopalibus car-
dinalium prouidere. Igitur uacante ecclesiā episcopali cardinalari Ponti-
fex in secreto consistorio proponit personas, ut sibi uideatur benemeritas:
quīs ordinariē antiquiores presbyteros proponere debeat, si præsens est il-
le, de quo agitur, debet exire consistorio. Et cū Pontifex habebit uota fra-
trum, promouet illum talem ad episcopatum per uerbum prouidemus: ut
sit in aliis episcopis: nō per assumimus: ut in cardinalibus, deinde reuoca

tus ad cōsistoriū prouisus per Pontificem intimatur sibi, qualiter de consecrisu fratrum prouiderit ecclesie Episcopali &c. de sua persona tūc nouus Episcopus agit gratias genuflexus Sanctissimo Domino nostro : & osculatur pedem, & manū eius, & datur sibi anulus preciosus & nouis cardinalibus, & eleuatus recipitur ad facie Pontificis. Inde per ordinē recipitur ad osculū ab oibus aliis cardinalibus, & sedet post ultimum ep̄m Cardinale. Tum finito cōsistorio deducitur a toto collegio domū propriam modius inter duos antiquiores diaconos in ultimo loco equitates. Cum peruenierit ad Domū suā agit gratias dñis Cardinalibus singulariter singulis: ut de nouis Cardinalibus diximus, uisitat, & uisitatur. Et aduerte qđ ex laudabili, & debita obseruantia quotiēscunq; in secreto cōsistorio agitur de aliqua re sp̄aliter tangente personā alicuius Cardinalis presentis, ille talis debet exire cōsistorio: & expectare in camera ad partē quoad finito suo negotio reuocetur.

De electione Legati Apostolici de Latere.

Cap.

Pontifex in secreto cōsistorio primum proponit causas: propter quas sibi uideatur necessaria Legatorū creatio: & exquirat uota an sint erandi legati & quot, postq̄ conuenerint, nominant personas, quā nominatē ex eunt cōsistorio, & cum Patres cōcordauerit de personis, reuocantur intro. Pontifex omnibus confedentibus exponit qualiter eonfusus de prudentia uirtute &c. illius: de cōsilio fratrum designauerit illū Legatū Apostolicum ad tales partes, iniungitq; ei onus legationis. ille, ut primū Pontifex ad eū conuertit orationē, assurgit: & ut Pontifex finiuir, detecto eapite agit gratias s̄ctissimo Domino nostro, & Sacro senatui de bona eorum opinione erga suā insufficientiā, & uerbis modestissimis excusat se: & rogat, ut id onus melioribus, & peritioribus cōmitatur, & tandē instante Pontifice offert se paratū ad obedientiā, agitq; iterū gratias: & accedens ad eius pedes: & genuflexus osculatur pedē & manū: & recipit ad osculū oris. Et similiter deinde ab omnibus Cardinalibus, & deducitur domum: ut de Episcopo Cardinali supra diximus. Deinde parat se ad iter: & inter omnes Cardinales uisitat anteq̄ discedit. Adueniente die profectionis sit secretū cōsistoriū: & in fine exiens a latere Pontificis deducitur ab omnibus Cardinalibus ordine prædicto usq; extra portā ciuitatis. Et ibi postq̄ egit gratias: & osculatus est oēs Cardinales profisciscitur in pace. Alii autem reuertuntur domū suā: Cardinalis legatus postq̄ exiuit territoriū ciuitatis ubi Pontifex residet, incipit benedicere, capit mantū rubrū, & præfertur ante cū Crux, & dum est in legatione nō participat de emolumentis camerę apostolicę: siue annatarū. Consueuerunt summi Pontifices semp quando pronūciabāt nouos Cardinales, siue Ep̄os cardinales: siue Legatos apostolicos siue nouos electos ad ecclesias catedrales: siue trāsatos habere pluuiā, & mitram cōsistorialem, & tūc Cardinales oēs faciebāt re-

SACRARVM CERIMONIA RV M

uerentiam ut in ecclesia. Et nota qđ Papæ nunquam fit reuerentia a Cardinalibus: quando nō habet pluuiale & mitram. hodie ut audio raro Pontifex ista facit cū pluuiali, & mitra. Et reuerētia nūq̃ fit i cōsistorio secreto.

De ordinatione Cardinalium ad sacros ordines. Cap.

Assumpti ad dignitatē Cardinalatus minores ordines, & subdiaconatum accipiunt ab aliquo Epō Cardinali de cōmissione Pontificis. Diaconatū uero, & presbyteratū de manu summi Pontificis in loco: ubi suę sanctitati placuerit. Aderunt presentes duo Diaconi Pontifici assistentes: & unus Diaconus ministrans in Missa, si erit sollemnis, & unus presbyter Cardinalis parati: qui Pontifici ministrabunt. Et seruabuntur oia: que in ordinatione alioq̃ seruant. Senior Diaconorū dicit. Postulat scđ ecclesia &c. & respondet. Ordinati post ordinationē osculantur pedē Sāctissimi Domini nostri, & manū genuflexi, & recipiuntur ad osculū oris. Ad offeratoriū offerent cereos panes & uinū: ut faciunt Epī. Et in fine cū mitra simplici in capite dicēt. Ad multos annos ut in Episcopis.

Quod apud altare sancti Petri solus Papa consecratur. Cap.

Et nota qđ secundū institutionē Gregorii primi, huiusmodi consecrationes non debent fieri apud altare sancti Petri: quia ibi solus Romanus Pontifex cōsecratur. Quando Papa aliquos uult ordinare publice in sancto Petro confuscut actus ordinationis, & consecrationis facere in capella sancti Andreę, uel alia, & reliquā missę finire ad altare sancti Petri. Et aduerte qđ Cardinales si Papa celebraret publice, anteq̃ illi essēt ordinati, in suo ordine non essent cum paramētis: sed cum suis cappis lanceis, & sederent ultimi post paratos in suo ordine.

De nouo Cardinali ueniente ad curiam sine galero.

Nouus Cardinalis die: quo perueniet ad urbē: in qua est Pontifex: quie scit in aliquo loco circa portam urbem intra uel extra secundū cōmoditatē locorum: ut Romę apud sanctā Mariam de populo uenientes per Tusciā: siue per uia flaminia: uel apud lateranum uenientes per Appiā siue la tinā: illo die non uadunt ei obuiā aliqui Cardinales neq̃ eorū familie: & cū est per unū miliare prope ciuitatē dimisso pallio itinerario induit cappam cardinalarē, & galerum nigrū secundum suā pristinam dignitatē & illa nocte ubi quiescit: sumo mane ornetur ibi aliquis locus honestus, & capax in quo Cardinales cōgregentur expectantes aduentū aliorū. Et nouus ponat aliquos ex suis: qui aduertant quando Cardinales adueniūt, & sibi renuncient, ut in tempore possit eis occurrere: cū uero Cardinales uenerint unus uel plures, nouus cū sua cappa occurrat eis in introitu loci: & reuerenter, atq̃ benigne eos excipiat: & ponat oēs ad dexteram suā: & eos honoret tāq̃ si esset in domo sua: ducatq̃ illos in locū preparatū: ubi debent alios expectare: & ipse sedeat semper ultimus. Et sic unicuiq̃ ueniēt obuiā ibit: & deducet ad alios. Cum uero oēs conuenerint, descēdant ad

equitandum, & ipse cum suo galero nigro equitabit medius inter duos antiquiores Diaconos in ultimis. Qui anteque pueniāt ad palatiū, illi duo antiquiores Diaconi dimisso nouo Cardinali in medio aliorū duorum post eos seniores perueniūt ad Pontificem: & illum induunt amictu, alba, cingulo, stola, pluuiā rubro, & mitra preciosis. Cū uero alii Cardinales perueniūt ad palatiū, & nouū Cardinālē dimittunt in aliqua capella, siue camera ad hoc parata cū duobus iunioribus Diaconis Cardinalibus, & ipsi uadūt ad summū Pontificē, qui paratus, ut diximus, pcedēte cruce exit ad publicū cōsistoriū. sedēt oēs in locis suis, & fit reuertētia a Cardinalibus p̄sentibus. deinde aduocatus cōsistorialis pponit aliquā cām. Interim tempore cōgruo duo antiquiores Diaconi uadūt ad locū: ubi expectat nouus Cardinalis. & illi duo, qui erāt: ueniūt ad cōsistoriū. & facta ex more reuertētia Pōtifici sedēt in locis suis. Post paululū uenit nouus Cardinalis medius inter duos Diaconos, & cū uenerit in cōspectu Pōtificis pfunde caput inclinet ante Pōtificē simul cū suis ductoribus: quos gestus animaduertit, & imitat. Deinde pcedentē priorē Diaconū sequat, & iterum ante gradū primū sedis Pōtificalis simul cū deductoribus Pōtificē ueneret, & ascēdens gradus genuflectat ad pedes Pōtificis, osculet pedē & manū, & a Pōtifice subleuet, & ad osculū oris recipiat. tum a supradictis diaconis ducit ad osculū oīum Cardinaliū p̄ntium p ordinē, & in fine ipsos Diaconos stātes in locis suis osculet. Et mox a ministro cerimoniarū ducitur ad locū: qui ei cōpetit secūdum ordinē pnūciationis suę, cū fuit assūptus in Cardinālē & reliquis sedētibz sedet & ipse: aduocatus autē psequit suam cām. finita cā surgūt oēs Cardinales, & ordinate uadūt ad paruā capellā: seu ad altare ad hoc paratū pcedentibus cantoribus cātantibus. Te Deū laudamus. duo uero antiquiores diaconi uadūt ad assistētiā sumi Pōtificis, ducit nouus Cardinalis ad altare, ubi pstratus orat. dicuntur uersiculi, & ofones p primū Cardinālē, reducit ad pedes sanctissimi Dñi nostri, accipit galerū de manu Pōtificis, & deducit ab aliis Cardinalibus domū suā. Et omnia fiunt, sicut diximus qñ datur galerus p̄sentibus. uisitat, & uisitatur. Demum in primo cōsistorio imponitur ei silentiū, & in secundo aut tertio aperitur sibi os. & fit mentio, ut de aliis supradictum est.

De reditu noui Cardinalis cum galero, siue legati.

Si aut nouus Cardinalis habuit galerū, siue ē legatus Ap̄licus aliquis, ille qui uenit, recipitur apud portā, deducit ad palatiū: & deinde ad cōsistoriū ad pedes Papę, ut de nouo Cardinali sine galero diximus: recipitur ad osculū pedis, manus, & oris a Pōtifice. & ab oībus Cardinalibus ad osculum pacis, & tandē ponitur ad sedēdū in ordine suo. secūdū pnūciationē de ipso factam, si est nouus. siue in loco antiquo, si est legatus. & nō ducitur ad altare neq; aliquid cātatur, sed finito cōsistorio deducitur domum suā ab omnibus, uisitat & uisitatur. ut de aliis dictū est superius.

SACRARVM CERIMONiarVM

De nouo Cardinali, uel Legato redeunte uacante sede. Cap.

Si uero nouus Cardinalis, uel Legatus redierit ad curiam sede uacante nullus Cardinalis uadit sibi obuiam. quia tunc collegium tenet quodam modo locum Pontificis, sed cum suis priuatis amicis se recipit domū habitationis suæ sine aliis cerimoniis.

SECTIO NONA.

DE LOCO ET ORDINE CONSISTORII Cap. I.

q Via publicum consistorium frequenter nominauimus: & in posterum nominatori sumus: opere precium uidetur ordinē & modum ipsius consistorii explicare. In palatio Apostolico apud Sanctum Petrum tres aule sunt pōtificales: quas in cōclauī contineri superius diximus. prima omnium maxima pro consistorio publico ornari solet: qñ Reges, aut Regii Legati sunt excipiēdi. canonizationū etiā causæ in ea parantur, in tertia aula excipiūtur legationes aliorum principum, & rerum publicarum: cum ad uenerandum summū Pontificem ueniunt, publicantur noui Cardinales. excipiuntur Legati Apostolici qñ reuertūtū ex suis legationibus. excipiunt Cardinales noui uenientes ad Romanā curiā, & agitātur causæ q̄ publicū consistoriū requirunt. In capite aule erigitur solium pōtificale: ad quod tribus amplis gradibus ascenditur, forma solii erit ferme quadrata: latitudinis in summo plano palmarum duodecim uel circa, in medio sedes erit parieti hærens cū magno & paruo scabello, planum totū cū magno scabello coopertū erit panno coccineo, sedes uero aureo erit ornata panno & pariete: & supra caput pendeat aureus pānus, a dextra infra solii per uiginti palmos uel circa sedilia Epōrum Cardinalium, & p̄byterorū erunt remota a pariete p duos palmos, habebunt reclinatorium, siue postergale altum usq; ad spatulas & gradū altitudinis sex aut octo digitorū: super quē pedes teneant, primū sedile erit longitudinis trium cannarū uel circa secundū mensurā Romanę curiæ: huic cōiunctum erit secundum sedile duarū cannarum longitudinis in transversum aule: ita ut ibi sedentes in faciem Pōtificis respiciant. a sinistra Pontificis erit sedile Diaconorū Cardinalium regione Epōrum Cardinalium, inter quod & sedile: quod in transversum porrigitur erit spaciū decem palmarū, aut duodecim, ut sit quodāmodo ostium ad ingressum consistorii, longitudo sedilis Diaconorū erit duarū cannarum cū dimidia uel circa, hæc sedilia erunt pari formiter ornata auleis, & tapetis, & eiusdē altitudinis, & latitudinis, ita ut in nullo differant gradus solii Pōtificalis: & totum spaciū quod sedilibus circūplectitur pannis uiridibus sternitur.

De habitu, & locis in publico consistorio.

Cap. II.

Pontifex ad publicum consistorium ut ad capellam procedit paratus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali rubro, & mitra preciosis, cruce cum cardinalibus præcedente. sedet in sua sede Pontifex, cardinales facta ex more reuerentia omnes in suis sedibus sedent. diaconi non assistunt. postquam fecerint reuerentiã, Archiepiscopi, Episcopi, protonotarii, & omnes prælati sedent super tres gradus solii pontificalis. & cum eis in ultimo subdiaconi, auditores, clerici cameræ, & acoluthi omnes cum suis cappis lanceis. curiales togati sedent super terram inter sedilia cardinalium. cubicularii & secretarii cum capitiis ad collum in terra inter prelatos, & curiales togatos. Si nepotes Pontificis, aut aliqui magni principes adsunt. Vnus uel duo non tamen tales, quos sedere deccat in sedili Cardinalium, hi stant iuxta Pontificem hinc inde. oratores Regum, & principum, & magni nobiles stant ad dextram Pontificis inter gradus solii & parietes, familiares Papæ & nobiles stant a sinistra inter gradus, & parietes. Aduocati consistoriales stant retro uel post sedilia presbyterorum & Diaconorum Cardinalium. Procuratores Regum, Principum, Religionum simul cum procuratore fiscali stant post sedile Episcoporum Cardinalium inter murum & sedile. fiscalis tamen tenet primum locum. Spacium autem inter sedilia presbyterorum, & Diaconorum Cardinalium seruientes armorum obseruant: tanquam ostium & aditum consistorii, & illac qui ingressuri sunt ad Pontificem: ingrediuntur. Magister sacri hospitii: quæ dignitas hoc tempore est in nobili comitum domo illic stat ante seruientes armorum in fine sedilis presbyterorum, & in capite sedilis Diaconorum stare debent clerici ceremoniarum: ut præsto sint ad exequendum: quæ Pontifex mandauerit, & ordinandum quæ sunt agenda: Cum autem consistorium tenebitur per causas iudicialibus tantum, quod fieri consuevit a Pontificibus: interdum cum ob alias causas non tenetur, aduocatus proponens stat post sedile presbyterorum Cardinalium contra Pontificis faciem: & causam suam exponit & in fine cedulam suæ supplicationis inter sedentes in terram curiales proicit. qui illam ad manus uicecancellarii transmittunt. Siquis est ex aliis aduocatis: qui contradicere uelit: & pro aduersario responderet: finita altercatione Pontifex respondet per uerbum placet simpliciter: uel cum limitatione ut sibi uidetur. Et uicecancellarius manu propria signat supplicationem, secundum Pontificis responsum, & idem in libro quem penes se habet scribit. Nam quidam ex suis apud pedes suos sedens, librum & pugilares seruat. Expeditis autem causis surgunt omnes, & duo seniores Diaconi accedunt ad assistentiam Pontificis, qui reuertitur ad cameram eorum: inde quo uenerat.

De consistorio secreto.

Cap. III.

Secretum consistorium celebratur in aula aliqua palatii Apostolici

remotiori: hodie cameram Papagalli appellant. sedes Põtificalis parietĩ heret i medio: surgit a solo sine thalamo, aut gradibus. scabellum habet magnũ. sup quod Pontifex tenet pedes, & aliud parũ per quod ad maius ascenditur. Scabella pro pedibus Cardinalium ante Pontificem locantur in forma quadrata a dextra, & a fronte sedent Episcopi, & presbyteri suo ordine unus post alium. prior Episcoporum primus post Pontificem, deinde alii. a sinistra uero prior Diaconorum primum iuxta Papam obtinet locum, alii deinde sequuntur ultimus presbyterorum proximus est ultimo Diaconorum. Inter quos nemo Cardinalium sedet. Pontificis sedes aureo panno est ornata, scabella Cardinalium nuda sunt: sed picta rubeo colore cum armis Papę, locus inter sedem Papę, & scabellum Cardinalium tapetis sterni consuevit, ultimus Diaconorum tintinabulum, seu campanellam retinet: ut signum faciat custodibus consistorii. si Pontifex aut patres ab eis aliquid uelint. In angulis ante faciẽ Pontificis scabella duo hinc, & inde remouentur quoad omnes conuenerint: ut inde tanq̃ per ostia intrent Cardinales ad sedendum: cum omnes congregati sunt: illa duo scabella restituntur in locum suum. Pontifex si est pronũciaturus Cardinales, siue prelatos: cõsuevit exire paludatus, & mitratus: in aliis negociis cũ suo rochetto, & paruo cappucio. quĩs hodierno nisi i principio Pontificatus exeat cum pluuiali, & mitra. alii omnes præter Cardinales excluduntur cum tractare incipiunt consistorialia: duo secreti cubicularii pro foribus consistorii excubant cum suis cappuciis super collum inuersis: ut presto sint, si signum fiat. Pontifex negociã incumbeantia in senatu proponit, deinde per ordinem sententias rogat (uotum enim suum sententias appellant) quisq; surgens sententiã suã dicit, deinde Pontifex secundum maioris partis sententiã decernit.

SECTIO DECIMA.

DE PROVISIONE ECCLESIA RV M. Cap. I.

VM autem provisiones Ecclesiarum Põtificalium, siue monasteriorum occurrunt: Pontifex cõmittit uiuæ uocis oraculo alicui ex Cardinalibus: ut de opportunis legitime se informet, & deinde in secreto consistorio referat: Cardinalis cõmissarius Primo diligenter inquit de essentia, qualitate, & regiõ Ecclesię uacantis: tum de ueritate, & modo uacationis, demum de qualitate, & sufficientia prouidendi, seu confirmandi. Nam quardã prouincię hñt priuilegiũ a sede Aplica eligedi sibi platos: cũ illoꝝ Ecclesię, siue mōasteria uacāt, & tũc ultra p̃dicta diligẽter inquiret: an electio fuerit cāonica, & cānonice scā, puidẽdus at ab ipõ Põtifice nominat siue motu pprio, siue ad

petitionem principū, aut aliorū, & aliquādo plures nominantur, & de pluribus exquiritur. examinātur super præmissis testes medio iuramento. recognoscuntur publica documēta, & alia scriptura, & cōficiūt p̄cessus ordinarius: cum placuerit sūmo Pōtifici: Cardinalis cōmissarius in secreto cōsistorio refert publice oīa, quæ in processu cōtinētur sūmarie, & simpliciter, ac dilucide. processum ipsum i scriptis perscribam suū redactū secū habens. Pontifex relatione audita: exquirat primo uotū cōmissarij proponentis, deinde patrum sententias, & si suę Sanctitati uidetur expedire, pronunciat in hanc formam remoto e capite Bireto dicens uidelicet.

Auctoritate omnipotētis Dei, & beatorū Apostolorū Petri, & Pauli, ac nostra prouidemus Ecclesię Pientiñ. de persona dilecti filij Augustini Patricij clerici Senēsis præficiētes cū illi Ecclesię in Episcopū, & pastorem, curā, & administrationē illius Ecclesię in spūalibus, & tēporalibus eidē plenarie cōmittēdo. In noīe Patris: & Filij: & Spūs Sancti. Amē. Et sic dīcēs facit manu signū Sanctę Crucis. Si uero electio erit confirmāda: non dicit prouidemus: sed electionem de persona dilecti filij Alberti electi Argentiñ. ad Ecclesiam Argentinam canonice factam cōfirmamus, & approbamus præficientes cum illi Ecclesię in Episcopum &c.

Pronunciandi Abbatis forma.

Cap. II.

Auctoritate &c. prouidemus Monasterio Sancti Galgani ordinis Cisterciensis Senensis diocē. de persona electi filij. A. eiusdē monasterij monachi professi in sacerdotio, & legitima ætate constituti: præficientes cū illi Monasterio in Abbatem, curam, regimē, & administrationem ipsius monasterij in Spiritualibus, & temporalibus eidem plenarie cōmittēdo. In nomine Patris: & Filij: & Spiritus Sancti. Amen.

Interdum autem cum Ecclesia uacat in curia Romana: & persona prouidenda est familiaris, siue ualde nota Pontifici: Pontifex sine aliquo processu, siue cōmissione proponit personam, & de consensu fratrum prouinciat, & prouidet: ut superius est dictum.

De habitu: & prima uisitatione Prælatorū, & iuramēto. Cap. III.

Pronūciatus in Ep̄m mox accipit rochetum, & tōdet caput faciēs sibi magnā coronā, & ut primū poterit indutus magna cappa, & sociatis ab amicis equitat cū Galero nigro Ep̄ali: primū ad palatiū Apostolicū, & agit gratias sūmo Pōtifici de sua p̄motione, deinde ad oēs Cardinales: quibus et agit gratias, qđ p̄motionē suā benigne iuuerint, & i ea gratiose cōsenserint. Et qū promotus intrat ad Pontificem, seu Cardinales: solent et admitti prælati, & nobiles curiales: qui cum deducunt: ut possint audire proponentem, & respondentem. solent promoti agere gratias pro dignitate sibi cōmissa: merita sua extenuando, & dignitatis auctoritatem amplificando, Ecclesiam sibi cōmissam cōmendando, & se offerēdo. Pōtifex pro qualitate personę respondet allegando merita promoti uel intercess

SACRARVM CERIMONiarVM

forum eius, & monet: ut Ecclesię, ad quam promotus ē: honori, & utilitati totis uiribus incumbat. Cardinales plerumq; solent respondere: quod ipsis non sunt agendę gratię: sed summo Pōtifci, qui personam suam ad illam dignitatem promouere uoluit. ad alia uero respondent secundū meritā: & secundum proposita: laudando, monendo, & hortando: ut expedi re iudicauerint. Promoti clerici seculares statim: ut diximus utuntur rochetto: & capello ab extra panno nigro, ab intus serico uiridi coperto cum cordulis: & mappulis uiridibus. Promoti uero ex religione utuntur priori habitu sine rochetto (nisi sint canonici regulares, qui illo utuntur in sua religione). & utitur galero ab extra: & ab intus nigri coloris, si cut protonotarii: & Abbates presentes ante expeditionem literarū Apostolicarum prestant iuramentum fidelitatis summo Pontifici in manibus prioris Diaconorum Cardinalium genuflexi in forma: quam clericus cerimoniarum exhibet: qui de iuramento est rogatus, & facit inde instrumentum, & refert in Cancellaria, qualiter talis prelatus iurauit, neq; in Cancellaria expediuntur literę sine tali relatione: & male, & cum graui preiudicio Apostolicę sedis: & ideo prouidendum. Ad absentes mittitur forma iuramenti cum aliis literis.

Qui appellantur electi.

Cap. IIII.

Promoti ad Ecclesias: siue monasteria ante suam consecrationem: siue benedictionem: quam infra tres menses sumere debent: non appellantur Episcopi: siue Abbates: sed electi. & quis utantur Episcopali: siue abbatiali habitu: non tamen possunt uti paramentis: & mitris sine speciali indulto Pontificis. Consueuerunt tamen Pontifices in curia committere ministris cerimoniarum: ut prelatis huiusmodi concedant, quod possint in capella Sanctissimi Domini nostri cum aliis pluuiali: & mitra uti in publicis actibus.

De pallio: & quomodo traditur.

Cap. V.

Promoti ad metropoliticas: seu parochiales Ecclesias etiam si sint consecrati Episcopi: appellantur Archiepiscopi. Neq; Patriarchę nisi prius imum acceperint pallium de corpore beati Petri sumptum: sed electi ad illas Ecclesias, & translati de una Ecclesia metropolitana ad aliam non possunt uti pallio: quod acceperant in prima sua Ecclesia, & minus pallio predecessoris defuncti: seu translati: sed oportet, quod de nouo petatur pallium, & obtineatur, & interim non possunt neq; consecrare, synodum celebrare, & alia pleraq; Pontificalia exercere. Debent autem petere pallium per se: uel procuratorem intra tempus sex mensū. Sunt & quidā Episcopi, qui ex indulto Apostolico pallio utuntur: ut Luceñ. i Thufcia, Papien. in Lōbardia. Bambergē. i Germania. Et si qui alii: quo uti debēt infra suas Ecclesias diebus: & modo in priuilegiis a sede Apostolica illis concessis. Cura consueuendorum: & cōseruāndorum palliorū ad subdia

conos Apostolicos pertinet: qui ex lana munda: & alba illa hoc pacto cōficiūt. Sanctimonialia monasterii Sancte Agnetis: uel religiosi: qui sunt in illa Ecclesia: offerūt quotannis Agnos duos albos super altare illius Ecclesie in die festiuitatis Sancte Agnetis dum in missa solēni cāta: Agnus Dei, qui agni recipiuntur a duobus canonicis Ecclesie Lateranēsis, & ab eis postea cōsignant subdiaconis Apostolicis: qui Agnos ipsos in pascua mittunt, quoad ueniat tempus tōdendi ipsos agnos opportunum. ex his agnis lana tondetur, quę mixta cum alia lana alba, & pariter mūda redicitur in filum: ex quo pallia hmoi cōtexuntur Latitudine digitorū trium redacta in orbem ita: ut humeros p̄sulum ambiāt, a pectore: & renibus particulam pendentem habet pallium longitudinis palmi: & semis: & in eius extremitatibus laminas plumbeas tenues ad parē latitudinem in fine orbiculatas, nigro serico rectas, insutas supra pēdentes particulas ante, & post, & super humeros utroq; sic confecta pallia per subdiaconos portant ad basilicam Principis Apostolorum, & per canonicos basilicę ponuntur super corpora Petri, & Pauli Apostolorum sub altari maiore: ubi factis ex more uigiliis illa per noctem dimittunt, deinde restitunt subdiaconis: qui in loco honesto ea cōseruāt. Vñs autem pallii huiusmodi in quātum potuimus explorare antiquissimus est, & a Lino Pōtifice Petri Apostoli immediato successore habuit originem, ita enim scriptū legimus a Maximo Epō in Homilia de ueste sacerdotali. In lege gratię antiquum ē illud nostrum ephorh (id est pallium) quod nostri Patriarchę arbitrantur a Lino post Petrum secundo Romano Pōtifice institutum: & in singulare potestatis priuilegiū nostris Deo plenis p̄sulibus datū. Et Eusebius cęsariensis in sermone de Epiphania scribit Nihil antiquius ueste illa sacerdotali p̄sulis nostri, quę illi uesti de ueteri testamento successit bysso, auroq; contextę: qua in signum plenissimę potestatis primus Linus amictus est: cui & typum dedit, & nomen: ut a ueteribus accepimus scriptoribus, quam appellauit & pallium. Cum autem aliquis p̄latus indiget pallio: illud primo per quempiam ex aduocatis consistorialibus procuratorem ab eo ad hoc specialiter constitutum a summo Pontifice in consistorio instanter, instantius: & instantissime petitur. Pontifex excluso aduocato exquirat patrum sententias: an dandum sit pallium, deinde cōmittit Priori Diaconorum: ut pallium p̄lato: uel eius procuratori assignet, expediuntur super ea re literę Apostolicę in forma consueta, & prior Diaconorum Cardinalium imponit locum: & diem: ubi: & in quo pallium consignare debeat. Id plerumq; fieri solet in domo ipsius Cardinalis in sua capella: iterdū autē in Ecclesia Sancti Petri: & super maius altare, & ualde cōdecēter maxime pro maximis Ecclesiis, & ultramōtanis, & ita uidi seruari a Reuerēdissimo Dño Cardinali Senę, priore Diaconorū. Statuta die platus, si ē p̄sēns, uel eius p̄curator i absentia cū spālma

SACRARVM CERIMONIA RV M

dato uenit ad locum ordinatum. adfunt Dñs Prior Diaconorum Cardinalium, & subdiaconus Apostolicus cum ipso pallio: qui pallium explicat super medium altaris. prelatatus, si est presens, idutus super rochetum: siue superpellicium planctu genuflexus in gradu altaris ante priorē Diaconorum stantem in cornu dextro altaris: ubi legitur Euangelium: petit sibi dari: & cōsignari pallium his uerbis. Ego. N. electus Ecclesię. N. instanter, instatius, & instatissime peto mihi tradi: & assignari pallium de corpore beati Petri sumptum: in quo est plenitudo Pōtificalis officii. Tunc dñs prior Diaconorum accipiens pallium de altari imponit illud super humero prelati genuflexi dicens. Ad honorem omnipotentis Dei: & beatę Marię semper uirginis, atq; beatorum Apostolorum Petri, & Pauli: nec nō Ecclesię. N. tibi cōmissę: tradimus tibi pallium de corpore beati Petri sumptum: in quo est plenitudo Pontificalis officii cum Patriarchalis: uel Archiepiscopalis nominis appellatione: cur ueraris eo infra Ecclesiam tuā certis diebus: qui exprimuntur in priuilegiis ab Apostolica sede cōcessis In nomine Patris: & Filii: & Spiritus Sancti. Amē. Et illud cum subdiacono aprar: nō tamē insigir spinulas, & recipir illum ad osculū pacis: Deum clericus cerimoniarum extrahit illi pallium, & aduocatis restibus rogat se de illo actu. plicat pallium, & illud portat ad dictum prelatum: uel illud referuat in loco sacro quoad prelatatus recedat, & tūc dat illi pallium cum publico instrumēto. Vidi etiam cum essem magister cerimoniarum. Sixtum Papam quartum manibus propriis dedisse palliū Patriarchę Constantinopolitano Domino Hieronymo Lando Veneto: tunc Archiepiscopo Cretēsi: quod tamē (ur arbitrō) nō puto multū cōdecens esse, cum traditio pallii proprie ad Diaconum spectet: & ipsi Romano Pōtifici in sua coronatione: & cōsecratione nemo imponat palliū nisi prior Diaconorum. Si autem pallium tradendum sit procuratori in absentia prelati: procurator indutus superpellicio genuflectatur de prelatato diximus: & petit pallium, & iurat in hanc formam. Ego. N. procurator: & procuratorio nomine: & pro parte curandi in Christo Patris: & Dñi dñi. N. electi Ecclesię. N. instanter, instatius, & instatissime peto mihi tradi, & assignari pallium de corpore beati Petri sumptum: in quo est plenitudo Pontificalis officii, & promitto illud reuerenter portare eidem Reuerēdo Patri Dño. N. nec pernoctabo in aliquo loco nisi una noctetātum, nisi prepeditus fuero legitime, & tunc in cathedrali ipsius, & si nō fuerit cathedralis, in collegiata: & si nō fuerit collegiata, in parochiali Ecclesia remittam, & honorifice reponam, sic me Deus adiuuet, & hec Sancta Dei Euangelia. Diaconus autem Cardinalis accipiens pallium de altari imponit illud super humeros procuratoris dicens. Ad honorem omnipotentis Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli: & Dñi nōstri Pape: ac Sanctę Romanę Ecclesię assigno tibi palliū de corpore bea

ti Petri sumptum: in quo est plenitudo officii cum Archiepiscopalis nominis appellatione: nomen & pro parte Reuerendi in Christo patris domini. N. & Ecclesie. N. ad quam electus est ut eo utatur infra ecclesiam suam certis diebus: qui exprimitur in privilegiis ab Aplica sede concessis. Et in fine procurator osculatur illi manum, & rogat clericum cerimoniarum, & petit instrumentum. clericus extrahit illi pallium: plicat, & reportat & conseruat in loco sacro quousq; procurator sit discessurus, & tunc dat illi pallium & instrumentum in publica forma.

Qui pallium sunt accepturi, postq; fuit petatum in consistorio & concessum: componunt primum cum subdiaconis. nam illi ut diximus tenent pallia. Qui accipiunt secundum ualorem, & taxam Ecclesie aliquando plus: aliquando minus pro ceterario. Et quia uidi uarios usus, & nihil firmi statutum legi: de quota nihil dicam, clerici cerimoniarum & ipsi ratione officii sui & instrumenti mercedem suam exigunt etiam ad proportionem taxę & ualoris Ecclesiarum: non tamen rantum, quantum subdiaconi. Solent etiam: qui pallium accipiunt Diacono Cardinali duo bireta, & totidem suis camerariis dono dare. antiquitus dabant: ut legitur inuim album, & species. portabant etiam duas faculas cereas quę ardeant super altare, dum pallium traditur: & sericum ad induendum pallium: cum quo illud ad Ecclesiam suam deferunt.

SECTIO VNDECIMA.

DE PVBLICATIONIBVS SOLENNIBVS.

DE PVBLICATIONE PACIS. Cap. I.

In publicatione pacis lectis capitulis Pontifex surgit sine mitra. incipit. Te Deum laudamus, & ceteros prosequitur, & in fine chorus cantat Antiphonam. Da pacem Domine in diebus nostris quia non est alius qui pugnet pro nobis nisi tu Deus noster: & Pontifex dicit hos uersiculos choro respondente. Fiat pax in uirtute tua. & Et abundantia in turribus tuis. uersus. Non nobis Domine non nobis. & Sed nomini tuo da gloriam. uersus. Domine exaudi orationem meam. & Et clamor meus ad te ueniat. uersus. Dominus nobiscum. & Et cum spiritu tuo. Oremus. Deus a quo sancta desideria, recta consilia, iusta sunt opera, da seruis tuis illam quam mundus dare non potest pacem, ut & corda nostra mandatis tuis dedita, & hostium sublata formidine, tempora sint tua protectione tranquilla per Christum Dominum nostrum. Amen.

In publicatione federis initi contra hostes Ecclesie aut infideles. Lectis capitulis Pontifex surgat & incipiat. Te Deum laudamus sine

SACRARVM CERIMONIA RV M

mitra. chorus prosequitur hymnum usq; ad finem. Pontifex pronunciat Pater noster. Et deinde. Et ne nos iducas in tērationem. *ꝛ.* Sed libera nos a malo amen. *uerf.* Christus uincit. Christus regnat. Christus imperat. *ꝛ.* In eternum; & in seculum seculi. *uerf.* Respice Domine in faciem Christi tui. *ꝛ.* Exaudi preces Ecclesie sancte tue. *uerf.* Misere nostri miserere nostri. *Respon.* Respice nos & ostende nobis lucem miserationum tuarum. *uerf.* Adiuua nos Deus salutaris noster. *respo.* Et propter gloriam nominis tui libera nos. *uerf.* Propicius esto peccatis nostris propter nomen tuum. *ꝛ.* Ne forte dicant in gentibus ubi est Deus eorum. *uerf.* Saluos fac nos domine Deus noster. *ꝛ.* Vt liberati de tribulatione confiteamur nomini sancto tuo. *uerf.* Concede Domine populo tuo ut sit ei cor unum; & Anima una. *ꝛ.* In obseruatione mandatorum tuorum. *uerf.* Allue manus tuas super gentes alienas. *ꝛ.* Vt uideant potentiam tuam & agnoscat te. *uerf.* Innoua signa & immuta miracula. *ꝛ.* Glorifica manum et brachium sanctum tuum. *uerf.* Hostium nostrorum elide superbiam. *ꝛ.* Et eorum contumaciam dextera tue uirtute prosterne. *uerf.* Vltio sanguinis seruorum tuorum, qui effusus est. *ꝛ.* Intrent in conspectu tuo & gemitus compeditorum. *uerf.* Effunde iram tuam in gentes: quæ te non nouerunt. *ꝛ.* Et in reagna: quæ nomen tuum non inuocauerunt. *uerf.* Ecce inimici tui Domine sonuerunt. *ꝛ.* Et qui oderunt te extulerunt caput. *uerf.* Auerte a nobis Domine indignationem tuam. *ꝛ.* Et procul sit a nobis furor tuus. *uerf.* Da mercedem Dñe sustinentibus te. *ꝛ.* Vt prophete tui fideles iueniatur. *uerf.* Sanctus deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis. *ꝛ.* Misere nostri. *uerf.* Mitte nobis auxilium de sancto. *ꝛ.* Et de syon tuere nos. *uerf.* Domine exaudi orationem meam. *ꝛ.* Et clamor meus ad te ueniat. *uerf.* Dominus uobiscum. *ꝛ.* Et cum spiritu tuo. Oremus Omnipotens sempiternus Deus qui preciosissimo sanguine dilectissimi filii tui humanum genus redimeret: ac per beatos Apostolos eius iacentem in tenebris mundum ad Euangelii lucem erigere dignatus es quæsumus: ut aduersus impias Turcorum gentes cunctasq; barbaras natōes uiuifice Crucis inimicas fideles christiani principes, ac populi ita potēter arma accipiant, ut pro tui nominis gloria militanter, uirtutis tue brachio subleuati, ad ecclesiam tuam uirtutis signa reportēt. Omnipotēs sempiternus Deus, in cuius manu sunt omnes potestates, & omnium iura regnōrū: respice in auxilium Christianorum catholicorum: ut gentes paganorum, & hereticorum, quæ in sua feritate confidunt dextera tue potentia cōterantur. Per. C. D. N. Amen.

Si uero hostes sunt christiani dicantur istæ orationes. Oremus. Protector noster aspice Deus: & ab inimicorum nos defende periculis: ut omni perturbatione semota liberis tibi mētibus seruiamus. Deus refugium nostrum, & uirtus adesto præsens ecclesie tue precibus Auctor ipse pietatis, & præsta, ut ab omni exuamur bellorum nequitia, & in tue prote

tionis securitate lætemur. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

In publicatione federis initi pro defensione

Ecclesie, & conseruatione pacis.

Lectis de more capitulis surgit Pontifex sine mitra, & dicit. Te Deū laudamus. Chorus p̄osequit̄: quo finito pronūciat Pontifex. Pater noster. &c. Et ne nos inducas in tētionē. *ꝛ.* Sed libera nos a malo. *uers.* Sal uos fac seruos tuos Dñe. *ꝛ.* Deus meus sperantes in te. *uers.* Dissipa gētes: quę bella uolunt. *ꝛ.* Vt liberētur dilecti tui. & confiteantur noi tuo. *uers.* Concede Dñe populo tuo ut sit ei cor unū, & anima una. *ꝛ.* in obseruatione mandatorum tuorū. *uers.* Mitte nobis Dñe auxiliū de sancto. *ꝛ.* Et de syon tuere nos. *uers.* Dñe exaudi orationē meā. *ꝛ.* Et clamor meus ad te ueniat. *uers.* Dñs uobiscum. *ꝛ.* Et cum spiritu tuo. Oremus, Ecclesie tuę quę sumus Dñe preces placatus admitte, & destructis aduersitatibus & erroribus uniuersis secura tibi seruiat libertate. Per Christū Dominū nrm amē, Deus auctor pacis & amator charitatis, quem nosse uiuere, cui seruire, regnare est, protege ab oibus impugnationibus: supplices tuos. ut qui i defensione tua confidimus nullius hostilitatis arma timeamus Per Christum Dominum nostrum. Amen.

SECTIO DVODECIMA

Ordo quomodo Papa equitat in pontificalibus

Cap. I.

IRomanus Pontifex Romę uel alibi morā trahens uelit de loco ad locum in solenni pompa (id est pontificalibus) equitare. hic ordo seruetur. Primj equitabūt Valisarii dominorū Cardinalium cum familiis ipsorum dominorum Cardinaliū, & aliorum p̄latorum, mixim incedentibus. ut eis placuerit. Qui tamen lōgis uestibus utuntur. clerici Pontificē nō p̄cedunt cum istis, sed sequūt̄. Tum p ordinē isti sequūt̄, Tōsor, & Sartor Papę cū ualisiis rubris: quibus sūt uestes Pontificis, familiares & Scutiferi Papę, Nobiles & Barones minores cū attrinētibz Cardinalium, Scala Papę p̄ano rubro coperta, quam Equus albus phaleratus portat. equū aliquis ex patafrenariis Papę freno ducit: scala ipsa lignea: quę gradus tres cōtinet, equo Pōtificis apponit̄ per quam equū suū ascendit si equitat, deinde reponitur super et ad locum suū reducit̄. post scalā equitat Duodecim cursores Papę, cū duodecim Vexillis rubris, inde uexilliferi uiri Nobiles cū uexillis ciuitatis, Papę, Ecclesie, & sanctę Crucis, ornati ut in coronatione Pōtificis diximus. & ordine ibi declarato, Si plura erunt uexilla pro dignitate illorū disponēt̄, digniora erunt ultima. Deinde equi duodeci albi phalerati, freno ducti sine fessoribus: tū quatuor nobiles portātes quatuor pileos ex tra

SACRARVM CERIMONIA RV M

mesino supra baculos quosdam ad mensuram triū uel quatuor palmorū. hi scutiferi honoris uocant̃. Inducūt post hos procuratores Regum, & Pricipū, Procurator fiscalis, aduocati, & secretarij mixti: ut alias dictū ē. & post cubicularij cū caputijs supra collū & circa pectus inuensis, secretarij & aduocati, cubicularij aurē circa pectus tñ. hos sequūt a ecoluthi, clerici camere, & auditores Rorē cū rochetis, & cappis, inde p̃eres, & barones maiores, & oratores regū, & pricipū simul cū cōseruatoribus urbis, inter oēs Senaror p̃cipuū locū habebit, cedetq; tantum Oratori Cēsaris, deinde si quis aderit magnus Princeps aut p̃fectus urbis: siue aliquis insignis: qui tñ non sedeat in scāno Cardinaliū. subdiaconi Apostolici postea equitabūt cū rochetis & cappis, & ille qui fert Crucē papalē pilcū in capire gestabit ab extra nigro panno abintus serico cū cordulis, & mappulis carulei coloris. ante crucē duo magistri ostiarij cum suis uirgis sericeis. Immediate incedent post Crucē duodeci pedires clerici: uel laici, accensa funalia deferent, & iuxta eos equitabunt duo clerici capellā, lateras duas argenteas p̃ferētes, in quibus cādele perpetuo lucēt, ducit post hos equus albus phaleratus m̃suctus, & pulcher cum tintinabulo ad collū benefonāre: qui capsulā uehit cū sacratissimo Christi corpore, supra qđ ciues nobiles porrabūt baldachinū, funalia cōdecēter deferent p̃ clericos cū superpellicijs. Sic tēpore Pauli secūdi aliquādo fieri uidimus. nā tūc beneficiati sancti Petri ea portarunt. Post sacramentū sacrista ap̃fici palatii, cū suo habitu & baculo in manu equitabit, & post eū si quis adierit princeps: qui in scāno Cardinaliū sedeat. Nā inter Sacramentū & Papā: & quādo sacramentū non adest inter Crucē, & Papam nemo oīo icedere debet nisi Cardinales, & qui cū eis sedēt. p̃cedunt deinde Dñi Cardinales, diaconi, p̃sbyteri, Ep̃i, duo tantū antiquiores Diaconi Pōtifici semp̃ assunt, & ante eū immediate incedūt: senior ferulā manu gestat ex officio: ut prior diaconorū, & ad quē spectat ordinare processiones, & ita oēs libri antiqui cerimoniarū cōtinent, & seruātū uidi tēpore Pii secūdi: cū Prosper columē erat prior diaconorū. & tēpore Pauli, cū Rodericus Boria, qui nūc est Ep̃s portuēsis erat prior, camerarius autē si est Cardinalis, nō debet portare ferulā, sed eius uice camerarius: quia nō ut Cardinalis, sed ut camerarius porrar ille: qui potest esse nō Cardinalis secundū obseruatōes sup̃iorū t̃pū. Nō tñ t̃pē & Latinus ursinus, & qui nūc cameriatū tenet Raphael Scti Georgij Cardinales ferulā portare, & processionē ordinare cōsueuerūt. Cardinale Senēs priore diaconorū id nō mō ad equo aio ferēte, sed libentissime p̃mittēte. p̃cedet deinde Pontifex cū pluuiali, & mitra p̃ciosa: siue cū regno id ē tiara triplici corona ornata uectus equo albo, siue sella sub baldachino: equū freno ducēt primū maiores p̃cipes: deinde alij inferiores: sellā humeris etiā a p̃cipio p̃cipes & alij ut in p̃cessionē coronationis diximus portabunt: post pōtificē cum

bicularii duo secreti, & iter eos Decanus rotæ, q̄ seruit demitra cū habitibus suis sequunt. inde duo medici cū secretario Papæ, si non est prelati, consuevit in tet hos equitare Elemosinarius Papæ, et aliquādo cū uidet p̄f surā circa Pontificē spargere pecunias. deinde seruiens armorū firmatus oibus armis præter galeam equitat portans umbellā crocei, rubeiq; coloris: aliorū autē seruietiū armorū cū suis argēteis baculis pars equitat ante Crucē: alii uero discurrūt per pompā sursum & deorsū: instantes, et curātes. ut pōpa suo ordine pcedat. parafronarii cū suis martellis. curfores cū uirgis, & bacculis argenteis coreaccis uēto siue stuppa plenis turbā se mouētes: & custodes corporis cū baculis ligneis Pōtificē pedites circūstāt post umbellā sequūtur prelati cū suis cappis amplis, & pileis. primū Patriarchē si qui assūt: tunc assistētes Papē Oratores: prelati: Archiepi: Epi: protonotarii: Abbates: postremo curiales togati mixti: ut placet pompam claudunt.

Ordo cum Papa equitat ad aliquam ecclesiam religionis gratia, siue ad alium locum: & non in pontificalibus. Cap. II.

Valisarii: & familiares Cardinaliū: & prelatorū: in breuibz pcedunt, ualisarii Papæ Scutiferi Papæ, cum minoribus nobilibz: & attinētibus Cardinaliū: aliqui equi albi phalerati sine sessoribus cū magistro stabuli: post eos procuratores Regū: & principū: & fiscalis: duo forerii cū puluinaribus aureis: & tapeto: ut super his genuflectat Pontifex in orōne: & hoc si uadit ad aliquā ecclesiā ad orādum: aliter forerii nō uadunt in ordine. Secretarii: & aduocati mixti. cubicularii: & oēs cum suis capuciis super humerū sinistrum: a coluthi: clerici cameræ cum oratoribus nō platis: & senatore. subdiaconi cū Cruce, & magistris ostiariis: post crucē secundū antiquū & debitum morē ipse Pōtifex debet procedere equo uel sella uetus si nō habet stolā: & mitrā, & tunc habebit stolā supra rochetū longā succinctā: & desup capuciū puum rubri coloris secundū debitum ordinē: q̄a supra rochetum semp Papa utit̄ colore rubro: p̄ter q̄a sabbato sc̄to ad octauā paschē. hodie tñ quia factitauit Sixtus quartus: utit̄ plerunq; albo caputio cōtra maiore normā: et deinde si ē frigus, uel tēpus pluuiosum mātum rubrū aptum a parte anteriori: & pileū in capite purpureū cum aureo lympo in extremitatibus. Deinde sequi debēt Cardinales: Epi: presbyteri: diaconi. Sed tēpore Sixti & post crucē, quis icōgrue Cardinales pcedebāt diaconi: presbyteri: Epi: Et duo ātiquiores diaconi assistūt: custodes corporis armati ante crucem instructi acie incedunt: post Pōtificē mox sequuntur duo secreti cubicularii cum secretario, si nō est prelati, & duo medici. Decanus rotæ nō adest: quia Pōtifex nō habet mitrā. Cardinales cū sequunt: primo erūt Epi tum psbyteri: demum diaconi oēs quia nō assistūt: pōtifici cū nō habet mitrā. sequunt deinde assistē. plati: oratores plati: Archiepi: Epi: protonotarii: abbates: & alii curiales togati mixti,

SACRARVM CERIMONIARVM

Quando Cardinales debent p̄cedere Pontificem;
& quando sequi. Cap. III.

Sed considerandum est utrū in hac professione condecensius Dñi Cardinales p̄cedant an sequantur Pontificem. bonę memorię Dñs Fr̄ciscus Cardinalis mantuanus meo iudicio huius nouę consuetudinis auctōr dicere solebat: Cardinales semper debere p̄cedere Pontificem; qñ Pontifex habet stolam, sed cū uenia dictum sit, hæc non est bona rō, quia & ita semper uidi seruari a Pio secundo: cui p̄ quatuor annos ad minus in suo Pontificatu deseruiui: quem etiam per agros & nemora peragrante cum stola semper conspeximus. Et Paulus cum per urbem uehebatur etiam lectica clausus nunq̄ erat sine stola. & in matutinis certe maioris hebdomadæ Pontifex exit ad capellā cum stola & manto, & quia sine mitra Cardinales sequuntur: non aut̄ p̄cedunt. Ego aut̄ arbitror Cardinalē Mantuanū: quia ut secundus Diaconus assistebat Pontifici: fauisse huic opinioni ne unq̄ abesset a latere Pontificis. Ceterū ut in processionibus qñ p̄latus est indutus sericis uestibus, canonici sui p̄cedūt, qñ aut̄ profanis, & quotidianis subsequunt̄, ita & Cardinales Pontificem mitratum p̄cedūt: sine mitra sequunt̄. Neq̄ unq̄ Pontifici sine mitra existenti sit a Cardinalibus reuerentia publica, & assistentia a Diaconis. De his tamē statuet summus Pontifex, prout sibi placebit. Nos ne antiquat̄, & congruę cerimoniar̄ omnino pereant, hæc pauca diximus.

De itineratione Papę quando ad alias urbes siue
alia loca uult se transferre. Cap. IIII.

Pontifex cum ad alia loca uult transmigrare primū re cum sacro collegio cōcata, deleget aliquos ex Dñis cardinalibus: qui itineris sui sint comites & ad minus tres: ex quibus duo sint Diaconi. alius Ep̄s siue presbyter, & si non adessent tot Diaconi poterit unus esse presbyter pro illo Diacono. Alii cardinales p̄ire uel sequi poterunt, uel remanere si breui Papa est rediturus, prout eis uidebitur. Sed honestum est qđ aliqui p̄cedant: si papa est ingressurus aliquam ciuitatem insignē ne uideatur ita solus, & ut honorēt ingressū, p̄mittēt cōmissarii qui curēt hospitia p̄ pōtifice & sua familia, pro cardinalibus & aliis pōtifice deducētibz. & isti habebunt noia omniū in uolumine siue in rotulo: ut sciant pro quibus debeant p̄uidere. pontifex cū suo caputio & stola ad collum mantello rubro, & galero ex cramafino equitabit, siue portabitur in sella. Et anteq̄ discedat e camera sua dicet has oratiōes. In uiam pacis salutis & p̄speritatis dirigat Dñs gressus nostros & angelus suus bonus cōmitetur nos ad dirigendos pedes nostros in uia pacis: ut cū salute & gaudio eamus, & reuertamur ad propria. postea dicitur rotus psalmus. Benedictus Dñs Deus israhel, cum gloria patri, Et sicut erat. postea reincipitur tota antiphona. In uiam pacis &c. Deinde sequitur Kyrie eleison, X̄p̄e eleison Kyrie eleison. pater no

ster. Et ne nos inducas in tétationem, Sed libera nos a malo. uers. Esto nobis Domine turris fortitudinis. & A facie inimici. uers. Nihil proficiat inimicus in nobis. & Et filius iniquitatis non apponat nocere nobis. uers. Vtinam dirigantur uic nostrę. & Ad custodiendas iustificationes tuas in uiam pacis. uers. Domine exaudi orationem meam. & Et clamor meus ad te ueniat. uers. Dñs uobiscum. & Et cum spiritu tuo. Oremus.

Actiones nostras quęsumus Dñe aspirando præueni, & adiuuando prosequere ut cūcta nostra oratio, & operatio a te semper incipiat: & per te cepta finiatur. Omnipotēs sempiternę Deus dirige actus nostros in beneplacito tuo: ut in nomine dilecti filii tui mereamur bonis operibus abundare. Deus qui filios israhel per maris mediū secco uestigio ire fecisti, quique tribus Magis iter ad stellam duce monstrasti: tribue nobis quę iter prosperum, tempusque tranquillum: ut Angelo sancto tuo comite ad eum, quo pergitur locum: ac demum ad æternę felicitatis portum feliciter peruenire mereamur per Christum Dominum nostrum. Amen.

Deinde ingreditur iter suum. Ante Pontificem semper præfretur Crux per subdiaconum Apostolicum, & post Crucem portabitur corpus Christi super equum album cum campanella. ante equum præibit clericus capellæ cum laterna cum lumine, & post sacrista cum scutula, Et isti semper erunt inter Papam, & Crucem.

Ordo intrandi aliquam urbem in pontificalibus.

Cap. V.

Cum autem Pontifex uoluerit intrare aliquam insignem urbem: firmabit se in aliqua Ecclesia, uel domo extra portam ciuitatis, & ibi capiet pluuiale, & mitram, & interim omnia parabuntur: quę portantur in pompa quando Pontifex equitat in Pontificalibus. scilicet uexilla parua & magna: & cū illis uexilla ciuitatis: in quam intrat, equi phalerati, pilei quatuor, equus cum scala, umbella & reliqua. baldachinum pro sacramento, & pro Papa ciues inuenient. Erit etiam paratus clerus urbis illius cum crucibus, & reliquiis sanctorum extra portam ciuitatis, & pueri etiam obuabunt pedites cū ramis oliuarum, uel aliarum arborum, & cum armis Papę clamantes. Viuat Papa. Pōtifex cum sua curia equitabit eo ordine: quo superius diximus cum equitat in Pontificalibus, hoc addito quod sarcinæ Pontificis præcedent omnes equos, Et clerus paratus cum sua processione ibit immediate ante Crucem Papę. Si autem aliqui cardinales excurrentes de ciuitate obuabunt Pontifici: postquā habuerit mitram & pluuiale, aduertat ille: qui ducit equum cum scala papę: & statim præcedat. & deponat scalā ad dextrā præ papę. Cardinales autem descendant ex equis suis remoti, & accedant reuerentes ad papam: Et primo osculentur ei pedem, & manum. deinde per scalam ascendant: & osculentur faciem. postea ascē

G iiii

SACRARVM CERIMONiarVM

dant suos equos:& uadāt in suo ordine. Hoc seruatum legimus apud maiores nostros. Et quia uidetur in se habere grauitatem & maiestatem, quā in usu non uiderimus, placuit his addere. Cum Pontifex erit prope portam ciuitatis: prælatus illius accedet ad Pontificem debitis reuerentiis, & offert illi Crucem osculandam, quam Pontifex reuerenter cum mitra tamen osculabitur. nō enim commode poterit ei abstrahi & imponi mitra equeſtri ab equeſtribus. Si tamen placuerit & mitram deponere, non erit inconueniens. Deinde prælatus incipit Antiphonam. Ecce sacerdos magnus &c. Et aliam, Dum eſſet ſummus Pōtifex. Et ibit cum clero ad locū ſuum ante Crucem in porta. Princeps ciuitatis etiam ſi eſſet Rex: ducet equum Pontificis freno, uel ſi Pontifex uehitur ſella ſubit ſellam cum ſuis proceribus dignioribus per aliquot paſſus. deinde iubente Pontifice alii ſuccedunt ei, & ille aſcendit equum & equitat in ſuo ordine. Si uero ciuitas non ſit ſub principe ſed libera: tunc ſummi magiſtratus ducunt equū freno: uel ſubeunt ſellam a principio, & mox mutantur: & alii nobiles ciues ſuccedunt. ſed poſt magiſtratus uadunt circa Pontificem pedites, alii autem portant baldachinum ſupra Pontificem, alii ſupra ſacramentum. Cum Pontifex peruenerit ad portam Eccleſiæ principalis prælatus offert ei aſperſorium cum aqua benediſta, & Pontifex aſpergit ſcipſum & circūſtantes. Deinde imponit incenſum in thuribulo: & per prælatum incenſatur. Si autem pontifex deſcenderit ex equo anteq̃ intret Eccleſiā, & ſi Diaconi Cardinales erunt prope ipſum: antiquior de manu prælati accipiet aſperſorium: & porriget Pontifici, & miniſtrabit nauicellam cum Pontifex ponet incenſum: & clerus cantabit. Te Deum laudamus. Cum peruērum fuerit ad altare genuſceſet Pontifex ad orandum ante altare ſuper ſaldistorium quouſq; fuerit finitum. Te Deum laudamus. Et prælatus Eccleſiæ dicet ſuper eum uerſiculos & orationes: prout diximus in noſtro pontificali in receptione pontificis. Quibus dictis pontifex ſurgit aſcēdit ad altare: & ſolenniter benedicit populo dicens. ſit nomen Domini benedictum &c. & mox unus de Diaconis pronunciat indulgentias prout pontifici placebit. Inde eodem ordine Pontifex deducitur ad ſuū hoſpitiū & alii diuertunt ad ſua. In exitu autem ciuitatis: ſi Papa uoluerit proficiſci in habitu pontificali cum pluuiali & mitra: ſeruabitur idem ordo ut in introitu præterq̃ de proceſſione cleri, de uexillis, de umbella, de baldachinis, quę non aderunt. Et pontifex extra portam intrabit aliquam Eccleſiam, & deponit mitram & pluuiale: & induet mātum tubrum & galerum ex crameſino, & procedet ut ſuperius dictum eſt itineraudo cum ſuis tribus Cardinalibus. Quod ſi Pontifex noluerit uti pontificalibus. tunc poterit equitare per ciuitatem ordine: quo diximus ſuperius cum equitat nō in pontificalibus ad aliquam eccleſiam religionis gratia: niſi quod ſacra

mentum corporis Christi semper aderit, & forerit cum puluinaribus nõ aderunt, extra ciuitatem cum sibi uidebitur dimittet Cardinales: & alios: qui honoris causa suam Sanctitatem deduxerint, & retinebit eos: qui se cum sunt profecturi.

Quid agendum: si cum Papa adesset unus Diaconus tantum cum uno Episcopo, uel presbytero Cardinali.

Cap. VI.

Et quia in huiusmodi itinerationibus sepe accidit: quod apud Pontificem sunt pauci Cardinales, si hoc uel aliquo tempore accideret, quod in aliqua solennitate dum Pontifex exit ad Ecclesiam in Pontificalibus non esset presens nisi unus Diaconus, & unus Episcopus tantum, Cardinalis Episcopus iret a dextris: & Diaconus a sinistris Papæ, & sic sederet in assistentia Papæ, Diaconus tamen semper imposeret: & extraheret mitram adiuuante Episcopo. Si uero adesset aliquis presbyter Cardinalis cum uno Diacono: tunc Diaconus iret, & sederet a dextris semper: & similiter imposeret, & extraheret mitram Pontifici. In incensatione autem, & pace presbyter Cardinalis (si adesset) id faciet quis sit assistens: si non sit alius presbyter, si non aderit, faciet unus Episcopus Cardinalis. & si non aderit Episcopus: faciet Diaconus tam in missis quam in uesperis, tam parato Pontifice in Pontificalibus quam non parato. Et si nullus aderit Cardinalis: dignior prelatum incensabit: & dabit pacem Pontifici.

SECTIO TERTIADECIMA.

DE RECEPTIONE PRINCIPVM ET PRIMO DE RECEPTIONE IMPERATORIS VENI- ENTIS AD VRBEM PEREGRINATIONIS GRATIA.

Cap. I.

RIDERICVS Tertius Anno salutis sexagesimo octauo supra Millesimum quadragesimum Romam uenit religiose peregrinationis gratia: eumque Paulus secundus Pontifex maximus summis honoribus excepit. Quæ igitur in suo aduentu mature, & prudenter ordinata sunt, atque seruata quoniam omnibus iter fui: ex officio hic annotabo: & ut posteris his uti (si uoluerint) facile possint adnecta. Vt primum igitur Pontifici nunciatum est Cæsarem in Italiam aduentasse: Romam uia Flaminia petiturum, iussit prouinciarum Ecclesie Romanæ prefectos: per quas iter facturus erat Cæsar: ut uenienti honoris causa obuiam iret Pontificis nomine ad fines prouinciæ, illumque cum omni suo comitatu publicis sumptibus magnifice exciperent, & honores ei omnes impenderent, iuberentque per ciuitates omnes, qua esset transiturus: clestem in porta obuiam exire cum crucibus, & deducere ad Ecclesiam

SACRARVM CERIMONIA RV M

est Antiphonis versiculis, & orationibus: ut in Pontificali habetur. Deinde Ecclesie agrum Cæsarem intrasse cognouit. Nobiles quosdā ex ordine equestri premisit, qui Cæsari obuiam cant, gratulantes Pontificis nomine prosperum eius aduentum, ei omnia Pontificis officia pollicentes. post hos sunt missi duo sacri palatii causarum auditores: qui Spoleti, & duo deinde Archiepiscopi cum duobus Episcopis ex assistentibus Pape: qui Marini Cæsari se exhibuerunt. designauit præterea Pontifex duos Apostolicę sedis legatos: Guillelmū Ep̃m Hostiensem Rothomageñ. & Franciscum Sancti Eustachii Diaconum Senesem: Sanctę Romanę Ecclesię Cardinales, datis mandatis: ut duorum dierum itinere Cæsari obuiam irent. Sed legati cum primum obuiam fiunt Imperatori, descendunt ex equis cum ex propinquo cum manifesto uideant, & suę maiestati reuerentiam faciunt: siue descenderit: siue in equo manserit: consuevit tamē & ipse descendentibus legatis descendere. Die autem quo urbem intrauit: hoc ordine exceptus est. Primi obuiam iere ad tertium lapidem Vicecameraarius, præfectus, Senator, conseruatores, & cancellarii urbis: omnes cum habitu suę dignitatis, & cum his capita Regionum, & alii magistratus urbani cum ciuibz nobilioribus. quos non multo interuallo ordines curię, & cancellarię officiales Duce Episcopo Urbinate correctore, & abbreviatore literarum Apostolicarum secuti sunt. Terrio loco prælati domesticę Pontificis cum aulicis proceribus, & nobilibz multis ad secundum lapidem processere. sacer deinde Cardinalium senatus extra portam ad quingentos passus Cæsarem expectabit: cui aduenienti suo, & Pontificis nomine felicem aduentum gratulatus est: uerba faciente priore Episcoporum Cardinalium. Clerus urbis in ipsa porta cum crucibus, & reliquiis: ut Cæsarem exciperet: iussus erat. Hoc igitur ordine quis propter se rum introitum omnino seruari non potuerit: urbē ingressus est. Primo præcedebāt mixtę Cardinaliū familię cū militibus Cæsaris, tum familiares Pontificis laici cum familiaribus Imperatoris. Inde nobiles: & barones tum cōseruatores cum officialibus urbis. Deinde oratores Principum, & regum nō prælati. postremo Senator, & præfectus urbis cum suis ornamētis, armiger Cæsaris cum ense nudo inter illos, & Cæsarem solus equitabat. Sequebatur Cæsar sub baldachino medius inter duos seniores Ep̃os Cardinales: cui in porta Vicarius Pape: qui clero urbis præest: paratus in Pontificalibus: crucem ex osculandam porrigere debet. Et clerus cātat. Ecce mitto Angelū meū. Et clerus supplicabūdz præcedit imediate ante præfectum, & Senatorem. Imperatorem sequuntur Cardinales per ordinē Ep̃i psbyteri: & Diaconi. officiales, & nobiliores ciues ducūt equū Cæsaris freno: & baldachinū portāt. post Cardinales sequebantur plati Cæsaris cū platis oratoribus, & demū alii Archiep̃i, Ep̃i, protonotarii, Abbates, & alii cūiales rogati. Ex itinere duo psbyteri: & duo diaconi cardinales diuertentes

ad Pontificem prouenerunt: qui cū illis: & nōnullis alijs prælatis, atq; au-
 licis suis cum pluuiali, & mitra descendit ad Ecclesiā Sācti Petri: ubi in ca-
 pella maiori in sede sua eminēti sedēs Cæsarem expectabat. Cæsar ordine
 quo diximus ad gradus Basilicę peruenit. ubi equo descendēs a Cardinali-
 bus, & alijs ad confessionem beati Petri deductus ē: ubi paratum erat sal-
 distorium, super quod procumbens aliquantulum orauit. Interim Cardi-
 nales omnes ad Pontificem ascendentes in locis suis sederunt, & illi duo
 presbyteri: & Diaconi: qui prouenerāt: Cæsare apud saldistorium orantē
 expectātes illum finita oratione ad Pontificē deduxerunt, qui ut Ponti-
 ficem uidit genu terram tangens illum ueneratus est, & accedens propius
 idem fecit. ascendens deinde ad solium: in terrā pronus Pontificis pedes
 osculatus est, deinde manum. Pōtifex benigne illum suscipiēs, atq; a terra
 eleuans ad osculum oris recepit, & assurgens eum modeste amplexatus ē,
 moxq; iussit eum sedere in sede pro eo honorifice preparata inter solium
 Pontificis, & sedilia Epōrum Cardinalium. tum excepit prælatos, & pro-
 ceres Cæsaris ad pedis osculū. deinde a duobus Diaconis Cardinalibus de-
 ductus Cæsar ad altare maius: sibi super paratum sibi saldistorium diutius
 genuflexus orauit. Interim chorus cātauit Antiphonā. Elegit eum dñs.
 & excelsum fecit illum præ Regibus terrę. uers. Glorificauit illū in cōspe-
 ctu regum. & non confundetur. surgēs deinde Pontifex sine mitra dixit
 Pater noster. Et ne nos inducas in tentationem. & sed libera nos a malo.
 uers. Deus iudiciū tuū Regi da. & iusticiā tuā filio regis. uers. Saluum
 fac Dñe seruum tuum Fridericum Imperatorē nostrū. & Deus meus spes
 tantem in te. uers. mitte ei Dñe auxilium de Sancto. & desyn tuere eū.
 uers. nihil proficiat inimicus in eo. & Filius iniquitatis nō apponat no-
 cce ei. uers. fiat pax in uirtute tua. & abundantia in turribus tuis. uers.
 Domine exaudi orationem meam. & clamor meus ad te ueniat. uers.
 Dominus Vobiscum. & cum spiritu tuo. Oremus.

Deus qui beato Petro Apostolo tuo collatis clauibus regni cęlestis: ani-
 mas ligandi, atq; soluendi Pontificium tradidisti. Intercessionis eius au-
 xilio famulus hic tuus Fridericus Imperator noster a nexibus peccato-
 rum suorum liberetur.

Prętende quesumus famulo tuo. N. Imperatori nostro dextrā salutis auxi-
 lii: ut te toto corde perquirat, & quę digne & humiliter postulat, assequi me-
 reatur. Omnipotēs sempiternę Deus christiani Imperii p̄tector, & cōser-
 uator da seruo tuo. N. Imperatori nostro uirtutis inuictę triūphū: ut ad
 nostrā, & Ecclesię tuę Sanctę, atq; fideiū omnium unitatē, & pacē subdi-
 tas illi facias uniuersas barbaras nationes. per Christū Dñm nr̄m. Amē.
 Post hęc Pōtifex de solio descendit, & Cæsare iterum amplexatus manu
 sinistra illum tenens pariter palatiū Apostolicum ascenderunt, qui i sacel-
 lum Sancti Nicolai ingressi aliquantulum confederunt, & familiariter

SACRARVM CERIMONIARVM

confabulati sunt. Deinde Pontifex Cæsarem ad cubiculū illi paratum dimisit: iussitq; Cardinales complures illum deducere, ipse uero cum suis per aliam facelli portam ad cameram suam profectus est.

Dū Cæsar Romę fuit, sæpe noctu uno, uel altero famulo sociatus clā & indistincte ad Pontificis cubiculum accessit. cui Pontifex obuiam exiit: cum primum id potuit rescire, & discedentem ipse deduxit usq; ad secūdā, & tertiam aulam: & aliquñ ipse Pontifex inexpectatus ad Cæsaris cubiculum cū paucis uenit: illumq; quātum potuit honorauit cū summa tñ grauitate, & maiestate & in Ecclesia, & in uia. In ecclesia orāre Pontifice super falsidistorio sibi parato ante altare: ut sit: Imperator super aliud falsidistorium orabat a sinistris positum cooptum purpureo ornamento cum puluinari ēt purpureo, & paruo scabello uiridi ēt purpureo. sedes Cæsaris cū suo reclinatorio, siue postergali sita erat inter sedē Pontificis, & sedilia cardinalium in formam sedis Pōtificialis, sed nō tāte altitudinis neq; latitudinis cooperta erat panno sericeo uiridis coloris: & scabellum paruū habebat uiride, super quod pedes tenebat Impator. altitudo ipsius sedis ita erat inuoluta in capella Aplica: ut non altior esset locus: ubi sederet Imperator: q̄ ubi Pontifex teneret pedes, et item scabellum Cæsaris equale erat sedibus Cardinalium. Cum incensabatur Pontifex per Cardinālē assistentem: mox incensabatur Impator per primum ex platis assistentibus pontifici. cum Pōtifex pacē accipiebat ab assistente Cardinali. primo dabat pacem Impatori, postea Diaconis assistentibus, Inter eundem semper manu sinistra illius dextrā tenebat: uolebatq; ut equali semper gradu incederet quousq; modeste semper Cæsar reluctaretur. In discessu mandauit pontifex quod et itidem ut in introitu honoraretur. sed ille summo mane cum paucis e suis consensu equo ante recessit, q̄ Cardinales consueuissent, pauci admodum eius festinationem sunt assecuti. Dōauit Pontifex Cæsarem pluribus muneribus. primum ueste aurea, & equo albo phalerato cum aliquibus ioculis cū Reliquiis sanctorum admodum preciosis: quorum precium super praedium millium aurorum ferebatur.

De receptione Regis uenientis ad urbem.

Cap. II.

Cum pontifici: nunciātū erit regē quēpiā Romā uenturū, mādēt rectori prouincię: qua ille erit primum trāsiturus: ut ueniēti Regi ad fines agri ecclesię obuiā uadat: illum pontificis noīe benigne suscipiat, honoret, & per totā suā prouinciā deducat, aliatq; cum oī sua familia publicis sumptibus. cum ciuitates & insignia oppida intrabit: occurrat ei clerus cum supplicatione, & baldachino cātātes hymnos: añas: uersiculos: & ofones ut in libro pōtificiali habet: & mittat q̄ primum numerum equitum: qui sunt cum regē: & qualitatem comitum eius ad pontificē: mittantur deinde ad tres diētas duo plati, qui occurrāt Regi pontificis noīe: & deinde quatuor alii ad duas: demum per quindecim aut sexdecim milliaria mittantur

duo ex pſbyteris ſiue Diaconis Cardinalibus legati obuiam: qui regē ad urbem deducant. Ordinentur qui in toto itinere: dum erit iteris eccleſiæ: faciant expenſas Regi. In die introitus uicecamerarius, ſiue gubernator urbis cum pſfecto ſenatore, conſeruatoribus, cācellariis, capitibus regio num & aliis officialibus & nobilibus ciuibus primi exhibūt obuiam ad ſe cundum aut tertium lapidē. Ad primū lapidē occurret Regi familia Pōtifiſcis cum oibus ordinibus & officialibus curiæ. ſacer ſenatus Cardinali um in porta obuiabit Regi. Et per priorem Epōrum Cardinalium ſient uerbā cōgratulatoria noīe Pontifiſcis & collegiū, & oēs Cardinales tan gent manum Regi: & oſculabuntur genam. deinde hoc ordine intrabūt urbem. primo præcedunt familię Dñorum Cardinalium, & curialiū mix tim, familia deinde Pontifiſcis cum officialibus curiæ ſecularis. uidelicet ſcriptoribus Apſicis abbreviatoribus & hmōi. Et cum familia Regis: ba rones, nobiles, conſeruatores, oratores, principum, & Regū nō prælati: pſfectus urbis, & ſenator. Siquis princeps aut magnus nobilis erit cū Re gelocetur inter oratores laicos, uel cum ſenatore aut pſfecto pro dignita te ſua. Nota tñ qđ orator Imperatoris ſemper pcedit ſenatorem. Sequen tur deinde ſeruientes armos: cum ſuis baculis argenteis quos: aliqui ſem per diſcurrent curantes: ut alii pcedant ſecundū datum ordinē. Deinde ſa crum collegium Cardinalium Epī, pſbyteri, Diaconi. Rex uero erit me dius inter duos ſeniores Diaconos in ultimo loco, poſt Regē erunt imē diate duo aut tres cubicularii ſiue ſecretarii ſui. Deinde oratores, prælati, Archiepi, Epī, protonotarii, abbates. Et ſi quis platus erit cum Rege erit inter platos oratores, prælati ex familia Papæ in hmōi actibus: qñ colle gium eſt præſens non pponuntur aliis: quia collegium eſt ibi tñ nomine ſuo & Pontifiſcis. ſed ſtabunt in loco ſuę promotionis. Clerus urbis cū ui cario occurret Regi ad gradus baſilicę Sancti Petri. & ibi Regi ex equo deſcendenti uicarius offeret Crucem oſculādā: Et tunc pcedent cantā tes Antiphonam. Ecce ego mitto angelum meum &c. Et alios hymnos, & ſic deducetur ad altare maius ordine quo uenerat. ubi ſup ſaldistorium ſibi paratum orabit genuflexus. Interim chorus cantabit rñſorium. Po ſui adiutorium ſup potētē & exaltaui electū de plebe mea. uerſ. Inueni Da uid ſeruū meū. oleo ſancto meo unxi eum. &c. Et exaltaui &c. Itē aliud. Tua potētia, tuum regnum Dñe, tu es ſup oēs gentes: da pacem Dñc in diebus nrſis. uerſ. Creator oīum Deus terribilis & fortis: iuſtus, & miſericors. &c. Da, pacē &c. Finito rñſorio. Rege adhuc proſtrato pmanente prior Cardina lium dicit uerſus & oſones inſcriptas ſupra Regem ſtans in cornu dex tro altaris: ubi dicit Euāgelium. Pater nr. uerſ. Et nō nos inducas in tenta tiōnē. &c. Sed libera nos a malo. uerſ. Deus iudiciū tuū Regi da. &c. Et iuſti ciā tuā filio Regis. uerſ. Saluū fac Dñe. N. Regē. &c. Deus meus ſperātem in te. uerſ. Mitte ei auxilium de ſancto. &c. Et de Syon tuere eum. uerſ. nihil

SACRARVM CERIMONIA RV

pficiat inimicus in eo. & Et filius iniquitatis nō apponat nocere ei. uers. Dñe exaudi ofonem meā. & Et clamor meus ad te ueniat. uers. Dñs uobis cū. & Et cum spū tuo. Oremus. Deus: cui ois potestas famulat: da huic famulo tuo. N. R. Regi prosperū suæ dignitatis effectū, in quo te semp timeat tibiq; iugiter placere cōtendat, Deus qui brō Petro aplo tuo collatis clauibus regni celestis aias ligādi: atq; soluēdi Pōtificiū tradidisti cōcede, ut iter effiois eius auxilio famulus hic tuus. N. R. Rex. a nexibus pētōrū libere tur. Præte de Dñe, N. R. Regi famulo tuo dexterā celestis auxilii: ut te toto corde perquirat: & quæ digne & humiliter postulat, assequi mereat. Per Christum. Dominum Nostrum. Amen.

Surgat Rex ab oratione, & deducatur a Cardinalibus ad aliquem locum sibi præparatum ad hoc, & ibi eum dimittant cum duobus ultimis presbyteris & totidem ultimis Diaconis Cardinalibus, alii omnes ascendant ad Pōtificem; qui paratus cum pluuiali, & mitra preciosis exit ad pulchrum cōsistorium in prima aula Regali ornatum. cum omnes sederint facta a Cardinalibus consueta reuerentia duo antiquiores Diaconi ibūt ad Regē eum sex, aut octo prælatis acceptis a solio Pontificis: & illi duo iuniores ibūt ad cōsistoriū, & facta reuerētia Sanctissimo Dño nro sedebunt in loco suo, & mox deducetur Rex ad Pontificem a quatuor Cardinalibus in hunc modum, Primo præcedent familiares Regis; rum quatuor seruientes armorum, & post eos minister cerimoniarum. In medio præsbyteri Cardinales, Deinde Rex medius inter duos antiquiores Diaconos, & post eū sex aut octo prælati prædicti. Rex tertio genu flectet in cōspectu Pontificis, duo presbyteri Cardinales præcedentes facient reuerētiā Pontifici, & expectabunt ibi: stantes ante Pontificem. deinde ascendet primus Diaconus, & post eum Rex: qui genu flexus osculatur pedem Sanctissimi Dñi nostri. Pōtifex porrigit ei manum: quam postq̃ fuerit osculatus: leuet eum, & recipiat ad osculū oris, Interim ascēdet & alius Diaconus his peractis, & aliquibus uerbis gratulatoriis et grates agētibus pontificem & Regem dictis: deducitur Rex a Diaconis ad sedendū post primū Ep̃m Cardinalem, Et ipsi reuertuntur ad sedendū ad locum suum. Et tunc si pontifici placet proponunt ab aduocatis aliquæ causæ: quibus finitis surgunt oēs, & Rex accedit ad Pontificē cū Cardinalibus, & eius familia osculatur pedes Pontificis. Deinde Pōtifex cū oibus reuertit ad cameram, & mittit aliquos Cardinales qui deducāt Regē ad camerā suā.

Et nota qđ secundū qđ legi in pluribus libris cerimoniarū Rex i priādie aduētus sui nō debet seruire Pōtifici in aliquo actu, neq; in ferēda cauda, neq; in mēsa si secū prāderet: neq; in aliqua re. In aliis aut diebus portabit caudā pluuialis, dabit aquā manibus, siue i missa, siue in mēsa, & in cōuiuio portabit primū ferculū, & in collatiōe primū potū & hmoi. sedebit aut ubicūq; erit i publico aut i secreto cū cardinalibus post primū cardinālē

super cussinum aureum, siue purpureum, & in loco suo incensabitur, & capiet pacem per eundem: ut alii Cardinales.

Pontifex donabit Regem aliquibus muneribus deuotis & preciosis, ueste aurea, & equo phalerato, sicut fecit Sixtus quartus Christigeruo Regi Dacie, & Ferdinando Regi Sicilię: qui Romam uenerunt tempore Iubilęi anno Millesimo quadringentesimo Decimo tertio.

In discessu sociabitur Rex a Cardinalibus usque ad portam ciuitatis. Si Rex ueniet ad urbem ob aliam causam: quam peregrinationis: possent omitti omnia, quę sunt in Ecclesia Sancti Petri. Et sine supplicatione cleri deduceretur a Cardinalibus ad locum destinatum, & inde ad consistorium publicum, ut dictum est. Si uero Pontifex non esset Romę, neque in terris suis: quando Rex aliquis ad eum ueniet: tunc neque per tot dietas mitteret ante eum, neque faceret ei expensas. in ingressu autem honoraretur, & recipietur in consistorio publico, ut superius dictum est.

De receptione Reginę. Cap. III.

Si aliqua Regina ueniret Romam honoraretur: & in eius aduentu omnia seruarentur: quę dicta sunt de Rege in omnibus & per omnia. & in Ecclesia dicuntur quę inferius ponemus: sed non recipietur a Pontifice ad osculum oris: sed ad pedis, & manus. neque poneretur ad sedendum inter Cardinales, uerum salutato Pontifice post osculum pedis, & manus Papa surgeret, & rediret ad cameram suam: & illa dimitteretur cum aliquibus Cardinalibus ad locum sibi paratum. Quod tamen seruatum non fuit in Regina Dacie tpe Sixti quarti, & Innocentii octauı. non enim recepta fuit in consistorio: sed a collegio seducta ad domum suę habitatiõis. In Ecclesia fieret ei suggestus ornatus extra & prope capellam, ubi cum suis ancillis posset stare, & audire missam, & cum Diaconus Thuris suffitu excipit Cardinales: Regina ac oluthus unus eodẽ modo excipiat: similiter, cum datur pax Cardinalibus: Subdiaconus qui seruit in missa portet pacem argenteam: siue auream osculandam Reginę. Neque illa seruit in aliquo Pontifici, nec debet esse aliquo modo in cõuiuio cum Pontifice. In porta igitur Ecclesię sancti Petri super gradus occurrit ei clerus cum supplicatiõẽ indicta, & platus offert ei crucem osculandam. Et chorus cantat rñsorium. Ista est speciosa inter filias Hierusalẽ: Scut uidistis eam plenam charitate, & dilectiõẽ in cubilibus, & in hortis aromatum. uers. Ista est speciosa, quę ascendit de deserto deliciis affluens. Sicut uidistis. &c. Gloria patri. &c. Sicut uidistis &c. Deinde cantando. Te Deum laudamus pueniunt ad altare maius: ubi Regina super faldistorium orat. Interim prelati stans apud altare dicit super eam uersiculos, & orationem uidelicet. uers. Saluam fac ancillam tuam Domine. &c. Deus meus sperantẽ in te. uer. Mitte ei auxilium de sancto. &c. Et de syon tue recam. uers. Nihil proficiat inimicus in ea. Respon. Et filius iniquitatis, non apponat nocere ei. uers. Fiat pax in uirtute tua. Respon. Et abundantia

SACRARVM CERIMONiarVM

in turribus tuis. uerf. Domine exaudi orationē meā. ⁊. Et clamor meus ad te ueniat. uerf. Dominus uobiscum. ⁊. Et cum spiritu tuo. Oremus.

Deus, cuius prouidentia in sua dispositione non fallitur: ineffabile clementiam tuam supplices exoramus, ut sic Hester reginam Israeliticæ plebis causa salutis ad Regis Assucri thalamum, regniq; sui consortium transire fecisti. Ita hanc famulā tuam christianæ plebis salutis gratia: ad gratiam tuam transire facias: ut tibi super omnia iugiter placere desideret, & te inspirante: que tibi placita sunt, toto corde perficiat, & dextera tue potentie illam semper hic & ubiq; circundet: Per Christū dñm nrm. Amē.

De receptione primogeniti Regis.

Cap. IIII.

Primogenitus Regis, quia est heres Regni, & futurus Rex, si superstes erit: honoratur eisdem fere cerimoniis in suo aduentu: sicut de Rege diximus: pauca mutabuntur. Non mittentur obuiam per tot dies prælati: neq; mittentur Legati Cardinales, sed per unum, aut duos dies mittentur etiam aliqui Prelati, & collegium obuiabit in porta urbis, descendet ad palatium Apostolicum: & ducetur suo tēpore a duobus Diaconis ad Pontificem ad publicum consistorium, & post receptionem ad osculum, sedebit post primum presbyterum Cardinalem: & non post primum Episcopum: ut sit aliqua differentia inter patrem, & filium. Si ueniret Romā causa deuotionis posset recipi in ecclesia sancti Petri sicut de Rege diximus, sed in orationibus nō diceret. f. Rex. sed simpliciter famulus tuus. N. oīa alia seruentur, ut superius dictum est de Rege. In capella sedebit ut diximus. Thure excipietur, & accipiet Pacem ut Rex. In recessu deducetur a collegio Cardinalium usq; ad portam ciuitatis, & semper erit medius inter duos Seniores Diaconos Cardinales: ut in ultimo loco tam in ueniendo: quam in redeundo.

De receptione alicuius Principis electoris Imperii: siue alterius maximi Principis.

Principes electores Romani imperii digniores habentur aliis principibus præter Reges, sicut Cardinales aliis prælati ratione electionis, hii septem numero sunt: tres Archiepiscopi, Coloniensis, Maguntinus, & Treueren. Tres Principes, comes Palatinus Rheni: Dux Saxonie: Marchio Brandenburgensis: Seprimus additus fuit Rex Bohemie: Coloniensis cancellaria Imperiali præest per Italiam. Maguntinus qui ut de canus est electorum per Germaniam, Treuerensis per Gallias, & singulis illorum sua prouincia & diocæsi procedit secundum Caroli quarti sanctionem. Palatinus: qui inter laicos primum locum obtinet: Archidapifer est Imperii, & ad eum pertinet deferre aurum pomum ante Cæsarem, Dux Saxoniæ Archimarescallus est: & ense nudū ante Cæsare præfert. Brandenburgensis camerarius Imperii censetur: & ante Cæsarem sceptrum Imperiale portat. Et quī ille comes, hic Marchio dicatur: sunt tamē & Ducatus

catus titulo omnes insigniti. Nam palatinus ex ducibus Bauarię primus habetur. Et Brandeburgenſi. Pomaramię & Stetinenſem ducatus obtrinet. Sed comitatui & marchionatui fuit attributa eligendi poteſtas. Hęc uolumus deliſſe: quę non facile alibi legas: ut omnes ſciant quantam auctoritatem nomen electoris imperii ibi uendicat: quos tã prelatos q̃ principes pari modo honorandos eſſe in eorum aduentu ad curiam cenſeo niſi in ſedendo: ut poſtea dicemus.

Princeps igitur maximus excipitur: ut agrum Eccleſię Romanę intrauit omni humanitate & honore: ut diximus de Rege, ſed non tanto apparatu, neq; clerus ibit obuiam cum proceſſione. mittetur aliqui a Pontifice obuiam per unum, aut duos dies. In itinere eorum familię cardinalium ſigillatim unaqueq; per ſe extra portam per quingentos paſſus, uel circa exhibunt obuiam principi: gratulabuntur felicē eius aduentum nomine heri ſui: & offerent domum & eius bona. Oratores principum, & ſenatus ulterius progrediuntur, familia Papę poſt alias familias ibit obuiam Principi. & demum duo Cardinales nomine Pontificis & collegii paulo extra portam principi occurrent, & poſt cōgratulationem capient cum medio: & ducent ad Pontificem in publicum cōſiſtorium hoc modo. ꝑcedent familię Cardinalium & primum qui in breuius ſunt: deinde familia principis cum ſuis ſarcinis, demum familiares Papę laici cum nobilibus, poſtremo oratores non prelati, Princeps deinde medius inter dictos duos Cardinales, & ante eos ſeruientes armorum. poſt uero prelati oratores cum prelatiſ Papę, deinde ſiquis prelatus erit cum principe honorabitur pro ſua dignitate, poſtea ſequentur alii prelati ordine ſuo cōſueto. deducetur princeps ad palatium, & expectabit in parua capella cū ſua familia, illi duo Cardinales ibunt ad Pontificem: qui paratus ex more exhibit ad publicum cōſiſtorium paratum in aula ultima non in prima regia, & facta reuerentia a Cardinalibus proponetur aliqua cauſa ab aduocatis: & cum prima erit finita uel ante, ſi placebit Sāctiſſimo Domino noſtro, quatuor aut ſex prelati ex primis aſſiſtentibus diſcedent a pedibus Pontificis & ibunt ad deducendum principem ad cōſiſtorium: qui ueniet medius inter duos primos iuniores. & facta reuerentia recipietur a Pontifice ad oſculum pedis, manus, & oris: deinde poſt aliqua uerba quibus & gratias ager: & gratulabitur, ſurget, perq; clericum cerimoniarū deducetur ad ſedendum inter duos ultimos Diaconos Cardinales, & proponetur aliqua cauſa, uel finietur propoſita. finito cōſiſtorio ſurgent omnes, & princeps cum aliquibus Cardinalibus ibit ad Pontificem: & illo ſtāte, & cum Pontifice conſabulante poterūt eius familiares oſculari pedes Papę. Poſtea Papa reuertetur ad cameram ſuam: & princeps ibit immediate poſt crucem inter duos iuniores cardinales, & ſic ſedebit in Eccleſia. & ibi quādo cunq; erit cum Reuerendiſſimis Cardinalibus. Et cum abſcedet a Papa,

SACRARVM CERIMONiarVM

& ibit ad locum sibi assignatum: debet deduci ab illis duobus Cardinalibus: qui eum deduxerunt ad palatium.

De receptione principis non ita clari. Cap. VI.

Princeps aut non elector Imperii, siue Dux non ita clarus magnus tñ iisdem fere cerimoniis honorabit, sed nō ibunt obuiā ei Cardinales aliqui, neq; sedebit inter Cardinales: uerū post oēs Cardinales, & erit medius intrans inter duos primos p̄latos Pontificis, cētera ut supra. Et si eēt Dux, aut princeps minoris fortunæ: qui nō deberet sedere in sedibus Cardinaliū nō recipietur in cōsistorio publico, sed mō supra dicto deducetur ad suum hospitium.

De principe electore p̄lato. Cap. VII.

Princeps elector Archiep̄s uidelicet Magūtinus, Coloniēsis, siue Treuerensis quīs p̄cedant laicos electores, cū ultra sacram dignitatē ēt ducatus titulo decorentur, tñ familiarius consueuerūt a Pōtifice tractari in sedendo: ut audiui. Nam ex eis nemo meis t̄pibus ad curiam uenit. Credo tñ qđ debeant recipiunt alii principes electores. Et in sedendo erit ille Archiep̄s elector post oēs Cardinales in sede Diaconorū Cardinalium. Si tamē erit p̄sens alius similis princeps: quia tūc ipse non cederet illi, poterunt, si erunt plures sedere in eodem sedili secundum ordinem ipsorum.

De receptione oratorum, siue Legatorū Regum, & principū,
seu rerum publicarum. Cap. VIII

Pridē q̄ oratores sunt ingressuri urbem, debent id significare honesto modo. Et si ipsi oratores ueniunt ad p̄standam obedientiā summo Pontifici: siue ob aliquā rem magni momēti & spectatē ad bonum publicū, tūc Pontificis noīe debet intimari per cursores Cardinalibus & p̄latis curiæ dies, & hora introitus illorū oratorum, & per quam portam, & ut mittant familiam ad honorandum. Et nota qđ intimatio hmōi non consueuit fieri nisi in casibus p̄dictis. cum aut oratores ob res priuatas suorum dñorum ueniunt, nō mittuntur familiæ, sed priuati amici mittunt. Tempore Sixti cerimonie hmōi fuerūt multo laxiores, idq; ambitioni, & gratiæ datū non improbandum si res ad pristinam grauitatem reducerentur. Die igitur & hora p̄dicta familiæ Dñorū Cardinalium separatim exhibūt obuiam oratoribus per medium miliare: uel circa extra urbem. Si ueniunt per portam Sancti Petri. familiæ non transeunt domum leprosorū, neq; ullo modo ascendunt montem, & similiter si per portam Sanctæ Marię de populo non transeunt pontē Æmilium. Aduenientibus oratoribus, ille cui cōmissum ēta Cardinali accedit: & uoīe Dñi sui gratulatur felicem aduentum oratorum, & dicit Dominum suum misisse familiam suam ad honorandum illorum introitum propter reuerentiam, deuotiōnem, affectionē, siue beniuolentiam, ex dñi illius conditione cuius titulos diligenter seruare debet, quem habet erga dominum illorum, & polli-

cetur: atq; offert oēm operam Dñi sui, domum, familiā & omnia quę po-
 test: qñcunq; operam requirunt illorum, & habito ab illis responso: rece-
 dūt ad partem, dant locum alijs, & uadunt ad loca sua, & semper honora-
 biliores remanent cum oratoribus. familia Papę debet eis occurrere pau-
 lo extra portam, & facta salutatione aptantur per clericum cerimoniarū
 in hunc modum. Primo procedunt familię curialium tam cardinalium q̃
 aliorum: qui in breuib; sunt, deinde sarcinę, & familia oratorum nouo-
 rū bini & bini, post familiares Papę laici, & nobiles, ac barōes: si qui sūt:
 tum seruientes armorum cum suis baculis argenteis. Inde oratores: quo-
 rum primus erit medius inter duos primos pręlatos Pontificis. Deinde si
 erunt plures oratores ponentur unus post alium medius inter unum prę-
 latum Pontificis & unum ex oratoribus principum: qui sunt in curia: siue
 sint pręlati siue laici, & pręlatus Pontificis erit a dextris noui oratoris: &
 orator antiquus a sinistris. Quando nō erunt plures oratores noui sequē-
 tur, unus pręlatus palatii & unus orator, & qui super habundabunt siue p̃-
 lati palatii: siue oratores: ibunt bini & bini. Qđ si oratores essent tot nu-
 mero: ut & pręlati Papę, & oratores antiqui nō sufficerent ad retinendos
 eos medios: ibunt post primum: qui erit iter duos: ut diximus: ex palatio:
 alij bini & bini: unus orator nouus & unus pręlatus palatii, siue unus ora-
 tor antiquus, & hoc alternatim. uidelicet post primū erit unus orator an-
 tiqus: deinde unus pręlatus palatii, & sic deinceps usq; ad ultimum. Se-
 quentur deinde alij pręlati suo ordine, & post eos Subdiaconi, auditores,
 clerici camerę, acoluthi, cubicularij, alij familiares Papę rogati, demum
 alij curiales. Cum peruenerint ad portā hospitij nouorum oratorum, ipsi
 noui oratores firmabunt se ante portam in equis: & agent gratias pręla-
 tis & oratoribus: qui eos deduxerunt, & sic remanebunt in porta respon-
 dentes facientibus reuerentiam cum capite detecto quousq; pręlati om-
 nes transeant: & discedant. tunc intrabunt domum: & descendunt ad quie-
 scendum. Neq; prius ibunt in publicum q̃ uisitauerint summū Pontificē.
 Die deinde statuta parabitur consistorium publicum in aula conuenienti
 oratoribus: ut alias diximus. & pridie timetur Cardinalibus. pręlatis, &
 officialibus curię. hora consueta Dñi Cardinales ueniūt ad palatium, &
 summus Potifex paratus pluuiali, & mitra preciosis exiit ad publicum cō-
 sistorium. Interim oratores ipsi ueniunt ad palatium comitati ab amicis,
 & aliqui Cardinales amici solent mittere familias suas ad deducendum
 eos ad palatium. nam tales Cardinales pręueniunt aliquantulum alios, &
 statim mittunt familias. Et est aduertendum: qđ Papa non prius exeat ad
 consistorium q̃ oratores intrauerint palatium, ne indecenter oporteat eū
 expectare. Illi autem: ut descenderint, expectabunt i capella minori, uel si
 consistorium erit in aula regali: expectabunt in aliquo loco inferius ad
 hoc eis parato, cum Pontifex & alij sederint: sit reuerentia a Cardinali-

SACRARVM CERIMONiarVM

bus more solito, Deinde proponitur aliqua causa ab aduocatis. Tūc clericus cerimoniarum perquirat a referendario: qui habet curam signaturæ: quot causæ sint proponendæ, & cum tempus uidebitur, assumat prælatos e numero assistentium Papæ tot, quot sufficiant pro numero oratorum; uidelicet: si erit unus uel duo oratores: non assumantur minus quatuor: & deducantur medii. Et si fuerit inter oratores aliquis prælatus: debet deferre cappam. Oratores si essent sex, octo, uel plures oratores: tot assumantur prælati: & unus ultra ut primus orator sit medius, alii unus orator & unus prælatus, qui prælati ibunt simul ad locum, ubi oratores expectant, & eos deducunt ad consistorium. cum apparuerint in conspectum Pontificis: Tertio cum distantia genuflectunt: prout clericus cerimoniarum, qui eos præcedet, ostendit, & tunc aduocatus tacet: etiam si sua propositio non esset finita. Oratores præcunte primo prælato ad Pontificem ascendunt, & recipientur ad osculum pedis, manus, & oris. & genuflexi dicunt secrete aliqua uerba, & presentabunt Papæ literas credenciales: uel publica documenta commissionis eorum, quas prius osculabuntur, quam in manibus Pontificis tradant. Pontifex literas, & instrumenta dat secretario, & oratores per clericum cerimoniarum ducuntur retro scamnum presbyterorum Cardinalium: quod est in conspectu Pontificis, & ibi stant quousque sit tempus exponendi. Aduocatus autem si non finierat, prosequitur causam suam, Et ea finita. Secretarius Pontificis surgit, & legit literas, & instrumenta stans ante Pontificem clare & distincte pronuntiando, ita ut bene ab omnibus intelligatur. Quibus finitis: orator cui incumbit stans detecto capite: accepto signo incipit orationem suam, & alii eius collegæ simul stantes capite detecto permanent: & illo se inclinante, uel genua flectente pariter se inclinant, & genuflectunt. Finita oratione Pontifex respondet ut sibi uidebitur. procurator autem fiscalis rogat omnes protonotarios, clericos cameræ, & alios notarios publicos de obedientia præstita, uel actu facto, & responso Pontificis: & petit instrumentum & instrumenta. post responsum surgunt omnes, & oratores interim ueniunt ad Dominum nostrum ad circulum cum aliquibus Cardinalibus, & eorum familiares osculantur pedes Pontificis: qui mox reuertitur ad cameram suam: ut uenerat. Oratores deducuntur ad hospitium suum a suis amicis particularibus: & non a familiis Cardinalium: quia illi debent comitari Dominos suos.

SECTIO QVARTADECIMA

DE CONCILIO GENERALI.

Cap. I.

SCRIPTVRI Cerimonias in sacro generali Concilio seruandas Primum de loco concilii, & sedium dispositione disserendum putamus, Deinde de personis, & earum habitu.

Tertio de ordine rerum gerendarum, & ultimo de sacris precibus, & orationibus ad Deum.

Generale concilium: tunc canonicum & legitimum reputatur: cum a Romano canonico Pontifice indicitur, uel qđ schismatis ſauientis pro cella catholica Ecclesia ſibiipſi indicit. Neq; concilium aliquod ſuſceptum legimus: quod Apoſtolica beati Petri ſedes non probauit, illiq; uel per ſuum antifiſitem Romanum Pontificem, uel per eius legatos non præfuerit.

De loco, & ſedibus concilii.

Cap. II.

In dicto igitur concilio generali oruetur locus: concilii, id eſt ubi publice ſeſſiones habēde ſunt in Eccleſia cathedrali, ſive alio capaci loco in hunc ferme modum.

Primum caueatur: ut nullus omnino aditus relinquatur ad ipſum locum præter unum tantum: qui ualuis: & firmis clauſuris obſerari poſſit. Si erit Eccleſia cathedralis relinquenda erit, dummodo ſit capax pars ſuperior apud altare maius pro miſſis ſolennibus celebrandis: & aſſcribis, aut alia materia ſeparanda a parte inferiori: in qua ſedes aptabuntur pro concilio. Igitur in capite loci ubi ſeſſiones celebrande erunt: conſtruetur thalamus pro ſede Papę cum tribus gradibus debite proportionis, latitudo ultimi plani erit decem palmorum, longitudo uero duodecim: in medio erit ſedes cum ſuo poſtergali, & cum ſcabbellis magno & paruo, & omnia erunt ornata: ut ſit in publico conſiſtorio. erunt etiam duo ſcabbella hinc inde pro Diaconis aſſiſtentibus Papę. In iſta linea mille alie erunt ſedes: niſi forte Imperatoris, aut Regum: ſi quis iſtorum eſſet inter futurus concilio. Sedes Imperatoris parabitur iuxta ſedem Papę: quę habebit duos gradus coniunctos gradibus Papę, ſed non tantę latitudinis aut longitudinis, erit ornata cum panno aureo poſt tergum, ſed non ſupra caput. habebit ſcabellum paruum ad pedes uiridi colore pictum. Et aduertendum qđ locus: ubi ſedet Imperator non ſit altior loco, ubi tenet pedes Pontifex. Si uero reges adſeſent unus uel duo: parentur ſedes pro eis cum poſtergali uſq; ad ſpatulas, & ornentur ut ſcamna Cardinalium, habebunt tamen puluina ex crameſino, & ſcabellum uiride ſine gradibus, & ponentur hinc inde non ad lineam omnino ſedis Papę ſed aliquantulum tranſuerſę: ut poſſint reſpicere ad faciem Pontificis a dextris, de inde & a ſiniſtris intra gradus ſedis Papalis. Per longitudinem loci erunt ſcamna pro Cardinalibus, & prælatiſ cum poſtergali, & unico gradu: longitudinis octo cannarum uel circa, ſed media pars a dextris pro Episcopis, & præbyteris. & alia pars a ſiniſtris pro Diaconis Cardinalibus erit

SACRARVM CERIMONIA RV M

aliquantulo eminentior uidelicet quatuor: aut quinque digitorum altitudine, pulchrioribus pannis ornata. Post scamna prædicta in transuersum ante faciem Pontificis ad lineam erigantur quatuor sedes patriarchales distinctæ, & separatæ suis postergalibus, & gradibus ad similitudinem scaminorum prædictorum, & collocentur paribus interuallis: ita ut quadraturam facientes lineam transuersalem impleant. & inter duas medias erit quasi ianua, & aditus ad sedes primæ quadraturæ. Intra hanc primam quadraturam fiēt sedilia humiliora sine gradibus, & sine postergali per longitudinem cum transuersa usque ad aditum: qui debet relinqui latitudine cuius canne uel circa. post primam quadraturam fiēt & alia scamna post priora eiusdem fere altitudinis sine postergali tamen, quæ cōplectantur post etiam patriarcharum sedes: relicto spacio pro aditu, & item: si locus erit capax: fiat alius ordo sedilium post secundum, & rotæ quot loci amplitudo, & prælatorum numerus exigit: Erigatur etiam in dicto cōuentu altare aliquod cum Cruce, & sacra Eucharistia, si uel aliquis sanctorum in loco congruo: ubi possit Pontifex orare cum uenit ad concilium, & cum dicit preces pro synodo illuc faciem conuertere.

Si autem Papa non erit futurus in Concilio: poterunt scamna prædicta fieri apud altare maius sine sede Papali, Et præsidens concilii finita missa paratus sacris uestibus ac si esset celebraturus sedebit in faldistorio posito ante altare uertens terens ipsi altari.

Qui habent uocem deliberatiuam in conciliis.

Cap. II.

In conciliis autem illis uenerandis, ac sacrosanctis: quibus fides nostra, & recta uiuendi norma purgata, atque firmata est, non legimus interuenisse statuendi causa nisi Episcopos & abbates, & huius tantum decretis se subscribebant. Episcopos appellamus etiam Episcoporum principes. quoniam hæc est suprema in Ecclesia Dei potestas. inferioris autem gradus ecclesiasticos uiros, & principes seculares consulendi, ac instruendi gratia: non autem decernendi intererant: qui (ut periti aiunt) consultiuam uocem habent in conciliis, non definitiuam seu deliberatiuam. Aderunt igitur in conciliis ad statuendum: Romanus Pontifex tanquam rector & moderator totius Ecclesiæ, pastor gregis dominici, & omnium Episcoporum Episcopus. Sacer Cardinalium senatus, patriarchæ, primates, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates: quibus non immerito & ordinum religiosorum generales magistri additi sunt: denique omnes prælati: qui secundum formam iuramenti, quod præstant cum ad dignitates promouentur: ad synodum uenire tenentur. Alii autem ut diximus discedendi, instruendi, consulendi uel gratia poterunt interesse: non tamen in sessionibus publicis indui sacris uestibus sedebunt neque sententiam dicent.

De diuersis officialibus concilii.

Aderunt et diuersi magistratus: & ministri concilii: quos tamen Pontifex summus (si presens erit) constituit alios: qui negocia proponenda suggerant. Alios qui uenientes ad conciliū in uolumine describāt. missorū, ac legatorū facultates examinent, & publica documēta rimētur. Alios qui locū concilii custodiāt. Gesta autē concilii excipere: & in publicā formā redigere spectat proprie ad protonotarios Aplicos, clericos camerę, & secretarios Papę: qui tñ anteq̃ scripta sua publicēt: corrigēda illa exhibeant his: qui a Pōtifice, siue a concilio erunt deputati. Sedes autē omnibus cōsignabunt clerici cerimoniarū. Si papa erit in conciliis: & cū difficultas aliqua orietur, consulent super ea re summū Pontificē. Sin uero summus Pontifex abesset: constitueretur a concilio: qui sedibus cōsignandis presint.

Ordo sedēdi in conciliis.

Cap. III.

Ordo autē sedēdi in publicis sessionibus hic erit. Summus Pontifex in folio Pōtificali sedebit: cui a lateribus super scabellis sedebūt Diaconi duo assistētes, & prior p̃sbyterosq̃ in scabello et in loco cminētis: siue a dextris, siue a sinistris: prout in capella cū cappa celebrat: sed tūc: & quoties indiuisinis ministrat, ut capellanus assistens erit indutus pluuiali, non planeta. Imperator, si aderit, sedebit in sede sua ad dexteram Pōtifcis, & tunc Diaconi nō sedebunt apud sedem Papę: sed ante ipsam sedem hincinde super paruis scabellis: ut erat mos antiquis: & hoc ne Diaconus a dextris uideatur sedere medius iter Papę: & Imperatorē. Reges sedebunt in nominatis sedibus suis. Epi: & p̃sbyteri Cardinales in prima parte cminētiori scānorū a dextris, Diaconi Cardinales p̃ter illos duos ī prima parte a sinistris. Patriarchę quatuor Ecclesiarū Cōstātinopolitanus. Anthiochenus. Alexandrinus: & Hierosolimitanus sedebunt in quatuor illis sedibus singuloribus contra faciem Pontificis. Et nota: qđ p̃dicti Patriarchę in missis, & aliis actibus siue sint parati, siue non: sedent ante assistentes Papę. Alii Patriarchę, primates, Archiepi, Epi. Abbates parati sedebūt in scamnis post Cardinales hincinde. primū tamē locū habebit uiccamerarius: si erit p̃elatus paratus. Et ita seruatum legimus ī concilio Pisano p̃esidēte Alexandro quinto. & in Cōstantiensī p̃esidente Ioanne uigesimo tertio. Deinde oratores regum: & principum: si erunt parati, iudei reliqui p̃elati parati. Et impleta prima quadratura scamnorū: implebūtur reliquę post illā. postremi erūt Generales ordinū. Et aduerte: quod p̃elati omnes cuiuscūq̃ sint gradus secūdū Gregorij Papę decretum, sedebūt iter collegas suos secundum ordinem: siue promotionem suam. Assistētes Papę parati sedebūt super gradus thalami Pōtificalis ad sinistram partem, protonotarii Apostolici: & clerici camerę ad dextrā. subdiaconi uero auditores rotę: & acoluthi: parte anteriore ad pedes Papę. Sup̃ planū sedebūt duo cubicularii secreti Papę, decanus auditorum: qui seruit de mitra, & secretarius Papę.

SACRARVM CERIMONiarvm

si nō est prælatus. Oratores autem laici, siue nō prælati sedēt itra primam quadraturam in sedibus illis humilioribus pro dominorum suorū dignitate: ita ut digniores sint propinquioreis primis scamnis Papæ. & si aduerit aliquis magnus p̄ieps sedebit in scāno Diaconorum post oēs Diaconos. si alias cōfuevit sedere in suo scāno. alii inferiores Dñi laici inter uel post oratores nō prælatos: scēdum eorum qualitatē. Ceteri uero sacerdotes: & clerici: qui aduerūt: stabūt post scamna prælatorum: ut poterunt.

Ordo rerum gerendarum in cōciliis.

Cap. IIII.

Ordinem autem rerum agendarum ex antiquis cōciliis propter eorum uetustatem colligere nō posuimus: nisi q̄tum ad sessiones pertinet: in quibus discussa cōmuniter proponebātur, & per uerbū placet a patribus firmabātur. Sed quoniam nouissimorū cōciliorū Cōstātiēsis: & basileē. res gestę diligentissime annotatę fuerūt, & in ordine satis inter se cōgruunt: modum in illis seruatum perstringemus. sed defuit in Basileē congregationem multitudinis in sanctos Episcopos reuerētia, & superabūdauit tēmeritas: atq; arrogātia: quādo nō plures fieret sentētia optimi cuiusq; antistitis q̄ minimi canonici, & id quod ad Ep̄os spectat, diffinire: & sancire unusquisq; sibi arrogaret. unde Ecclesiam Dei, quam imitari cōuenit, in diuturnam: & perniciōsam scissuram adduxit. Ordinē igitur profecto illius cōciliis: & procedēdi modum laudarem: si prælatis tantum: ut prisci uoluerūt: decernēdi: & dē si nēdi potestatem permisissent. Sed abstinebunt (ut arbitror) postea horū exēplo ab huiusmodi nouitate, & bene ordinata idoneis ministris cōmittēt. Modum igitur hūc seruabāt: qui absq; te Pontifice nō incompetēter fortasse seruari poterit: si prælatis: ut diximus: relinquetur tantum statuēdi facultas.

De Cōstātiēsi: & Basileē cōciliis.

Cap. V.

Primum omnes ad cōcilium uenientes siue suo: siue alieno nomine per cursores pręordinatos describebātur. tum patres omnes per quatuor nationes diuidebant. Italicam, Germanicam, Gallicanam, & Hispaniēsem. In Cōstātiēsi tamen synodo: quia Hispani cum suo Benedicto decimo tertio diu in contumacia persistentes non affuerunt nisi in fine. Anglica quartum locum obtinuit: quę Basileę cum Gallicana est cōnumerata. Ex nationibus pari ex unaquaq; numero quatuor conuentus creabantur: quas sacras deputationes uocitabāt: locis, uocibus, & potestate distretas. nā i prima fidei catholię. secūda de pace populi Christiani. tertia de reformatiōe Ecclesię. & in postrema de aliis emergētibus negociis agitabatur. Erāt cuiq; cōuētui separata tribūalia: & loca: in quibus cōuenirēt p̄prii magistratus. Pręsidēs qui cōcionē aduocaret, negotia pponeret: & scēdū maioris ptis suias cōcluderet. Promotor: qui tāq; curator publicus i gereret negotia: iustaretq; ut absoluerent. Scriba qui gesta decretaq; publi

cis documētis annotaret. Nūcius deide, siue apparitor: qui patres cōuocaret, citaret, edicta pponeret, & similia. Cōueniebāt hęc collegia ter i hebdomada: iisdem horis in propriis p̄torijs: ubi re diuina p̄acta rebus gerendis operam dabant. Et quatuor deinde sacris deputationibus duodecim uirorum collegium eligebatur, terni ex unoquoq; conuentu: & natione: uiri doctrina: & experientia clari: ad hos negocia omnia primum deferiebantur: qui rebus mature digestis uel ea respuebant, uel si admittenda uidebantur: ad collegium, cui competere, remittebāt: eratq; his potestas: cum aliquid graue instaret: cōuocare quatuor conuentus etiam extra ordinem. Ceterum, quæ a duodecim uirorum collegio ad quempiam ex quatuor conuentibus remittebantur: proponebantur per p̄sidentem illius conuentus, neq; licebat illa die de p̄positis decernere: nisi res manifeste celeritatem necessariā exigere, quod maior deinde pars statuisset ad alios tres conuentus deferrebat. eorum opinio cum rationibus: & argumentationibus utriusq; partis. quod per tres conuentus approbatum erat: ad p̄sidentem concilii publicis documentis deferrebat. qui statuto die in generali congregatione de ea referrebat: neq; licebat p̄sidentem de aliqua re agere cum patribus in generali cōuentu: nisi prius de ea deliberatum (siue ut aiebant) conclusum fuisset per quatuor: aut saltē per tres deputationes. Demum ubi quicquam a patribus approbatum erat in generali congregatione: quæ octauo quoq; die frequentabatur: in formam decreti redactum in publica sessione ritu solenni statuebatur.

De generali congregatione in conciliis.

Generalis congregatio differt a publica sessione. quod in illa res statuendæ per quatuor deputatiōes discussæ approbantur hoc modo. Vbi in sacris deputationibus aliquid decernendum censebatur: p̄sidentis illarum quisq; in suo cōuentu id firmabat his uerbis. In nomine Sanctę Trinitatis Patris: & Filii: & Spiritus Sancti. Ego concludo in talem sententiam. idem fiebat deinde in generali congregatione. ubi uero p̄sides concilii p̄sidentium deputationum uota cognouerat: concludere nomine totius concilii. Oportebat tamen illum concludere secundum p̄sidentium uota. his p̄actis cum res ita exigebat publica sessio indicebatur. In omnibus tamē supradictis: si Papa erit p̄sens: ipse erit rector, moderator, ac dispensator. & deputationes, collegia, magistratus, & rerum omnium ordinem pro suo arbitrio constituet. Quæ ideo recēsumus: ut posteri hinc capere possint, quæ res publicę magis expedire uidebuntur.

De publica sessione: & sacris precibus.

Publicę sessiones his cerimoniis celebrari cōsueuerunt. Anteq̃ prima sessio celebretur, indicitur omnibus consiliariis triduanū ieiuniū, deinde statuta die Pontifex cū omnibus p̄latis: & aliis: qui interesse debent: ac

SACRARVM CERIMONiarvm

elero cum sacra pompa: si placet, uenit ad locum concilii: ubi per ipsum Pontificem, uel alium prelatum cantatur missa de Sancto Spiritu: & sic Pontifici reuerentia per Cardinales, & omnes prelatos paratos. In aliis sessionibus non solet semper cantari missa solennis ante: sed Papa audita missa priuata uenit ad concilium cum pluuiiali rubro: & mitra preciosa, & facta oratione ante altare ascendit ad sedem suam, & similiter omnes alii sedent in sedibus prenominationis, & sit ei reuerentia a Cardinalibus cum suis cappis laneis: si prius non est facta, deinde duo seniores Diaconi accipiunt dalmaticas, & unus eorum stolam: & manipulum, quia est cantaturus Euangelium, subdiaconus etiam paratur, deinde accedunt ad Pontificem, & imponunt ei sandalia, & dicitur psalmus. *Qua dilecta. Iterum* Cardinales: & alii prelati accipiunt paramenta sibi conuenientia omnes rubri coloris. omnibus indutis aliquantulum quiescunt. Tunc silentio facto Diaconus a dextris surgens alta uoce prefatur. *Orate.* Et mox tam Pontifex super faldistorium sibi paratum: qui alii sine mitra a terra genuflexi dicendo orant uersi ad altare. surgens deinde Pontifex solus: aliis prostratis permanentibus, absolute dicit hanc orationem in tono compepetenti uidelicet. *Ad sumus Domine Sancte Spiritus, ad sumus quidem peccati immanitate detenti, sed in nomine tuo specialiter aggregati: ueni ad nos: & esto nobiscum, & dignare illabi cordibus nostris. Docen nos quid agamus, quo gradiamur, & ostende, quid efficere debeamus: ut te auxiliante tibi complacere in omnibus ualeamus, esto salus: & effector iudiciorum nostrorum, qui solus cum Deo patre: & eius Filio nomen possides gloriosum: non patiaris perturbatores esse iusticie. qui summam diligis equitatem, non in sinistram nos ignorantia trahat. non fauor inflectat. non acceptio munerum, uel persone corrumpat: sed iunge nos efficaciter tibi solius tue gratie dono: ut simus in unum: sed in nullo aberramus a uero: quatenus in nomine tuo collecti sic in cunctis teneamus cum moderamine pietatis iusticiam: ut hic a te in nullo dissentiat sententia nostra: & in futuro pro bene gestis consequamur premia sempiterna. Qua finita omnes respondeant. Amen.* Finita oratione Diaconus a sinistris surgens uersus ad patres dicit: *Erigite uos, & omnes surgunt. Et cantores cantant Añas.* Exaudi nos Domine: quoniam benigna est misericordia tua secundum multitudinem miserationum tuarum respice nos Domine. Iterum Diaconus a dextris conuersus ad patres dicit. *Orate: & similiter omnes procumbunt: & aliquantulum orant secrete.* Surgens deinde Diaconus a sinistris dicit: *Erigite uos, & omnes surgunt.* Et Pontifex oibus stantibus detecto capite dicit orationem absolute. *Mentes nostras quesumus Domine Paracletus, qui a te preedit, illuminet, & in omnem: sicut tuus promissus filius: iducat ueritate. Qui tecum uiuit: & regnat in unitate eiusdem. Qua finita iterum omnes genuflectunt, & fit litania: quæ per duos ex cantoribus pronuntiatur, & omnes respondent, &*

post uersum illuminat donum Apostolicum &c. surgens Pōtifex cum mitra benedicit synodo dicens: Vt hāc Sanctam synodū:& omnes gradus Ecclesiasticos benedicere digneris. Et omnes respōdent. Te rogamus audi nos. Iterum dicit: Vt hāc Sanctam synodum,& omnes gradus Ecclesiasticos benedicere:& regere digneris. &c. Te rogamus audi nos. Et tertio Vt hanc Sanctam synodum:& omnes gradus Ecclesiasticos benedicere, regere,& cōseruare digneris. &c. Te rogamus audi nos. Et procumbēte iterum Pontificalitania perficitur. Deinde surgunt omnes:& Pontifex uersus ad altare sine mitra dicit. Oremus: Diaconus a dextris. Flectamus gēnua,& Diaconus a sinistris. leuate. Et Pōtifex. Da quēsumus Ecclesię tuę misericors Deus: ut Spiritu Sancto congregata hostili nullatenus incursione perturbetur. per &c. in unitate eiusdem &c. Tum Diaconus petit benedictionem pro Euangelio,& imponitur a Pontifice incensum more solito,& cantatur Euangelium competens rei: de qua agitur cum luminari bus:& cērimoniis consuetis:& in fine Pontifex osculatur librum:& incēfatur more consueto: presbyter Cardinalis paratus cū pluuiali seruit Pōtifici & de libro:& de nauicula incēsi: ac si Pōtifex celebraret. finito Euāgelio oēs sedent,& Pōtifex patres hortatur uerbis cōueniētibus ad faciēda decreta assignās rationes cur ita sit faciendū. deinde surgēs sine mitra incipit hymnū. Veni Creator Spiritus. oēs genuflectūt,& ipse ēt postq̃i cepit genuflectit procumbens super faldistoriū quousq; primus uersus perficitur. Deinde oēs surgunt:& stant capitibus detectis cātōres:& patres, si uolūt, psequunt hymnū. in fine Pōtifex dicit uers. Emitte Spūm tuū:& creabūtur. &c. & renouabis faciē terre. Et Pontifex. Oremus. Deus qui corda fideliū Sancti Spūs illustratione docuisti: da nobis in eodē spū recta sapere,& de eius semper cōsolatione gaudere. per. D. &c. in unitate eiusdē &c. Demum duo cātōres dicūt: Benedicamus dño. &c. Deo gratias. Quibus finitis Diaconus legit decreta faciēda,& rogat patres an ista placeant: qui incipiēdo a sūmo Pōtificere spōdēt placet, uel nō placet. & pto notariū Apostolici clerici camere:& aliū Tabularii rogati decreta notāt:& in publicā formā redigunt: quę deinde bulla, ac sigillo Apostolico muniūtur. Euāgelia mutātur in sessionibus secūdū materias, quę tractātur. Si Romāus Pōtifex nō adesset: p̃sides cōcilii paratus Cū sandaliis: Diacono:& subdiacono oīa faceret: ut p̃dictū est: nisi ea quę ad sūmū Pontificē tantū spectant. Decreta legeret aliquis p̃elatus,& literę signētur bulla concilii. Decretis firmatis oēs deponūt Sacras uestes. & Tū reuertūtur domū quēadmodū uenere. Si Papa est p̃sens decreta intitulātur hoc modo. Martinus Episcopus seruus seruorū Dei Sacro approbāte cōcilio &c. ut in Constantiēsi. Si autem abest Pōtifex. sic scribitur: ut Basileēsi. Sacrosancta generalis synodus Basileensis in Spiritu Sancto legitime cōgregata: generale cōciliū faciens:& uniuersalē Ecclesiā reprēsentās &c.

SACRARVM CERIMONIARVM
SECTIO QVINTADECIMA.

De morte:& exequiis Reuerendissimorum Cardinaliũ. Cap.I.

VONIAM Sacra Philosophia ē assidua meditatio mor-
tis:quia nihil omnino certius:quis hora incerta sit:deceat sũ-
mos viros semper paratos esse quo ad interiorem:& exteriorē
rem hominem,ne improvisi ab ultimo die opprimantur.Dũ
igitur mente:& corpore ualebũt domini Cardinales,& alii prelati,& ma-
gni uiri Ecclesiastici (si sapiant) rebus suis consulant:& ultimam uolun-
tatem indulgente Pontifice legitimo firmabunt testamento .Quod si dũ
sanus erat quispiam,neglexit : saltem dum corpore languet , & mortem
aduentare timet,id agere non pretermittat:sed cum recte animę suę sa-
milię:& suis heredibus prospexerit,id precipue curet:ut ex numero Car-
dinalium executores eos deligat sui testamenti:qui integritate,& auctori-
tate clari habeantur,qui familiam tueri:& legata , atq; relicta testatoris
implere uelint,& possint.Ceterum qui ægrotanti assistent,si ille morbo
pressus eius rei non meminisset,curet diligenter:ut in tempore Ecclesiasti-
ca sacramenta non clam, sed publice administrantur,& dum in extremis
laborare incipit,aduocent Executores:qui decedentem solitis officiis cõ-
sulentur:& bonorum omnium descriptionem faciãt,eaq; fidei ministris:
& in locis tutis custodienda cõmittant. Executores in domo decedentis
conuenientes,quæ ad salutem, seu consolationem animę illius pertinent,
in primis procurabunt,ordinabuntq;:ut uiri religiosi psallentes,& oran-
tes morientem circũstent,administrationi:& curę domus præficiant ali-
quem ex suis:qui cum officialibus domus:familiam gubernet pacifice,&
quiete:& necessaria provideat.Indeq; ad deducendum funus, quæ oppor-
tuna sunt,statuant:& cõmittant.sit etiam qui orationem funebrem medi-
tetur. Cum autem languens Spiritum Creatori reddiderit:ministri de-
posito ex lecto post mortuam cadauere illud calida aqua lauent, barbaram
radant,mundetur:& ita curent opportunis remediis:ut corpus sine fetore
usq; ad præstitutum tempus seruari possit. Significent executoribus
horam transitus:ut illi de hora funeris deliberare ualeant. Etiam deinde
per cursores aliis Cardinalibus prelatis:& curialibus,atq; etiam colle-
giis:& cõuētibz Clericorum, ac religiosorum: quos funeri interesse uo-
luerint intimabunt. Sed nota:quod ante Sixti quarti tempora Cardi-
nales non consueuerunt ire ad domum Cardinalis defuncti nisi execu-
tores tantum,mittebant autem familias suas:post ea tempora fere omnes
interfunt quando uigilię dicuntur:non tamen sequuntur funus,quid ma-
gis deceat:alii uiderint.Ministri Cardinalis defuncti:ut corpus munda-
uerint, illud uestiant omnibus quotidianis indumentis usq; ad rochetum

inclusiue: deinde oriunt cum sacris uestibus: ac si missam esset celebraturus. Si est presbyter, aut Episcopus Cardinalis imponat sandalia, amictu, albam, cingulum, stolam, manipulum, tunicellam, dalmaticam, chirothecas, planetam, mitram simplicem, & annulos. Si uero esset Diaconus supra stolam transuersam dalmaticam tantum imponeret, & mitram simplicem in capite ea scilicet ornamenta quibus uteretur: si euangelium esset dicturus. Et ita indutum deponant in terra super aliquem pannum: siue tapeete cum cereis ardentibus a capite, & a pedibus. ponent super eius pectus Crucem aliquam, quam manibus teneat. Interea tota domus nudetur ornamentis omnibus. In maiori aula domus quasi in medio paretur lectica ex tabulisque antea distendatur sex palmis, latitudine decem, longitudine duodecim palmarum aut circa: & super eam ponatur lectus ex lana siue pluma cum cervicali logo, & magno pano aliquo cooperiatur lectus, & lectica circa a lateribus. hinc inde ponatur scamna cum foraminibus: ut ibi ponantur sex cini: aut uiginti intorticia. Ad pedes lecti erit mensula cum mappa munda, & super eam duo candelabra cum luminaribus, super pellicium unum una stola cum pluuiali nigri coloris. Item uas cum aqua benedicta & aspersorio, & thuribulum cum nauicella incensi, & libellus pro dicendis orationibus. circum circa per totam aulam ponantur sedilia pro Cardinalibus prelati, & aliis curialibus: qui ueniunt ad honorandum defunctum. Familiares in istis uigiliis, & in deducendo funere non inter sunt: quia non sunt adhuc induti ueste lugubri, habebunt tamen singuli nigrum biretum expensis defuncti. Cum aderit hora prestituta corpus defuncti ita ornatum: ut diximus: ponetur super lectum in aula, & accendantur intorticia. Cardinales, prelati, & alii qui uenerunt sedebunt circum circa. Religiosi per singula collegia, siue per singulos conuentus incipient uigilias: & primi dicent inuitorium cum primo nocturno, & postresponsorium tertie lectionis dignior ex eis indutus superpellicio, stola & pluuiali stans apud mesam ad pedes lecti dicit. Pater noster, asperget & incensabit per circulum, & deinde sequitur. Et ne nos inducas cum uers. & oratione consuetis. Cum incipient cantare distribuentur cantantibus aliquae candelae, cum primum finierint aliqui sequentur secundum: & deinde tertium nocturnum, & deinde laudes. & digniores: qui adierunt: incipient. Et si essent plura collegia, siue plures conuentus poterunt duo simul cantare unum nocturnum. Paretur interim feretrum ad portandum corpus, & quinquaginta aut sexaginta itorticia: quae ante corpus per stabularios deferantur. In initis uigiliis ponitur corpus super feretrum: & religiosi suo ordine precedunt, deinde luminaria, postea corpus: quod per religiosos deferitur, postremo sequitur prelati, & curiales. & cum peruenerint ad ecclesiam: ubi sepelitur. finito officio omnes descendunt quisque ad suam. Haec funeris deductio sepe intermittitur propter uarias causas, & tunc factis

SACRARVM CERIMONIA RV M

uigiliis in domo defuncti: discedunt omnes: & in nocte portatur corpus ad Ecclesiam per familiam cum aliquibus religiosiis. Post hæc executores statuunt diem: in quo exequiæ incohentur: & interim distribuunt panem nigrum familiæ, prælati quinque cannas, capellani quatuor, securi foris tres, stabularii duas cum dimidia. ordinant ut fiat pallium aurum pro lecto sub campana, siue castro doloris, quod fiet ipsum castrum doloris cum lectica, scamnis pro intorticiis, & banchis in quibus sedeat familia. Item pingantur arnia: suspèdanturque circa Ecclesiam, Altare, & castrum. fiet cera ad sufficientiam. consuevit esse ad sex, uel octo milia librarum ceræ. suspendantur intorticia circumcirca in Ecclesia unius lanceæ spacio inter se distantia. a lateribus lecti hinc inde: super scamnis ponantur duo decim, aut decem & octo intorticia in quolibet latere. præficiantur aliqui qui teneant computum ceræ. & qui illam subministrant distributoribus, alii qui curent: ut missæ uere & suo ordine legantur: & dent elemosynam celerantibus. Ordinant: qui Cardinalis primam, & qui ultimam missam sit celebraturus. qui prælati intra nouenam celebrent: & alia missæ legantur. quod cantores cum capella, cum paramentis, & libris opportuïs ex palatio Apostolico adsint. quod ibidem sint quinque pluuiaria nigra cum suis stolis: quæ committatur quatuor Cardinalibus ut cum celebrante in fine missæ apud castrum doloris absoluant: ut inferius dicemus. quæ parantur quatuor scabella apud primas, & postremas columnas castrum. & alia necessaria. Omnibus opportune dispositis: uespere ante statutam diem per curatores faciunt intimari Cardinalibus, prælati, oratoribus, & officialibus curiæ: quod in tali loco cras incipientur exequiæ bonæ memoriæ Reuerendissimi Domini Cardinalis. N. & Reuerendissimus Dominus. A. celebrabit. & Dominus, uel Magister. B. faciet orationem. Mane deinde hora competenti Reuerendissimi Domini Cardinales conueniunt ad Ecclesiam. sedebunt prope altare maius in sedilibus pro eis preparatis: nudis tamen & sine aliquo panno. prælati & alii curiales sedebunt in locis suis, familiares defuncti Cardinalis summo maue omnes nigris uestimentis induti: simul bini & bini ex domo defuncti ueniunt ad Ecclesiam, duo cursores eos præcedent: & sedebunt in banchis circa castrum doloris pro eis locatis. supra lectum: qui erit sub castro doloris: erit pannus aureus cum insignibus defuncti, & duo ceruicalia nigra, ad caput lecti & ad pedes duo pilei rubri ipsius defuncti. Hinc ide adstabunt duo parafrenarii mortui Cardinalis: qui cum duobus flabellis factis cum insignibus Cardinalis ex serico uigro uideantur abigere muscas etiam si sit tempus hyemale: qui sedulo flabella placide monent. Omnibus paratis incipitur missa pro defunctis. Et cum fuerit dicta prima collecta: clerici cerimoniarum incipiunt distribuere ceram Dñis Cardinalibus primum: tum oratoribus, & prælati: de familiæ defuncti, deinde officialibus curiæ, deum ceteris presentibus tam

mulieribus q̄ uiris. Quę profecto dispensatio cere, siue potius dissipatio est ualde importuna, & tumultuosa, & meo iudicio satis inconueniens. Nā obstrepitum, & clamorem petentium, & rapientium cādelas diuinum officium, & funebri oratio admodum conturbatur, ante q̄ incipiatur Euāgelium accenduntur dicte cādele: & per ministros tenentur accensę usq; ad finem misse. Finita missa post Requiescāt in pace fit sermo in laudē de functi. & Cardinalis, qui celebrauit, dimissa plāeta accipit pluuiale, & sedet cum mitra alba: dum fit sermo. Illo finito iterum accenduntur candelę, & quatuor alii Cardinales: si mortuus erat Episcopus Cardinalis, Episcopi Cardinales: si tot numero fuerint presentes, & si deficiat numerus, presbyteri suppleant, Si uero mortuus erat presbyter, siue Diaconus: quatuor presbyteri Cardinales capiūt superpellicium, amictum, stolum, pluuiale nigrum, & mitram albam in capite, & simul cum celebrāte uadunt ad castrum doloris hoc ordine: primo procedunt duo ex capellanis celebrantis cum superpelliciis: unus defert thuribulum, & naucellam, alius uas aque benedictę cum aspersorio. deinde duo alii cum candelabris, & luminaribus. Inde Subdiaconus paratus cum cruce. deinde duo Cardinales iuniores parati. tum duo seniores parati. ultimo Cardinalis, qui celebrauit, & post eum Diaconus paratus, & alii sui capellani cum superpelliciis. unusquisq; Cardinalis habet secum unum capellāum cum superpellicio: qui seruit ei de mitra, & aliquos scutiferos: qui ei assunt: quorum unus defert cerecum accensum. Cum peruenerint ad castrum doloris: Subdiaconus cum cruce, & cetero ferariis ponit se ad pedes lecti in medio extra castrum tamen: post eum sunt cantores. ad caput lecti ponit in medio contra crucem salsistorium celebrantis, super quod ille sedet, & apud eum stat Diaconus euangelii: qui defert incensum, & aquam benedictam, & alii capellani. senior Cardinalis ponit se iuxta columnam ad humerum dextrum secundus in dignitate iuxta columnam ad pedem sinistrum. Tertius Cardinalis ad humerum sinistrum, ultimus ad pedem dextrum: & ibi aliquantum quiescunt. caput lecti igitur proximior pars altari: & pedes pars propinquior portę Ecclesię. post morulam surgūt omnes deposita mitra: & tenente librum uno ex capellanis celebrans cum Diacono incipit ab solutionem. Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine: quia nullus apud te iustificabitur homo: nisi per te oīum peccatorum ei tribuatur remissio. nō cum ergo q̄s Dñe tua iudicia aliis sententiis premant: quem tibi uera supplicatio fidei Christianę commendet, sed gratia tua illi succurrent meretur iudicium euadere ultionis eternę. qui dum uiuet insignitus est signaculo sanctę trinitatis per Christum Dñm nostrum Amen. Finita oratione Cardinales omnes sedent cum mitra: & cantores cantāt primum responsorium. Subuenite &c. Ante q̄ finiatut responsorium: Diaconus cum deferentibus incensum, & aquā bñdictam accedit ad seniore

SACRARVM CERIMONiarVM

Cardinalem ad humerum dextrum sedentem. & cum cātur Requiē eter-
nam: clericus cerimoniarū accipit thuribulū & nauicellam, & accedit ad
ipsum seniore Cardinale, & offert thuribulū, Diaconū uero nauicellā,
Cardinalis imponit incensum in thuribulo dicens. Ab illo bñdicaris &c.
Deinde cū cantores cantant Kyrieieison: surgunt oēs sine mitra, & ipse
primus Cardinalis dicit uoce cōpetenti Pater noster. Et mox capit asper-
soriū de manu Diaconi: & circuit lectū aspergēs illum aqua bñdicta. Dia-
conus interim eleuat a manu dextra simbriā pluuiālis. cū uero Cardinalis
transit ante alios Cardinales ibi astantes: facit unicuiq; reuerentiā incli-
nādo caput, & idem ē facit Cruci: Diaconus uero qui simul pergit genu
flectit: facto circuitū reddit aspersoriū Diacono, & de eius māu capit thū-
ribulum, & simili mō incensat circū circa inclinando se Cardinalibus, &
Cruci. Vt autē cōpleuit gyrum reddit thuribulū Diacono & reuertitur ad
locū suum. Diaconus qñ dat aliquid Cardinali, uel recipit ab eo: osculaf
eius manū Cardinalis stans in loco suo uoce cōpetenti. tenente librū ante
ipsum Diacono: dicit. Et ne nos idueas &c. ꝑ. sed libera &c. uers. A porta
inferi. ꝑ. Et ue Dñe aīam eius. uers. Requiescāt in pace. ꝑ. Amen. uers. Dñe
exaudi oronem meam. ꝑ. Et clamor meus ad te ueniat. uers. Dñs uobiscū.
ꝑ. Et cum spū tuo. Oremus. Deus cui oīa uiuunt, & cui nō preunt moriē-
do corpora nostra, sed mutant in melius: te supplices deprecamur ut sus-
cipi iubeas aīam famuli tui. N. per manus sanctōrū Angelorum deducen-
dam in sinū amici tui Abrahę patriarchę resuscitandam in nouissimo iudi-
cii magni die, & quicquid uitiorū fallente Diabolo ꝑtraxit: tu pius & mi-
sericors abluas indulgendo per Christū Dñm nostrum. ꝑ. Amen.

Finita oratione Cardinales sedent & chorus cantat rñsorium. Qui La-
zarū resuscitasti a monumēto sctidum tu eis Dñe dona requiem, & locū
indulgētię. uers. Qui uenturus es iudicare uiuos, & mortuos, & seculum ꝑ
ignem. Tu eis &c. Requiē eternā &c. Tu eis &c. Kyrieieison. Diaconus
interim cum portantibus incensum & aquam benedictā accedit ad se-
cundum Cardinalem apud sinistrum pedem. Et cum dicitur Requiem im-
ponitur incensum. ad Kyrieieison surgunt omnes, & deinde ipse secun-
dus Cardinalis dicit Pater noster. aspergit & incensat: ut primus, & reuer-
sus ad locum suum dicit. Et ne nos &c. ꝑ. Sed libera nos &c. A porta infe-
ri. ꝑ. Et ue Domine animam eius. uers. Requiescat in pace. ꝑ. Amen. uers.
Domine exaudi orationem meam. ꝑ. Et clamor &c. uers. Dominus uobiscū.
ꝑ. Et cum spiritu tuo. Oremus. Fac quęsumus Dñe hanc cum fa-
mulo tuo. N. defuncto misericordiam: ut factorum suorum in penis nō te-
cipiat uicem, qui tuam in uotis tenuit uoluntatem: ut sicut hic cum uera
fides iūxit fidelium turmis: ita cum illic associet Angelicis choris ꝑ Chri-
stum Dominum nostrum. ꝑ. Amen. Finita oratione sedent Cardinales
cum mitra: & chorus cantat rñsorium, Domine quando ueneris iu

dicatē terram: ubi me abscondam a vultu irę tue: quia peccaui nimis in uita mea. uers. Commissa mea pauesco, & ante te erubesco, dum ueneris iudicare, noli me condemnare. Quia peccaui &c. Requiem &c. Quia peccaui &c. Kyrieleyson. ter. Interim Diaconus cum sociis accedit ad terciū Cardinalem apud sinistrum humerum sedentem: & in tempore ponitur incensum. Et ad Kyrieleyson omnes surgunt ut supra. Et ipse tercius Cardinalis dicit Pater noster, aspergit & incensat ut alii: & reuersus ad locum suū dicit. Et ne nos inducas. Sed libera &c. uers. A porta inferi. Erue Domine animā eius. uers. Requiescant in pace. Amen. uers. Domine exaudi &c. Et clamor &c. uers. Dñs uobiscum. Et cum spiritu tuo. Oremus.

Inclina Domine aures tuas ad preces nostras: quibus misericordiam tuam supplices deprecamur: ut animam famuli tui. N. quam de hoc seculo migrare iussisti in pacis: ac lucis regione constituas, & sanctorum tuorum iubeas esse consortem. per Christum Dominum nostrum Amen.

Oratione completa sedent Cardinales: chorus cantat. N. Ne recorderis Domine peccata mea dum ueneris iudicare seculum per ignem. uers. Dirige Domine Deus meus in conspectu tuo uiam meam. dum ueneris. &c. Requiem &c. Dum ueneris &c. Kyrieleyson. Christe. Kyrie. Interim Diaconus cum sociis accedit ad ultimum Cardinalem apud dextrum pedem: & in tempore imponitur incensum surgunt ad Kyrieleyson. Et ipse Cardinalis quartus dicit. Et ne nos. Sed libera &c. uers. A porta inferi. Erue Domine animam eius. uers. Requiescant in pace. Amen. uers. Dominus uobiscum. Et cum spiritu tuo. Oremus.

Absolve quęsumus Domine animam famuli tui. N. ab omni uinculo delictorum: ut in resurrectionis gloria inter sanctos & electos tuos resuscitatus respiret per Christum Dominum nostrum. Amen.

His finitis sedent: & chorus cantat Libera me Domine de morte æterna in dicilla tremenda: quādo cęli mouendi sunt, & terra: dum ueneris iudicare seculum per ignem. uers. tremens factus sum ego: & timeo dum diffusio uenerit: atq; uentura ira. Quando cęli &c. uers. Dies illa dies irę calamitatis & miserię dies magna, & amata ualde. Dum ueneris &c. Requiem æternam &c. Libera &c. Kyrieleyson. Christe. Kyrie. Interim Diaconus cum sociis accedit ad Cardinalem: qui celebrauit sedentem ad caput, & in tempore imponitur incensum ad Kyrie. surgunt Cardinales sinistram, & qui celebrauit dicit Pater noster, aspergit, & incensat: ut fecerūt alii quatuor: & reuersus ad locum suum stans dicit. Et ne nos. Sed libera &c. uers. A porta inferi. Erue Domine animam eius. uers. Requiescant in pace. Amen. uers. Dominus uobiscum. Et cum spū tuo. Oremus.

Absolve quęsumus Domine animam famuli tui. N. ut defunctus seculo tibi uiuat, & quę per fragilitatem carnis humana conuersatione commisit, tu uenia misericordissimę pietatis tue absterge. Per Christum Do-

SACRARVM CERIMONiarVM

minum nostrum. *g.* Amen. Deinde dicit idem Cardinalis Requiem *et* eternam dona ei Domine. *g.* Et lux perpetua luceat ei. Et in fine duo cantores dicunt Requiescat in pace. *g.* Amen.

His completis omnes ordine quo uenerant reuertantur ad loca: ubi acceperant paramenta, & exuunt sacras uestes. Alii autē Cardinales & prælati dum hæc fiunt circa castrum doloris: remanent sedentes in locis suis expectantes finem. Demum omnes discedunt ad suas habitationes.

In prima, & nona die: quæ est ultima: in qua fiunt eedem cerimoniarum: nisi quod in ultima non fit sermo: Consueuerunt legi in Ecclesia ubi fiunt exequiæ centum quinquaginta missæ, & datur per elemosyna cuius celebranti unus grossus Papalis, & duæ paræ candelæ. Aliis septem diebus intra nouenam dicuntur centum missæ quolibet die. & hora competenti canitur missa pro defunctis per aliquem Episcopum. & familia defuncti addit sedens in loco suo. Interea non accenduntur circa Ecclesiam, sed super scamnis a lateribus lecti, & nouem supra castrum doloris sine aliis candelis. Cardinales non ueniunt. distribuitur cera celebranti, & ministris, clericis siue religiosis illius Ecclesiæ, familiæ defuncti & aliis: qui ad sunt. Apud sepulchrum uero ubi iacet corpus quotidie ponuntur duo in torticia quæ ardent dum diuina celebrantur. Finita missa intra nouenam prælatus qui celebrabit, deponit planetam & accipit pluviale & mitram, & præcedente Subdiacono cum cruce, ceroferariis, incenso & aqua benedicta uadit ad castrum doloris. Eum sequuntur Diaconus & alii ministri altaris. Religiosi autem siue clerici Ecclesiæ disponunt se circa castrum: Subdiaconus cum Cruce & ceroferariis ad pedes. prælatus uero stans ad caput in medio sine mitra absolute incipit. Non intres iudicium ut supra. Et in fine chorus cantat primum Responsorium. Et post Kyrieleyson. prælatus sine mitra dicit. Pater noster. Aspergit & incensat per circuitum: ut supra diximus de Cardinalibus. Et deinde stans in loco suo dicit, & ne nos inducas &c. cum aliis uersiculis & prima oratione in fine cuius dicit. Requiem eternam dona ei Domine. Respon. Et lux perpetua luceat ei. Et chorus dicit. Requiescat in pace. Et sic reuertitur ad se exuendum. In secunda die dicitur secundum Responsorium. Et secunda oratio, & sic deinceps. Et cum finierint reincipitur a primo.

In nona die fit omnino: ut in prima: nisi quod non fit sermo. Cantatur missa per Cardinalem, & per Cardinales fit absolutio apud castrum doloris. A die uero quo est sepultum corpus usquequo incipiuntur exequiæ consueuerunt in ea Ecclesia celebrari aliquot missæ pro defunctis non tamē per prælatos. & fiunt ad partem ibi aliquot elemosynæ propter hoc. Familia uero defuncti solet per quadraginta dies sustentari in eius domicilio, & tandem unicuique redditur aliquod præmium. uel secundum taxationem a domino factam: uel ut executores censuerint habita ratione ser-

uitii, temporis : & qualitatís.

De agrotatione, morte, & exequiis
Romani Pontificis.

Cap. II.

Romanus Pontifex: & si mortales omnes dignitate: & auctoritate precellit: omniaq; in terris ligare: & soluere queat: sati tamen extremam necessitatem soluere nequaquam potest. Non est discipulus supra magistrum: nec seruus maior Domino suo. Filius suo non pepercit Deus: quem mori uoluit: ut hominem a perpetua morte liberaret: utq; omnes agnoscerent neminem a corporali morte omnino esse immunem. Cogitet summus Pontifex (& si omnium sit maximus) se tamen esse mortalem, & elogium illud quod inter solennia coronationis sue decantari solet sedulo memoria repetat. Pater Sancte Sic transit gloria mundi, omnis caro fenum, & omnis gloria eius tanquam flos agri. Sit igitur semper Pontifex paratus: ut bonus pastor, solertissimus Vicarius: & diligentissimus uillicus rationem reddere Domino sue administrationis: & cupiens dissolui: & esse cum Christo. cum Martino Turonensi clamet: & dicat. Domine si adhuc populo tuo sum necessarius: non recuso laborem: fiat uoluntas tua: curetq; eo maiori studio quo ceteris omnibus preest: ut ultimum actum: quo solo coronari electi solent, cum laude perficiat. Quod si forte non agnosceret: dum egrotat: morbi periculum: medici qui illius curam gerunt: cum de eius salute dubitare ceperint prudentibus uerbis eum admoneant semotis arbitris: hortenturq; ad ea peragenda, quæ ad animæ sue salutem pertinent: polliceantur se omnes studio acturos, quæ spectant ad corporis sanitatem aperiant eidem confessori Pontificis: qui uerbis apertioribus secreta tamen: & cum summa reuerentia: & charitate moneat Pontificem: qui sit discrimine: hortetur: ut uoluntati diuinæ non uinitus adhereat, cogitet quæ locum teneat: oportereq; ut alios principes uerbo: & exemplo ad uiam salutis deducat. Pontifex sua sponte, quod melius erit: uel saltem his monitionibus excitatus cum ultimum diem appropinquare cognouerit, primum peccata sua confessori diligenter confiteatur, petatq; ab eo plenariam indulgentiam. deinde tempore congruo iubeat ad se uocari platos domesticos: & principes familiæ sue, & presentem sacratissimo Christi corpore primum confiteatur: & catholicam fidem quam affirmet se semper inconcussæ, & firmiter tenuisse: & in ea uelle uiuere, & mori: cum Deo placuerit. Tum petat ueniam ab omnibus: si quem forte iniuste offenderit, largiatur eis aliquas gratias spirituales: roget: ut orent Deum pro anima sua, & petat a sacrista uel ab aliis prelatiis: ut tunc sacratissimum uaticum recipiat: ut cum tempus eis uidebitur, alia Ecclesiæ sacramenta sibi administrent. Conuocet post hæc: dum sensus integri sunt: Sacrum Cardinalium senatum: profiteatur

SACRARVM CERIMONiarVM

iterū catholicā fidē. perat ueniam si in sua administratione quēpiā iniuste offenderit. Roget: ut orent pro anima sua, cōmendet eis Ecclesiam Dei: & hortetur in electione successoris diligentes sint: & unanimes, & talem Eligant: qui Christianos uberius: q̄ ipse paucit: qui pasci nouerit, & si ei uidebitur nominet unū, uel plures: quos suo iudicio magis idoneos arbitretur. Aperiat etiam eis debita: & credita: si qua sunt: & similiter scripturas, pecunias, & gēmas, ac preciosa quęq; manifestet, condat testamētū suū: si uult: & eligat sepulturam. Demum cōmendet Senatui familiam: & attinentes suos, & gratias spirituales: quas uoluerint eis largiatur, eosq; cum sua benedictione dimittat. Huiusmodi ultimum cum fratribus suis sermonem (ut audiuius.) Nicolaus quitus nostro tempore habuit, & quod ipsi uidimus, Pius secundus. Hic etiam in uigilia Assumptionis beatę Virginis cū pridie de sacramento altaris cōmunicatus fuisset: & cum domesticis: inter quos minimus eram, quę superius conuenire diximus, peregisset. Sacrum collegium ad se post Vesperas conuocari iussit, paratq; longo: & dulci sermone q̄q; morti proximus. (Nam secunda noctis hora expirauit) allocutus est. Vidimus Cardinales omnes abūde lachrymantes cubiculo languentis exire. Et ultra supradictā omni studio hortatus est Senatum: ut expeditionem contra Turcas ob quam rem ipse Anconam se contulerat, prosequerentur. Post hęc Cardinales: ut cognouerint Pontificem in extremis laborare, tres delegunt ex collegio unum uidelicet de quolibet ordine: qui simul cum camerario inuentarium faciant de omnibus bonis, quę sunt in Palatio Apostolico, & illa reponāt in loco tuto sub bona custodia. Quę uero ad Sacristiam pertinent: reuideāt: & dimittant apud Sacristam, quoniam est officium perpetuum. Deinde provideant Cardinales: si in urbe moritur Pontifex: ne tumultus aliquis concitetur. Aduocent: & intromittant prudenter: & in tempore Ecclesiasticam militiam, & eam disponant per ciuitatem in locis opportunis, prouideant etiam prouinciis Ecclesię mittendo cōmissarios uiros graues, & prudentes. Pontifice uero Animā agente, aliquis ex prelatīs domesticis ei adstet: & crucem inspicendam, osculandamq; illi crebro offerat: redigatq; ei ad memoriam passionem Christi. Cubiculariū adstent cum diligentia ministrantes necessaria. Sacrista in tempore extremam unctionē: & cōmendationem animę faciat: prout in ordinario. Pēnitentiarii uero circūstent, legant psalmos pēnitentiales: passionem Christi: & alias deuotas orationes: dum adhuc expirat. Postq; uero spiritum Creatori reddiderit legant officium mortuorum. Cardinales uero debent mox narrare: & singuli absoluerē Defunctum Pontificem dicentes unum responsoriū cum suis uersiculis: & orationē pro defunctis uidelicet. Deus qui iter Aplī eos, &c. Et ut quisq; absoluit: discedit. cubicularii autem parent aquā calidā cū herbis odoriferis: & fratres plūbatores lauent eius corpus, tōsor

radat barbā. Interim lauet corpus cū optimo uino albo aromatizato : & calido : & loca spumātia impleātur aromatibus mirra : & aloes. nares : & aures impleātur musco, & demū bene fricent manus, & totū corpus balsamo : quod cubiculariū : & sacrista subministrabūt. Post hec penitentiarii duāt eū cōmunes uestes usq; ad rochetū. deinde sacras : ac si esset celebraturus incipiendo a sandalis usq; ad mitram simplicem : tum & ānulo cum fauone, pallio, spinulis : & omnibus ornāmētis. paramēta erunt rubri coloris. ponent ide corpus ita ornatū super feretrum : siue lecticam coopertā auro panno cum Pōtificis : & Ecclesię armis : & subtrus caput ceruical ex panno auro, & ad pedes duo alii similes : super quibus erunt duo pilei Pōtificales. Corpus lauabitur : & ornabitur in camera secreta : & ornamentū ponetur in lectica : siue feretro in camera papagalli. Et ibi usq; ad Diē : si Pontifex in nocte morietur : penitentiarii uigilantes : & psallentes custodient corpus, & habebunt expensas : & omnia necessaria a palatio. Deinde hora competenti p̄cedente subdiacono Apostolico cum cruce : & cappa sua obscuri coloris uidelicet uiolacea. Cantores capellę cantabūt Sub uenite, & penitentiarii portabunt corpus ad capellam maiorem. portabunt ante corpus uiginti sex aut uiginti octo intorticia accensa per scutiferos defuncti. Reliquum familię sequetur. cantores : & penitentiarii cātabūt Vesperas : & uigilias pro defunctis quousq; ueniāt alii religiosi. Et nota quod camerarius : si non est Cardinalis, debet omnibus dum sūt personaliter interesse. Si uero est Cardinalis : non ipse, sed uicecamerarius intererit. Collegia clericorum, & conuentus religiosorum : ut uenerint cantant uigilias : aspergunt : & incensant corpus : & absoluunt : ut in exequiis Cardinalium diximus. Postq̄ omnes absoluerint deducunt funus ad Ecclesiam Sancti Petri, & ibi ponitur corpus in medio Ecclesię, p̄feruntur multa intorticia : & familia sequitur. finito officio remanet ibi corpus per biduum, aut triduum : ut populus possit illum uisitare : & osculari manum. In nocte reponitur in capella maiori : & tandem noctu sepelitur : interdum uigilię per collegia : & conuentus non cantantur, sed per canonicos beati Petri deferitur corpus ad Ecclesiam cum capitulo : & familia. Interim parantur exequię. erigitur castrum doloris cum lecto : & alia fiunt, quę in exequiis Cardinalium supra notauimus. Sed largius : & abundantius. familiares Papę, officiales curię : & urbis officiales si Romę sit, uestiuntur pāno nigro : ut in libris camerę Apostolicę plenius apparet : ad quos uos remittimus. fiunt large Eleemosynę pro anima Pontificis religiosis uiris : & mulieribus per camerarium, & thesaurarium : & maxime si camera est diues. In prima die exequiarū legunt ducētę missę cū elemosyna. Missam solēnē cātabit prior Epōs Cardinaliū, fit sermo de laudibus Pōtificis : & i fine sūt absolutiōes a senioribus : ut in exequiis Cardinaliū scriptū ē. Accenduntur eodē die intorticia multa circūcirca

SACRARVM CERIMONTIARVM

in Ecclesiâ & candelæ supra castrum doloris, & idè fit in die nono. missam tunc cîtat sub prior Eporum Cardinaliû. Intra nouenâ quotidie aliquis Cardinaliû celebrat incipiêdo a senioribus post subprior Eporû: & legû tur Cêrum missæ. Intorticia circa Ecclesiâ: & supra castrû doloris nō accedûnt. Reliqua fiunt ut in primo, & nono die. Distributio ceræ fit quoti die Cardinalibus, platis, familiæ, curialibus, & aliis; qui aderûnt: & quoti die fiunt absolutiones a Cardinalibus in fine missæ circa castrum doloris. Quotidie post missam conueniunt Cardinales in loco congruo consulentos de rebus Ecclesiæ: & ordinantes cœlaue. Nonadie post missam de defunctis cantatur missa de Spiritu Sancto, & fit sermo exhortatori us ad electionem Pontificis.

De significatiõe mortis eius p collegiû, Et de stilo scribendi. Cap. III.

Mortuo Pontifice Collegiû id literis suis picipibus: & maximis plaris significat, uti in scribêdo stilo Apostolico filios: & fratres illos appellas: quos Põtifex ita uocat, & singulares singulariter salutat: & alloquitur.

De bullis plumbatorû per uicecancellariû frangendis. Cap. IIII.

Vicecancellarius: ut primû Pontifex expirauit, bullas: quibus literæ Apostolicæ signari consueuerûta plûbatoribus accipit, & partè illam in qua literæ eû nomine Põtificis inscriptæ sunt publice: & corâ pluribus p ipsos plumbatores frangit, & ad signadum omnino ineptas reddit. Aliâ uero partem in qua Apostolorum capita sunt sculpta lineo pânico inuolutam alligatam: & sigillo suo signatam camerario tradit: & diligetis sine curat ne aliquæ literæ signari possint post Pontificis obitum.

Officium missæ Apostolica sede uacante. Introitus.

Suscitabo mihi sacerdotè fidelè: qui iuxta cor meû: & animâ meâ fuerit: & edificabo ei domû fidelem, & ambulabit corâ Christo meo cunctis diebus. uerf. ut sedeat cum principibus: & gloriæ solium teneat. Dñi enim sunt Cardines terræ: & posuit super eos orbè. Gloria patri. Sicut erat &c.

Oratio.

Supplici Dñe humilitate deposcimus: ut Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ concedat Pontificè illum tua inensa pietas: qui & pio in nos studio semper tibi placitus: & tuo populo pro salubri regimine sit assidue ad gloriam tui nominis uenerandus Per Dominum nostrum &c.

Lectio Epistolæ beati Pauli Apostoli ad Hebræos.

Fratres adeamus ad thronû gratiæ eius: ut misericordiâ psequamur, & gratiâ inueniamus in auxilio opportuno. Omnis namq; Põtifex ex hoibus assumptus p hominibus cõstitutus in his, quæ sunt ad Deû: ut offerat dona & sacrificia p peccatis: qui cõdolere possit his, qui ignorant, & errât: quû & ipse circumdatus est infirmitate. Et propterea debet: & quemadmodum pro populo, ita & p semetipso offerre pro peccatis. Nec quisq; sumit sibi honore nisi qui uocatur a Deo tâq; Aaron. Sicutq; Christus nō semetipsum

clarificauit: ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum, Ego hodie genui te, quemadmodum & in alio loco dicit. Tu es sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Qui in diebus carnis sue preces, supplicationesq; ad eum: qui possit eum saluum facere a morte cum clamore ualido: & lachrymis offerens exauditus est pro sui reuerentia. G.R. Pontifex sacerdos magnus inter fratres suos: super cuius caput fustum est unctionis oleum: & cuius manus in sacerdotio consecratæ sunt, uestitusq; est sanctis uestibus debuit per omnia fratribus similari. uerf. ut misericors fieret: & fidelis Pontifex ad deum: ut repropiciaret debita populi. Alleluia. uerf. Sacerdos sit Sanctus: sicut ego sum Dominus: qui sanctifico uos. Alleluia.

Tractus in septuagesima.

Erunt Filii Jacob sicut a principio, & ceterus eius coram me permanebit. uerf. Et erit dux eius ex eo, & princeps de medio eius producet. uerf. Et applicabo eum: & accedet ad me. uerf. Quis enim iste est: qui applicet cor suum: & appropinquet mihi ait dominus: uerf. Et eritis mihi in populum, & ego uobis in Deum.

Euangelium. Secundum Ioannem.

In illo tempore dixit Iesus discipulis suis. Si diligitis me mandata mea seruare: & ego rogabo patrem: & alium Paraclitum dabit uobis: ut maneat uobiscum in eternum: spiritum ueritatis: quem mundus non potest accipere, quia non uidet eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum: quia apud uos manebit, & in uobis erit. Non relinquam uos orphanos. ueniam ad uos. adhuc modicum: & mundus iam me non uidet. Vos autem uidebitis me: quia ego uiuo: & uos uiuitis.

Offertorium.

Non participant sancta, donec exurgat Pontifex in oblatione: & ueritate.

Secreta.

Tuq; nobis Domine habundantia pietatis indulgeat: ut sacra munera: quæ tibi reuerenter offerimus gratum maiestati tuæ Pontifici sanctæ Matris Ecclesiæ regimini præstare gaudeamus. Per. D.N. Iesum Christum.

Communio.

Uelut Sancta utetur Pontifex: qui fuerit constitutus: & qui ingrediebatur tabernaculum testimonii: ut ministraret in sanctuario.

Ora tio post communionem.

Preciosi corporis: & sanguinis tui nos Domine sacramento refectos mirifica tuæ gratia maiestatis de illius summi Pontificis assumptione letificet: qui & plebem tuam uirtutibus instruat, & fidelium mentes spiritualium aromatum odore perfundat. Per Christum dñm nostrum. Amen.

SACRARVM CERIMONiarVM
PRAEFATIO IN SECVNDVM CERIMONIA-
RVM ROMANAE ECCLESIAE LIBRVM.

Axima mihi pars operis absoluta uideri poterat, cū Romani
m Pōtificis augustissimam nominationem :cum ritus,ac cerimo-
nias tanta religione obseruari solitas priore libro peregi. Quin
etiam Imperatoris,ac Principum excipiendi ratio addita. Diuorū nostro-
rum Apotheoses. celebres illę Eulogię . Sacro sanctorū Cardinalium al-
lectio. Conciliorum usus. deducendi Pontificis solennis,ac frequens pō-
pa. Iusta demum Cardinalibus,ac Pontifici persoluenda Coronidem nō
solum uni libro, sed toti plane operi imponebant. Quid.n. Amplius
quisq; aut maius optare poterat : Sed consulendum etiam curiosis fuit : &
quando multa adhuc nobis longo usu probata supererāt scitu haud indi-
gna : nō negleximus hanc etiam partē, quę religionē ipsam p̄cipue tan-
geret; neq; solum attingeret, sed mysticas illas species in sacris obserua-
tas omnino referet. Agetur a nobis igitur hoc altero : qui sequitur libro,
quo ritu, qua pietate in sacris Pontifex Maximus utatur. Qui dies illi pe-
culiaries; quibus etiam diuis operetur : ut his etiam, qui ea cotidie spectāt:
ac tractant : non ingrata futura sint : dum legē, erit & illud ex ipsa lectio-
ne emolumenti, ut si quis forte spectauerit : & quędam interim obliuioni
mandauerit : habeat hac in parte unde subsidium petere possit : & omnia
uelut illustri monimēto posita statim recognoscat. nam his : qui nunq; in-
terfuere tanto gratior, ac iucundiora fore arbitramur : quanto res ipsa
maior, ac tota religiōis, pietatisq; nostrę sit. Legāt igitur libēter ista om-
nes, & cum a superioris libri lectiōe fatigatus animus fuerit : cecedat uelu-
t in pratum hoc secundi libri ; quem nos : ut reliqua ad usum, uoluptatēq;
omnium primi concinnauius, neq; .n. iuidimus, quod pleriq; omnes fa-
ciunt utilitatem hanc publicam mortalibus. aut soli sapere hac in re uo-
luimus, utinam occasio nobis esset data ista maturius Edendi. sed quando
hoc potissimum tempore emisimus, habeant saltem illā mihi gratiā : quī
primi istę legent : ut ornatum maiore a nobis non requirant res ipsas nu-
da, ac simplici oratione prodentibus, alioqui cum multa noua nostro-
rumq; temporum plane essent : uerbis obsoletioribus, atq; usitatis, ut ab
omnibus intelligi plenius possent ; utendum fuit. bene uale.



SACRARVM CERIMONIARVM ROMANAE
ECCLESIAE. LIBER SECVNDVS

DE PRIMA DOMINICA ADVENTVS
DOMINI. Cap.I.

PRIMA DOMINICA DE ADVENTV

P

Consuevit celebrare camerarius Sanctissimi Dñi nostri
Papæ, si non est Cardinalis. Si uero est Cardinalis, cele-
brat uicecamerarius, si est Episcopus. Qd si non est Epi-
scopus: aliquis ex primis assistentibus Papæ celebrat. qui
hora competenti praueniens ad capellam accipit Pontificalia paramen-
ta coloris uiolacei, & mitrā simplicem: Diacono, & Subdiacono plane-
tas plicatas antepectus habentibus sermonem facit Procurator ordi-
nis predicatorum.

Ordo seruandus quando cantatur missa ordinaria cor-
ram Papa per Prelatum. Cap.II.

Hac die summus Pontifex in camera paramentiq; Papagalli dicitur,
induitur amictu alba, cingulo, stola, pluuiali rubro simplici, & mitra nō
auri phrygiata per seniores diaconos Cardiales duos sibi assistētes, & du-
os Subdiaconos: qui debent stare quasi retro Pontificem acoluthis mini

K

SACRARVM CÉRIMONIARVM

stantibus paramenta: & oram suę extremitatem albę ad terram aptantibus, Diaconi Cardinales: postq̃ mitram imposuerunt Pontifici, faciunt ei reuerentiam, osculantes ^{hanc} nanum dextrā sub antiphrygio pluuialis illis protensam: & mox ^{hanc} pluuialis anteriores dantur per clericū ceremoniarum deferendę alicui protonotario, qui procedit ad sinistrā Pontificis aliquantulum ante, cauda uero pluuialis datur ferenda alicui magno nobili, uel oratori laico. Tum Pontifex hoc ordine ad capellam, siue ad ecclesiam pcedit. Primo familiares Cardinaliū, & deinde scutiferi Pa-
pe pcedunt, tum procuratores principū & ordinum religiosorū, inde a Le-
uocati, & secretarii mixtim, deinde cubiculariū, acoluthi, clerici camere,
auditores cū magistro sacri palatii. post hos sequuntur nobiles maiores, ba-
rones, conseruatores urbis, oratores nō prelati, Senator urbis: & si qui
alii principes sunt: qui nō sedcant inter Cardinales. Tum subdiaconi apo-
stolici quorū unus portat Crucē Papalē, & duo magistri hostiarii iūctim
cum eis procedunt. Inde si quis adest princeps: qui stet in sede Cardinaliū,
Deinde Diaconi, p̃sbyteri: Ep̃i, Cardinales. Demū duo antiquiores Car-
dinales Diaconi assistentes, siue medium hñtes Pontificem, post quem se-
quuntur duo cubicularii secreti cū auditore: qui seruit de mitra inter eos,
Deinde secretarius, si nō est p̃latus cū medico, demū Ep̃i assistentes Papę,
Oratores, p̃lati, Archiep̃i, Ep̃i, p̃tonotariū, abbates, generales ordinum,
& reliqui togati. Et hic ordo semper seruat: qñ Papa exit ad capellam nō
p̃cessionaliter, siue ad uesperas, siue ad missam cū pluuiali & mitram. Papa
igitur cū Crucē, & Cardinalibus uenit ad capellam, & ante altare procū-
bit super faldistoriū: ubi detracta mitra per Diaconū sibi a sinistris assiste-
tem: orat. p̃latus autē celebraturus: ut primū uidet Pontificem uenientem
deposita mitra surgit & Pontifici procūbenti apud faldistorium facit p̃-
fundam reuerentiā caput inclinando, deinde dum Pontifex orat, uadit de
recto capite retro ad sinistrā Pontificis sequentibus Diacono, & Subdia-
cono. Quo surgente ab ofone remouetur faldistoriū: & scabellum p̃ cleri-
cos capelle: uel si absunt, p̃ ceremonarios. Prelatus autē accedens facit cū
eo cōfessionem Pontificē inchoante. Dicto per Pontificē indulgentiam
&c. prelatus retrahit se, & a Subdiacono manipulus illi imponitur: cum
quo & Diacono dicit: Deus tu cōuersus &c. usq; ad finem, & ibi remanet
quousq; Pontifex discedat. tūc ascēdit ad altare dicēs. Aufert &c. Et apud
altare dicit. Oramus te Dñe &c. Et cum dicit. Quorū reliq; hic sunt oscu-
latur altare in medio. deinde librū missalem in cornū Euangelii p̃ Subdia-
conum sibi porrectū & ibidem in medio altaris expectat quousq; thuribu-
lum p̃ Diaconum sibi ministretur. Pontifex uero cū duobus Cardinali-
bus sibi assistentibus cōfessionem perficit. Deinde accepta mitra ascēdit
ad solium, sedet: & sit ei reuerētia per oēs Cardinales. primo per Ep̃os, De-
inde p̃sbyteros & Diaconos. Cū autē prior p̃sbyterorū Cardinaliū uenit

ad reuerentiam accedit ad Pontificem clericus ceremoniarum cum thuribulo & nauicella: qui facta per pſbyterum Cardinalem reuerentia porrigit illi nauiculam: & ille Pontifici dicens: Bñdicite Pater ſancte, manum Pontificis deoſculatus. & Papa imponit incēſum more ſolito dicens: Ab illo bñdicariſti cuius honore cremaberis. In noſe patris, & filii, & ſpiritus ſancti. amen. Cerimoniarus recepta nauicula. reportat thuribulum ad altare, quod Diaconus miniſtrat celebranti: qui incēſat altare more conſue- to. Deinde incenſatur ipſe a Diacono in cornu Epistolæ. Tum Papa cum mitra ſeden. poſtq̃ Dñi Cardinales fecerunt reuerentiā, a priorē preſby- terorum Cardinalium in infimo gradu ſolii ante ipſum genuflexo iuuen- ſatur. Interim ueniunt ad circulum oēs Cardinales, & incenſato pontifi- ce duo priores prelati aſſiſtentes uidelicet primus cum libro miſſali. alius cum candela accenſa accedunt ad Pontificem, qui depoſita mitra ſurgit & dicit Introitum, & Kyrie. cum Cardinalibus: qui mox diſcedunt, & ua- dunt ad loca ſua, & Pontifex ſedet ſi tempus dabitur quouſq̃ dicunt ora- tiones: celebrans uero cum primū incenſatus fuerit, accedit ad ſal-diſtori- um cum mitra: qua depoſita ſtās altare uerſus dicit Introitum, & Kyrie. uno ex capellaniſ ſuis librum tenente. ſinito a cātoribus Kyrie eleiſon: ce- lebrans uerſus populum oibus cōſurgentibus dicit Oremus. & oratiōes conſuetas quatuor, primā dicit ſub ſua cōcluſione. ſecundam. Deus qui de beate Marię uirginis utero. Tertiā. Om̃ps ſempiternę Deus i cuius ma- nu ſūt oēs poteſtates. Quartā. Deus oīum fidelium pa- tor, & rector ſub ſua cōcluſione: ad quas Pontifex depoſita mitra: cū Dñs uobiſcum dicit ſurgit. celebrante dicente ultimā orationē: Subdiaconus depoſita plane- ta, accipit librum epistolarū & facta reuerentia primo ſacerdoti, deinde altari & Papę comitante ceremoniario ipſe ſibi librum tenens dicit Epi- ſtolam oibus ſedentibus: ea dicta p̃cedente ceremoniario accedit cū libro ad oſculandum pedem Pontificis, & reuerſus ad celebrantē reaſſumit pla- netam, & accipiens miſſale tenet illud ante celebrantem: qui ſedens in eo legit epistolam, graduale &c. & Euangelium, Deinde ſedet Subdiaconus in loco ſuo. ſimiliter aſſiſtentes Papę offerunt ei librum: & legit celebrās, cum incipitur Alleluia, ſurgit Diaconus: & illi planeta extrahitur, & plicat ſi non eſt alia plicata, & ſic plicata imponitur, & in humero ſiniſtro ſuper ſtolam: & fortiter cum cingulo ad hoc dato ligatur, Et tenens librū euan- geliorū ambabus manibus ante pectus: facit reuerentiam primo celebrā- ti, deinde altari, demū Papę, & ſolus accedens ad altare ipſum librum po- nit ſupra illud in medio, & genuſteſcit. Tum ſurgens p̃cedente ceremoni- rio uadit ad Papam: & oſculatur pedem eius: ceremoniario pedem Papę diſcoperiente. deinde reuertitur ad altare, & genuſflexus dicit: Munda cor meū &c. quo ſinito accipit librum ex altari ambabus māibus ante pectus tenens, uadit ad celebrantē, ſi ſuper eſt ei tēpus. Interim uero alius cerimo-

SACRAR VM CERIMONIAR VM

niarū clericus cum thuribulo, & nauicula accedit ad Pontificē, & assistēs
 presbyter Cardinalis simul: & imponitur incensum per Pontificem ut su-
 pra in principio missę dictum ē. Deinde ceremoniarus cum thuribulo, &
 nauicula redit ad celebrantem: datq; unū ex ministris thuribulū ad dextrā
 nauiculā ad sinistram, tum accipit duo candelabra cum candelis ardenti-
 bus de altari uel credentia, & consignat duobus ministris iunioribus cele-
 brantis. Deinde cum tēpus fuerit, itur ad euangeliū hoc ordine. primo p̄-
 cedit ceremoniarus alios dirigens, & instruens, tum thuriferarius cū thu-
 ribulo & nauicella, inde duo cū candelabris, deinde Subdiaconus, demū
 Diaconus cum libro ante pectus, ut supra, Et factis reuerentiis celebrāti,
 altari, & Papę uadunt ante Papam: ubi Diaconus genuflexus petit a Pon-
 tifice bñdictionem, deinde subdiaconus stans medius inter duos cerosera-
 rios tenet librum Euangeliorū, & Diaconus incipit Dñs uobiscum.
 Et nota qđ non est necessarium neq; ex antiquis ceremoniis, quod cū Dia-
 conus petit bñdictionem assistant ei ceroserarii. Diaconus uero cū dicit
 Euāgelium: nō debet uertere faciem ad altare: sed ad altaris cornu dextrū.
 quod in capella Papę Romę nō seruatur: quia uerteret faciē ad ipsum pō-
 tificem. in sancto Petro autē & alibi semper seruatur. Cum autē dicit, Sequē-
 tia Sancti Euangelii &c. signat cum pollice dextro librum: deinde fron-
 tem, os, & pectus, cum rñdetur Gloria tibi Dñe incensat ter librum uideli-
 cet in medio a dextris & sinistris. Finito Euangelio fit reuerentia altari &
 Papę. Diaconus & ceroserarii reuertuntur ad celebrantē, Subdiaconus
 portat librum apertum osculandū Papę, & deinde reuertitur ad celebra-
 ntē. Ceremoniarus facit signum presbytero Cardinali assistenti: & acci-
 piens thuribulum de manu thuriferarii offert illud ipsi assistenti, qui stans
 ante gradus incensat Pontificem sine mitra stantem, & reuertitur ad locū
 suum inter alios Cardinales: Papa uero sedet: & capit mitram, deinde du-
 citur per ceremoniarū ad pedes Pontificis: qui sermonem est habiturus.
 qui genuflexus, & illos deosculatus petit bñdictionem dicendo. Iube Dñe
 bñdicere, tunc Papa benedicit dicens. Dñs sit in corde tuo, & in labiis tu-
 is: ut digne & fructuose annuncies uerba sua sancta. in noīe patris &c. Et
 benedictione accepta ille dicit indulgentias. Pater Sancte Papa conce-
 dit quinq; annos, & totidē quadragenas Et ille recedens factis reueren-
 tiis uadit ad pulpitem: ubi facit sermonē, quo finito expectat in pul-
 pito & Diaconus per ceremoniarū ante gradus sedis Papę ducit, & stans
 alta uoce dicit. Confiteor &c. Ante cuius inchoationem surgunt oēs. sed
 Papa, & celebrans sunt cū mitra. Cū uero Diaconus dicit, Et tibi pater, si-
 militer. Et te pater: debet genuflectere. Et cū dicit Mea culpa singulis uici-
 bus manu dextra pectus percutiat. Finito confiteor. Orator pronunciat
 indulgentias per Pontificem concessas, & descendit quo uult. Interim sub-
 diaconus Apostolicus portat Crucem ante papam, & papa surgens siue:

mitra ex libro cantat. precibus & meritis &c. Misceatur. Indulgentiam &c. & dat benedictionem: ut in libro. Et cum deponitur mitra pōtifici: deponitur mitra celebranti. Et unus protonotarius accedit ad Papam cum dicit. Et benedictio Dei &c. Qui discendentibus assistentibus capit simbram pluuialis, & tenet ante corpus Papæ. Et nota qđ quotienscunq; papa cantat, uel legit aliquid ex libro. si tunc non celebrat primus Episcopus assistens tenet ante eum librum supra caput, & secundus Episcopus tenet candelam accensam, Diaconi uero si assistunt hinc inde tenent manus; Si uero papa celebrat missam, siue uesperas solennes assistens Cardinalis, siue Episcopus sit, siue presbyter, tenet librum supra caput, Et primus Episcopus non Cardinalis adiuuat eum. alii ut supra. Facta benedictione, uel si sermo non sit, osculato libro, & incensato Pontifice: ut supra diximus, celebrans incipit Credo. & Cardinales uenientes ad circulum circūstant Pontificem: & cum eo credo perficiunt, Cum dicitur. Et incarnatus est. Cerimoniararius capit ex credentia bur sam cum corporalibus: & eam dat Diacono: qui ambabus māibus eam accipiens usq; ad oculos eleuat, portat ad altare cum reuerentiis solitis ubi extractis hinc inde corporalibus explicat super altare: bur sam uero ad locum minus impeditum ponit. Deinde reuertitur ad locum suum. Finito credo surgit celebrans sine mitra, & uersus ad populum dicit. Dominus uobiscū, Deinde uersus altare. Oremus: & legit Offertorium. tum seder. imponitur ei mitra: extrahunturq; chirothecæ a ministris, & unus ex scutiferis portat aquam: qui primo facit reuerentiam Papæ, Deinde alari, tum celebrant cui dat aquam manibus, ministri tenent mappam. Interim assistens celebrantis ducitur per cerimoniarum cum missali, & cussino ante pectus ad altare cum reuerentiis solitis: ubi ponit librum in loco Euangelii super cussinum: & inuenit, quæ sunt dicenda, Deinde ad partem in cornu dextro expectat celebrantem, Interim etiam paratus Subdiaconus ante credentiam cum uelo circa collum, & inde accipit Calicem cum patena, hostia, & palla: & cooperitur cum uelo, & accedit ad cornu sinistrum altaris uidelicet Epistolæ. Et post eum unus ex capellanis celebrantis ampullas uini, & aquæ manibus porrans, Celebrans autem lotis, & exteris manibus ascēdit ad altare deducente Diacono. & cum uertit se uel trāsīt ante Papam, extrahitur ei mitra: & facit reuerentiam Pontifici: Deinde uadit ad mediū altaris: & Diaconus stans a dextris eius accipit Calicem de manu Subdiaconi, & ponit ipsum super altare, Deinde accipit patenam cum Hostia: & illam dat celebrāti: qui eam offert cum orationibus consuetis assistente capellano suo in libro omnia demonstrāte. Interim Diaconus erigit calicem, & accipit ampullam uini de manu Subdiaconi & ponit uinum in calice. Nam Subdiaconus postqđ deposuit calicem: uertit se ad illum: qui portauit post eum ampullas, & ex eius manibus primo accipit ampullam uini, & eam;

SACRARVM CERIMONIARVM

ut dixi dat Diacono, Deinde accipit ampullam aque: & uersus ad pontificem potrigit aquam benedicendam: quam postq̃ fuerit per pontificem benedicta, ipse Subdiaconus infundit in calicem, deinde reddit illi: a quo eam acceperat. Et Diaconus dat calicem celebranti: offerunt simul cum oratiõibus &c. Subdiacono uero imponitur in dextra manu patena, quã cooperit: & uadente medium altaris in loco cõuenienti. Interim uero ceremoniarius cum thuribulo & uauicula uadit ad Pontificem: & assistere p̃sbytero Cardinali ministrante Impõitur incensum ut supra. Deinde reuertitur ad altare, & dat thuribulũ Diacono, & ille celebranti: qui suo tpe incensat oblata primũ, deinde altare, postea acceptamitra in cornu epistolę incensat ipse a Diacono, Tum lauat manus, & deposit a mitra reuersus ad medium altaris prosequit missam prout in ordinario. Diaconus uero celebrante incensato: cum thuribulo accedit ante Pontificem, quẽ incenset Cardinalis assistens, tum per Diaconũ incensatur ipse Cardinalis, Deinde alii duo Cardinales assistentes, postea alii more consueo. Interim celebras procedit in missa suo ordine. Cum peruẽtum est ad p̃fationem: & incipit Per oia secula &c. pouit manus super altare, & Papa surgit cum mitra, & alii oēs surgunt, & p̃sbyter Cardinalis assistens Papæ recedit a scabello, & uadit ad locum suum, & ammouet scabellum: quia amplius illuc ad sedendum nõ reuertitur. Celebras cum dicit Sursum corda: eleuat manus aliquatulum de altari: tum dicit. Gratias agamus, sup uerbo Dño eleuat altius manus, & iungit ante oculos, deinde extr̃as eas tenet usq; in finem cũ est circa medium p̃fatiõis: Cardinales incipiũt uenire ad circulum ante Pontificem, & finita p̃fatione dicunt. Sanctus cũ Papa stante sine mitra, deinde discedunt suo ordine ad loca sua, & Papa reassumit mitrã. Dũ dicitur Sanctus: clerici capellę incēdunt quatuor intorticia, & per ceremoniarũ dantur quatuor capellanis celebrantis, & ducuntur inferius ante altare: ita ut mediũ inter se habeant Subdiaconũ patenam tenẽtem: sit q; inter eos & altare cõpetēs distãtia: ut ibi possit stare Papa cum suis assistentibus, & ministris. Papa aut cum celebras dicit. hãc igitur oblationẽ: cum mitra descendit ad faldistorium ante altare: ubi deponitur illi mitra. Cerimoniarius uero incensat sacramẽtum: dum eleuatur: gẽuflexus ad celebrantis dextram. Et facta eleuatiõe reponitur Papę mitra, qui ad sedẽ suam reuertitur: ubi iterum sibi mitra deponitur, & sine ea stat usq; post factam cõionem cor poris & sanguinis Dñi: tunc ei reponitur. Cum autem dicitur. Patet noster circa finem Subdiaconus reuertitur ad altare, & dat patenam Diacono: qui eam dat celebranti. eodem tempore ueniunt Cardinales ad circulum ad dicendum. Agnus Dei cum Papa: quo dicto discedunt, & p̃sbyter Cardinalis assistens de circulo accedit ad altare, & papam a celebrante accipit. Assistens uero celebrãtis dicto Agnus cum celebrante dimittit librum in manu Diaconi ministrãtis, & factis reuerentiis

altari, & Papæ uenit ad cornu sinistrum altaris: & ibi expectat. Subdiaconus uero ministrans uadit ad dextrum latus celebrantis. presbyter uero Cardinalis assistens uadit ad Pontificem, & ei dat osculum pacis dicens. Pax tecum, deinde reuertitur ad locum suum. Et Diaconi Cardinales assistentes primo a dextris, deinde alter a sinistris Papæ cum debitis reuerentiis accipiunt pacem a Papa: qui dicit. Pax tecum: & illi respondēt. Et cū spiritu tuo. Interim assistens celebrantis ductus ad priorem presbyter orū assistentium ab eo accipit pacem: quam primo dat aliis Cardinalibus. Et deinde datur pax omnibus in capella more consueto. Celebrans autem ut sumpsit sacramentum: purificatur Subdiacono ampullas uini & aque ministrante. Diaconus librum reportat ad cornu Epistolæ, Subdiaconus uero accipit calicem. mūdāt, & aptat cū patena & purificatorio, plicat corporalia: ponit in bursa: imponit supra calicem, & omnia simul portat ad credentiam. postmodum reuertitur ad celebrantem. Celebrans facta purificatione accipit mitram. lauat manus, & extergit. deponitur mitra, & ea amplius: si Papa præsens est: non uritur. Legit cōmunionem: tum in medio altaris uertit se ad populum, & dicit Dominus uobiscū. Deinde ad altare in cornu Epistolæ. Oremus & orationes. Quibus finitis in medio altaris uertit se ad populū, & replicat Dominus uobiscum. Et ad altare rursum reuertitur. Quo dicto Diaconus uersus ad altare dicit. Benedicamus Domino. Cantores respondent. Deo gratias. celebrans inclinato capite ante Crucem. Placeat tibi &c. Quo finito retrahit se ad cornu Epistolæ, & faciem uertit ad Pontificem. Interim Subdiaconus Apostolicus portat Crucem ante Papam: qui stans dat benedictionem dicens: Sit nomen Domini &c. more consueto uno ex protonotariis auriphrygium ad sinistram tenente. Data benedictione per Pontificem celebrās uertit se ad altare dicens. Dominus uobiscum. Initium sancti euangelii secundum Iōānem. In principio erat uerbum &c. Reuertitur ad faldistoriū, deponit omnia paramenta dicit Orationes trium puerorum &c. & redit in pace.

De prima Dñica aduentus Papa absente. Cap. III

Cum autem in absentia Pontificis Cardinales huius diei officio intererūt celebraturus prælatus: de quo supra diximus: accipit omnia paramēta. & sic paratus Cardinales expectat, post quorū aduentum ceremoniarius accedit ad ipsos Cardinales petens ab eis licentiam pro officio inchoando nomine celebrātis. Qua habita celebraturus cum mitra accedit ante superioris gradus altaris facta prius Cardinalibus reuerentia caput p funde inclinando: & tunc cardinales ei assurgere debent, ill uero deposita mitra facit Altari similiter reuerentiam, & cum Diacono ac Subdiacono geneflexus dicit confessionē more cōsuetō. Cātōres interim dicunt. Introitum & Kyrieleyson. Finita cūfessione celebrās ascēdit ad medium altaris: osculatur illud, deinde librum euāgeliorum. Tum ministrāte Dia-

SACRARVM CERIMONIARVM

cono nauculam:& cerimoniario thuribulum. Imponit incensum, incensat altare: deinde incensatur ipse cum mitra. tum reuertitur ad faldistorium: ubi deposita mitra dicit Introitum & Kyrieleyson. quo finito deposita mitra surgit: & conuersus ad populum dicit. Dominus uobiscum. Deinde ad altare Oremus: & orationes: & alia ut supra per totum usque ad finem Epistolæ. Qua finita Subdiaconus librum clausum ante pectus tenens uadit ad celebrantem: coram quo genuflexus ponit librum in eius gremio, & manum illius osculatur: quem librum cerimoniarius ab eo recipiens ponit ad locum suum: deinde surgit Subdiaconus, & tenet missale celebranti ut supra. Cum dicitur Alleluia: & Diaconus librum euangeliorum super altari posuerit: Cerimoniarius cum thuribulo, & naucula uadit ad celebrantem in faldistorio sedentem. ubi ministrante Diacono celebrans imponit incensum ac signat ut supra. Cerimoniarius tunc dat uni ex ministris thuribulum quod dextra: & nauculam quam sinistra manu preferat. & duo candelabra cum luminaribus aliis duobus: Diaconus uero interim ad altare accedens genuflexus dicit, Munda cor meum. Tum capiens ex altari Librum Euangeliorum, & ante pectus illum tenens: ad celebrantem in faldistorio sedentem reuertitur, & genuflexus coram eo dicit. Iube Dñe benedicere. & benedictione recepta procedit ad lectionem Euangelii ordine supradicto. Finito Euangelio factis reuerentiis reuertuntur omnes ad celebrantem, & Subdiaconus portat ad osculandum librum Euangeliorum apertum celebranti: qui mox per Diaconum incensatur: quo facto Oraturus adducitur ad celebrantem. Et si Episcopus uel abbas sit capite tantum inclinatus, Si uero inferior genuflexus coram celebrante dicit. Iube Domine benedicere. Et benedictione accepta petit indulgentias populo publicandas, & celebrans committit ei publicationem indulgentiarum a Papa concessarum. uadit deinde oraturus ad locum consuetum, & facit sermonem ut supra. Finito sermone statim pronunciat indulgentias nomine consueto. Tunc celebrans deposita mitra uersa facie ad altare dicit Credo & alia ut supra dictum est. Finito Offertorio sedet celebrans. deponuntur ei aunuli & chirothecæ, lauat manus, surgit deinde, & cum mitra ascendit gradus altaris: unde facta reuerentia Cardinalibus procedit ad medium altaris: ubi deponitur ei mitra, & alia facit ut supra. Cerimoniarius thuribulum & naucellam suo tempore affert, & ministrante Diacono celebranti imponit incensum benedicens & incensans: ut supra. deinde incensatur ipse celebrans, & successiue Cardinales & alii ordine suo, continuatur missa ut supra. Dicto agnus dei assistens celebrantis cum suo libro in manibus diaconi uenit ad manum dextram celebrantis, & ibi ante altare genuflectit. surgit. osculatur altare, & pacem a celebrante accipit: quam postmodum primo Episcopo, primo presbytero, & primo diacono Cardinalibus, & successiue aliis: & cum uiderit celebrantem purificationem sumpsisse

dat pacem Cerimonario qui perficit cursum suū, & alia sūt: ut supra dicto Benedicamus &c. celebrans complet Placeat &c. Et imponitur ei mitra. Stans in medio altaris: & uersa facie ad ipsum altare: & manus ante pectus iunctas habens dicit. Sit nomē Dñi Benedictum. Et cum dicit. Sit nomen Dñi: cum pollice, & indice simul iunctis dextræ manus facit sibi signum Crucis in pectore: sinistram uero tenet supra stomachum suum cum dicit Benedictum iungit manus ante pectus. Deinde cum dicit, Adiutorium nostrum in nomine domini: cū manu aperta signat se signo Crucis incipiens a capite, deinde sub umbilico. Tum a sinistro, deinde a dextrō humero se tangens manum sinistram: ut supra tenens. Postea dicit Benedicat uos omnipotens Deus. & cum dicit Deus iungit manus: & cum dicit Pater: uertit se ad manum dextram signum Sanctę Crucis faciens. Deinde uersus ad medium dicit. Et filius. Et iterum signat. Tandem in finem sic nihilominus signās tertio dicit, Et Spiritus Sanctus. Et circulum perficiens ad altare se uertens dicit. Dominus uobiscum. Initium Sancti Euāgelii &c. Et facta Reuerentia Cruci, deinde Cardinalibus cum mitra ad falsistorium reuertitur dicendo Euangelium Sancti Ioannis: & alia, quę sunt dicenda. Ibiq; exiit &c. ut supra.

De Missa Papali in Dominicis aduentus.

Cap. IIII.

Si autem sumus Pontifex hac uel aliis Dominicis in aduentu uoluerit solēniter celebrare: parabitur in camera paramenti: ut supra diximus: & descendet ad Ecclesiam siue capellam. Cardinales autē: & alii prelati erūt cum suis cappis laneis: & facta oratione more solito ante altare accedet ad sedem: ubi consuevit accipere paramenta: sedet: & sit reuerentia a Cardinalibus tantum cum suis cappis laneis. Interim Subdiaconus Epistolam dicturus paramenta sibi conuenientia præter manipulum: & planetam, quę capit postea cum Papa intrat ad altare, & acoluthi, atq; alii officiales: qui utuntur superpelliciis supra rochetum dimittunt cappas: & capiunt superpellicia. deinde Pōtēfex incipit Deus in adiutorium meum intende pro tertia stans sine mitra: & sedet cum incipitur psalmus: & accipit sandalia: & legit psalmos: & orationes consuevas: & in fine cāt orationem pro tertia presbytero Cardinali qui ei assistere debet librū supra caput cum sua cappa lanca tenente. paulo ante duo Diaconi assistētes: & Diaconus cantaturus Euangelium uadunt ad capiendum ornamenta uidelicet planetas ante pectus plicatas uiolacei coloris: & alia cōsueva. Diaconus tamen cantaturus Euangelium accipit amictum, albam, cingulū, & stolam: & ita uadit ad parandum Pontificem: quo sacris uestibus induto ipse: & subdiaconus Epistolę capiūt planetas: & manipulos: & interim duo alii diaconi uel in defectu eorū duo ultimi psbyteri assistūt Pōtēfici cū suis cappis. sinist. tertia tres diaconi parati reuertunt ad Pontificē: qui lauat manus ministrante psbytero Cardinali adhuc cū cappa lanca, depōit

SACRARVM CERIMONiarVM

mitram pluuiam: & stolam: & accipit paramenta more consueto, & tunc omnes Cardinales, prelati: & officiales capiunt paramenta sibi competentia: & in omnibus, ac per omnia seruantur consuetæ ceremoniæ: ut plenus dicemus infra in Natiuitate Dñi nostri, excepto quod illi assistit p. capellano prior presbyterorum Cardinalium: & nō prior Episcoporum: qui prior presbyterorum & nunc: & quotiens seruit pro assistente tā in uesperis, q̃ in missa induitur pluuiali: & non planeta, & sedet in loco assistentis, & in uesperis cantat tertiam antiphonam: ut assistens, sub prior uero presbyterorum ministrat uinum ad purificationem manus post cōmunionē, & cantat quartam antiphonam in uesperis, alia omnia: ut in Natiuitate.

De secunda Dominica aduentus.

Cap. v

Secūda Dñica aduentus consuevit celebrare unus ex Ep̃is assistētibus Papę eo ordine prout supra Dñica dictum est: & similiter dicuntur quatuor orationes: ut supra. Sermonem facit procurator Ordinis minorum.

De tertia Dominica aduentus.

Cap. vi

Tertia Dñica aduentus Dñi: quia cātatur Introitus Gaudete i domino semper: celebrare consuevit presbyter Cardinalis cum paramentis uiolaceis: & mitra auriphrygiata. Diaconus: & subdiaconus utūtur dalmatica: & tunicella. dicūtur quatuor orationes, prout in prima Dñica: & Dñs uobiscum, non Pax Vobis, ante primam orationem. omnia alia dicūtur: & fiunt prout supra in prima Dominica dictum est. Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum. In hac die consueuerunt antiqui Pontifices celebrare, erant Vesperę Papales præcedentes: & potus in aula.

De quarta Dominica aduentus.

Cap. vii

Quarta Dominica aduentus celebrare consuevit unus ex Ep̃iscopis assistentibus Papę cum paramentis uiolaceis. dicuntur quatuor orationes. ministri utuntur planetis plicatis ante pectus, & omnia alia fiūt prout supra in prima Dominica dictum est. Sermonem facit procurator ordinis beatę Marię de monte Carmello.

De Vigilia Natiuitatis Christi. Cap. viii

Si uero Vigilia Natiuitatis Christi i Dñica uenerit: celebrat unus ex assistētibus Papę: ut supra in paramētis uiolaceis. ministri utūtur tunicella: & dalmatica. Cardinales non debēt facere reuerētiam Pōtifici: quia in Vesperis illam sunt facturi. Dicūtur quatuor orationes prima de Vigilia sub sua cōclusionē. Secūda de Dñica. Tertia contra paganos. Quarta pro Pontifice, præfatio dicitur de aduentu: & nō fit sermo.

De Vesperis Vigilię Natiuitatis Christi

Pōtifice in crastinum celebraturo. Cap. viii

In Vigilia Natiuitatis Dñi nři Iesu Christi, Si Sāctissimus Dñs nři in crastinū ē celebraturus, uesperę fiūt solēnes hoc ordine. Pōtifer idutus i ca-

mera paramēti, quę papagalli dicitur: amictu, alba, cingulo, stola, plu-
 uiali albo, & mitra p̄ciosa procedit ad Ecclesię ordine cōsuetō, subdia-
 conis, auditoribus, clericis camerę: & acoluthis in superpelliciis amictibus
 quod tñ sit pro eorum cōmodo: & cuitādo seruitorū nimio strepitu, ne ha-
 beant in capella se exuere cappis: & superpelliciis induere. nō quod ordo
 sic iubeat: quia cum aliis p̄latis se uestire deberent. Cardinales aurem: &
 p̄latis alii in cappis p̄cedunt: cum peruenerint ad altare: Pōtīfex detra-
 cta mitra in faldistorio ante altare sibi p̄parato accumbit: & orat. sur-
 git deinde: & accepta mitra uadit ad solium. Interim p̄latis omnes exce-
 ptis Cardinalibus se induunt pluuialibus, & alba mitra. uidelicet Archi-
 epi, Episcopi: & Abbates. protonotarii autē cum cappis suis permanent,
 cum sedit Pontifex: Cardinales accedunt ad reuerentiam. ultimi duo Car-
 dinales siue sint p̄sbyteri, siue Cardinales Diaconi: cum exhibuerint re-
 uerentiā: sistant Pontifici a dextris: & a sinistris. & Diacones: qui assiste-
 bant discedunt: & induunt se paramētis: & tunc ēt omnes alii Cardinales
 exceptis illis duobus: qui Papę assistunt: paramētis se induunt uidelicet
 Episcopi pluuialibus, p̄sbyteri planetis, Diaconi dalmaticis: & prius ami-
 ctu oēs induuntur: & etiam superpelliciis, quibus placet. Diacones uerō
 duo p̄fati: cum primū induti sunt: reuertūtur ad Pōtīfex: & illi qui re-
 manserant uadunt ad loca sua: & cōuenientibus sibi indumētis induūtur.
 Post Cardinales oēs induti fuerint, surgit Pōtīfex: & detracta mitra uer-
 sus ad altare dicit secrete. Pater noster. Deinde seipsum signans alte dicit:
 Deus in adiutorium meum intēde. Finito Gloria patri a cantoribus. Sub-
 diaconus cātaturus postero die Epistolā stans ante Pontificē ante gradus
 inferiores sedis Pōtīficalis facta prius ei reuerentia p̄cintonat submissā
 uocē Papę antiphonam: & ea p̄cintonata expectat stās quousq; Papa an-
 tiphonam ipsam intonauerit. Tūc accedunt duo Episcopi assistētes cum
 libro: & lumine. & prior Episcoporum Cardinaliū ēt assistēs accipit librū:
 & capite suo ipsum tenens Pontifici apponit iuuante cum seniore ex duo-
 bus Episcopis assistentibus: & iuniore candelam ardentem tenente: Pon-
 tīfex incipit antiphonam: quam cantores prosequuntur usq; ad finem.
 Qua per Pontificē intonata subdiaconus cum crimoniaris facit reue-
 rentiam Papę: & ad sua loca reuertuntur. Idem seruatur in intonatione alia-
 rum antiphonarum, & etiam in intonatione hymni. Incepto psalmo Pō-
 tīfex sedet: & accipit mitram, similiter alii oēs. Episcopus Cardinalis assi-
 stens sedet in cathedra nuda inter Diaconū a dextris Papę: & sedē Car-
 dinalium sibi parata uersa facie ad altare: si loci dispositio patiatur: sin uerō
 locus non esset capax: ad sinistram locatur: ut sit in capella palatii: & si lo-
 cus esset nimis angustus: ut aliquādo cūnit in quibusdam Ecclesiis: sedet
 i suo ordine cū his Cardinalibus siue Ep̄s sit, siue p̄sbyter Cardinalis. Cā-
 tato psalmo: & iterata ātiphona subdiaconus surgit: & diacono assistēti

SACRARVM CERIMONiarvm

a dextris Papę preintonat secundum antiphonam plane: quam Diaconus ipse surgens deposita mitra intonat alte: & cantores prosequuntur: ut prius, & dum unus ex Cardinalibus assistentibus Papę surgit, semper etiam alii Cardinales assistentes: & Episcopi assistentes, similiter faciunt alii Cardinales: dum unus eorum surgit, surgunt & alii omnes, & etiam omnes prelati qui sunt in capella surgunt semper surgentibus Cardinalibus aliis non autem surgentibus Cardinalibus assistentibus tantum. Tertiam antiphonam similiter subdiaconus preintonat priori Episcoporum Cardinalium ibidem assistenti. Quartam priori presbyterorum Cardinalium. & quintam Diacono Cardinali assistenti a sinistris Pontificis reuerata a cantoribus post finem coniuncti psalmi. Quinta antiphona: subdiaconus exhibita prius reuerentia altari: & Papę stans in loco: ubi legitur Epistola uersa facie ad altare ita tenens quod non uertat renes ad Papam cantat capitulum. Interim surgit Pontifex: & stat cum mitra. alii uero omnes stant sine mitra. Canto capitulo unus auditorum rote modo predicto Papę preintonat hymnum tunc Pontifex mitra deposita ex libro sibi oblato: ut supra alte incipit hymnum: quem cantores prosequuntur: & Pontifex sic ad finem hymni stat sine mitra. cantatur deinde a cantoribus uersiculus. & inde subdiaconus stans coram Pontifice preintonat ei antiphonam ad Magnificat: quam Pontifex stans sine mitra ex libro alte intonat: & cantores prosequuntur. Interim sedet Pontifex: & accipit mitram: & accedit acoluthus cum thuribulo: & nauicella: quam dat Episcopo Cardinali assistenti: qui eam offert Pontifici ei dicens Benedicite Pater sancte, & supposito per acoluthum thuribulo Pontifex imponit incensum: assumit deinde nauiculam acoluthus: & accedit ad cornu sinistrum altaris: & ibidem expectat Pontificem. Interim duo auditores accedunt ad altare, & hinc inde eleuant iteriore partem superioris tobaleam altaris: & plicat usque ad medium, uel circa: cum incipit Magnificat: surgit Pontifex: & cum mitra descendit ad altare: quem sequuntur Cardinales ipsi assistentes, auditor mitra seruans: & cubicularii secreti. alii auditores eleuant simbriam Pontifici ante pedes, cum ascendit gradus altaris: & idem faciunt quando ad solium reuertitur. Si autem duo tantum auditores interessent eleuata tobalea altaris ueniunt ad Pontificem: & ei simbras eleuant. Cum Pontifex peruenit ad altare: extrahitur ei mitra: osculatur altare in medio, & acoluthus thuribulum Episcopo Cardinali assistenti offert. Episcopus uero Cardinalis Pontifici, cum Pontifex incensat altare more solito, post incensationem altaris Pontifex recepta mitra facit reuerentiam altari: & reuertitur ad solium duobus auditoribus simbras, ut prius tenentibus. alii duo auditores Tobaleam altaris: ut prius erat, explicant. uel si tantum duo sint auditores explicant Tobaleam: antequam simbras pontificis teneant. Pontificem deinde cum mitra in solio stantem Episcopus Cardinalis assistens stans ante in finem gradum solii recepto ex manibus acoluthi thuribulo incensat ter thur-

ribulum ducendo, qui incensatus deponit mitram, & detecto capite stat usq; ad finem Magnificat. Inde subdiaconus accepto thuribulo incensat Episcopum, demum Episcopum Cardinalem assistentem stantem ante cathedram suam, & successiue alios duos assistentes. deinde reliquos Cardinales, postea prelatos omnes paratos, postmodum omnes ordine suo: ut in missa. cantato Magnificat sedet Papa: imponitur ei mitra: & cantatur Antiphona. Accedunt deinde duo acoluthi cum duobus candelabris: & luminariibus ad gradus solii: inter quos stat medius cerimonarius: & Pontifex stans detracta mitra dicit. Dñs uobiscum. Et cantoribus respondentibus: Et cum spiritu tuo. offertur ei liber: ut supra. Pontifex dicit orationem, & eo demum replicat Dñs uobiscum duo acoluthi candelabris: & cerimonario factis reuerentiis redeunt ad altare, inde dicto Benedicamus a cantoribus ipse Pontifex dat benedictionem uno protonotario auri phrygium tenente more solito: qua data descendit de folio, genuflectit in baldistorio ante altare cū mitra orat. deinde surgens redit ad camerā.

De publica comotatione, siue collatione, potus

in aula a priscis uocitatus.

Cap. x

Si Solennis collatio, prout aliquando Pontifices consueuerunt facere, fieri debet: in prima aula palatii parabūtur omnia ad instar publici cōsistorii. paretur credentia magna eminens duodecim uel circiter gradus habens pro uasis aureis, chrysellinis: & argenteis desuper ponendis ad magnificentiam tantum. credentia huiusmodi erit altitudinis a terra usq; ad eius planum siue mensam palmorum septem, uel circa. mensa eius erit longitudinis palmorum. xxii. & latitudinis septem, uel circa. & desuper gradus: ut diximus: qui satis sint pro uasis supradictis, quę suo ordine locentur. In secunda uero aula parentur duę credentię: una parua pro Sanctissimo Domino nostro: & alia longior pro Reuerendissimis Dominis Cardinalibus: ubi constituentur uina, cōfectiones, aqua, confecterie, mātilia, mappe Scyphi, phialę, & alia pocula, uasq; aurea, siue argentea opportuna in competenti numero: & quantitate. Magister domus Apostolici palatii providebit in tempore de uino diuersi generis, cōfectionibus diuersarum specierum uexillulis longitudinis unius palmi cum insignibus Papę: & Cardinalium in confecteriis ponendis. Et centum intorticijs pro collatione: & matutinis. In uigilia igitur Natiuitatis Christi. Si uesperę in capella palatii celebratę sunt: Pontifex finitis uesperis in sede solii sui deponit mitram: & pluuiatę, & imponitur ei cappa de carmashino. Interim etiam omnes Cardinales intus: prelati uero: & alii omnes extra cancellos capelle paramenta: & superpellicia deponunt: & cappas accipiunt. Pontifex uenit ad aulam ubi collationem est facturus Cruce procedente. Si uero uesperę huiusmodi in basilica Sancti Petri sunt celebratę illis finitis Pontifex reuertetur ordine consueto ad cameram papam.

SACRARVM CERIMONiarvm

galli ubi depositis pluuiali: & mitra accipit cappam: ut supra. Cardinales uero, prelati: & alii omnes: qui sua paramēta, & ornāmēta in basilica prædicta post uesperas deposuisse debent, & cappas accepisse, ponuntur in dicta camera Papagalli: & expectant, qui cum Papa uenit ad aulam prædictam Cardinalibus subsequentibus sine Cruce tamē: in nebūt usquequo collationem perfecit. Pontifice igitur sedente nobilissimus totius curiæ etiam si Rex, aut Imperator sit: ducetur ad credentiam Papæ ad dādā aquam hoc ordine. duo seruientes armorum præcedent, magister ceremoniarum in suo habitu, magister domus baculum ferens mantello indutus. auditor sine mantili. Auditor mantile portans cum sua cappa lanca. deinde aquam ferens medius inter magistrum sacri hospitii: & seneschallum secretum, Papa manus lauante Diaconi assistentes adiuuant: & omnes Cardinales surgunt, alii omnes genuflectunt. Dum Papa lauat, Cerimoniarius a ceptis aliis duobus seruientibus armorum uocat alium post prædictum nobiliorem: qui portabit primum ferculum, quē ducit ad credentiam Papæ: deinde cum ferculo ad Pontificem hoc ordine. duo seruientes armorum, ceremoniarius, magister domus: qui expectat ad gradus solii, auditor sine mantili, auditor cum mantili, scalcus secretus. deinde ferens ferculum solus, similiter ibit solus. postea qui potum portat. Omnes hi excepto magistro domus ascendunt ad Pontificem: & Cardinales assistentes extendunt ante Pontificē tobaleam: quam auditores hinc: & inde genuflexi tenent. deinde assistens a dextris dat ad pregustandum ex ferculo latori, & ambo assistentes de ceteris capitibus stantes apponunt manum ad confecteriam, ex qua Pontifex cibum sumit. & exinde descendunt omnes: qui uenerant: & ascendunt alii cum primo potu: quem deducunt magister hospitii: & Cardinales assistentes. similiter aliam tobaleam de manibus auditoris secundo uenientis accipientes illam extendunt ante Pontificem: quam auditores tenent: ut supra. deinde facta per portautem uinum credentia in uase, quod ad partem portat, & per alium scutiferum Papæ aquam portantem simpliciter de aqua, Cardinales assistentes iuant miscentem aquam uino Papæ. recepto potu per Pontificem descendunt isti: & ascēdunt alii. & hic ordo usque ad finem collationis seruat: scalcus secretus: & magister hospitii uicissim comitantur cibos: & pocula, quæ portantur per nobiliores pætres, siue oratores presentes clerico ceremoniarum ordinati: & secrete deducēte: & incipiēte a nobiliori ēt si cēt Rex, aut Imperator. Solent quatuor spēs cōfectionū haberi: & quater uinū ad potū ministrari. Descēdēte a Pōtifice illo: qui ultimū potū dedit, descendunt etiā Cardinales assistentes, & ad sua loca uadunt. Tunc unus ex cubiculariis Papæ pcedente alio cubiculario: & ceremoniario portat mappā lōgā mūdā ante priorē Cardinalem: cuius unū caput ipse ibidē tenet: asinus ad caput secūdus cubicularius, & illud extendit usque ad ultimū Cardinālē

ubi illud tenet. Quod si forte una mappa tam longa nō sit: portētur alię, quę sufficiant: ita tamen quod pro qualibet sint duo cubiculārīi: qui eam per capira: ut supra rene it, tum præcedēte scalco Papę cubiculārīi in suo habitu singuli habentes mappulas breues in humeris ipsum sequūtur portantes unusquisq; unā cōfecteriā discopertā confectionibus plenam: & in qualibet cōfecteria sit unum vexillum ab una parte habēs insignia Pōtificis: & a bālia illius Cardinalis: cui defertur. primus cubicularius portet cōfecterīam priori Cardinalium. Secundus aliteri seniori Cardinali um: & sic de aliis. Primum cubiculārīū sequuntur duo scutiferi prioris Cardinalium: primus mappulam habēs in humeris: & poculū uini in dextra manu, secundus uas cum aqua sine mappula. Secundū cubiculārīū sequuntur duo scutiferi secundi Cardinalis similiter uinum, & aquam portātes: ut primi: & sic de singulis. quatuor etiam uicibus quatuor species confectionum: & uinum prout Pontifici: & Cardinalibus porrant. Finita collatione Cardinaliū scutiferi cū mappulis ad collum aliis seruiunt uidelicet oratoribus, prælatis, & aliis omnibus ad scabellum Papę sedentibus. Erunt de quolibet ferculo octo bacilia: & multo plura cum uino: & uasa aqua plena. residuum quod in bacilibus remanet inrer scamna Cardinalium sedentibus, & aliis circūstantibus spargi solet. Finita collatione reducit̃ur Papa ad camerā suam: & omnes discedunt.

De matutinis noctis natiuitatis Christi Papa præsentē. *cap. x.*

In matutinis noctis natiuitatis Dñi nostri Iesu Christi Pontifex indutus amictu: alba, cingulo: & stola: si placet: benedict̃ ensem: ut in prima parte supra posuimus. Deinde assumpta cappa de carmasino præcedente Cruce: & subsequētib; Papam Cardinalibus: quia non habet mitram, uadit ad capellam unus ex clericis cameręensem cum Galero de beuaro. cum perlis præfert ante Crucem. Er facta oratione in faldistorio ante altare Pontifex uadit ad sedem suam a duobus Cardinalibus Diaconis assistentibus deductus: & cum sederit ipsi Cardinales recedunt, sedentq; in locis suis inter alios Cardinales. Cum uero Papa fuerit in ecclesia, clericus cameręensem cum Galero prædicto super altare ad cornu Epistolę reponit: & non fit reuerentia per Cardinales. Pontifex autē accepto a cerimoniaro anre ipsum genu flexo signo surgit: & detecto uel semidetecto capite stans uersus ad altare secrete dicit. Pater noster. deinde cāntando: & sibi os cum pollice signando dicit. Domine labia mea aperies. *ps. & os meum.* Deinde signans se a fronte ante pectus dicit. Deus in adiutoriū meū intē de &c. Er stat quousq; cōpleātur inuirtoriū, hymnus: & antiphona primi psalmi. primo psalmo incepto sedet. similiter primus Episcoporum assistentium aptat Papę cappā: & ante ipsum extendit simbrias. Et nota: qđ semper in oib; officiis: qñ Papa surgit: oēs surgunt: qñ autē sedet, omnes sedent, nisi i quibsdam reuerētis: ut suo loco Dicemus. Cū dicit̃ tertius

SACRARVM CERIMONIARVM

psalmus primi nocturni cerimoniarus capit librum lectionum, & clericus capellę pulpitum nudum: & p̄cedente cerimoniaro ad medium capellę inter cornua amborum scamnorum Cardinalium uersus ad altare ponit dictum pulpitum: & cerimoniarus librum desuper: & redeunt ad locum suum. Cũ dicitur uersiculus primi nocturni: cerimoniarus accepta parua candela cerea accensa factis reuerentiis altari: & Papę uadit ante pulpitum. & finito uersiculo Papę facit signum: ut surgat, qui surgit: & capite semidetecto dicit. Pater noster, quod secrete p̄sequitur. deinde dicit alte. Et ne nos. Et assistentes Episcopi apportant librum: & candelam ex quo Papa dicit absolutionem: Exaudi &c. Interim cerimoniarus illũ: qui dicturus est lectionem: ad pulpitum ducens ibidem expectat finem absolutionis: qua finita lectionem dicturus genuflexus uersa facie ad Pontificem cantat. Iube Domne benedicere. Et Papa stans: ut supra ei benedicit dicens. Benedictione perpetua benedicat nos Pater eternus. &c. Amen non tamen signum Crucis super eum faciens: sed tantum uerba benedictionis p̄ferens. finita lectione cum dicit. Tu autem Domine miserere nostri: genuflectit uersa facie ad altare. deinde surgit: & factis reuerentiis altari: & Papę uadit ad osculum pedis Pontificis cerimoniaro p̄cedente: & pedem Pontificis discoperiente, & demum coperiente. quod semper obseruatur nisi Cardinalibus. deinde ad locum suum quisq; reuertitur. Si autem dicturus lectionem Cardinalis sit: cum peruenerit ad pulpitum facit reuerentiam altari, & Papę more consueto, & dicendo. Iube Domine caput inclinat uersus Pontificem, & cum dicit. Tu autem Domne caput inclinat uersus altare. quo dicto factis reuerentiis ad locum suum reuertitur: & cerimoniarus redit ad altare ad locum suum ibi expectans, quousq; incipiatur uersus aut citius, uel tardius: secundum quod longum erit responsorium: & uersus. deinde factis reuerentiis: ut supra, redit ad pulpitũ, & aliam lectionem secundam dicturum ducit: & facit: ut supra, Pontifex ad secundam lectionem sedens benedicit dicens. Unigenitus Dei filius &c. & similiter ad tertiam cum dicit. Spiritus Sancti gratia &c. Deinde cantantur tres psalmi secundi nocturni: & post uersiculũ surgit Pontifex cõuersus ad altare detecto capite alte dicit. Pater noster. secrete p̄sequitur: & alte pronũciat. Et ne nos. Deinde ex libro dicit absolutionem. Ipsius pietas &c. & benedictionem ad quartam lectionem Deus pater omnipotens &c. & sedet. quintam legit nobilis cui datur ensis: si est p̄sens, & stat ac uelut illam legere hoc ordine: incepta quarta lectione Cerimoniarus nobilem missum ad Angulum post sedem Diaconorum Cardinalium ducit illum ubi Galerius sit: uel ad aliũ locum cõuenientem, & illic clericus capere ensẽ cum Galero de altari capiens portat. idem nobilis induitur superpellicio: & desuper ense p̄cingitur ad latus sinistrum: & pluuiali albo induitur: cuius a pertura super brachio eius dextro sit: & Galerius p̄dictus

dictus ei in capite ponitur, quo sic induto clericus cameræ ad locum suum reuertitur, & nobilis sinistra quarta lectione dum cantatur responsorium, ante Pontificem per ceremoniarium ducetur: & ibi ante gradus solii, deposito ad manus ceremoniarium galero facit reuerentiam altari, de inde Papæ: ad quem conuersus stans euaginat gladium: et tertio cum eius mucrone terrâ tangit, uibratq; deinde ter, & eadem tergit cum super brachium sinistrum: & reponit in uaginam, & accedit ad pulpitem: ubi finito responsorio uersus ad Pontificem genuflexus dicit: Iube &c. Et Pontifex sedens benedicit ei dicens: Christus perpetuè &c. Tum ille stans cantat lectionem, & ceremonarius tradit galcrum prædictum uni ex familiaribus dicti nobilis: qui sedeat ad pedes loci: in quo dictus nobilis sedere solebat: finita lectione idem nobilis ducitur ad osculum pedis Papæ indutus ut cantauit: & deinde reducit ad locum: ubi indutus fuit, ubi exiit pluuiali, & superpellicio, & ense decingitur: quem ceremonarius tradat dicto familiari galcrum tenenti: quem super ensen reponit: ut prius erat: qui ensen erectum cum galero desuper teneat sedens, ut supra uisè; ad finem officii. & nobilis ille per ceremoniarium ad suum locum reducit. Quando uero non est præsens, cui ensis datur, clericus cameræ indutus superpellicio cantat quintam lectionem. Et quando Papa uadit ad capellam, & inde reuertitur, tam in matutinis q̃ in missa maiori semper clericus ipse portat ensen cum galero. Si uero nobilis cui ensis datur præsens sit, & nesciat legere: ipse nobilis nihilominus in tempore induitur superpellicio: & pluuiali, accingitur gladio, & galcrus ei imponitur, ut supra: deinde ducitur ad Pontificem: & omnia facit præcise: quæ supradicta sunt nisi qđ non petit benedictionem, nec legit lectionem, quæ loco suo clericus cameræ indutus superpellicio facit: & in fine osculantur ambo Pontificis pedes: nobilis primum, deinde clericus cameræ. Et nota qđ satis cōpetenter Pontifex daret ensen nobili si esset præsens, in loco isto anteq̃ ille accingeretur ense, & tunc dum cantatur responsorium quartæ lectionis: nobilis induitur superpellicio, & pluuiali, ut diximus: Et ductus ante Pontificem finito responsorio genuflexus accipit a Pontifice ensen: qui dicit illam orationem. Solent Romani Pontifices. &c. Et tunc descendens cum habitu extrahit ensen, quo prius a ministris accintus fuerat & facit ut supradictum est. Sextam lectionem legenti Pontifex benedicit dicens. Ignem sui amoris. Deinde cantantur tres psalmi tertii nocturni, & uersiculi. Tum Pontifex surgens capite detecto conuersus ad altare dicit: Pater noster, ut supra, & ex libro absolutiōem: A uinculis. &c. Diaconus Cardinalis assistens a sinistris cantat septimam lectionem cum euangelio, & omilia: qui apud pulpitem inclinatus ante Pontificem dicit. Iube. & Pontifex stans benedicit dicens. Euangelica lectio, & persecrans stans quousq; incipiatur omilia, tum omnes sedent. Octauam lectionem

SACRARVM CERIMONIA RV M

46
 cum euangelio cantat Diaconus assistēs a dextris iisdem cerimoniis: cui
 inclinato capite benedictionem petenti Pontifex sedens benedicit di-
 cens p euangelica dicta: tū surgit Pontifex ad euangelium: ultimam lectio-
 nem cantat ipse Pontifex qui stans uersus ad altare capite detecto dicit:
 Iube dōne benedicere. sed nullus benedicit, cantores respondēt. Amen.
 Assistentes presbyter Cardinalis, & duo Episcopi accedunt cum libro, &
 lumine: duo acoluthi cum suis cappis, cum candelabris, et luminariis,
 stant ad gradus more solito, usq; in finem. Et Pontifex perficit lectionē,
 & in fine uersus ad altare dicit: Tu autem domine. &c. Interim cum Papa
 lectionē cantat: ponuntur pluuiāle albū preciosum super altare pro Pon-
 tifice: & paramēta super credentia pro Cardinali missam celebraturo, si
 ante illic posita non fuerunt. Et diaconus, ac subdiaconus capellæ in sa-
 cristia, aut alio conuenienti loco se induunt more solito, capellani etiam
 cardinalis celebraturi ad credentiam suis coctis induuntur. Finita lectio-
 ne subdiaconus apostolicus in sua cappa submissa uoce præintonat Pon-
 tifici. Te Deum laudamus: qui ex libro si placet illud intonat: & canto-
 res proseguuntur: quo incepto cardinalis missam dicturus accedit ad al-
 tare, & in faldistorio consueto accipit sandalia: & dicit psalmos: Quam
 dilecta &c. Deinde induitur omnibus paramentis consuetis per subdiacono-
 num, & diaconum capellæ, ut moris est. cum dicitur uersus. Tergo que-
 sumus: ad uerba, Quos precioſo sanguine redemisti Papa in sede tua & om-
 nes alii genuflectunt. & in fine Pontifex sine mitra dicit, Dominus uobis-
 cum: & orationem: Concede quesumus, ex libro cum assistentibus, & ce-
 roferariis more solito, & in fine Pontifex replicat. Dominus uobiscum:
 & cantores dicunt Benedicamus. &c. Et Pontifex ante sedem solii sui exi-
 tit cappa, & pluuiāle albo, & mitra induitur. & accedit ante altare ubi
 cum celebraturo &c. illuc ueniente dicit confessionem more solito, & in-
 cipitur introitus, & missa. & non fit reuerētia Papæ per Cardinales, quia
 fiet in missa maiori, sed finita confessione ascendit ad solium. Et presby-
 tero cardinali assistente ministrante Papa imponit incensum, celebratus
 incensat altare: incensatur ipse. deinde Papa, qui surgit sine mitra, &
 dicit introitum. Interim Cardinales ueniunt ad circulum, cum quibus di-
 cit Kyrie eleison, deinde: & in terra. &c. Quo dicto presbyter Cardinalis
 uenit ad scabellum suum, ad assistentiā Pontifici: Pax uobis dicitur & una
 tantum oratio, post offertorium omnes incensantur, & pax datur more
 consueto. finita missa Papa dat benedictionem: & non indulgentias: de-
 inde recedit Papa cum omnibus Cardinalibus, prelatis, & officialibus:
 ensi ēt cum galero, si ille cui datus ē, præsens sit, per ipsius familiarem an-
 te eum in suo loco procedentem portatur. Alioquin si absens sit, per cle-
 ricum cameræ ante Crucem ad cameram Pontificis reportatur, ubi ma-
 net usq; ad missam maiorem.

De ordine cantantium lectiones.

Cap. xii

Lectiones in hac nocte triplici ordine cantari cōsueuerunt nostris diebus. Omnes explicabimus. Pontifex pro tempore: ut magis placebit seruari mandabit. Ante tempora Pauli Secundi seruatum uidimus: & legimus hunc modum. Primam lectionem clericus cerimoniarum, Secundā acoluthus, tertiam auditor, Quartā iunior presbyter Cardinalis, Quintam nobilis cui datur ensis, uel eius loco clericus cameræ, Sextam subdiaconus aplicus, Septimā diaconus assistēs a sinistris, Octauā diaconus a dextris, Nonam Pontifex. Cardinales dicunt cum suis cappis laneis, alii oēs cū superpelliciis: hunc modū hactēus seruauit Innocētius Octauus. Alius modus sub Paulo Secundo: primam acoluthus, Secundam auditor, Tertiam subdiaconus cantabat, Quartam iunior presbyter Cardinalis, Quintam nobilis ab ense: & si nesciret literas eius loco clericus cameræ. In absentia uero illius secundus iunior presbyter Cardinalis. Sextam alius iunior presbyter Cardinalis. ita ut duo uel tres iuniores presbyteri dicerent in secundo nocturno: duo in præsentia nobilis, tres in eius absentia, a iuniori tamen incipiendo. Vltimæ tres lectiones ut prius cantabantur. Sixtus autem quartus uoluit, ut omnes lectiones cantarentur per Cardinales. & sex primæ incipiēdo a iuniori diacono, siue presbytero in absentia diaconi, per ordinem cantarentur, & per Episcopos Cardinales, si deficerent, alie tres ultimæ, ut prius per diaconos assistentes, & Papam. Si uero in his matutinis interesset Imperator ipse cantaret septimam lectionem sub Euangelio. Exiit edictum a Cesare Augusto: his cerimoniis: cum cātur ultimus psalmus in tertio nocturno, clericus cerimoniarum ordinans: diaconi assistentes Papæ accedūt ad Imperatorē: quē a sua sede ad planum descēdere monet: & illic cum induunt superpellicio: deinde accingunt ense benedicto: demum induit pluuiali albo: non cum apertura super humerum dextrum: sed ante pectus: ut Episcopi: ut in sigillis imperialibus sculptus apparet: galerus eius armigero traditur. Nam Caesar illud in capite non portat, quia est insigne ducalis dignitatis: quæ longe est inferior Imperiali. Imperator sic ornatus ducitur medius a Cardinalibus diaconis ante Pontificem, qui facta reuerentia nudat ensē, inclinat, uibrat, tergit, & recondit: ut de nobili diximus. Tum accedit in tempore ad pulpitum: & profunde inclinatus ad Pontificem uersus dicit. Iube D. Benedicere. Et Pontifex. Euangelica lectio. &c. Tum Imperator legit euangelii partem usq; ad omiliam tantum si placet: & omiliam prosequitur diaconus: qui assistit a sinistris. Qd si Imperator uult totam lectionem legere: laudabile erit: & diaconus ipse nihil dicit. In fine lectionis Imperator cum suo habitu, siue totam, siue partem lectionis dixerit, ascēdit ad osculum pedis Pontificis: deducētib; & ministrātib; ipsis diaconibus Cardinalibus. postremo reducitur ante suā sedē: ubi exiit

galero in prædicto loco portabit. Et cum in ecclesia fuerit ad pedes illius, cui datus est, sedebit: & sic per totum officium tenebit. supplicantis igitur more procedet ad ecclesiam hoc ordine. Scutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, procuratores ordinum, & principum, Secretarii, & aduocati mixtim, Cubicularii extra cameram, oratores laici, & non prelati Impatoris, Regum, principum, & cum eis Senator urbis, & cōseruatores, & Barones, ac maiores nobiles: Acoluthi Papæ, clerici cameræ, Auditores Rotæ cum Auditore causarum cameræ aplice, & Subdiaconi aplici oēs in superpelliciis supra rochetum. Magister sacri palatii in habitu, & loco suo acoluthus Thuriferarius, & ad minus duo ceroferarii: cum luminibus accensis. Deberet tamen in huiusmodi, & omnibus aliis supplicationibus septem candelabra cum totidem luminaribus deferri per acoluthos: sed quia aliquando acoluthi non adsunt totum uero, hoc omittitur: Ceroferarios autem immediate sequitur Subdiaconus epistolam lecturus indutus, ut supradictum est, Crucem baiulans ad latera, habens duos magistrōs hostiarios cum uirgis: quem sequuntur prelati omnes parati hoc ordine, penitentiarii sine mitris: Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, prelati, oratores, assistentes Papæ, omnes cum paramentis, & mitris, ut supradictum est: successiue, Diaconi, presbyteri, & Episcopi Cardinales, assistentes hinc, & inde. Deinde Papa: cuius pluuialis auriphrygiū duo Diaconi Cardinales assistentes hinc & inde iuxta eum incedentes deferunt. simbrias posteriores, id est caudam pluuialis nobilior laicus in urbe existens: etiam si sit Imperator, uel Rex, & hoc si Papa pedibus incedat. Si uero portatur in sede, duo Cardinales prædicti assistentes ipsum immediate præcedant, & qui lecturus est euangelium inter eos medius, qui alioquin iret ante Papam solus. super Papam portatur baldachinū per octo principes, & oratores laicos insigniores, & magnos barones, cōseruatores urbis: & tales, aut omnibus deficientibus per scutiferos Papæ, nobilibus portantibus detur semper primus locus: hoc est anterior: ita quod illi continuo præcedant Papam. Si uero huiusmodi supplicationibus intererunt Imperator, Reges, duces, aut maximi principes, incedent in loco in quo solent sedere. Imperator ad sinistram Papæ, Rex cum primo Episcopo Cardinali, primogenitus Regis cum presbytero, maximus Dux siue princeps, seu Dux, inter ipsos diacones iuniores, & Episcopos assistentes Pontifici, sequuntur cubicularii de camera, qui secreti appellantur: auditor seruienti de mitra, Medici secreti, & primus secretarius, si non est prælatus. Demum protonotarii, & prelati non parati in suis cappis: hoc ordine perueniunt ad ecclesiam. Pontifex postquam ad ecclesiam peruenierit super altario ante altare sibi præparato genuflectit, Diaconus a sinistris mitram Papæ tollit de capite, quam dat Auditori ad mitram seruienti, & alius assistens Cardinalis Birretum amoueat. facta oratione, &

conibus a dextris, & a sinistris Papæ ac Subdiacono latino retro ipsum Papā stantibus Papæ mitrā primo, Deinde pluuiāle, & stola extrahit: & sacris paramētis: quæ ex altari per acoluthos deferuntur ipsum induit hoc ordine: primū cingulo cū succintorio in pte sinistra pēdente: qui cingulo pēdēto cingit subtus alio cingulo quod Ep̄s tenebat. & isto secūdo ligato soluit: & deponit cingulū primū: Tū cruce pectorali postea fauonē, quē diaconus sup caput Papæ ip̄o it replicatū ut ante oculos pēdeat, & partē quā dextra manu tenet, collocet sup humerū dextrū: & aliā super sinistrum, & oras ambas fauonis depēdere facit circa pectus iuxta mensurā unius palmi. Deinde stola, quæ ab humeris pēdeat. tū tunicella, & dalmatica. albā ministri circa simbras aptēt: ut terrā tāgat. His oibus per Diaconū adiuvātibz diaconibus assistētibz: & subdiacono, qui ē a sinistris Papa iduiē. de quibus per diaconū osculādā porrigit Crux pectoralis, fauon, stola & in fine palliū anteq̄ sibi iponat, & siliiter cū exiit Papa, cū accipit dalmaticā residet extrahit, ac aptat ei per Diaconū fauō circa caput. quo aptato amouetur scabellū super quo stabat Diaconus induēs: & imponitur Papæ per Diaconū, & subdiaconū chirothecæ: qui ante & postq̄ illas sibi imposuerint osculantur eius manus, & chirothecas. Deinde reponit scabellū, & Papa induitur casula & extrahit fauō circa collū & aptatur, ut æqualiter pēdeat circum circa. Interim unus subdiaconorū apostolicorū palliū de altari uelo cooperitū apportat: qd̄ diaconus ab ipso accipiens Crucē posteriorē pallii Papæ osculādā porrigit, deinde illud adiuvāte subdiacono latino Papæ imponit eo modo, ut pars duplex sup sinistro humero maneat, inde portant tres spinulæ, quarū unā pulchriorē diaconus Crucē anteriori palli infigit, aliā cruci super humerum sinistrū, & tertiā infigit subdiaconus Crucē posteriori. Sūt autē hmoi spinulæ taliter infigēde, ut tertio crucē pertrāseat: palliū autē non pforēt, neq; planetā tāgat, qd̄ q; gē mæ spinulæ maneāt ad extra infigentis. Tū rursus aptatur fauō circa pectus ut pēdeat sub anteriori palli Crucē, & planeta supra brachia Pōtificis. Deinde ipse diaconus Papæ mitrā imponit. Accedit interim primus Ep̄orū Cardinaliū assistens, & iponit Papæ iā mitrā tenētī annulū pōtificale, & alios quos Papa uoluerit: cuius manum osculat. Hæc oīa Pontificis ornāmēta prius per sacristā super altare præparātur, & ordine prædicto instruētē cerimonario per acoluthos ad Pōtificē deferuntur, assignāturq; ad manus diaconi Cardinalis prædicti. post hæc Ep̄o Cardinali assistētē, & ministrātē Pontifex ponit incensū in thuribulo dicēs Ab illo benedicaris. &c. Tū Papa supplicabūdus uadit ad cōfessionē ante gradus altaris duobus auditoribus simbras eleuātibus a pedibus. Ordo processit: thuriferarius: duo ceroferarij in quorū medio Crucē ferēs, subdiaconus la tinus librū euāgeliorū, & in eo manipulū Papæ inclusū ante pectus gētiās. Inde diaconus euāgelii cū Ep̄o Cardinali assistētē. quē sequit

SACRARVM CERIMONIARVM

auditor ad mitram seruans medius inter duos cubicularios secretos: deinde Epi assistentes. Inter altare & sedem, i qua Papa paramēta accipit, occurrunt Papę tres ultimi presbyteri Cardinales quorū senior primo deinde alii duo per ordinē Pōtificē in ore primo, deinde pectore osculā. Subdiaconus interim librū Euāgeliorū crimoniariorū tenēdū tradens Papā ambabus manibus retro ad eius spatulas appositis suslētat. Inde Cardinales illi tres, cū Papa ante altare se firmauerit, redeunt ad loca sua, Idē facit subdiacōus cū Cruce, & croferarii: thuriferarius uero ad cornu epistolę altaris genuflexus expectat finē cōfessionis. Cū Papa fuerit ante gradus altaris Diacōus Euāgelii depōit ei mitrā, & eā auditori tradit ad hoc seruieti. Papa medius inter Ep̄m Cardinālē a dextris: & Diaconū Euāgelii a sinistris stās facit cōfessionē more solito. duo Diaconi Cardinales assistētes stāt post Papā: & aliq̄tulū se retrahūt Ep̄o & diacono cedentes. post Diaconus, & subdiaconus genuflexus persistit cū librō euāgeliorū & manipulo intus, quē imponit Papā dicto Indulgētiā. prius tñ eius manū osculā. facta cōfessione Papa ascēdit ad altare, & illud in medio osculatur, Subdiaconus librū Euāgeliorū apriens illū osculādū Papę offert in cornu euāgelii Ep̄o Cardinali assistētē ipsū adiuuante. Quo facto Diaconus euāgelii ad dextrā Pōtificis in medio altaris stātis accedēs, & una cum eo thuriferarius incensum & thuribulū Papę offerūt: qui imposito incēso ut supra, altare incensat more consueto.

Et aduerte qđ dū Papa est apud altare Diaconus euāgelii semper ministrat incēsum, & incēsat Pōtificem: cum ante Papa est in sede, tunc Cardinalis Ep̄s siue presbyter assistens hoc facit. Incensato altari Pōtifex tradit thuribulū Diacono euāgelii: & in cornu epistolę stans per Diaconē a dextris assistētē assumpra mitra a diacone euāgelii ibidē incensat, & ad mediū altaris se retrahēs adhuc uersus ut incēsat⁹ est stās cum mitra Diacones Cardinales primo euāgelii deinde assistentes duos tantum ad osculum oris primo, deinde pectoris recipit. Inde Papa cum mitra facta altari reuerentia uadit ad sedē suā eminentē. in qua stans detracta mitra dicit Introitū et Kyrie eleison cum Cardinalibus assistētibus Ep̄o cardinali assistētē librū super caput tenētē iuuātib⁹ ipsum duobus Ep̄is assistentibus ut alias dictum est. Diaconus & subdiaconus latini manent in cornu epistolę altaris, & simul dicunt Introitum, & reliquū missę tēpore suo: cū quibus Diaconus & subdiaconus græci dicūt & in terra & patrē. Deinde Papa residet cū mitra, & per auditorē qui seruit de gremiali imponit ei gremiale super genua: quod gremiale dictus auditor semper seruat caput ex credētiā, & cū Papa sedet, illud imponit super genua: & cum surgit illud accipit, & seruat quousq; Papa lauat manus post offertorium. tūc portat gremiale ad credētiā: & Diaconi assistentes sedent in scabellis hinc inde iuxta Papam more solito. Episcopus uero Cardinalis assi-

stans sedet super cathedram nudam seu in faldistorium inter Diaconem a dextris Papæ, & sedē Cardinalium iuxta murum sibi paratam. Diaconus uero euāgelii cū Papa federit & alii Cardinales assistentes sedet & ipse in sinistro cornu altaris uidelicet epistolę super scabellum ibidem positū uertens faciem ad cornu euāgelii. Diaconus autem gręcus super gradū altaris sedet in cornu euāgelii, & subdiaconus latinus, & gręcus in cornu epistolę super inferiorem gradum uultu ad Pōtificem uerso. finito Kyrieleyson detracta Papę mitra, & tenēte Episcopo librum ut supra, eleuatis manibus iuxta altitudinem humerum, & eorum distantiam extensis digitis, sed nō disūctis stans uersus altare Dicit Gloria in excelsis. Et cū dicit Deo iūgit manus ante pectus, deinde ea cū Cardinalibus assistētibus trā plane plecta residet, & finiro Gloria deposita mitra surgit & dicit manibus eleuatis uersus ad populum Pax uobis. Deinde orationem Episcopo Cardinali assistente ut supra librum tenente. Interim subdiaconus portans librum epistolarum ante pectus uadit ad legendum epistolam: alitero ex clericis ceremoniarum ipsum associante. finitis orationibus subdiaconus stans in loco consueto. uidelicet inter cornu epistolę & sedem eminentem Papę per transuersum ira qđ a dextris altare, & a sinistris Papę habeat: sibi ipsi librum tenēs cātar epistolā, & Papa cum mitra sedet: subdiaconus uero finita epistola retrahit se aliquantulum, & immediare subdiaconus gręcus per ceremoniarium cum debitis reuerētiis ad eundem locum, in quo latinus cantauit, ducitur: ubi & ipse stans uersus, & librum tenens ut alter cantat epistolā gręcā: qua finita ambo subdiaconi simul ceremoniario pręcedere accedunt ad osculū pedis Papę latinus primus: deinde gręcus. inde ambo redeunt ad altare, & ibi latinus cum Cardinale diacono legit epistolam & alia: assistentes uero Epī portāt librum Papę: & uno ipsorū illū supra caput renēre Papa legit epistolā, graduale: & euāgelium: cum cantatur graduale uel sequētia si cantatur Diaconus Cardinalis euāgelii accipit librum euāgeliorum, & portans illū ante pectus suum: uadit ad altare & supra illud librum ponit. quo ibidem dimisso cū debitis reuerentiis uadit ad Papam: coram quo stans capite inclinato manū eius reuerenter osculatur ceremoniario eum associare: deinde reuertit ad altare coram quo genuflexus dicit Munda cor meū. &c. tunc accipit librum euāgeliorū de altari, & illum tenet ante pectus: interim paratur pulpitum cū uelo aureo per clericos capellę in loco cōsueto: id est apud gradum altaris in cornu dextro: ita ut uertat suā faciem ad sinistrā nō ad corpus altaris: & septē acoluthi cū septē inforticiis, & alius acoluthus cum thuribulo & nauicella uadit ad Papā cū Epō Cardinale assistere: quo ministrante ut supra Papa imponit incēsum, & acoluthus reuertit ad septem acoluthos ceroferarios qui parati sunt cū septē cādelabris siue septē inforticiis accēsis, Cardinalis uero Ep̄s ad cathedrā suam nudā. hora com

SACRARVM CERIMONIARVM

petenti procedit ad locū euāgelii: hoc ordine. Cerimoniarius, thuriferarius, ceroferarii, Subdiaconus. diaconus qui cū ante Papā fuerit, stās capite inclinato uersus ad Pontificem dicit. Iube Dñe benedicere. & accepta benedictione uadit ad pulpitem. ponit librum super illud, & septem ceroferarii faciunt circulum ante eum. Subdiaconus uero stans post pulpitem inter illud & Ceroferarios pulpitem amplectitur. & ambabus māibus ex utraq; parte tangit librum euangeliorum: Diaconus iunctis manibus dicit. Dñs uobiscum. & cum dicit. Sequentia sancti euangelii: signat pollice dextro librum, deinde frontem, os, & pectus. cum respondetur. Gloria tibi Dñe incensat ter librum primo medio, deinde a dextris & a sinistris. Finito euangelio factis reuerentiis consuetis Diaconus cum quinque ceroferariis reuertitur ad altare stans ibidem iuxta scabellum suū: Subdiaconus uero capit librum euangeliorum ante pectus, & ibidem iuxta pulpitem a latere expectans finē euangelii græci: duo ceroferarii cum thuriferario etiam manent iuxta pulpitem hinc & inde. Diaconus uero græcus accipit librum suum ponens illum ante pectus uadit ad altare, & dimisso super altare libro Cerimoniario præcedente & pedem Papæ discooperiēte, & cooperiente uadit ad osculū pedis Papæ, nisi forte esset Ep̄s, tunc nō pedem sed genu dextrum Papæ osculari debet. tum ad altare reuertitur corā quo genuflexus dicat Mūda cor meū &c. Deinde surgit. accipit librum euangeliorum ante pectus, & præcedente eū Subdiacono suo post Cerimoniarium uadit ad gradus sedis Papæ: ubi genuflexus petit benedictionē. qua habita uadit ad pulpitem. ponit desuper librum. Subdiaconus uero græcus stans retro ad pulpitem tenet ut latinus fecerat, Diaconus deinde dicit signat, & incensat: ut de latino diximus Subdiacono sibi respondente. Finito Euangelio Subdiaconus capit librum, & Diaconus cum duobus ceroferariis redit ad altare ad sua loca. lectis euangeliiis Subdiaconi portāt libros apertos ad osculandū primo latinus, deinde græcus. Tū Papa stās sinemitra per Episcopum Cardinalem ad gradus solū stantem incensatur more cōsueti. deinde Papa dicit. Credo in unum deum: & plane cum assistentibus tantum Cardinalibus perficit symbolum. & cum cantatur Et incarnatus est: cū mitra caput uersus ad altare humiliter inclinat, Cardinales autem & alii omnes genuflectunt quousq; dictum sit & Homo factus est. quo dicto omnes surgunt & sedent. Diaconus uero cum Subdiacono latino uadunt ad credentiam Papæ: ubi paratus erit unus scutifer Diaconi cū uasis & duobus mantilibus pro lauādis & extergendis manibus: quibus lotis ad altare redeūt: ubi per sacristā Papæ porrigit eis quādam tobalia sericea: quā super altare explicant: deinde Subdiaconus uadit ad credentiam sacristę, ubi iponitur ei per cerimoniarium quidam pāniculus propter hoc confectus: qui retro ad collum ligatur & stringit ut ante a collo depēdeat, & ipsum ad lōgitudinē brachiorū coopiat: & accipiens bursam

cum corporalibus & super eam hostiaria cum hostiis, & desuper purificatorium omnia discoperta cum debitis reuerentiis ad medium altaris portat, & Diacono latino apud altare expectanti consignat: qui ea accipiens ponit super altare uersus cornu epistolæ simul & purificatorium & hostiariam de corporalibus & ibidem prope ponit. extrahit corporalia de bursa & explicat in loco suo. burfam uero ponit inter crucem & corporalia: uel alio conuenienti loco, ubi non impediatur. Interim sacrista de sua credentia dat uni acoluthorum ampullas uini, & aquæ uacuas duobus uclis aureis coopertas, & sub axilla sinistra pateram unam argenteam, ipse uero sacrista aurum uelum circa collum habens accipit de dicta sua credentia calicem cum patena, cum quibus Pōtīfex est celebraturus: & paruū quoddam coclear aurum super patenam ponit: quæ omnia parte dicti ueli cooperta præcedentibus duobus seruentibus armorum & sequente dicto acolutho ad credentiam Papæ deferunt: ubi cum aqua, de qua credentarius primum probam faciat, mundat ac tergit calicem patenam, coclear, ampullas & pateram, deinde implet ampullas uino & aqua, & ex ampullis dat credentiariis in unam eorum pateram: ut faciant credentiam suæ probæ, & restituit ampullas & pateram acolutho: qui eas portauit: quas ut prius cooperit, & pateram sub axilla ponit, Sacrista uero cum calice patena & cocleari copertis: ut uenit præcedentibus dictis duobus seruentibus armorum & acolutho uadit ad cornu epistolæ altaris, & ponit omnia in dicto cornu super altare. Et Diaconus latinus accipiens tres hostias ex hostiaria ponit eas ordinatim super patenam: sicque papam expectant. Fini-
to Credo Papa deposita mitra surgit & dicit Dñs uobiscum, & Oremus: & lecto Offeritorio sedet. reponitur sibi mitra, & per Diaconos assistentes extrahuntur ei annuli & chirothecæ, & Papa abluit manus ordine cōsueti. quibus lotis reponuntur ei annuli per Diaconos assistentes: ubi prius erant: & Papa descendit ad altare duobus auditoribus semper simbrias eleuantibus ubi Diaconus euangelii latinus extrahit ei mitrā, Interim duo Epī assistentes præuenientes Pontificem ponunt missale super altare in cornu euangelii super puluinum, Et Ep̄s Cardinalis assistēs dicit quæ sunt dicenda, & ea digito suo Papæ semper ostendit. Diaconus uero euangelii latinus accipit hostiā unam de tribus: quæ sunt super patenā, & cū ea alias duas hostias tangit, & eam dat sacristæ comedendā, deinde accipit aliam hostiā de duabus quæ remanserant & cū ea tangit patenā & calicē per totū intus & extra: & similiter dat eam sacristæ comedendā, post hæc de ampullis uinum & aquam in patera dat Sacristæ ad p̄gustandū, & deinde accipiens patenam cū hostia eam dat in manibus Papæ: qui illam Deo offerens dicit. Suscipe sancte pater &c. Tunc idem Diaconus ponit uinū in calice ad sufficientiā pro tribus: Subdiaconus uero latinus accipit coclear p̄dictū: super quod sacrista iponit aquā ex ampulla, & subdiaconus in-

SACRARVM CERIMONIA RV M

elatus uersus ad Pontificem dicit. Benedicite, & benedictione accepta simul cum Diacono latino infundit in calicē, quem Diaconus dat in manus Papę, & simul cum Papa calicem tangens illum offerunt dicentes. Offerimus tibi Domine &c. Et Papa ponit eum super corporalia cum eo signum crucis facies: quem mox Diaconus palla cooperit. Subdiacono uero latinorum per cerimoniarium impōitur quodam uelum circa collū retento etiam panniculo, quem prius habebat, & patena in manu dextra, & dicto uelo cooperitur, cum qua post Papam uadit: & ibi stās permanet usq; circa finem Parer noster, interim unus acoluthorum cum thuribulo & uauicella accedit ad cornu epistolę altaris, & cū Papa dixerit Veni sanctificator &c. offert nauiculā Diacono latino, & thuribulū Papę: qui imponit incēsum dicens. Per intercessionē &c. Deinde Pōtīfex accepto thuribulo de manu Diaconi incēsat primo oblata Diacono pedem calicis tenente, deinde altare more consueto: & demū in cornu epłę reddit thuribulum Diacono, & accepta mitra stans ibidem a Diacono incēsat, & mox accedentibus ministris & nobili cum aqua tertio lauat manus ordine consueto. Interim uero Diaconus euangelii: ut Pontificem incensauit primū incēsat Ep̄m, & Diaconos Cardinales assistētes iuxta altare, & Pontificē in suis locis stantes. postea omnes Cardinales, oēs Reges, & magnos principes, si qui adessent: deinde Ep̄os assistētes incipiēs ab illis qui de libro & candelā seruiunt. alij nāq; post Pōtīfem inter altare & solium circulum faciūt, deinde dat thuribulum uni ex subdiaconis cum suoperpellicio astanti: qui incēsat primo Diaconū euangelii stantē medium inter alios duos Diacones assistentes, postea p̄latos oēs paratos, deinde alios more cōsueti. Finitis orationibus secretis Pōtīfex positis ambabus manibus hincinde super altare incipit cātando. Per oīa secula seculorum. &c. Et cū dicit. Sursum corda, eleuat aliquātulum māus, & disiūctas teneat: cū dicit, Gratiā agamus: altius eleuat, & cum dicit dēde: Nostro iungit ambas manus ante faciem: & caput deuote inclinat, deinde iterū disiūgit manus, & disiūctas tenet usq; ad finem p̄fationis: qua finita iungens iterum manus ante pectus dicit. Sanctus &c. Clerici uero capellę in tempore accendunt octo intorticia, quę per Cerimoniarium dantur acoluthis Apostolicis, & ipsis deficientibus auditoribus: quę ipsi post Ep̄scopos assistentes per ordinem stantes accensa tenent usq; post communionem Pontificis, & omnium aliorum a Pontifice se communicantium. Cum eleuatur sacramentum posito per aliquē incēso acoluthus incensat more cōsueti. post eleuationem autem sacramenti mox sacrista cū uelo circa collum: ut supra, accipit calicem quendā aureum cum suo stillo panno sericeo inuolutum manu dextra, & sinistra quendam calicem, quem parte dicti ueli a collo pendente cooperit, & p̄cedēte acolutho, cui ampullas uini & aquę coopertas: ut prius dederat, & sub una axilla

pateram cōsuetam, sub alia uero axilla pateram auream paruam cū ansa
pręuentibus duobus seruientibus armorum ad credentiam Pontificis uadit
ubi sacrista accepto in una magna patera uino a credentiariis sibi
porrecto, quod ante pręgustauerat lauat diligenter, & abluit calicem, ca
lamum etiam pateram paruam auream, ampullas uero uino & aqua eua
cuat, & recenti uino, & aqua implet; quę omnia credentarii pręlibāt. Et
mox ordine quo uenerant, reuertuntur. Sacrista autem omnia super altare
reponit in cornu epistolę. **Cum** Pōtífex dicit Benedicis, & pręstas nobis,
Diaconus euangelii latini detegit calicem, & Pōtífice dicēte Per ipsum
&c. signātē calicem digitis dextrę manus pedem calicis tenet & Hostiā
super corporalia reposita tegit calicem, & ad suum locum post Ponti
ficem reuertitur. Tum Pōtífex positus super altare manibus diuisiōis in
cipit cātando. Per omnia &c. Et cum dicit. Pater noster: eleuat manus an
te pectus, & eas sic usq; ad finem tenet, cum dicit. Et dimitte nobis, Sub
diaconus patenam tenens facta altari reuerentia uadit ad cornu Epistolę
& patenam dat Diacono euangelii: uelut uero cerimonarius super cre
dentiam sacristę reponit. Cum Papa dicit orationē. Libera nos &c. Dia
conus euangelii patenam ipsam tradit Pontifici: qui se cum ea oratione
finita signet more consueto, & eam supponat Hostię. Diaconus uero ca
licem detegat, supra quem Pontifex Hostiam frangat, & particulam illā
quę in dextra manu refat super calicem paululum eleuatam tenens dicit
cantando. Per omnia &c. Pax Dñi &c. Et signat ter cum particula super
calicem, deinde eam in calice depōit, tū dicit submissa uoce Agnus Dei.
Et cum Pontifex altare deosculatus dicit. Pax tecum. Eps cardinalis assi
stens osculato prius altari a Pōtífice pacē accipit osculādo ipsū in ore, de
inde in pectore: simili modo duo Diaconi Cardinales assistentes a Ponti
fice pacem accipiunt ipsum primo in ore, Deinde in pectore osculando,
altare autē non osculātur: Diaconus autē euangelii a Pontifice nunc pacē
non accipit. sed postq; ipsum Papa communicauerit accepta pace a Pon
tífice. Eps cardinalis assistens pręcedente cerimonario desert pacē aliis
cardinalibus. Regi & nobilissimo cuiq; si adsūt ordine suo, deinde primo
Episcopo assistenti uidelicet ei: qui de libro seruit: qui aliis pacem submi
nistrat. post hęc uni ex Subdiaconis in superpellicio: qui pacem prosequi
tur pręlatis paratis cum uiccamerario, si sit protonotarius, & aliis mo
re cōsuetō. postq; Pontifex pacem dederit Epō, & Diaconis cardinalibus
assistētib; capite discooperto ascendit ad sedē cōmēntem, quę sequun
tur Epō & Diacones cardinales pręfati. & alii Epī assistētes cum libro &
cādela accensa, & ibi stans capite detecto & inclinato pontifex uersus ad
altare aliis Cardinalibus & Episcopis assistētib; in locis, & officiis suis
ministrātib; Diaconus euangelii apud altare detecto capite patenam
cum sacramento reuerenter accipiens & ambabus manibus tenens eā in

SACRARVM CERIMONiarVM

altum usq; ad oculos eleuat. Et primo uertit se a latere suo dextro uidelicet epistolę usq; ad medium circum. Id est ut eius rhenes sint ad altare, & per eandem uiam reuertitur ut prius erat, secundo a sinistra parte usq; ad medium deinde procedens uersus cornu dextrum uidelicet Euangelii: ubi Subdiaconus expectat genuflexus patenam cum sacramēto summa reuerētia ei tradit, & mox Subdiaconus surgit, & Diaconus genuflectit quousq; Subdiaconus discedat, & portet sacramētum a sinistra manu Papæ altero Cerimoniariorum eius fimbrias attollente, & Pontifex aduenienti sacramento profunde se inclinat & illud reuerenter adorat, Cum Subdiaconus peruenit ad Pontificem, stet ad eius sinistram erectus, & nō genuflexus, Diaconus uero accipiens Calicem discoopertum ex altari modo se uertit, ut de patena fecerat, inde accedit cum calice ad Pontificem ad dextrum eius latus. Cerimoniarius similiter ei fimbrias leuat. tunc Papa dictis orationibus opportunis sumit unam partem corporis Domini Subdiacono continuo patenam tenente, aliam uero partem in duas partes diuidit pro Diacono & Subdiacono. Interim sacrista uelum circa collum tenens, ut supra accipit calamum aureum in sinistra, & Calicem de quibus supra diximus uelo coopertos in dextra, & antecedente acoluthi ampullas uini, et aque coopertas portante, & sub eius axillis duas pateras supradictas tenēte accedunt ad Pōtificem, cui Episcopus Cardinalis assistēs capiēs calamum prædictum illum discooperit, & uino ex ampulla cū stilo intus mundat super calicem: quē adhuc tenet sacrista deinde uinum infundit in pateram argēteam imponēs modicū de aqua, ex alia ampulla, & dat sacristæ pro credētia. Et cum Pōtifex corpus Christi sumpserit. Episcopus Cardinalis porrigit ei calamum: quem Papa ponit in Calice in manibus Diaconi existēte, & sanguinis partem fugit: residuum cum particula hostię dimittit pro Diacono & Subdiacono. Tunc Diaconus Calicem dextra tenēs, & calamum sinistra, quem tamē de Calice nō extrahit stans inclinato capite Pōtificis manum dextram ex osculatus reuerēter ex eius manibus de corpore Christi communicat. Item osculata Pōtificis facie cum calice, calamo, & diuinissimo sacramento ad altare reuertitur, & cum calamo in sinistro cornu stans sanguinis partem fugit. Interim Subdiaconum coram se genuflexum, & eius dextram prius de osculatum Pontifex de residuo corporis Christi cōmunicat, & simpliciter ei osculum pacis donat: qui ad Diaconum cū patena eleuata ad cornu altaris accedēs, & ipse de sanguine cum calamo fugit: eum primo diligētē patenā super calicē excuscrit, curaueritq; ne aliqua particula ea remaneat sacramenti: ac unus eorum particulam in Calice existentem ad labia calicis retrahit, & eā sumit. Imposito deinde in calicē uino albo se purificāt, & calicem ad credentiā sacristę restituit. Cum primum uero Pōtifex Subdiaconū cōmunicauerit, Ep̃s Cardinalis assistēs imponens

ex ampulla uinum in calicem:quem sacrista portauit dat Papæ ad purificationem. Quo purificato sacrista cum calice illo, & patera argentea ad credentiam suam redit, & prior p̄byterorum Cardinalium ampullam uini manu dextra, & paterā auream manu sinistra ab acolutho accipiens Pōtificis digitos super dictā pateram uinum effundendo abluir, & reddita acolutho ampulla pateram cū uino ad alrare reportat: cōsignatq; ministris & ad locum suū redir. Ep̄s uero Cardinalis album pāniculum, quod purificatorium appellāt, sibi ad hoc a sacrista assignatum Pōtifici tradit cum quo digitos tergit, deinde acolutho illud restituit cum ampullis ad credentiam sacristę reponrādum. Pōtifex autem facta purificatione mitram accipit, & sedens quarto lauat manus ordine supradicto nobiliori aquā ministrante. Interim duo primi Ep̄i assistētes p̄cedunt ad sinistrum cornu altaris cū libro, puluino, & candela, & Pontifex loris, terfisque manibus surgens descēdit ab alrari ubi ante gradum inferiorem deposita mitra per Diaconum Euāgelii accēdit ad alrare, osculatur illud in medio: uadit ad cornu epistolę ubi liber paratus est, & dicit postcōmunionem, tum redit ad medium alraris: & illo oscularo uersus ad populum stans dicit. Dominus uobiscū: & interea dum respōdetur, Et cum spiritu tuo uadit ad librum: ubi dicit. Oremus, & orationem: qua in totum finita cum respondetur Amen: reuertitur ad medium alraris, illud osculatur: & iterum ad populū dicit. Dñs uobiscum, & responso dato. Et cum spū tuo **Diaconus** Euāgelii stans post Papā medius inter duos Cardinales assistētes cantat. Ire misa est uersus ad populum: ut Pōtifex. Interim Subdiaconus non Epistolę sed alius accipit Crucē, & eam porrat ante Pōtificem iter ipsum & populum. Respōso Deo grarias: Pōtifex stans inclinatio capite in medio alraris dicit. Placeat tibi &c. Quo dicto benedicir populo solenniter dicens. Sit nomen Domini benedictum &c. Dara benedictione per Pontificem Ep̄s Cardinalis assistens ad sinistram Pontificis uersus ad populum pronunciat indulgentias sub his uerbis. Sāctissimus in Christo pater, & Dominus noster Dñs. N. diuina prouidētia papa octauus dat, & cōcedit omnibus hic p̄sentibus plenariam indulgētiā: uel totauios, & rotidem quadragenas de uera indulgētia in forma Ecclesię cōsueti, Orare Deum pro felici statu suę sanctitatis, & sanctę matris Ecclesię. Interim dum indulgētia huiusmodi pronūciatur, Diaconus Euāgelii extrahit papę palium, & illud supra alrare reponit. Cardinales etiam, & p̄lati omnes paramēta sua deponūt & cōsuetum habitū accipiūt. Pōtifex uero sic paratus ad palatium reuertit cū baldachino associatus a Cardinalibus in capis: Diaconi tñ parati ex decēti more debēt comirari pōtificem missilibus indumentis adhuc paratum usq; ad cameram suā. Et nota qđ hac die Dñi Diaconi Cardinales, & omnes alii officiales papę nō sacerdotes debēt cōmunicare de sacramento altaris.

SACRARVM CERIMONIA RV M

De traditione ensis, & pilei: Cuius benedictionem
require supra in prima parte.

Cap. XV

Si Pontifex hoc die traditurus est ensē cum pileo alicui Principi uel nobili in Romana curia presenti si illum in matutinis non dedit: finita missa Pontifex ascendit sedem suam eminentem: corā quō genuflectit Princeps uel nobilis circūstantibus dominijs Cardinalibus: & tenēte ante Pontificem uno ex clericis camerę ensē cum pileo predicto. Pontifex cū alloquitur hoc modo (Consuevit hoc aliquando fieri in camera Papę Post quā ipse fuit paratus in corona Cardinalium) Solent Romani Pontifices i præclara natalis Domini celebritate &c. ut supra in benedictione ensis. His dictis Pontifex tradit ensē cum pileo Principi uel nobili predicto, qui illis acceptis Pontificis pedem osculatur deuote: & gratias agit: tum ensē cum Galero huiusmodi tradit uni ex familiaribus suis: ipse autem in ordine: & loco suo uadit ante Pontificem: & ipsum usque ad camerā Papę pagalli comitatur præcedēte semper immediate ante cum illo: qui ensē cū pileo portat. Deinde deduci debet nobilis ipse ab omnibus prælatis palatii: & familia Papę: & ab oratoribus, & baronibus urbis, ac alijs nobilibus amicis suis usque ad domum habitationis suę hoc ordine. Primo equitabunt familiares: & curiales omnes in brenibus. deinde scutiferi Papę quos sequuntur barones Romani, & oratores: deinde Comites: & Duces si qui sint: post hos seruientes armorum, & post eos ensē cum pileo gestans: quem immediate sequitur ille: cui datus est ensis medius inter duos seniores prælatos palatii. deinde sequētur alij prælati palatii: & prælati oratores: & alij successiue, cubicularij: & alij capellani: & togati. Cum deductus ipse domum peruenerit, ibidem in loco conuenienti se firmet deducētes uersus & capite detecto agat Gratias singulis prælatis illis cum ante ipsum equitant recedentes caput inclinando, & post recessum omniū prælatorum caput tegat: & domum suam intret: & recedant omnes. Ordo prædictus obseruatus fuit in die Natiuitatis Christi Anni Millefimi quadringentesimi octuagesimi quinti Pontificatus Dñi Innocentij Papę octauij Anno primo, qua per præfatum Pontificem ensis cum pileo datus fuit Illustissimo Dño Francisco de Aragonia filio quarto nato Ferdinandi Sicilię Regis ad præstandum obedientiam nomine Regis genitoris sui summo Pontifici cum quibusdam alijs prælatis: & Dñis Romanam missis, qui in matutinis cum cerimonijs predictis cantauit quintam lectionem, & finita missa deductus fuit de palatio per prælatos palatii: & alios curie, cubicularios, & scutiferos Papę, ac Ducem Amalfitan. Comites morcouii: & montis Agani, oratoresque plurēs usque ad palatium Vrsinorum in campo flore. quod Ruerēdissimus Dñs Ioannes de Aragonia Sanctę Sabine presbyter Cardinalis eius germanus secundo natus, ad cuius dextram ipse Dñs Franciscus continuo equitauit, inhabitabat. Si uero ensis præ-

dictus daret alicui Regi in curia præfenti, deduci debet ab omnibus Cardinalibus & tota Romana curia. Si uero cui ensis dandus est: i curia nõ ẽ, clericus Cameræ qui cum ad missam ante Crucem portauit eodem modo & ordine cum finita missa reportat ad palatium Papæ usq; ad cameram papagalli.

De uesperis uigilia In Natiuitatis Christi Papa

in crastinũ non celebraturo.

Cap. XVI.

Si sanctissimus Dominus noster in die Natiuitatis Christi nõ celebrat: Vesperis tamen & missæ interesse uellet: Vesperæ hoc modo dicuntur. hora competenti Papa indutus in camera papagalli amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali albo, & mitra preciosa uenit ad capellam more consuetudo. orat ante altare mitra deposita. Finita oratione surgit, & resumpta mitra ascendit ad solium: ubi sedens recipit Cardinales ad reuerentiã. deinde deposita mitra surgit, & stans uersus ad altare secreta dicit. Pater noster. Quo finito alte incipit. Deus in adiutorium: & cũ incipitur Psalmus sedet, & accipit mitram, & omnes alii sedent. prior presbyterorum Cardinalium incepto psalmo uadit ad scabellum, & assistit Pontifici: & sic oēs sedent usq; ad capsum. Cũ incipit capitulũ, Papa surgit cũ mitra & oēs alii surgunt. cum incipit hymnus extrahitur mitra Pontifici, qui stat usq; ad inchoationem antiphonæ ad Magnificat. Interim dum hymnus dicitur unus acoluthorũ extra cancellum capellæ dimittit capam, & capit super pellicium & redit ad capellam stans cum clericis cerimoniarum. Incepta antiphona ad magnificat Papa sedet. accipit mitram. acoluthus super pellicio indutus accedit ad Pontificem cum thuribulo & naucella: & presbytero Cardinali assistente ministrante Pontifex ponit incensum more consuetudo. Interim duo ex auditoribus præueniunt ad altare, & hinc inde stantes eleuant anteriorem partem superioris mappæ altaris: & illam plicant usq; ad medium uel circa. Cum incipitur Magnificat Papa cũ mitra ascendit ad altare duobus auditoribus fimbrias eleuantibus: & Cardinalibus atq; Episcopis assistentibus auditore ad mitram seruiente, & secretis cubiculariis ipsum comitantibus. Cum Papa peruenerit ad altare in medio deponitur ei mitra: & assistens presbyter cardinalis ministrat Papæ thuribulum. Papa incensat more solito altare. Incensato altari papa reddit thuribulum presbytero Cardinali: qui dat acolutho. accipit mitram & redit ad solium: in quo stans cum mitra incensatur per presbyterum cardinale stantem ante gradus solii: deinde acoluthus incensat presbyterum Cardinalem. & alios duos assistentes & successiue omnes Cardinales alios & alios in capella existentes more solito, cum primum uero papa recedit de altari, illi duo auditores mappam altaris ut prius erat, explicant, alii duo fimbrias papæ eleuant usq; ad solium. Interim cum dicitur Magnificat duo alii acoluthi extra cancellum capellæ dimissis cappis super pel-

SACRARVM CERIMONIARVM

litiis induuntur: redeunt ad capellam & cum cerimonario se locant. Finita antiphona ad Magnificat præcedente cerimonario duo acoluthi præfati cum candelabris, & candelis accedunt ante gradus solii Papæ medium inter se habentes clericum cerimoniarum. Papa surgit, & deposita mitra dicit. Dominus uobiscum quasi uersus ad altare. Oremus. Interim accedunt ante Pontificem duo primi Episcopi assistentes primus cum libro alius cum candelâ: & Papa dicit orationem, & cum dicit In fine orationis Per omnia secula seculorum: illi duo Episcopi assistentes cum libro, & candelâ ad suum locum reuertuntur, cum Papa dicit Dñs uobiscum secundo acoluthi factis solitis reuerentiis reuertuntur ad altare: ubi candelabra ad suum locum reponuntur. Interim unus subdiaconorum accipit Crucem, quam portat ante Pontificem. finito Benedicamus Domino Deo gratias Papa stans dat benedictionem dicens. Sit nomen Domini. &c. & non indulgentias. Papa Benedicente unus, protouotariorum genuflexus supra scabellum ante Pontificem tenet auriphrygium sinistri lateris pluuiialis Papæ in transuersum ante umbilicum pontificis. Pontifex data benedictione sedet. accipit mitrâ: & uadit ad faldistoriũ: ubi genuflexus orat cum mitra. surgit, & redit ad cameram: auriphrygium pluuiialis hinc inde Diaconi assistentes portant nunc & in omnibus solennitatibus: alijs uero diebus aliquis ex protouotariis apostolicis auriphrygium simbrias simul iunctas a latere Pontificis deferret: simbrias uero posteriores aliquis princeps, uel nobilis ex laicis.

Demissa in die Natiuitatis Christi Papa

præsentem non celebrante.

Cap. XVI

In die natiuitatis Christi Pontifice non celebrante unus Episcopus Cardinalium rem diuinam peragit hoc ordine. hora competenti peruenit ad ecclesiã, seu capellã Cardinalis celebraturus: & paramenta accipiat. eo ordine ut supra in prima Dominica aduentus est expressum: sic paratius Pontificis aduentũ expectans. Pontifex aut paratus in camera papæ galli amictu, alba, cigulo, stola, pluuiali, & preciosa mitra uenit ad ecclesiã seu capellam. More consueto orat. facit confessionem. fit ei reuerentia & alia obseruatur, prout supra in prima Dominica aduentus est expressum. finito a cantoribus ultimo Kyrie eleison celebrans deposita mitra stans uersus altare dicit Gloria in excelsis Deo. & Cardinales cum Pontifice perficiunt Et in terra pax. &c. Et nota quod quando dicitur Gloria in missa: cardinales cum dixerint introitum & Kyrie eleison cum Papa: non recedunt de circulo sed expectant quousque per celebrantem incipiat Gloria, & cum Pontifice hymnũ angelicũ perficiunt: deinde factis reuerentiis reuertuntur ad sedes suas: & Pontifex sedet cum mitra. Idẽ facit celebrans postquam & ipse compleuerit cum suis ministris hymnũ: & cum Pontifex sederit finito a cantoribus Gloria: Surgunt omnes: & celebrans deposita mitra stans.

uersus ad populū dicit Pax uobis. Deinde ad dextrā uersus ad altare Oremus & orationem quę unica est. cū in euangelio dicitur & Verbum caro factum est: Papa, celebrans: & omnes alii genuflectunt. Finito euangelio celebrans stans sine mitra uersus ad altare dicit Credo. Interim Papa osculatur librū euangeliorū: incensat: & Cardinales ueniunt ad circulū. nō fit sermo. Alia omnia sūt ut in prima dñica aduentus est exp̃ssū excepto Bñdictione dñō, Diacōus uersus ad populū dicit. Ite missa ē, quo dicto celebrans cū eo uertit ad altare: & dicit in medio altaris capite inclinato Placeat &c. Interim cerimonarius petit a Pontifice indulgētiā, quā celebrāti notificat. Papa dat bñdictionē more consueti. Interim celebrans stans in cornu ep̃le delecto capite uersus ad Pontificē data bñdictione uersus ad populū p̃nūciat indulgētiās dicēs: Sāctissimus in Christo p̃r & dñs n̄r dñs. N. diuina p̃uidētia Papa. x. dat & cōcedit oibz hic p̃sentibus septem annos, & totidē quadragenas de uera indulgētia in forma eccl̃ie cōsuetā, orare deum p̃ sublimi statu suę s̃ctitatis & s̃ctę matris eccl̃ie: Tūc uersus ad altare illud in medio osculat dicēs. Dñs uobiscū. Sequētia s̃cti euāgelii. uadit ad faldistoriū sine mitra: ubi exiit a m̃istris oibz sacris uestibus. accipit cappā, & uadit in pace. Inter etiā Pōt̃ifex ad camerā suā reuertit. Qd si Pōt̃ifex ab eccl̃ia, uel capella recederet a n̄q̃ celebrās sacras uestes deposuerit: debet duo sui ord̃is Card̃iales ipsū expectare, & extra eccl̃iā deducere.

De uesperis uigilię Natiuitatis Christi Papa absente. Cap. xviii

Si uero Pōt̃ifex maximus infirmus aut alias impeditus uesp̃is huius uigilię & missę dici interesse nō posset: hoc ordinē peragit officiū. p̃ uesp̃is Ep̃s Card̃inalis crastina die celebraturus puenit ad eccl̃iā, & facta oratione ante altare sedet in faldistorio in cōuenienti loco p̃parato: dñicōnus capellę aut alius assistēs, & ministri, seu capellani ipsius Card̃inalis ut q̃ ad numerū nouē oēs sunt induti coctis. Pontifici sacra facturo stanti ante faldistorium per scutiferos exiit cappa, & per assistentem capellā & alios capellanos, siue ministros induitur amictus, alba, cingulo, cruce, p̃torali stola, quę pendeat a spatulis, pluuiā, & mitra p̃ciosā, ac anulō pontificali. paramenta omnia per ministros ex altari ordinate portantur. sic indutus Pontifex expectat aduentum Card̃inalium: deinde obtr̃enta per cerimonarium a Reuerēdissimis dñis Card̃inalibus de inchoādis uesperis licētia detrahīt per capellanū de mitra seruientem illi mitrā, qui surgit, & uersus ad altare dicit secrete. Pater noster, quo finito alte incipit Deus i adiutoriuū g. a cātoribus Dñe ad adiūuādū. &c. Incepto psalmo sedet in faldistorio & mitra ei imponit. cū incipitur capitulū surgit stat cum mitra uersus ad altare. finito capitulo extrahitur ei mitrā, & stat sine ea usq̃ ad finem hymni uersus ut erat. cum incipit antiphona ad Magnificat, sedet celebrans: imponitur ei mitrā, & cerimonarius accepto thuribulo cum nauicella accedit ad celebratē: qui ministrāte assistente

SACRARVM CERIMONIARVM

imponit incensum in thuribulum more consueto: & cum incipitur Magnificat, cum mitra surgit: & factis reuerentiis Cardinalibus uadit ad altare ante cuius infimum gradum deponitur ei mitra: & facta reuerentia altari ascēdit & illud in medio osculat. accipit deinde thuribulū de manu assistentis, & incensat altare more cōsueti. quo incensato imponitur ei mitra & redit ad faldistorium factis prius altari & Cardinalibus consuetis reuerentiis. In faldistorio stans cum mitra incensatur ab assistente: deinde deponitur ei mitra: & assistens precedente ceremoniario celebranti facta reuerentia & altari incensat Cardinales per ordinem Episcopos, presbyteros, deinde Diacones. postmodum alios more consueto. Finito Magnificat celebrans sedet & imponitur ei mitra. finita Antiphona post Magnificat deponitur ei mitra & stans ante faldistorium uersus ad altare dicit Dominus uobiscum, & orationem dici conuenientē. Interim duo capellani medium inter se habentes capellanum librum tenentem stantes uersis faciebus ad celebrantem duo candelabra tenent cum faculis ardētibus usq; ad finem orationis, & cum replicatur post orationem Dominus uobiscum: inde descendunt. & ceremoniarius candelabra ad sua loca reponit. Dicto Benedicamus. &c. Imponitur celebranti mitra: cum qua facta reuerentia Cardinalibus & altari uadit ad medium altaris stans uersus ad altare dicit. Sit nomen Domini. &c. & benedicit more solito, & nō dantur indulgentiæ. Data Benedictione factis reuerentiis ut supra cum mitra reuertitur ad faldistorium. exiit ornamentis: quæ super altare reponuntur. induitur cappa & ad domum redit.

De matutinis Natiuitatis Christi Papa absente.

Cap. xviii

Cum uero Sanctissimus Dominus noster in hac nocte ad matutinas non uenit: hora competenti Cardinalis primam missam celebraturus in sua cappa lanca consueta accedit ad faldistorium iuxta altare in loco, mō suo cōsueti præparatum habens penes se nouem capellāos coctis indutos: ubi cū aliquotulum quieuerit p ceremoniarū impetrata a Reuerē. Dominis Cardinalibus licentia incipiendi, Cardinalis officium faciens surgit: & detecto capite stans uersus ad altare dicit secrete Pater noster, Deinde alre Domine labia mea aperies. &c. & Et os meum. &c. Deus in adiutorium. & Domine ad adiuuandum. &c. & stat capite aperto quousq; pficiatur inuicatoriū, psalmus, & hymnus. incepto primo psalmo sedet, similiter faciunt omnes alii Cardinales prælati ac officiales. cum dicitur psalmus tertius primi nocturni: ceremoniarii uadūt ad mediū chori inter sedes Cardinaliū presbyterorū & diaconorū: ubi pulpitu locant & libru desup: deinde redeūt ad locū suū. finito uersu primi nocturni celebraturus cardinalis surgit & apto capite stans uersus uultu ad altare dicit alte Pater nŕ, qđ secrete pficit. deinde dicit alte Et ne nos. & Sed libera. Exaudi. &c. Interim ceremoniarius cādēlā ceream accendit. quā & pulpito affigit &

unum ex cātoribus cum reuerentiis consuetis ad pulpitu ducitur: ubi finita absolute cantor ipse uersus ad celebraturum inclinato capite dicit al te. Iube Dñe benedicere, & benedictione accepta cantat lectionem. qua finita cum dicit Tu autem dñe: genuflectit uersa facie ad altare: deinde ad locum suum reuertitur. Eodē modo fit in omnibus lectionibus & nocturnis. celebrans primam, quartam, & septimam Benedictionē dat stans nudo capite quousq; dicitur. Et reliqua, tunc sedet. nonam lectionem can rat ipse celebraturus stans ante faldistorium: & uersa facie ad altare: capel lanus autem suus assistens in superpellicio tenet ei librum. cum dicit. Iube domne benedicere, stat inclinato capite uersus ad primum cardinalem in choro præsente: qui dat benedictionem. finita lectione statim celebratur ipse incipit cantando. Te Deum laudamus, cantoribus prosequenti bus usq; ad finem. &c. Interim paratur ipse omnibus ornamentis promissa: ut moris est. Nota tamen qđ commodius est quando incipitur Tertius nocturnus: ut celebraturus capiat sandalia, & dicat psalmos. Quam dilecta. &c. & ita sæpius obseruatum est. finito Te Deum celebraturus indutus omnibus paramentis, uel si omnibus adhuc indutus non est, in illis quibus tunc indutus est stantibus duobus ministris cum candelabris hic inde dicit uersus ad altare stans ante faldistorium sine mitra Dominus uobiscum: oremus, & Orationem. iterum Dominus uobiscum & cantores dicunt. Benedicamus.

De prima missa Natiuitatis Christi Papa absente. Cap. XXX

Dicto a cantoribus Benedicamus Domino, Deo gratias celebraturus indutus omnibus paramentis accedit ante superiores gradus altaris cum mitra: ubi facit reuerentiam Cardinalibus, deinde detrahitur sibi mitra facit confessionem. cantores dicunt Introitum. celebraturus accedit ad altare. osculatur illud & librum, incensat altare. & alia facit ut moris est, post finem missę dat benedictionem: & non denunciat indulgentias.

Si Papa in nocte Natiuitatis personaliter celebrat. Cap. XXXI

Si autem in hac nocte Summus Pontifex uellet celebrare omnia seruatur, quę in missa Papali supra descripsimus, nisi qđ cōmunicat et in altari ipse solus, & non in sede eminenti: & non fugeret sanguinem cum calatino sed more cōmuni: & non se purificat, quia est celebraturus tertiam missam, in qua cōmunicat in sede eminenti se & ministros. Item si uellet. secundam missam celebrare immediate non deponeret sacras uestes, sed dictis laudibus ea solennitate: qua uesperę cantari solent, inciperet secundam missam. Tres presbyteri ueniret obuiam, & alia omnia cōsue ta seruentur: sed cōmunicat et in altari solus, ut de prima diximus.

De laudibus & secunda missa Papa absente

Cap. XXXII

Finita missa recedunt omnes: & dicuntur laudes per cantores, & secunda missa per Sacristam, & alia prout supra dictum est.

SACRARVM CERIMONIARVM

Detertia missa in die Natiuitatis Christi Papa absente Cap. **XXIIII**

Cardinalis Episcopus in die Natiuitatis Domini Papa absente tertiā missā celebraturus p̄uenit ad ecclesiam orat. &c. prout supra de missa in presentia Papæ celebranda dictum est. Debent autem esse paratę in credentia lances duę pro loratione manuum argenteę tamen non inauratę quibus manus abluantur. Et scutifer aquam dans factis reuerentiis cardinalibus & altari genuflexus coram celebraturo facit credentiam, deinde dat aquam ut supra. Induitur celebraturus omnibus paramentis Pontificalibus, & alia sunt prout supradictum est: Induto celebraturo postq̃ Cardinales cōgregati fuerint, petita ab eis licentia surgit de faldistorio cum mitra, & eundo uersus medium altaris extrahitur ei mitra per capellanum de ea seruientem, qui se ad partem retrahit. celebrās uero facta reuerentia altari dicit confessionem. &c. & imponitur ei manipulus. ut supra in alia missa dictum est: ascendit ad medium altaris. & osculatur illud. deinde librum missalem ut supra antepōnit, deinde diacono ministrante incensum: postmodum de super signum Crucis faciens incensat altare ut supra. quo incensato imponitur ei mitra, incensatur in cornu epistolę a Diacono, deinde cum mitra facta reuerentia Cruci uadit ad faldistorium deponiturq̃ ei mitra, & stans uersa facie ad altare dicit Introitum & Kyrie eleison: uno ex suis capellanis librum tenēte: deinde sedet & impōitur ei mitra ut supra dictum ē in alia missa per totum usq̃ ad finem Epistolę. **qua** finita subdiaconus librum clausum antepectus suum tenens uadit ad celebrantem & genu flexus ponit librū super eius genua & manum illius supra librum positum osculatur, & surgens libro epistolarum deposito reuertit missale celebranti ut supra interim dum dicitur alleluia, & Diaconus dū librū euangeliorū supra altare posuerit, ceremoniarius cum thuribulo & naucella uadit ad celebrantem: qui ministrante Diacono imponit incensum & signat ut supra. Cerimoniarius autem tunc dat uni ex capellanis celebrātis thuribulum in dextram & naucellam in sinistram & duocandelabra cum luminaribus de credentia uel altari duobus aliis capellanis eiusdē. Diaconus uero iterea ad altare uadit: de quo librū accipiens & ip̃m antepectus tenēs ante altare genu flexus dicit Iube dñe bñdicere. & bñdictione accepta procedit ad lectionem euāgelii ordine supradicto, finito euāgelio factisq̃ reuerentiis reuertitur ad celebrantē. Subdiaconus portat deosculādū librū euāgeliorū apertū celebrātī & diaconus illum incensat, & mox celebrās uersa facie ad altare dicit credo. &c. quo finito deposita mitra surgit: & uersus ad populum dicit Dñs uobiscum. Tunc uertens se ad dextrā ad altare dicit oremus & offertorium: sedetq̃ & deponitur ei annulus & chirothecę. lauat manus & cetera ut supra, surgit deinde, & cum mitra uadit usq̃ supra gradus altaris & facta reuerentia Cardinalibus proceedit ad mediū altaris, ubi deponitur & mitra, & alia facit ut supra, & mī

ministratibus Diacono, & cerimoniaro imponit incensu bndictis & incensans ut supra: qui deinde incensatur a Diacono: & successiue Cardinales incensantur ordine suo, & alii ut supra. Dicto Agnus Dei assistens celebrantis dimisso libro in manibus Diaconi uenit ad manum dextram celebrantis & ibi ante altare genu Flectit. surgit. osculat & Pacem a celebrante accipit: quam dat postmodum primo Episcopo, primo presbytero: & primo Diacono Cardinalibus, successiue aliis ut supra: Et cum uiderit celebrantem sumpsisse purificationem: dat Pacem cerimoniaro, qui perficit cursum suum. & alia fiunt ut supra. Dicto post Orationes Dominus uobiscum per celebrantem, & Ite missa est per Diaconum: celebrans dicit Placeat tibi. &c. quo dicto imponitur ei mitra & benedicit solenniter dicens more consueto: Sic nomen Domini. &c. Et demum conuersus ad populum pronunciat indulgentias per Papam concessas. Deinde ad sinistram manum se uertens ad altare osculat illud in medio: & facta reuerentia Cruci deinde Cardinalibus cum mitra ad faldistorium reuertitur dicendo Euangelium sancti Ioannis, & alia que sunt dicenda. Interim sacris uestibus exuitur. ut supra.

De die Sancti Stephani.

Cap. XXIII.

In die sancti Stephani protomartyris officium peragit presbyter cardinalis in paramentis rubeis more solito. dicitur Oratio diei sub sua conclusione, deinde etiam dicitur oratio pro commemoratione de Natiuitate Domini etiam sub sua conclusione: & fit sermo.

De festo sancti Ioannis Euangeliste.

Cap. XXV.

In die sancti Ioannis Euangeliste celebrat presbyter Cardinalis in paramentis albis more consueto. oratio diei dicitur sub sua conclusione: deinde fit commemoratio de Natiuitate Domini, & Sancto Stephano sub alia conclusione: & fit sermo his duobus diebus. si Papa celebrat seruit ei pro assistente prior Presbyterorum Cardinalium: & non fit sermo nisi per ipsum Papam, aut aliquem ex Cardinalibus.

De uigilia Circumcisionis & eius festo.

Cap. XXVI.

In uigilia Circumcisionis Domini fiunt uesperę more consueto: ad quas Papa uenit albis paramentis. In die celebrat Episcopus cardinalis in paramentis albis. dicitur tantum una oratio: & fit sermo.

De uigilia Epiphanię Domini.

Cap. XXVII.

In Vigilia Epiphanię Domini fiunt Vesperę Papales, quibus Papa ornamentis Albis paratus interesse solet. In Die missa more solito dicitur, quam celebrare solet Episcopus Cardinalis in paramentis albis dicitur una Oratio tantum. Et cum Diaconus cantans Euangelium dicit Et procidentes adorauerunt eum Cantando genu flectit. quibus dictis surgit, & perficit. Simili modo Papa, & oēs alii, & fit Sermo.

SACRARVM CERIMONiarVM

De festo purificationis Beatę

Marię Virginis.

Cap. XXVIII.

Festum purificationis beatę Marię uirginis non habet uesperas solēnes præcedentes. In die autem officiū peragitur hoc ordine. Et primo ordinantur candelę in loco conuenienti benedicendę, & distribuendę per illos: ad quos spectat. uidelicet duo cerei magni ponderis uiginti libratū uel circa deaurati, depicti: & alius minor etiam pulchre ornatus pōderis duarum librarum uel circa, quem Pontifex in processione in manu portat. Item faculę cerę albę pro Cardinalibus, Regibus, & maximis principibus pōderis trium librarum quęlibet uel circa. Item faculę in numero sufficienti pro oratoribus, & prælatis cerę cōmunis ponderis duarum librarum quęlibet. Item faculę unius librę in numero sufficienti pro subdiaconis, auditoribus, clericis camerę, acoluthis, cubiculariis, cerimōiariis, scutiferis Papę, & aliis officialibus. Item faculę medię librę in numero copioso pro populo. Aduiscentur etiam credentiarii Papę quę in mane ordinent in loco: ubi candelarum distributio fiet: in angulo super altare uel in alio loco condecienti, uasa & aquam pro lauandis manibus Papę cum mantili & gremiali, ac medulla panis. præparent etiam clerici capellę in loco conuenienti duo candelabra & cum luminariibus uas aquę benedicte cum aspersorio, et thuribulum cum nauicella. Item parent baldachinum pro supplicatione habenda pro Pontifice. Deinde hora cōgruēti Papa idutus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali rubro, & mitra simplicibus uenit ad capellā uel ecclesiam: ubi candelę sunt benedicendę. Et facta oratione añ altate, cum sederit, Cardinales faciunt reuerentiā in cappis consuetis. duo ultimi remanent in assistentia Papę. Et Diaconi duo assistentes uadunt ad capiendum paramenta, & illis reuerentibus illi duo ultimi uadunt ad sedes suas & ibi capiunt paramenta. Cardinales alii interī in locis suis, & prælati extra capellā capiūt paramēta uiolacei coloris statui suo & ordini cōueniētia. Diaconi cardiales portāt planetas plicatas ante pectus. quibus omnibus paratis Pōtifex benedicit candelas more solito. Solēt tum quādo Papa benedicit, et distribuit candelas in parua capella ad uitandam frequentiam. Cardinales & alii officiales omnes accipere paramenta & coctas in camera paramenti, & uenire cum Papa parati factis uelutibus non tamē supplicantiū more. Et tūc Cardinales cū paramētis supradictis faciunt reuerentiā prædictam Pontifici. Papa uero ministrantibus Epīs librū & candelā & assistentibus duobus diaconibus cardinalibus more solito stās detracta mitra benedicit candelas uersus ad illas sub missā uoce legēdo dicēs Dominus uobiscū. &c. Et eū spiritu tuo. Oremus. Domine sancte Pater. &c. cū quatuor sequētibz pro ut in ordinario. Incep̃ta quita ofone per Pōtificē uocat prior p̃sbyterorū cardinaliū. accedat ad Pōtificē: cū eo duo acoluthi suppellicijs indui unus eū thuribulo

& nauicella: alius cū uase aque bñdictę, & aspersorio. Finita benedictiōe imponit incēsum in thuribulū more cōsuetō. deinde accepto aspersorio de manu p̄byteri cardinalis stans sine mitra aspergit terriō cādelas, & de inde incēsar ducēs ter thuribulū, sedet post hęc & imponit ei mitrā. Tum prior Ep̄orum Cardinaliū accedit ad Papā, & accipit duos magnos ceros de manu camerarii, uel eius locūtenentis cui clerici cameræ eos subministrant, & illos dat Dño Papæ cum debitis reuerentiis osculādo primo cerum, deinde manū Pontificis, cū Pōtīfex eos tangit. Qui cerei deinde dantur ad mandatū Papę duobus nobilibus: quorū alter insignior uidelicet uadit ad dextrā, alter ad sinistram Papæ. & ibidem stantes eos tenēt usq; ad finem missę. post magnos ceros datur Pontifici alius cerus minor, ornatus: quem deinde seruat unus ex cubiculariis camerę. Et isto utitur Papa in toto officio. Cum Papę cerei dantur, cantores incipiunt Lumen ad reuelationem. Cereos omnes distribuendos debent ministrare clerici cameræ stantes a loco ubi sunt candelæ usq; ad Papam, & illos dare ad manum Diaconi Cardinalis Papę assistentis a parte cādelarum: qui illas Papę ministrat. ut uero Papa accepit suas candelas: duo auditores a credentiariis Papæ mappulam fumentes eam per Cardinales assistentes gremio Pontificis imponūt, & hinc inde genu flexi illam tenent. Et Pontifex incipit distribuere aliis. primo Dominis Cardinalibus secundum ordinem incipiendo a senior eisd est ab eo: qui sibi ceros dedit, & Cardinalibus officialibus uidelicet uicēcācellario, camerario, & penitentiario dat duas candelas pro quolibet. Celebraturus autem cum primum candelam suam accepit, uadit ad faldistorium suum apud altare, & accipit paramenta omnia pro missā consueta. sicq; paratus expectat Pontificem more solito. Cardinales cum cādelas accipiunt: manum Papæ osculantur, deinde genu, alii uero p̄lati parati ter ante Pontificem genua flectentes. accepta candela osculantur genu tantum. Nota qđ penitentiarii osculantur pedem tantum, & similiter in Dominica palmarum. Omnes uero alii quicumq; sint genu flexi coram Pontifice accepta candela osculātur eius pedem. Distributio autem fit secundum ordinem consuetum curię. Ita tamē qđ p̄lati p̄ferantur parati oratoribus laicis, & clericis nō paratis quorumcunq; oratores sint, & quibuscūq; ēt aliis principibus exceptis illis: q̄ inter cardinales seu in plano supremo solii Papæ locū hñt. Illi autē statī sequūtur cardinales aut assistētes Papę, et alios quoscūq; p̄latos. Finita distributiōe portatur aqua ad abluendas manus papæ p nobiliore curię comitātibus ip̄m seruiētibus armos, & magro sacri palatii, seu hospitii: quē ēt duo auditores p̄cedunt, quorū unus mappulā ad tergēdū manus portat more cōsuetō. Et portat cū aqua supra uas ip̄m medulla p̄is pro mundandis manibus Papę per credentiaris ut supra parata, & prior Episcoporum cardinalium adiuvat infundentem aquam manibus Pa

SACRARVM CERIMONIARVM

pe ut confuevit .Lotis manibus accedunt ante Pontificem duo acoluthi cum candelabris, & luminaribus: & deponitur mitra Papæ: qui surgit, & Episcopis assistentibus ex more librum ministrantibus dicit cantando: Oremus. & diaconus a dextris dicit Flectamus genua, & omniibus uersus altare genua flectentibus aliis Diaconis a sinistris statim continuat Leuate. Surgunt omnes: & Papa cantat orationem. Exaudi Domine. &c. prout in ordinario sub conclusione per Christum Dominum nostrum: n. qua finita, Papa sedet & accipit mitrā: & priore presbyterorum Cardinalium & acolutho ministrantibus imponit incensum pro supplicatione more consueto: & cantores incipiunt antiphonam Cum appropinquaret Dominus. Accenduntur cādēle & fit supplicatio more solito usq; ad locum paratum unde Proicere debet cādēlas populo. Deinde ad ecclesiam siue capellam: ubi missa dicenda erit: hoc modo proceditur. Scutiferi Papæ quos sequuntur alii more consueto prout supra in die Natiuitatis Christi dictum est. Papa, Cardinales, & alii omnes debent propriis manibus suas candelas portare ardentes a loco: ubi inceperit supplicatio: usq; ad locū ubi missa erit dicenda. Cum autem peruentum fuerit ad locum ubi candelę per Papam populo sunt proiciendę: manent omnes extra locū suo ordine, & cum Pontifice intrant subdiaconus cū Cruce, & ceroterarii, clerici camerę ministrantes candelas, Episcopi assistentes Papæ, Diaconi assistentes Papæ & Cardinales, qui uoluerint intrare pro loci capacitae. cādētas apud hostium extra cantant: alii Episcopi omnes parati stant hinc inde ordinate extra dictum locum quouq; Papa candelas populo proiecerit. Papa uenit sub baldachino: quod per nobiliores curię more consueto portatur. proiectis cādēlis supplicatio reuertitur eo ordine: quo uenit. uel si alibi celebrandum est q̄ ubi candelę benedictę sunt, proceditur usq; ad capellam ubi missa erit dicenda: & officiales & prelati omnes extra cellum superpellicia & paramenta deponunt: & cappas accipiunt, cū quibus intrant capellam. Cardinales autem intrant cum paramentis quę deponunt intus in suis locis. & extinguunt cādēlas omnes exceptis duobus cereis Papę: quos illi duo nobiles deputati cōtinuo tenēt ardētē. Papa cum fuerit ātē inferiores gradus altaris: ubi missa dicēda erit. Si in illa capella cādēlas nō benedixit, genu flectit in faldistorio & deposita mitra orat more cōsuero. cum surgit, extrahitur sibi pluuiale rubrum & stola uioleta, & accipit stolam, & pluuiale alba preciosa. Si uero ibidem candelas benedixit, quum prius ibi orauit cum primum ante altare fuerit, deponit paramenta simplicia prædicta recipit alba & preciosa, & ibidē añ altare cum celebraturo cardinale facit confessionē: & incipit missa. finita confessione accepta mitra preciosa ascēdit ad sedem eminentem. non fit ei amplius reuerentia & presbytero cardinali assistente ministrante imponit incensum, cardinales interim ueniunt ad circulum, incēsat̄ altare, dēde

Papę qui post dicit itroitū, & alia more solito. Finitō gloria ī excelsis & ē: p̄byter cardinalis assistit ut moris ē. Anteq̄ incipiat euāgeliū, accedunt omnes ceteri, & per Papam Cardinales & p̄latos, & alios oēs accessi tenentur in manibus usq; ad finem euāgeliū. Deinde reddūtur scruitoribus qui eos ardentes tenent usq; post cōionem. dicitur tñ una oratio, & ordinari non fit sermo. Ministri utuntur dalmatica & tunica.

Si festū purificationis caderet in dñica septuagesimę bñdictio, & distributio cādelarū cū supplicatōe fiūt ut p̄dictū est, missa aut fit de Dñica, & festum purificationis, transfertur in secundam feriam sequentem.

Sequit de festo purificationis Btē Marię uirginis Pōtifice absente. Cap. XXXIX

Si uero Pōtifer nollit uel nō posset officio hodierno itē esse, nec cādelas bñdicere ac distribuere, p̄byter Cardinalis celebraturus puenit ad ecclesiā hora cōuenienti, & postq̄ duo ad minus Cardinales aduenerint celebraturus uadit ad faldistoriū, accipit oīa paramenta uiolacci coloris usq; ad dalmaticā inclusiuo comissus tñ chirothecis, pluuiāle uiolaceū & mitrā simplicē & annulū pontificalē, & accedit ad mediū altaris: ubi medius inter Diaconū, & subdiaconū stans deposita mitra uersus ad cādelas bñdicēdas dicit. Dñs uobiscū. Oremus Dñe sancte pater cū quatuor sequentibus oronibus put in ordinario: quibus dictis ministrāre Diacono imponit incēsum, aspergit, deinde cādelas, tum incēsat prout supra dictum est: quo facto ponit faldistoriū ad mediū altaris: ubi sedet celebrās, accepta mitra renibus ad altare uersus. & tūc Cardinales oēs & p̄lati, & officiales oēs paramenta, & suppellicia suo ordini cōgruentia accipiunt, uidelicet Cardinales in locis suis stantes: alii uero oēs extra capellę cancellū. oibus sic paratis accedunt ad celebrātem Cardinales, deinde p̄lati bini & bini cū mitris in capite & cū primi duo Cardinales corā celebrāte fuerint, deponunt mitras. Idē facit celebrās, & surgit. ministrātibus igit uicecamerario, & clericis camerę uel in eorum absentia magistro domus palatii, & aliquibus cubiculariis cādelas prior cardinalium dat cādelā celebrāti sine aliqua deosculatiōe, deinde celebrās sine mitra stans dat priori, & successiue oibus cardinalibus singulas cādelas. Interim distributiōe incipiente cātores cātant Añam. Lumē ad reuelationē, sedet deinde celebrās accepta mitra & cōceditur illi p̄ ministros mappula: q̄ duo ex capellanis suis suppellicio iduti hinc, & inde gēu flexi tenēt, & celebrās distributiōe p̄sequit dans primo p̄lati detectis & inclinatīs aliquatū caputibus corā eo stantibus, deinde aliis oibus nō paratis successiue corā eo genu flexis singulas cādelas. cardinales & p̄lati parati oēs, neq; cādelā, neq; manū dātis osculātur, sed cum reuerētia tñ cādelas recipiūt, alii uero hoies genu flexi recepta candela celebrātis manū osculātur. Finita distributiōe celebrans sic sedēs lauat manus. tū deposita mitra ammouetur faldistorium. Tunc stans in medio altaris uersus ad crucem in altari positam dicit cantando

SACRARVM CERIMONIARVM

absolute. Oremus. Diaconus flectamus genua. Subdiaconus Leuate. tūc
prosequitur celebrans ofonem. Exaudi q̄s Dñe &c. prout in ordinario.
Qua completa ministrante Diacono celebrans imponit incensum, & om
nes suas candelas accēdunt, deinde ordinatur supplicatio ad locum: ubi
candelę populo proiici debent hoc modo. Procedunt scutiferi Cardina
lium, & alii laici, deinde scutiferi Papę cum minoribus nobilibus, post eos
procuratores ordinū, secretarii, & aduocati mixtim, cubicularii, orato
res principū, & magni nobiles, cantores, acoluthi Papę, clerici camere,
auditores, subdiaconi Aplici, unus capellanus celebrantis cū thuribulo,
& nauicella, subdiaconus capellę crucē ferens: ita qđ figura Crucifixi an
te se respiciat nō retro medius inter duos capellanos celebrantis supelli
ciis indutos duo cādelabra cū candelis ferentes, post eū penitentiarii Pa
pę, abbates, Epī, Archiepī, Diacones, psbyteri, Epī Cardiales, deinde ce
lebrans medius inter capellanū suū assistentē pluuiali indutū a dextris &
Diaconū capellę a sinistris & simbrías pluuialis sui hinc inde eleuantes,
post eū alii capellani sui suppelliciis induti: deinde protonotarii, & alii ro
gati. In aula iuxta locū p̄dictum sit statio. Celebrās uero cū suis ministris
Cardinalibus, qui uoluerint, locū ascendit: & candelas proiicit populo.
deinde eo ordine, quo uenerint de capella reuertunt. deponūt paramēta
oēs, & suas cappas accipiunt. celebrans autē apud faldistoriū deponit plu
uiale, sedensq; accipit chirothecas, & surgēti iponitur casula, mitra, & an
nulus pontificalis. cū accedit ad altare facit confessionē: & incipitur mis
sa more cōsuetō: dicitur trī una oratio. Ad euāgeliū celebrans suā cāde
lam ardentē in manu tenet. idē faciunt cardinales p̄lati & alii oēs in ca
pella existētes. Finito euāgelio restitunt candelę seruitoribus, & per eos
tenentur ardentes usq; post cōionem celebrantis: tunc extinguuntur. Oīa
alia fiunt more consueto, & non sit sermo.

Ordo distribuendi candelas. *Cap. xxx*

Ordo autē distributionis candelarū est iste. ueniunt Cardinales primo
digniores, deinde alii. Si imperator adest: illi primo Pōtifex dat candelā
postq̄ ipse suas accepit, & deinde priori Epōrū Cardinalium: tunc Regi
si adest, inde secundo Cardinali, tunc alteri Regi si adest, & demū aliis
Cardinalibus & principibus: qui inter illos sedēt ordine quo sedēt. quod
ē seruatur in ramis palmarum. secus autē in cineribus: quia post oēs Car
dinales dantur principibus laicis ē Imperatori & Regi. Et aliq̄ ut legi
post oēs p̄latos paratos, tunc magni principes: qui inter Cardinales
sedent, locū habere solent, uel ē illi qui in plano solii Papę sedent. Epī as
sistētes, uicecamerarius, si ē paratus p̄lati oratores parati, Archiepī, Epī,
Abbates, penitentiarii parati, oratores principū non parati & cū eis Se
nator, & cōseruatores, si Romę sint, pronotarii, gñales ordinū, nobiles
ad gradus solii Papę stantes, subdiaconi, Aplici auditores, clerici came

re, acoluthi Papæ, cubicularii secreti, clerici cerimoniarū, Diaconus & Subdiaconus capellæ, cubicularii extra cameram, aduocati, & Secretarii mixtim, procuratores ordinum, cantores Papæ, capellani celebrātis, cau datarii Cardinaliū, scutiferi Papæ, magistri, hostiarii, officiales, & ciues Romani, deinde alii omnes. ultimo seruientes armorum: qui dum fit distributio, debent assistere circa solium Pōtificis: & curare ne fiat tumultus, aut impetus in pontificē.

De die Cinerum.

Cap. XXXI

Prima die Quadragesimæ, quæ cinerū appellatur in mane sacrista parat sup altare uas cū cineribus mūdis factis ex ramis oliuarū anno præterito benedictis. Itē credentiam Papæ ordinare debēt super angulo altaris duas lances pro lauandis manibus Papæ cū mappa: & unū mantile p gremiali. Deinde hora competenti præuenit ad ecclesiam Cardinalis celebraturus: & in faldistorio in loco cōsueti sibi parato oīa paramēta pontificalia accipiat demptis chirothecis & annulo pōtificali. Pōtifer autē indutus amictu, alba, cingulo, stola uiolacea, pluuiali rubeo, & mitra simplici uenit ad capellā: & more solito facit ofonem ante altare in faldistorio. ascendit ad solium. sedet: & fit ei a Cardinalibus reuerentia more cōsueti. Et postq̃ duo Diaconi Cardinales ultimi reuerentiā fecerūt, assistūt Papæ, & duo Diaconi assistentes uadunt ante sedem Diaconorum Cardinalium: ubi capiunt paramenta sua. idem faciunt Cardinales oēs in locis suis stantes. Duo primi Diaconi: ubi acceperunt paramenta sua reuertuntur ad assistendum Papæ, & alii duo uadūt ad loca sua, & etiam capiūt paramenta. Interim etiam omnes prælati, & officiales sua paramenta, & coctas accipiunt extra cancellum capellæ: & unus subdiaconus in conuenienti loco induitur amictu, alba, cingulo, & tunicella uiolacea. Omnibus Cardinalibus paratis cantores incipiunt Antiphonam Exaudi nos Dñe &c. Tunc accedit ante Pontificē Subdiaconus Apostolicus: ut supra dictum est paratus portās lancē cineribus plenā detectā: quā de altari sacristia siue cerimonarius sibi dedit: & ad dextram Pontificis genuflectit, ibi dem dictam lancem cum cineribus tenens quousq; Papa omnibus cineres imponat. Tunc accedunt duo Episcopi assistentes cum libro & candelā, & Papa benedicens cineres sedens cum mitra dicit Antiphonā. Exaudi nos Dñe. quā repetita deposita mitra surgit dicens. Dñs uobiscum. &c. Et cum spū tuo. Oremus. Om̃ps sempiternus Deus cū tribus ofonibus sequentibus prout in libro. Incepta quarta ofone uocatur ad Pōtificis dextrā prior p̃sbyterorū cardinalium, & duo acoluthi superpellicii induti, unus cū thuribulo & incenso, alius cū uase aquę benedictę, & aspersorio: qui ambo etiam ad dextrā Pōtificis locantur post p̃sbyterum Cardinalem assistentem. Finitis orationibus Papa ministrante p̃sbytero Cardinali assistente imponit incensum, aspergit cineres, deinde incēlat, tunc cā

tores incipiunt, Immutemur habitu. &c. Prior Episcoporum iuxta antiquam consuetudinem pluuiali indutus sine mitra uelut aliquando seruatus fuit, & Bonifacius nonus statuit: nunc uero celebraturus Cardinalis iam omnibus ornamentis sacris pro missa dicenda idutus demptis tamē chirothecis & anulo pontificali accedit ad Papam: & sine mitra solus detecto capite facta Papæ reuerentia stans coram eo supra scabellum nihil dicens imponit Papæ sedenti cineres supra caput in formam Crucis: de inde descendit de scabello. amouetur scabellum. sedet Papa. imponitur ei mitra, & accedunt duo auditores portantes mantile, quod a credentiariis Papæ acceperunt, illud hinc inde tenent super gremia Papæ: qui illi cardinali: a quo cineres accepit inclinato capite coram sestanti dat cineres dicens. Memento homo. &c. Et nota quod si Imperator, aut Rex sit præsens accipit cineres immediate post Cardinales omnes, & osculatur pedem papæ, & similiter alii principes, qui sedent inter Cardinales recipiunt cineres post eos. Non idem seruatur in distributione candelarum, & palmarum quia hi accipiunt prout sedent. In isto autem actu qui humilitatem præferunt principes sacerdoti se inclinant, & illis cedunt, Cardinalis autem si est ille, qui est celebraturus, acceptis cineribus reuertitur ad faldistorium suum prope altare ubi sedet, & accipit chirothecas & anulum pontificalem, & imponitur ei mitra, sicque manet usque ad perfectam distributionem. Accedunt post successiue omnes alii Cardinales & prelati, & alii, unus post alium & a Papa cineres accipiunt ut in candelis. Si autem qui dedit Papæ cineres est prior Cardinalium: postquam accepit cineres reuertatur ad locum suum, & celebrans in loco suæ receptionis & in habitu suæ dignitatis accipit cineres, & deinde reuertitur ad altare, & capit ad omnia paramenta: uel ut aliqui uolunt accipit cineres cum placenta statim post priorem Cardinalium. Acceptis cineribus Cardinales inclinati osculantur genu, alii et prelati parati genuflexi osculantur pedem Papæ, postquam cineres ab eo acceperint. Datis cineribus papa adhuc cum mitra sedes abluit manus more consueto prout etiam supra in purificatione dictum est. Deinde detecta mitra surgit & assistentibus ante eum duobus cerofariis more solito cantat Dominus uobiscum. &c. Et cum spiritu tuo. Oremus. Concede nobis Domine &c. sub conclusionem per Christum Dominum nostrum, ut in ordinario. His finitis prelati & officiales omnes extra cancellum, Cardinales uero intus in locis suis dimittunt paramenta, & accipiunt cappas suas consuetas. Et Pontifex facta oratione ante altare facit cum celebrante confessionem, & more consueto incipit missa. finita confessione Papa ascendit sedem eminenti, & presbyter Cardinali ministrante imponit incensum in thuribulo. presbyter Cardinalis reuertitur ad locum suum inter duos Cardinales. incensatur altare, deinde celebrans, postea Papa. Interi cardinales ueniunt ad circulum more consueto. Incensato Papa presbyter Cardinalis uadit ad circulum inter

alios cardinales, & Papa dicit Introitū & Kyrie eleison. Cum dicitur Dominus uobiscum ante orationem Papa descendit ad faldistorium: ubi abstricta mitra genuflectit: & sic manet usq; ad finem omnium orationum. Idem facit anteq̃ incipitur uersus Adiuua nos sic manens usq; ad finē uersus, similiter dicto p̃ cum Sanctus usq; Per oia secula ante Agnus Dei, & ad oēs orationes post cōionem: & tunc oēs alii: qui sunt in capella genuflectū p̃ter celebrantē, Diaconum & subdiaconū: qui non genuflectunt nisi ad uersum. Adiuua nos. Ad Introitum, Sanctus, & Agnus Dei sit circulus p̃ Cardinales. patena tenetur p̃ subdiaconū. incēsañtur oēs post Offertoriū. pax datur: & alia fiunt prout in aliis missis, & fit sermo. dicitur quinq; orationes: prima de die sub sua cōclusionē, secunda A cunctis, tertia Om̃s sempiternē Deus: qui uiuorū &c. quarta contra paganos, quinta pro Papa. Et nota q̃ post ultimā oratiōem in fine missæ dicitur oratio supra populum sub sua cōclusionē, & Diaconus surgens uertensq; faciē ad populum dicit Humiliate capira uestra Deo, ad quam Papa & oēs alii manent genuflexi quousq; dicitur Per oia secula &c. Tūc Pōtēfex surgit: & accepta mitra ascendit ad solium, ubi deponitur ei mitra. Interim Subdiaconus uenit cum cruce ante Papam: qui dicto per Diaconum Benedicamus Dño, & responso Deo gratias dat benedictionem. deinde redit ad cameram more consueto.

De officio diei Cinerum Papa absente.

Cap. XXXII

Si autem in die cinerum Papa non sit p̃sens: super credentia parant̃ duo uasa argentea, duę lances pro lauandis manibus Cardinalis celebrantis & alia more consueto. Deinde Cardinalis celebraturus p̃uenit ad ecclesiam in tempore. induit se paramētis uiolaceis usq; ad planetam exclusiue dimissis chirothecis & annulo pontificali. accipit pluuiale super dalmaticam, & mitram albam, & accedit ad altare: ubi deposita mitra astans in cornu sinistro altaris uidelicet epistolę benedicit cineres in lance ibidem super altare positas per sacristam: ut supra dictum est. cum uenerint Cardinales impetrata licentia celebrans cum mitra faciens reuerentiam Cardinalibus accedit ad medium altaris: ubi deposita mitra reuoluit ad altare uersis a dextris habēs Subdiaconum capellę peluim cum cineribus reuerenter tenentem priori Episcoporum cardinalium in sua cappa lanea consueta ad se uenienti stans caput nudum inclināt: super quod prior p̃dictus etiam capite detecto cineres imponit dicens Memento homo &c. Cui mox similiter caput inclināt celebraturus imponit etiam cineres eodem modo. Cum ueniunt successiue cardinales reliqui bini & bini cum suis cappis ad cineres. Er celebrans cum dat cineres cardinalibus stat sine mitra: deinde per clericos capellæ apportat̃ faldistorium: in quo celebrans sedet & accepta mitra & mappula pro gremiali: quā diaconus capellæ sibi imponit duobus capellanis superpelli-

SACRARVM CERIMONIARVM

ciis indutis hinc & inde genuflexis illam tenentibus, dat cineres p̄latis & aliis omnibus ad eum uenientibus: qui omnes se profunde inclinant. ramentum neq; Cardinales: neq; alii manum uel aliud cineres imponentis debent osculari. datis cineribus celebrans Diacono & Subdiacono mantile tenentibus lauat manus. surgit deposita mirra. ammouetur faldistoriū & reponitur in loco consueto, & stans in cornu epistolę uersus altare dicit. Dominus uobiscum. &c. Et cum spiritu tuo. Oremus. Concede nobis Domine: ut in ordinario. deinde recepta mitra uadit ad faldistorium; deponit pluuiale, sedensq; accipit chirothecas. incipitur missa in qua cū dicit Dominus uobiscum ante orationes quę epistolam p̄cedunt: Cardinales, & alii omnes in locis suis genuflectunt, & sic permanent usq; ad finiras omnes orationes. Idem faciunt quando in tractu dicitur uersus. Adiua nos Deus &c. per totum uersum. Similiter dicto Sāctus, usq; per omnia secula seculorum ante Agnus Dei &c. Dicto Dominus uobiscum ante orationes post cōmunionem. Et hoc seruatur in omnibus missis ferialibus & mortuorum in capella Papę, siue sit p̄sens, siue sit absens Papa: omnes genuflectunt dictis temporibus, & fit sermo. Accedunt autem singuli pro cinerum perceptione eo ordine, prout supra in festo purificationis Beatę Marię uirginis in distributione candelarum est ordinatum.

Si Papa in die cinerum celebrabit. Cap. XXXIII

Si autem in hac die cinerum Papa uellet ipsemet celebrare: finita oratione post dationem cinerum Papa sedet aliquantulum & mox surgens sine mitra incipit. Deus in adiutorium meū pro nona. & cum incipit psalmus Mirabilia: sedet. Cardinales & alii omnes retinent sua paramenta. Diaconus euangelii, & Subdiaconus epistolę parati usq; ad planetam exclusiue induunt Papam more solito: Diaconi assistentes cum suis planetis ante plicatis adiuant: dum sandalia imponuntur: Papa dicit q̄ dilecta &c. Finita nona: ut alias in tertiis Papa lauat manus cum cērimoniis cōsuetis. & tunc incipit seruire pro assistente capellano prior p̄sbitorū cum pluuiali non cum planeta. parato Pontifice Diaconus & Subdiaconus capiunt planetas plicatas ante pectus & manipulum. fit supplicatio ad altare more consueto: occurrunt tres p̄sbyteri Cardinales ut alias, Diaconus euangelii, & Subdiaconus epistolę dimittūt & reassumunt planetas: ut diximus in prima Dominica de aduentu. genuflectiones ad orationes, uersum & post sanctus seruātur: ut p̄diximus, & omnia alia quę in missis papalibus seruari solent: nisi qđ Papa communicat in altari nō autem in sede eminenti. Et similiter communicat ministros: & cum calicem: & dicitur tantum una oratio cum alia supra populum. genuflectit tamen Papa: cū dicitur Adiua nō in faldistorio ante altare, sed in sede sua. Si Papa celebrans uellet ipsemet sermonem facere post euāgelium descēderet ad faldistorium ante altare, & facta oratione sederet super cathedrā sibi positam

sibi posita ante altare in medio ita ut renes uerteret ad altare, & inde sermonem haberet ad populum; & hoc si altaris statio requireret, uidelicet quod inde uideri possit populus, & tunc Diaconi assistentes sederent hinc inde & ante Diaconum a dextris sederet prior presbyterorum assistens, & apud eum diaconus euangelii, a sinistris uero Diaconus assistens tantum. Si autem sedendo ante altare non posset uideri populus, ut Romæ in ecclesia sancti Petri, tunc ex sede eminenti Papa haberet sermonem: & sederent omnes ut consueuerunt. Si uero aliquis Cardinalis habiturus est sermonem: ipse debet seruire pro assistente cuiuscumque conditionis sit & cum pluviali.

De prima Dominica quadragesimæ. Cap. XXXIII.

Prima dominica quadragesimæ celebrare solet uicemamerarius Papæ si est Episcopus: & si non est Episcopus dignior Episcoporum assistentium Papæ cum paramentis uiolaceis. diaconus & subdiaconus utitur planetis plicatis ante pectus: dicuntur quinque orationes: prima de die sua conclusionem, secunda Acutis, tertia Omnipotens sempiterne Deus qui uiuorum. &c. quarta contra paganos: quinta pro Pontifice, omnes hæc quatuor sub sua conclusione: & fit sermo, quem facit procurator ordinis predicatorum. Omnia alia sunt more consueto.

De secunda Dominica quadragesimæ. Cap. XXXV.

Secunda dominica quadragesimæ celebrare solet alius ex Episcopis assistentibus Papæ in paramentis uiolaceis. Ministri utuntur planetis plicatis prout in dominica præcedente. dicuntur quinque orationes ut supra. Omnia alia sunt more solito. Sermonem facit procurator ordinis minorum.

De tertia Dominica quadragesimæ. Cap. XXXVI.

Dominica tertia quadragesimæ celebrare solet unus ex Episcopis Papæ assistentibus in paramentis uiolaceis. ministri utuntur planetis ut supra. dicuntur quinque orationes. & omnia alia sunt prout in prima dominica quadragesimæ. Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum di. ui. Augustini.

De quarta dominica quadragesimæ quæ dicitur

letare siue de Rosa

Cap. XXXVII.

Quarta Dominica quadragesimæ, quæ dominica Letare uel de Rosa uocatur, celebrare solet unus ex reuerendissimis dominis presbyteris cardinalibus. Hoc mane antequam Pontifex secretam cameram exeat. in camera papagalli iuxta lectum paramenti aut alio cõuenienti loco in sternis parua mensa mappulis mundis cooperta sericeis, duo candelabra cum luminaribus desuper. thuribulum cum incenso, uas aquæ benedictæ cum aspersorio ampulla cum balsamo, pixis cum musco, & unum paruum coclear, ac candelabrum pro rosa desuper ponenda. cum Pontifex exit de camera secretæ: præfertur ei circa rosa per unum ex cubiculariis secretis: & ponitur su

SACRARVM CERIMONiarvm

p mēsam super candelabrum prædictum. Et omnia seruantur circa benedictionem, & traditionem rosę, quę superius diximus in prima parte, Pontifex igitur hora competenti auream rosam deferens sinistra manu, & dextra populum benedicens ad ecclesiam cum pluuiali, & mitra preciosis procedit. duo Cardinales assistentes hinc & inde simbrias pluuialis Papę eleuatas portant. Caudam uero portat nobilior laicus. cum Papa fuerit in capella apud faldistorium dat rosam Diacono a dextris assistenti: & ille uni ex clericis camerę, qui eam ad altare portat. & per sacram: uel eo absente per clericum cerimoniarum locatur super altare in medio. tunc fit confessio & missa incipitur more consueto. finita confessione Pontifex ascendit ad solium. celebrans utitur paramentis uiolaceis & mitra preciosa. ministri utuntur dalmatica, & tunicella non plane: tis, hac die non dicitur Pax uobis: sed Dominus uobiscum. Dicuntur quinque orationes, & alia sunt, pro ut in Dominica prima quadragesimę. Sermonem facit procurator ordinis Beatę Marię de monte Carmelo. finita missa datur Rosa, & sociatur ille cui data est, ut supra diximus in prima parte.

De quinta Dominica quadragesimę.

Cap. XXXVIII.

Quinta dominica quadragesimę, quę de passione dicitur anteq̃ Papa de camera exeat coperiantur Cruces super altare: & quę ante Pontificem portari solet. si officium peragi debet in capella maiori consuevit parari quoddam uelum sericeum super altare: quo imagines in pariete altaris depictę cõteganur: Hodie celebrare consuevit aliquis prælatus Romanę curię, Tres orationes dicuntur, prima de die sub sua conclusione. Secunda contra paganos, tertia pro Pontifice sub sua conclusione. cum in fine Euāgelii dicitur Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo clerici capellę super altare uelum paratum cordulis in rotulis supra in altum confixis euntibus sursum trahunt: ut eo imagines omnes ibidem depictę coperiantur, & sermo per aliquem prælatum, uel per fratrem ordinis seruorum fieri consuevit.

De Sexta Dominica quadragesimę in palamis præsentē.

Cap. XXXIX.

Sexta Dominica quadragesimę quę palmarum appellatur, ordinatur palmę in capella benedicendę, & distribuendę, uidelicet duę magnę uariis floribus, & perpulchre laboratę, tertia parua simili modo ornata, & laborata pro Pontifice. alię palmę primis duabus minores etiam perpulchre ornatę sine floribus, tamen pro Cardinalibus, minores pro prælatis & pro oratoribus, & magnis nobilibus, pro officialibus ac aliis omnibus ad capellam uenientibus. deficientibus palmis parantur rami oliuarũ,

in numero copioso crucibus ex foliis palmarū cōfectis singulis alligatis. Item credentariū Papæ ordine. et super angulo altaris capellæ: ubi benedictio fieri debet: duo uasa conuenientia pro lauandis manibus Papæ: cum mantili, & graniāli ac medulla panis, clerici capellæ præparent thuribulum cum naucella cocleari, & incenso: uas aquæ benedictæ cum aspersorio, & duo candelabra cum luminaribus. paretur etiam per forerios ad ostium capellæ baldachinum. Hora deinde conuenienti Pontifex paratus amictu, alba cingulo, stola uiolacea, pluuiāli rubro, & mitra simplici præcedentibus Cruce ac Cardinalibus, & aliis more solito uenit ad capellam: ubi palmarum sunt benedicendæ. facta oratione ante altare ascendit ad solium, sedetq; tunc cardinales ueniunt ad reuerentiam cum cappis, deinde capiunt paramenta sua uiolacea: ut supra in candelis, & cineribus diximus: & similiter omnes alii prælati & officiales. omnibus paratis Papa deposita mitra surgit: & ministrantibus duobus Episcopis assistentibus librum, & candelam more solito. Papa stans benedicit palmas incipiens uers. Dominus uobiscum. Oremus Auge fidem in te sperantiū Deus. &c. cum præfatione & quinque orationibus sequentibus. interim nihil cantatur. Cum quinta oratio dicitur: Prior presbyterorum cardinalium uenit ad dextram Papæ: & duo acoluthi unus cum thuribulo & naucella, & alius cum aspersorio & uase aquæ benedictæ. finitis orationibus ministrante priore prædicto Papa adhuc stans sine mitra imponit incensum: deinde aspergit uersus palmas tertio. postea incensat ter ducens thuribulum, tum dicit Dominus uobiscum, & aliam orationem, quæ incipit Deus qui filium tuum. &c. Tum sedens accipit mitram: & presbyter Cardinalis ac acoluthi ad sua loca reuertuntur: accedit deinde prior episcoporum cardinalium stans detecto capite ante Pontificem, illi dat sigillatim duas magnas palmas: quas Pōtifex dat duobus nobilioribus curiē tenēdas: & de fereēdas. qui iuxta Pontificē hinc & inde collocantur: deinde dat eidem tertiam minorem, qua Pontifex in officio utitur: & hanc unus ex cubiculariis secretis seruat, Et ad unamquamq; palmam osculantur palmam, & manum Pontificis. incepta distributione palmarum cantores dicunt Antiphonā Pueri hebreorum. prout in ordinario. palmas ministrant clerici cameræ camerario uel eius uicecamerario: qui eas det Cardinali ad illam Papæ manum assistenti: ad quam positæ sunt palmarum: & duo auditores accedunt, quorum dignior mappulam pro gremio Pōtificis: quam a credentariis Papæ accipit, Cardinalibus assistentibus porrigit, qui eam gremio Pontificis superponant. auditores uero illam hinc & inde genu flexi tenent usq; ad finem distributionis. Tunc Pontifex priori Episcoporum Cardinalium dat palmam, qui eam deuote suscipiens eius manum deinde genu dextrum osculatur. Idem faciant successiue omnes Cardinales.

SACRARVM CERIMONiarvm

postmodum prelati omnes parati, & omnes alii. pro palmis ueniunt prelati parati genu flexi. postq̃ palmas receperint dextrum genu tantum, alii uero omnes pedem Papæ osculantur, uice cancellario maiore penitentiario & camerario Sanctę Romanę Ecclesię Cardinalibus dantur duę palmę pro quolibet. Celebrans recepta palma sua uadit ad faldistorium prope altare: ubi deposito paramento accipit cappam, sedensq̃ dicit Psalmum. Quam dilecta. &c. capit sandalia, & paratur more consueto. si missa in illa capella dicenda erit, in qua palmę sunt benedictę, poterit etiam prius accipere sandalia, & alia paramenta, & cum habitu ordini suo congruo ire pro palma, & deinde redire ad faldistorium. Si uero in alio loco benedicuntur palmę, celebraturus accepta palma redit ad locum suum, ubi deponens paramenta accipit cappam, & uadit ad capellam uel ecclesiam: ubi rem diuinam est peracturus. ibidem paramenta recipit. ministri utuntur planetis ante pectus plicatis. finita distributione Pontifex lauat manus ordine consueto deferente aquam nobiliore laico, & ministrante Episcopo cardinali primo. tum deposita mitra surgit. accedunt Pontifices assistentes cum libro, & candela: ac duo acoluthi cum candelabris, & Papa stans Dicit Dominus uobiscum. Oremus. Omnipotens sempiterne Deus, prout in ordinario. Interim ordinatur supplicatio: & octo nobiles, qui baldachinum super Pontificem portet. Papa finita oratione sedens accipit mitram, & ministrante presbyterorum Cardinalium priore ponit incensum. Et nota qđ ad priorem diaconorum cardinalium spectat semper ordinare supplicatiōes: & anteq̃ Papa surgat, & eius crux se moueat, Diaconus a sinistris Papa assistens uersus ad populum alta uoce dicit In mediū lectionis Procedamus in pace, & cantores respondent: In nomine Christi amen. supplicatio fit usq̃ ad locum ubi Pontifex populo palmas proiiciet, & deinde ad ecclesiam siue capellā: ubi officiū peragendū erit, proceditur eo ordine ut supra in die purificationis Beatę Marię uirginis est exp̃ssum. postq̃ Pontifex palmas populo proiecerit cū ad ecclesiam siue capellam reuertitur, anteq̃ Crux ingrediatur, intrāt duo uel tres ex cantoribus & clauditur porta, & ibi duo uel tres ex prædictis cantoribus cantant Gloria laus. &c. Et cantores, qui sunt ab extra repetunt eundem uersum, prout in ordinario. Finitis uersibus uel maiori parte, ut tempus postulabit, cantores ab extra cantant Antiphonam. Ingressiente Domino: & subdiaconus cum Cruce t̃git portam: quę aperitur, & intrant omnes. prelati, & officiales anteq̃ cancellum capellę intrent, deponunt paramenta, & superpellicia, & accipiunt cappas. Cardinales uero in locis suis paramenta deponunt, & cappas accipiunt. Papa cum fuerit ante altare orat in faldistorio sine mitra, si prius ibidem non orauit, tum surgit, & cum celebrante dicit confessionem, & incipitur Introitus.

finita confessione Papa ascendit ad solium, sedetq; & ministrante prio-
 re presbyterorum imponit incensum, quia non sit ei reuerentia a Cardi-
 nalibus, cum prius facta sit, unaq; tantum oratio dicitur. Dum cantatur
 tractus: clerici capellę portant paramenta ad locum ubi stant cantores.
 ibi tres ex eis dicturi passionem parantur amictu, alba, cingulo, manipu-
 lo, & stola in modum Diaconi coloris uiolacei. omnes consueuerunt ta-
 men plerunq; uti uariis coloribus importunitate aliquorum, & contra
 uoluntatem clericorum cerimoniarum. uidelicet qui euāgelistę personā
 sustinet albo, Iudeus rubro, Christus nigro. Sed honestius ē ut omnes utā-
 tur uiolaceis. Et circa finem tractus mouēt se a loco: ubi se induerint, & il-
 le qui euāgelistam aget portat librum, & præcedit. Sequitur iudeus, dein
 de Christus, faciunt reuerentiam altari & Papę, deinde ascendunt ad oscu-
 lum pedis papę unus post alium: prout uenerunt: deinde uadunt ad locum
 euāgelii consuetum: ubi passionem cantare debent sine luminaribus &
 incenso. Adducuntur etiam illuc tres capellani celebrātes, quorum unus
 stans in medio aliorum duorum tenet librum super caput suum, sicut ad
 euāgelium subdiaconus tenere consueuit & mutantur per uias. Dum in-
 cipitur passio Papa surgit deposita mitra, & omnes alii surgunt, & stant
 usq; in finem palmas manu tenentes. Celebrans uero deposita mitra ua-
 dit de faldistorio suo ad cornu epistolę altaris: ubi stat discooperto capi-
 te & palmā etiam manu tenet. super altare habet missale & plane legit pas-
 sionem uersus aliquantulum ad illam cantantes. Et postq; passionem lege-
 rit, dicit pro euāgelio: Altera autem die, pro ut in ordinario. finita pas-
 sione a cantoribus redit ad faldistorium suum. cum cantor in passione di-
 xerit. Iesus autem iterum clamans uoce magna emisit spiritum. Papa in
 folio, celebrans ante altare, & omnes alii in locis suis detectis capiti-
 bus genu flectunt orantes per spacium unius Pater noster. Tum surgentibus
 omnibus cantor perficit passionem, & Papa sedet, & accipit mitram. Ca-
 tores uero factis reuerentiis altari, & Papę recedunt. Diaconus autē pla-
 netam plicatam habens super humerum sinistram accipit librum euā-
 geliorum, & illum ponit super altare. deinde uadit ad osculū pedis Papę,
 tum reuertitur ad altare & ibi genu flexus dicit Munda cor meum. &c.
 Interim ministrante priore presbyterorum cardinalium Papa imponit
 incensum more consueto. Diaconus dicto Munda cor meum. &c. acci-
 pit librum de altari tenens illum ante pectus suum, & accedit ante gra-
 dus Papę: præcedentibus illum thuriferario, & duobus capellanis cele-
 brantibus sine candelabris, & luminaribus ac Subdiacono sequente, ut ali-
 as: petitq; benedictionem. incensat librum. & cātat euāgelium. quo fini-
 to Papa osculatur librum & incensatur, ac omnia alia fūt, ut in aliis missis.
 Ad elevationem Sacramēti Papa etiam solet tenere palmā suā nō alii. Et
 nō sit sermo. finita missa Papa dat benedictionem, & celebrans pronun-

SACRARVM CERIMONIA RV M

ciat indulgentias. Illi duo nobiles cum palmis præcedere debent immediate Pontificem post diacones assistentes usq; ad cameram papagalli. & illas ibi camerariis secretis consignare.

De officio Dominicę palmarum Papa celebrante. Cap. XXXX

Si Papa hac die palmarum uoluerit celebrare: omnia seruabuntur, quę in aliis missis papalibus seruari solēt. Diaconus & Subdiaconus utuntur planetis antepectus plicatis, quas non accipiunt nisi cum Papa habuerit omnia paramenta, & ipsi induti usq; ad planetam exclusiue induunt Papam. Sed passionem cantabunt tres cantores more consueto: Si Cardinalis diaconus eam noluerit cantare: si autem Cardinalis cantare uoluerit, ut antiqui factitarunt: seruabitur ut latius dicemus infra in Parasceue. Cum uero peruētum fuerit ad locum, ubi dicitur. Altera autem die Diaconus Cardinalis deposita planeta & plicata ea, ac posita super humerum sinistrum: petit benedictionem. & facit ut alias quando dicitur euangelium. Nostis temporibus non portantur luminaria ad hoc euangelium sed incensum tantum. Legi tamen in libris cerimonialibus, qđ luminaria portantur ad hanc partem. Quid conuenientius, maiores statuunt. alia seruantur ut alias.

De officio Dominicę palmarum Papa absente. Cap. XXXXI

Si uero Papa non intersit huius diei officio: parantur palmę in loco conuenienti, ut ex altari commodè benedici possint. Et Cardinalis celebraturus præuenit ad ecclesiam: ubi capit paramenta omnia usq; ad dalmaticam inclusiue. deinde imponitur ei pluuiale, mitra, ac annuli pontificales sine chirothecis: quibus sic indutus, postq; Cardinales uenerint; Impetrataicipiēdi uenia accedit ad altare cum mitra, & facta reuerentia Cardinalibus deponitur ei mitra, & facit reuerentiam Cruci in altari posite: & stans in medio altaris ex libro ibidem antepsum posito benedicit palmas assistente sibi a dextris Diacono: & a sinistris subdiacono, paratur interim aqua benedicta cum aspersorio, & thuribulum cum uauicella incensi, quę duo ex capellanis celebrantis tenēt. finita benedictione celebrans imponit incensum in thuribulum, deinde aspergit, tum incensat palmas ministrante diacono. ponitur post hæc ei faldistorium ante medium altaris: ubi sedet, & accipit mitram, & mappulam super gremium: Et clerici camerę, & uicecamerarius, uel in eorum absentia cubicularii Papę, & alius prælatus ministrant palmas celebranti. Interim omnes Cardinales iuxta ordinem suum in locis suis depositis cappis capiunt paramenta sua. similiter omnes prælati, ac officiales conuicti extra cancellum capellę paramenta, seu superpellicia accipiunt, in quibus ad capellam reuertuntur. postq; omnes paramenta acceperint, accedunt car

dinales omnes: primi seniores, deinde alii per ordinem bini & bini, & cantores incipiunt Pueri hebræorum. cum fuerint primi ante celebrantem coram eo mitras deponūt: surgit celebrans deposita mitra, & e manibus primi Cardinalis accipiet palmam. Deinde celebrans det eidem primo Cardinali, & successiue omnibus aliis Cardinalibus palmas, stans semper sine mitra. Tum sedēs cum mitra dat palmas omnibus prælatis, aliis dum sufficiunt, deinde det ramos oliuarum. Et neq; Cardinales neq; prælati palmas accipientes manum aut aliquid celebrantis osculari debent: sed solum palmas accipiendo aliquantulum caput inclinant. Alii uero omnes uidelicet protonotarii, officiales, & quicumq; alii non parati palmas accipiendo coram celebrante genu flexi manum osculari debent. Veniunt autem eo ordine ad palmas recipiendas, quo de candelis, & censeribus diximus. Finita distributione celebrans adhuc sedens cum mitra ante altare lauat manus, deinde deposita mitra surgit: amoueturq; faldistorium, & stans in medio altaris uersus ad altare Dicit cantando Dominus uobiscum. &c. Oremus. Omnipotens sempiternus Deus. &c. Deinde imponit incensum in thuribulo & ordinatur supolipatio. Crucem deferret Subdiaconus capellæ omnibus paramētis indutus inter duos ceroseros, quos præcedit thuriferarius. Crucē præcedunt scutiferi Papæ. &c. prout supra in missa Papæ, post crucem prælati omnes parati. deinde cardinales, & in fine celebrans solus medius inter Diaconum capellæ a dextris & capellā suam assistentem sine pluuiā, ambos eius pluuiā simbras sustententes. Et omnes deferunt in manibus suis palmas. Cantores uero iuxta portam: ubi Papa consueuit palmas proiicere, se firment. locentur itaq; per ordinem prælati omnes deinde Cardinales taliter qd̄ iunior sit iuxta portam, extra quam solent proiici palme populo. & hoc ordine uadunt ad locum: ubi palme ad populum proiciuntur: quem ingreditur celebrans cum suis ministris & aliis cardinalibus: qui intrare uoluerint, & palmas populo proiicit. tum ordine, quo uenerant, ad capellā reuertuntur, siue ad ecclesiā: ubi missa celebranda est. Subdiaconus uero cum Cruce & cantores cum fuerint apud portam capellæ: siue ecclesiæ se firment ab extra: & duo uel tres cantores intrant, & clauditur porta omnibus aliis extra manentibus. Quibus hinc inde suo ordine stantibus cantores qui sunt intus incipiunt Gloria laus. &c. Respondent cantores ab extra ut in ordinario. Tum illi ab extra dicunt Antiphonā Ingressante Domino. Et subdiaconus cum Cruce portam t̄git, aperitur, & intrāt omnes. Cardinales in capella deponunt paramēta in locis suis, prælati uero & officiales extra cancellum capellæ, & capiunt cappas lancas. celebrans uero uadit ad altare: ubi in faldistorio suo deposito pluuiā sedet, capit chirothecas, planetā, mitrā, & annulum Pontificalem. Tum accedit ad confessionem, & dicit missā more consueto, & dicitur tan-

SACRARVM CERIMONiarVM

tum una oratio, & non fit sermo: Cum tractus dicitur, cantores tres parant se pro passione dicenda, & circa finem tractus intrant capellam, ueniunt ad celebrantem, cuius manum genu flexi osculantur: deinde cum tribus capellanis celebrantis accedunt ad locum consuetum, & dicunt passionem. Interim uero, dum passio dicitur Celebrans stans in cornu epistolæ altaris palmam in sinistra tenens, & missali super altari posito legit passionem & euangelium, ut supra Papa presente dictum est. finita passione reuertuntur ad loca sua cantores: diaconus capellæ ponit librū supra altare, & celebrans accedit ad faldistorium accepta mitra, ubi sedens ministrat Diacono capellæ imponit in cēsum. deinde dicto per Diaconum ante altare, Mūda. &c. illi coram se genu flexo Benedicit, & alia omnia fiunt ut supra diximus,

De matutinis tenebrarum quartæ Feriæ maioris
hebdomadę Papę presente.

Cap. XLII

Feria quarta maioris hebdomadę, quę sancta dicitur, clerici capellæ ponunt in tempore in presbyterio, siue in plano altaris ad cornu epistolæ in opposito loci ubi faldistorium pro celebrante poni solet, in capella sacri palatii, & alibi pro loci dispositione. ponitur candelabrum in superiore parte triangulare aptum pro quindecim candelis unius librę pro quolibet, uel circa, super candelabrum ipsum aptant, & collocant candelas ipsas pro matutinis tenebrarum. hora deinde conuenienti Papa indutus amictu, alba, cingulo, stola uiolacea, & manto cum caputio inuerso super caput, uel cappa rubra de scarlato sine mitra, & non precedente Crucem uadit ad capellam & post eum Cardinales, & prelati. alii diaconi Cardinales qui alias assistere solent uadunt post presbyteros Cardinales in loco suo, quia Papę non fit assistentia. simbrias portat dignior ex assistentibus Episcopis post Papam. Quando Papa habet mantum assistentes Episcopi non debent habere cappas sed mantum, quod mantellum assistentis siue croceam uocant cum caputio inuerso in modum cubiculariorum. Cum Papa peruenit ad capellam, facit orationem modo solito, deinde uadit ad sedem suam. Cardinales non assistunt: neque fit ei reuerentia a Cardinalibus. cum quicuerit aliquantulum surgit, & detecto capite uersus ad altare dicit secrete Pater noster, quo completo caput sibi ipsi cooperit, & cantores incipiunt pro matutinis. Zelus domus tuę. &c. cum incipitur Psalmus, Papa sedet & omnes alii assistentes Episcopi aptant mantum Papę siue cappam. Ad finem cuiuslibet psalmi tam in matutinis quā in laudibus cerimonarius facta reuerentia Papę accedit ad candelabrum quindecim candelarum, & extinguit unam ex candelis. finito primo nocturno Papa surgit, & detecto capite stans uersus ad altare dicit. Pater noster se-

crete, & illud prosequitur. quo finito sine ulla pronuntiatione absolutio-
 ne sue benedictione sedet: similiter & alii omnes cantores in loco eorum
 stantes ex libro super eorum pulpito posito uersi ad altare absolute inci-
 piunt lectiones ex libro Threnorum sine lamentationum Hieremie pro-
 phete: ut in bruiario, & in principio, & sine faciunt reuerentiam altari,
 & Papa. idem fit in secundo & tertio nocturno. Cum incipitur Benedi-
 ctus, Papa surgit stans delecto capite uersus ad altare. & remanet una ca-
 dela super candelabrum. Interim extinguuntur per cerimoniarum sex can-
 dele supra altare paulatim: qui ita dispensat tempus, ut in ultimo uersus
 extinguat ultimam candelam. clerici capelle extinguunt etiam eodem or-
 dine sex intorticia posita super cancellum capelle, dum replicatur Anti-
 phona ad benedictus. Papa circa finem descendit ad faldistorium: & ce-
 rimoniarius accedit ad candelabrum, & unicam candelam. inde accipi-
 ens eam ardentem ad cornu Epistolę altaris portat, & eam ibi sub alta-
 ri abscondit ardentem. cum incipitur Christus factus, Papa genu flectit
 in faldistorio, & super illud procumbit. Quo finito cantores dicunt. Mi-
 serere alte legendo sine nota usque ad finem. Et Papa adhuc genu flexus di-
 cit orationem. Respice &c. uoce intelligibili usque. Qui tecum exclusiue,
 quod secrete complet. Et finita oratione cerimoniarius incipit pulsare
 manibus super gradum altaris uel aliquod scabellum, & omnes faciunt
 fragorem, & strepitum aliquantulum. Et mox cerimoniarius profert ca-
 delam accensam, & omnes silent. surgunt & discedunt. candelę quin-
 cim spectant ad clericos cerimoniarum. Supra scripta omnia seruantur
 in quinta, & sexta feria sequentibus in matutinis: in quibus nō portatur
 Crux ante Papam, neque ipse uenit cum mitra.

De matutinis tenebrarum quartę ferię maio-
 ris hebdomadę Papa absente.

Cap. XLIII.

Papa uero absente pro matutinis tenebrarum quarta feria maioris
 hebdomadę. postq̃ Cardinales aliqui in capella fuerint, & aliquantulum
 quieuerint, & intorticia super cancellum, ac candelę super altare, & can-
 delabrum accensa sunt: Cerimoniarius licentia impetrata cantoribus si-
 gnum facit, qui dicant. Pater noster & incipiunt Antiphonā primi psal-
 mi, qua incepta surgunt cardinales & omnes alii. incepto psalmo sedent
 omnes cerimoniarius in fine cuiuslibet psalmi extinguit unam candelā,
 ut supra. cū rñdetur ad uersiculū cuiuslibet nocturni: oēs surgūt, & de-
 ctis capitibus uersi ad altare stātes dicūt secrete Pater noster. deinde sedēt
 & cātōres dicūt lamētatiōes & lectiones ut supra. cum incipitur benedi-
 ctus, surgunt cardinales, & alii oēs, & eo. finito cū repetit antiphona se-
 det usquequo incipiat Christus factus, tūc genu flectunt, finito miserere

SACRARVM CERIMONIA RV M

prior cardinalium uel ut aliquando seruatum est Cardinalis in crastinum celebraturus genu flexus in suo loco inter alios Cardinales dicit Oratio nem: Respice. &c. Alia omnia sunt ut supra.

De quinta Feria maioris hebdomadę, quę Cęna Do
mini dicitur Papa pręsente.

Cap. XLIIII.

Feria quinta in cęna Domini Sacrista debet summo mane aut per diem antea parasse locum: ubi honorifice reponatur sacramentum, Quod Romę fieri solet in parua capella palatii, & forerii baldachinum album ante cancellos capellę magnę super credentia pręter consueta. paretur alius calix cum palla & patena, & mappula sericea, super calicem pro missa ordinatum ponantur duę Hostię consecrandę, Item portentur candelę circa finem missę distribuendę pro deducendo Sacramento & processibus, ad locum conuenientem, uidelicet una duarum librarum uel circa pulchre laborata pro Papa. pro Cardinalibus cerę albę trium librarum uel circa quęlibet, & duarum librarum cerę comunis quęlibet pro pręlatis paratis tantum: quia nullis aliis candelę distribuuntur. Item parantur duodecim intorticia ad honorandum Sacramentum cum portantur, deinde hora competenti Papa indutus amićtu, alba, cingulo, stola, pluuiali albis, & mitra preciosis uenit ad capellam, orat, & facit confessionem more solito. non fit ei reuerentia a Cardinalibus, quia fiet postea in loco benedictionis anteq̃ legantur processus. facta confessione Papa ascendit ad solium, sedetq̃, & ministrante priore presbyterorum Cardinalium imponit incensum: incensatur altare, Papa, & celebrās more consueto. Interim Cardinales ueniunt ad circulum Gloria in excelsis, & Pax Domini ad collectam primam, & Credo in unum Deum dicuntur & una oratio tantum. non fit sermo. non datur osculum Pacis post Agnus Dei, sed Pax Domini, & Agnus Dei. ante omnes orationes sequentes dicuntur. Omnia alia sūt ut alias. paulo ante cōmunionem cerimonarius portat Calicem prędictum de credentia ad altare pro reponendo in eo Corpus Domini reseruandum. facta cōmunione per celebrātem de utraq̃ specie anteq̃ se purificet, reponit reuerenter Corpus Domini reseruandū in calicem ultimo paratum. quem Diaconus cū palla patena desuper posita, ac uelo sericeo cooperitis & i medio altaris collocat reuerēter, deinde celebrās se purificat in eodē loco. & reuerētia facta Sacramēto sine mitra quasi lateraliter in cornu ep̃lę ubi stās uersa facie ad populū lauat manus ob reuerētiā Sacramēti, & cōplet missā. Interim pręlati & subdiaconi, auditores, clerici camerę, & acoluthi extra cācellū capellę capiunt paramēta & superpellicia ut moris est. Subdiaconus Crucē ante Pōtificē portaturus oīa paramēta accipiat, ac si epistolā eēt dicturus. per cerimōiariū uero distribuūtur cādelę, quę portātur p clericos capellę. pro Sāctissimō Dño nostro datur uni ex cubiculariis siue secretis, & pro Cardinali

bus dantur suis familiaribus seruientibus de cera alba . omnibus autem alijs prælatis paratis de cera communi. Et in fine missæ dicitur. Item missa est. Finita missa Papa dat benedictionem, & non indulgentias. & celebrans signâs altare dicit. Initium sancti Euangelii &c. Accedit ad faldistorium. exiitque omnibus paramētis missalibus. & deinde alia ordini suo conuenientiâ accipit, sicut alij Cardinales, & uadit ad locum suum inter alios Cardinales: qui omnes paramenta ordinibus suis conuenientiâ accipiunt. Sex capellani celebrantis cum superpellicijs intorticia ante sacramentum portant. omnibus paratis duo acoluthi offerunt duo thuribula Papæ, & ministrante presbytero Cardinali Papa imponit incensum, & accenduntur omnes candelæ Papæ, Cardinalium, & prælatorū: ac duo decim intorticia uel plura, si Papæ placet, quæ portantur per capellanos celebrantis duo per quemlibet. deinde Papa descendit ad altare: ubi genu flexus corpus Domini in calice pro crastina die repositum reuerenter incensat ter thuribulum ducens: Deinde calicem ipsum cum sacramento facta reuerentia deuote accipit, illumque detecto capite portat sub baldachino: quod extra cancellos capellæ expectantes assistentes Papæ digniores Episcopi cum suis pluuiialibus portant: mitras suas in manibus ferentes. hoc autem ordine præceditur. primo scutiferi Papæ, procuratores ordinum, Aduocati mixtim cum secretariis, cubiculariis nobiles & oratores, cantores Papæ hymnum Pangelinguâ cantantes, clerici cæmeræ, auditores, duo acoluthi cum candelabris. Subdiaconi, quorū unus tunicella, & alius ut supra paratus Crucem portat. post crucem Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Oratores, prælati, Vicecamerarius, si est Episcopus, alij assistentes Papæ, Diaconi, presbyteri, Episcopi Cardinales omnes sine mitris. Deinde omnia intorticia quæ sequuntur, duo acoluthi cum candelabris, & duo acoluthi cū thuribulis sacramentū continuo incensantes. Deinde Papa medius inter duos Diaconos Cardinales assistentes sub baldachino ut diximus: qui hinc inde phrygium pluuialis Papæ eleuatum retinent. Caudam portet dignior laicus urbis. Papam sequuntur auditor demitra seruiēs medius inter duos cubicularios secretos. protonotarii, & alij sine paramētis. Cum papa fuerit in loco: ubi sacramentum reponi debet, Cardinalis: qui celebrauit uel Diaconus a dextris Papæ assistens illud de manibus Papæ recipiat, & in locellum reponit, Et Papa aliquantulum retrocedens facta reuerentia incensum ministrante presbytero Cardinali imponit, & sacramentum denuo: ut prius incensat: Deinde sacrista locellum claudit, & clauem tradit Cardinali in crastinum celebraturo.

De processibus: qui sunt per Papam.

Cap. XLV.

His peractis extinguuntur candelæ & intorticia omnia præter faculas, quæ super candelabris acoluthorum sunt crucem præcedentium. & itur

SACRARVM CERIMONIARVM

supplicationis more ad locum: ubi processus legi debent: ordine quo ex capella maiore ad minorem cum sacramento uenerūt. baldachinum per oratores, uel nobiles supra Papam portatur. Cum ad locum benedictionis peruenierint: uel potius statim reposito sacramento Papa demisso pluuiali, & stola albis. accipit stolam, & pluuiale rubra preciosa, sedetque super sedem ibidem sibi paratam. ubi Cardinales omnes tantum ad reuerentiam recipit. deinde accedit ad pulpitem, unde uideat populum. Et Subdiaconus tunicella indutus stans a sinistris Papæ legit processum latine. Et Diaconus Cardinalis stans a dextris Italico sermone. dum incipiuntur processus: accenduntur candelæ: & Papa, & alii tenent suam accensam. Finitis processibus Papa, & omnes alii proiciunt eas super populum. His peractis mouetur pannus niger: qui erat ante Papam pendens in conspectu populi, & datur benedictio solennis. Sancti Apostoli &c. ut in libro, & publicatur plenaria indulgentia per duos Diaconos Cardinales assistentes, in latino per illum a dextris, & in sermone Italico per illum a sinistris. Deinde Papa reuertitur ad palatium ad mandatum faciendum. Et cardinales seniores, si uolunt, Pōtifice indulgente discedunt. Iuniores, & Diaconi remanēt. paramēta uero dimittūt in loco bñdictiōis.

De mandato faciundo.

Cap. XLVI.

Cum Papa peruenit ad aulam ad hoc paratam: sint ibi ordinati tredecim pauperes in albis uestibus nouis a Pontifice sibi datis sedentes super scamnis altis beneornatis. credētia ordinata sit cum floribus & herbis odoriferis, uasis cum aqua calida & frigidata: ac rebus aliis opportunis uidelicet peluibus tredecim cum totidem uasis aqua calida implendis. Item tredecim mappulis in alio bacili. Item aurei papales tredecim duplices, siue uiginti: sex simplices, & totidem nummi argentei pro elemosyna pauperum. Nam Papa dat cuilibet pauperi unum aureum duplicem uel duos simplices, & totidem argenteos, & hi in aliquo uase, disponuntur: duo uasa pro lauandis manibus Papæ cum suo mantili. Item paratur etiam pulpitem cum suo pallio albo pro Euangelio, & liber euangeliorum: ac aliud pulpitem pro cantoribus. duo candelabra cum luminaribus, thuribulum cum nauicella, & incenso, quæ acoluthi teneant, sedes pontificalis in plano, pluuiale rubrum, & simplex, & stola uiolacea pro Pontifice, & liber pro oratione. Cum peruentum fuerit ad locum: Papa exiit pluuiale preciosum, & induit simplex, & sedet in sede sua cum simplici mitra. Tunc acoluthus cum thuribulo accedit, & ministrante primo presbytero Cardinali: uel digniore alio post eum in eius absentia, Papa imponit incensum more consueto. Deinde Diaconus Cardinalis paratus sacris uestibus librum tenens ante pectus stans ante Pōtificem detecto, & inclinato capite petit benedictionem dicens. *Iube Domne benedicere.* Deinde uadit ad pulpitem: post quod stet

Subdiaconus Apostolicus tunicella, & aliis paramentis indutus tenens librū more solito. Et Diaconus dicit. Dñs uobiscū, signat, incēset & cātet euangelium. quo finito ceterosarii reuertuntur ad credentiam, & clerici capellæ amouent pulpitem: Subdiaconus autem portet librum osculandum pontifici, & diaconus, qui euangelium dixit, illo finito Papam incēsat, cantores finito euangelio cantant Mandatum nonum. Papa tūc surgit. extrahitur ei pluuiale, & portatur ex credentia linteum per auditorem seniorcm minore auditore ipsum præcedente, quo Papa per Cardinales assistentes præcingitur, & precinctus descendit, & genu flexus cum mitra simplici ante primum pauperem assistentibus sibi duobus Diaconis Cardinalibus lauat ei pedem dextrum, quem Subdiaconus tunicella indutus a dextris Papæ genu flexus tenet. unus ex cubiculariis (nam per ordinem ueniunt unus post alium cum pelui & aqua) ad sinistram Papæ genu flexus sinistra sua uas tenet, & dextra ex aquiminario aquam tepidam miscet, lotum pedem Papa statim mantili tergit, & osculatur: Thesaurarius uel in eius absentia unus ex clericis cameræ tenet peluim cum pecuniis, & alius ex clericis cameræ uas cum mappulis, & cum Papa osculatus est pedem, dat lauato mappulam cum qua cum extersit, & aurum dupplicem uel duos simplices cum tot argenteis. Idem facit successiue singulis. & pro singulis portentur per alios cubicularios singula uasa: Locis omnibus Papa reuertitur ad sedem suam, seditq; & lauat manus cum cerimoniiis consuetis. Deinde surgit dicit Pater noster secreta: postea & nēnos. &c. &c. Sed libera. &c. uers. Tu mandasti mandata tua Domine. &c. Custodiri nimis. uers. Tu lauasti pedes discipulorum tuorum. &c. Opera manuum tuarum ne despicias. uers. Domine exaudi orationem meam. &c. Et clamor meus ad te ueniat. uers. Dominus uobiscum. &c. Et cum spiritu tuo. Oremus. Adesto Domine quesumus officio seruitutis nostræ, & quia discipulis tuis pedes lauare dignatus es, ne despicias opera manuum tuarum: quæ nobis retinenda mandasti, ut sicut hic a nobis exteriora abluuntur inquinamenta, sic a te omnium nostrum interiora lauentur peccata, quod ipse præstare digneris Qui uiuis, & regnas Deus Per omnia secula seculorum. Amen. Duo interim acoluthi ante ipsum duo candelabra cum luminaribus tenent. His finitis Papa omnibus presentibus nihil dicens intrat cameram, & omnes discedunt, omnes prælati qui mandato huiusmodi seu lotioni pedum interesse uoluerint, debent habere cappas prout in capella habere consueuerunt, & non mâtellos. Notandum q̃ ante Sixtum Papam quartum processus solebant legi, & benedictio solennis dari plerumq; ante missam, Deinde dicebatur missa, & sacramentum post communionem portabatur ad loculum pro die crastina per Diaconum secundum rubricam communem, & aliquando per

SACRARVM CERIMONIARVM

celebrantem sociantibus tantummodo ministris altaris cum luminari-
bus: & illis reuersis finiebatur missa, & in fine si processus non erant lecti
supplicantium more illuc proficisciebatur Pontifex cum omnibus ordi-
nibus curiæ, & legebantur, & in fine fiebat mandatum ut dictum est. Six-
tus autem prefatus proinde considerans Saluatorem nostrum non posse
a nobis satis dignis laudibus uenerari, ordinauit modum supradictum.
Finita missa postq̃ Papa discesserit: forerij debent nudare totam capellā,
altare, sedem Papæ, & omnia.

De officio in cēna Dñi papa celebrante.

Cap. XLVII

Si hac die Pontifex uellet ipsemet celebrare, & sicut antiqui consue-
uerūt primo processus facere, tñ poterit seruari ordo a Sixto quarto da-
tus, si placuerit: & tunc Pontifex cum pluuiali rubro, & mitra simplici-
bus descendit ad Ecclesiam ordine consueto, & non supplicatione instru-
cta. facta oratione ante altare ascendit sedem: ubi consuevit accipere
paramenta, nec uero sic reuerentia a Cardinalibus: quia fiet in loco: ubi
processus leguntur. tres Diaconi, Subdiaconi, acoluthi, clerici came-
ræ: & auditores parantur paramentis sibi conuenientibus. Diaconus
euangelij, & Subdiaconus Epistolæ capiunt sibi omnia opportuna præ-
ter manipulum. Pontifex deinde surgens sine mitra sub silentio dicit Pa-
ter noster, & cantores dicunt Nonam sine nota. Interim imponuntur
Papæ sandalia more consueto, & legit psalmos. Quam dilecta &c. In fine
cum dicitur Christus factus est &c. descendit ad faldistorium ante altare
& genu flectit usq̃ ad finem, & finito a cantoribus Miserere etiam genu
flexus dicit orationem. Respice quæsumus, deinde redit ad sedem suam:
ubi lauat manus, & deponit pluuiale & mitrā, & accipit paramenta albi
coloris preciosa, & alia ut moris est. Et tunc Cardinales, & omnes præla-
ti capiunt paramenta sibi conuenientia. Prior Episcoporum Cardinali-
um assistit. omnia fiunt: ut in aliis missis papalibus, nisi qđ Papa com-
municat solus in altari, & non in sede eminenti, & sanguinem sumit ex ca-
lice non cum calamo, & reponit corpus Christi reseruandum in crastinū
in calicem paratum anteq̃ digitos abluas, quod antiquitus portabatur
mox ad sacristiam quæ est apud altare Diui Petri per Diaconum: uel per
Episcopum Cardinalem assilentem. poterit tamen portari per Papam
in fine missæ secundum institutionē Sixti supplicantibus omnibus cū cā-
delis: ut supra, & reposito sacramento extinctis candelis ibitur more cō-
sueto ad legendos processus. Consueverunt Romani Pontifices hac die cō-
ficere sanctum chrisma, & oleum sanctum & catecuminum, & benedicere
Agnus Dei in primo anno pontificatus.

De officio diei Iouis Sanctę Pa-
pa absente.

Cap. XLVIII

Si Pontifex Officio diei Iouis non interfir paratis omnibus pro missa celebranda, & referuando in crastinum sacramento: quę superius diximus: Cardinalis celebraturus tempore congruo capir paramenta, & solitis cerimoniis perficit missam usq; ad factam cõunionem. deinde anteq; se purificet reponit sacramentum referuandum in calice. incensat, & supplicatione habita illud portat ad locum preparatum hoc ordine. precedunt scutiferi Cardinalium & Papę: si adsunt, aduocati, secretarii, cubicularii, deinde acoluthi, clerici camerę, auditores, Subdiaconi Apostolici, nobiles oratores, cantores dicentes Pange lingua. capellani celebrantis cum intorticiis, cerimonarius cum thuribulo, seu duo cerimonarii cum duobus thuribus continuo incensantes sacramentum, deinde celebras sine baldachino medius inter Diaconum, & Subdiaconum: quem sequuntur sine paramento Episcopi Cardinales presbyteri & Diaconi, & prelati in cappis suis, & alii officiales: si tamen uellent parati cū solenni supplicatione procedere: seruarietur ordo descriptus supra, quando sacramentum portatur per Pontificem: nisi qđ crucem portaret Subdiaconus capelle: & Cardinali ministrarent sui ministri, & non officiales Papę. Reposito sacramento eodem modo reuertuntur ad altare, & perficitur missa: & datur benedictio, & publicantur indulgentię si Papa non facir processus.

De lotionē pedum tredecim pauperum

Papa absente.

Cap. XLIX.

Paratur in aula consueta pro tredecim pauperibus lauandis credentia, & alia: ut superius diximus. deinde uenit Cardinalis lauaturus. Sedet. faldistorio in loco conuenienti sibi preparato: ubi accipir stolam, & pluuiale uiolacea, & mitram simplicem, & ministrante Diacono capelle: qui paratus cum Subdiacono: ut in missa fuerat ei assistit. Cardinalis imponit incensum. deinde Diaconus librum Euangeliorum ante pectus tenens genu flectit ante Cardinalem benedictionem petens: qua accepta astantibus duobus ceroferariis uadit ad pulpitem signans incensans, & cantans: ut moris est Subdiacono capelle stante retro pulpitem, & librum tenente. Finiro euangelio ceroferarii reuertuntur ad credentiam. Subdiaconus portat librum osculandum Cardinali. & Diaconus eum incensat. deinde deponitur Cardinali pluuiale, & per unum e suis capellanis portatur linteum: quo per Diaconum, & Subdiaconum cingitur. accedit deinde cum mitra ad pauperes, & incipiens a primo singulis genuflexus pedem dextrum lauat. extergit. osculatur, & dat mappulam cum aureis, & argenteis Subdiacono pedem tenente, & capellanis suis pelus, & aquam: Clericis camerę uasa cum mappulis,

SACRARVM CERIMONiarvm

& pecunia ministrantibus. Quibus lotis accedit ad faldistorium, ubi sedens lauat sibi manus uno ex scutiferis aquam ministrante, tum surgit & detecto capite incipit alte Pater noster, quo secreta completo dicit. Et ne nos, & uers. & orationem Ad. sto Domine, prout in ordinario, qua finita depositis sacris uestibus, accipit cappam & ad domum suam reuertitur.

Quando Papa processibus tantum interesse uolet & publicam indulgentiam populo dare. Cap. L.

Si uero Papa hodierna die missæ & mandato non interesset, sed processibus tantum id hoc ordine agitur. post benedictionem missæ per celebrantem datam non publicantur indulgentiæ, prelati etiam & Cardinales ac alii accipient paramenta in locis sibi convenientibus, & distribuuntur candelæ, ut supradictum est. Pontifex autem indutus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali rubro, & mitra preciosis in camera papagalli ministrante priore presbyterorum Cardinalium ex more imponit incensum & supplicabunde procedit ad locum: ubi leguntur processus. crucem præcedunt thuriferarius, & ceroferarii, & alii ut alias. Et portatur baldachinum per nobiles, & oratores super Papam usque ad locum benedictionis. fit ibi dem Papæ reuerentia per Cardinales more solito. accenduntur candelæ omnes, & leguntur processus: Quibus finitis proiciuntur candelæ. amouet pānus niger. Papa bñdicit more cōsuetō. & deinde ad camerā suā uadit. sicut seruātū fuit āno primo Innocētiū octauū ppter eius infirmitatē.

De sexta feria maioris ebdomadæ Papa presente. Cap. LI.

Die ueneris in parasceue solet officium facere qui præcedenti die in cena Domini celebravit, quia uidetur inde dependere, & unum atque idem esse officium: Cardinalis celebraturus parat se cum paramentis nigris sine sandaliis & sine chirothecis, & nō dicunt ātiphōne Ne reminiscaris, nec psalmus. Quam dilecta. &c. Ministri utuntur planis plicatis. altare debet esse totaliter discopertum. super credentiam debet esse uas cum bacili tātum pro lauandis manibus, & non alia uasa ad ornatum quæ in aliis missis habentur: & aliud uas pulchrum pro offertorio iuxta Crucem pro tempore adorationis ponendum cum duabus mappulis sericeis pulchris. mappa credentiam tantum cooperiat, & a nullo latere dependeat: & duo candelabra cum faculis: & sex intorticia non accensa super cæellos: quæ omnia post adorationem accenduntur. Ante altare faldistoriū p Papa more cōsuetō uno tantum puluino uiolaceo desuper posito, & ad sinistrum aliquantulum retro ponitur scabellum nudum pro celebrante. tota capella nuda est, & sedes Papæ pulpito uiolaceo tantum cooperta. hora comedenti Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, stola uiolacea, & cappa purpurea cuius capucium duabus spinulis hinc & inde super spaulis aperitur, ne retro cadat in capite habens mitram simplicem, Cruce uelata, & Cardinalibus præcedentibus uenit ad capellam. procumbit in faldistorio

distorio, & diutius orat uidelicet per spacium unius Miserere mei Deus uel circa ut sibi placet. Cardinalis celebraturus indutus ut supra sine mitra accedit prope Papam cum suis diacono & subdiacono, & super scabellum nudum a sinistris Papæ sibi preparatum similiter orat. Interim clericis capellæ unam mappam, siue tobaliam tantum super altare extendunt. Orationibus finitis Papa ascendit ad sedem suam nudam assistentibus sibi duobus Diaconis cardinalibus more solito, & celebrans ad suum faldistorium etiam nudum. Non fit reuerentia per cardinales, neque ministri prophetias, passionem, & euangelium dicturi, osculatur pedem Papæ, sed sine osculo omnia fiunt. postquam omnes confederint, unus ex cantoribus superpellicio tantum indutus associatus per cerimoniarium accedit ad locum: ubi epistola dici solet: & factis Papæ & altari reuerentiis sibi ipsi librum tenens legit primam prophetiam sine titulo: finita prophetia, factis reuerentiis, cantor solus redit ad suum locum. Cerimoniarium portat librum ad altare, & celebrans legit ex missali prophetiam & tractum. post prophetiam dicitur tractus. Domine exaudi. &c. quo finito celebras stas ante faldistorium uersus ad altare sine Dñs uobiscum absolute dicat. Oremus, & diaconus retro eum stans flectamus genua: & subdiaconus leuate celebras dicit orationem. deinde sedet & aliam prophetiam cantat etiam sine titulo subdiaconus in dicto loco: & ea cantata legitur per celebrantem cum tractu. Alius postea tractus dicitur, qui dum cantatur portantur paramenta ad cantores, & tres ex eis parantur pro passione cantanda, ut dictum est in Dominica palmarum: qui in fine tractus ueniunt, & facta reuerentia locantur in loco consueto, & assistentibus tribus capellanis, ut librum teneant, cantant passionem, ut supra in die palmarum dictum est. celebrans autem incepta passione: nulla ad Papam facta cerimonia detecto capite accedit ad cornu epistolæ altaris stans aliquantulum uersus ad passionem sine mitra, & passionem cum missali ante cum posito legit secrete. Et cum peruentum est per cantores ad locum, ubi dicitur. Et inclinato capite tradidit spiritum. Papa, & celebras, ac omnes alii in suis locis genua flectunt uersi ad altare aliquantulum orantes: cum Papa surgit & se erigit, surgunt omnes & continuatur passio usque ad finem. qua finita Papa & celebrans, ac cardinales sedent. Tum Diaconus capellæ deposita planeta capit illam uel aliam plicatam quæ sub brachio eius dextro ligatur. celebrans in altari perficiat passionem in toto. peruenit deinde ad locum, qui legitur in tono euangelii: cantores factis reuerentiis reuertuntur unde uenerunt. Diaconus capellæ ponit librum super altare, & genu flexus dicit Munda cor meum. deinde sine benedictione, & sine luminariis, & absque incenso præcedente cerimoniarium. & sequentibus ipsum subdiacono, & duobus capellanis celebrantis, accedit ad locum euangelii, & cantat, ut in libro quem subdiaconus tenet stans

SACRARVM CERIMONiarVM

in medio inter duos capellanos prædictos. Consueuerunt tamen antiqui portare luminaria ad partem: in qua legitur in tono euangelii, & ea finita illa extinguere: & ita seruatum legit tempore Gregorii noni, Innocentii tertii, & aliorum. Hodie non seruatur. Lecto euangelio Papa non osculatur librum, neq; incensatur: sed ille qui est oraturus accedit ad pedes Papæ, & illis non osculatis, neq; petita benedictione tantum petit indulgentias. Deinde uadit ad pulpitu[m], facit sermonem, & in finitatem pronuntiat indulgentias: quia non dicitur Confiteor, neq; datur benedictio. His peractis celebrans surgit, & dimissa mitra accedit ad cornu altaris epistolæ, & dicit Orationes solennes, pro ut in ordinario, in quibus diligenter aduertendum est in responsione. Amen, Et ad Flectamus genua, quando dici debeant, & quando omitti. cum dicitur ultima oratio, uel parum ante clerici capellæ ponunt unum magnum tapete a superiori gradu altaris per longum capellæ: & super primos gradus ponunt puluinem magnum uiolaceum, & desuper mappulam unam sericeam pulchram, super qua postmodum Crux ponitur. Finitis orationibus celebrans accepta mitra uadit ad baldistorium: ubi deponit mitram, & casulam: & procedit ad posterius cornu epistolæ iuxta parietem. & diaconus accipit Crucem uelatam de altari, & illam offert celebranti, qui eam reuerenter accipiens eius summitatem ad Crucis transuersum detegit manu dextra: deinde am-babus manibus eam eleuans ad oculorum altitudinem, stans uoce demissa solus cantat: Ecce lignum Crucis capellano suo assistente cum pluribus a sinistris sibi librum tenente. Omnes tunc surgunt, & capita detegunt. Cerimoniarum ministri, & capellani omnes celebrantes apud altare omnes prosequuntur: In quo salus Mundi pendit. Cantores tunc perficiunt. Venite adoremus. ad quæ uerba uidelicet Venite Adoremus Papa & omnes alii ex cetero celebrante genu flectant. deinde celebrans procedit ad ipsum cornu altaris in eodem latere manens, & discooperit brachium dextrum Crucis: & caput figure crucifixi, & eam eleuat ut supra, & aliquantulum altius, cantat ut supra. cui respondetur, & genu flectitur ut supra. Tertio celebrans procedit ad medium altaris, & uersus ad populū discoopit totam Crucem, & eleuans, & altius ceteras facit ut supra. & ut supra rñdetur, & genu flectitur. finitis responsionibus celebrans cū reuerentia, & deuotione solus sine ministris uadit ad locum paratum prædictum nõ faciendo reuerentiam neq; Papæ, neq; altari, ubi genu flexus reponit crucem reuerenter, surgit, & facta tantum Papæ reuerentia ad baldistorium suum reuertitur: ubi unus ex scutiferis suis ei sedeti calciametā detrahit. Interim per cerimoniarum ponitur ad sinistrum brachium Crucis pro offeritorio uas unum aurum, & ceteros incipiunt ceterare Popule meus, & cetera nuat ad finem adorationis. Tum per cerimoniarum nudatur Crux Papæ, & acoluthi omnes accedunt ad eleuandas simbrias Papæ, cubicularii, &

ereti subtus genu flexi extrahūt eius calciamēra. qđ si forte Pōtifex, propter eius inualitudinem aut alia ratione non uelir sibi calciamenta deſtrahi, debent nihilominus acoluthi ſimbrias teuerē, & cubicularius ſubtus genu flectere. ac ſi calciamenta deponeret ad deuotionem, & exemplū circumſtantium. Auditores ſimbrias non eleuant, ſed Papa dimiſſa mitra uadit ad adorandum Crucem medius inrer duos Diaconos cardinales aſſiſtentes: quem aliqui ex ſuis Epiſcopis aſſiſtentibus ſequuntur. & rēcum diſtancia genu flectit, & orat anteq̃ illam oſculetur. Er poſtq̃ illam oſculatus fuerit, proiicit in appoſitum uas ibi paratum uiginti quinq; du catos in auro, uel plures, ut ſibi placet, & reuertitur ad ſedem ſuam, & acoluthi ut ſupra ſimbrias tenent, & cubicularii calceos reponunt. Quo facto accedunt duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro, & candela, & Papa legit. uerſ. Popule meus, prout in ordinario uſque ad finem. cum primum Papa ad ſedem ſuam reuerſus eſt, Cardinales uadunt bini, & bini ad Crucē, ad adorandū, primus erit celebrans, qui ſolus de ſal-diſtorio ſine miniſtris uadit, & reuertitur, & in adoratione ad ſiniſtram ſuam habebit priorē Epiſcoporum Cardinalium, quos ſequantur alii Cardinales bini, & binisq; ſi numerus Epiſcoporum cardinalium impar ſit, ultimus Epiſcopus adorabit cum primo preſbytero. Idem fiat de preſbyteris, & diaconibus cardinalibus in ultimo tantum loco, ſi cardinaliū impar ſit numerus, poterunt tres ultimi ſimul adorare, duo Diaconi aſſiſtentes adorant in loco ſuę receptionis. Interim ueniunt duo alii Diaconi ad aſſiſtendum Papę: Et celebrans cum aſſiſtente ſedendo legit. Popule meus. &c. Si autem Imperator, aut Rex interſint adorant, & oſculantur in ordine, ſicut recipiunt cineres, id eſt poſt omnes Cardinales ceterum. poſt Cardinales adorant Epiſcopi aſſiſtentes, quorum ſi impar ſit numerus, ultimus aſſiſtens uenit ad dextram primi ex aliis prelatiſ, idem obſeruetur in ſingulis ordinibus infra ſcriptis. & ſi inrer aſſiſtentes ſit aliquis protonotarius, uel abbas ille adorabit primus, poſt Epiſcopos omnes. poſt aſſiſtentes ueniunt alii Epiſcopi, poſtea oratores laici ſucceſſiue, protonotarij, abbates, penitentiarij, ſubdiaconi apoſtolici, auditores, clerici camerę, acoluthi, cubicularij ſecreti, clerici cerimoniarum, Diaconus: & ſubdiaconus. capelle, cubicularij extra, ſecretarij cum aduocatiſ procuratores ordinum, cantores, capellani aſſiſtētes, ſcutiferi Papę, caudatarij, & alij omnes, circa finem adorationis, accenduntur candelę ſuper altare, & credentiam, ac inſorticia ſuper cancellum, & Diaconus accipit buſam corporalium ſuper credentia, & corporalia extendit ſuper altare more conſueſco, deinde finita adoratione accedit ad Crucem, quam reuerenter accipiens nulli faciens reuerentiam reportat ad altare. Cerimonarius uas accipit, & pecunias ex lance in paniculo ligatas reponit ſuper altare. In ſecundo loco ubi corpus Domini poſitum eſt, parantur duo thuribula cū

SACRARVM CERIMONiarVM

igne, duodecim intorticia, & baldachinum. & subdiaconus apotholicus capiens Crucē Papę præcedentibus scutiferis, & officialibus consuetis procedit ad locum prædictum medius inter duos ceroferarios. ipsum sequuntur Cardinales in eorum cappis, deinde Papa. Fimbrias cappe pontificię portat primus Episcoporum assistentium. Papam sequuntur prælati ordine consueto: celebrans autem consuevit etiam aliquādo Papam associare, aliquando uero remanere prope altare. Quando autem Papam associat quod est honestius, debet ire in paramentis missalibus solus immediate ante Papam, uel medius inter duos Cardinales seniores ministris suis apud altare manentibus. Cum Papa peruenerit ad locum ubi reponitur Sacramentum, deponitur ei mitra. Deinde cum uenerit ad locum: ubi est sacramentum, primum genu flectit, & facit orationem, deinde sacrista aperit capsulam, & Papa stans sine mitra ministrante priore presbyterorum cardinalium ponit incensum in thuribulis per duos acoluthos in capis coram sibi oblati, & cum uno thuribulo genuflexus in superiori gradu altaris incensat Sacramentum antequam extrahatur ex capsula. Quo incensato celebrans si adest, uel diaconus Cardinalis a dextris Papę assistens extrahit calicem cum sacramento de capsula, & dat ad manus Papę: qui illum cum deuotione, & reuerentia capite detecto portat ad altare: ubi officium erat peragendum ordine quo uenerat. & portantur intorticia per capellanos celebrantis immediate ante Papam & duo thuribula per acoluthos cum cappis, qui continuo incensant super Papam autem portantur baldachinum per Episcopos assistentes digniores. cantores interim cum portatur Corpus Domini, cantant Vexilla Regis prodeunt. Cum uenerint ad ultimum gradum altaris, celebrans capit calicē de manibus Papę & illum reuerenter ponit super altare, & Papa tursus incensat sacramentum, & ad sedem suam reuertitur. Et ibi stat detecto capite cum deuotione uersus ad sacramentum. interim intorticia manent accensa usque post communionem, & ea tenent dicti capellani genu flexi per ordinem uidelicet una pars eorum à cornu dextro. & alia a cornu sinistro altaris. Cum autem sacramentum positum fuerit super altare celebrans extrahit Sacramentum de calice, & ponit supra patenam, quam diaconus tenet nihil dicens. Diaconus patenam cum Sacramento offerre celebranti: qui hostiam sacramentalia ponit nihil dicendo. Interim Papa ponit incensum more consueti ministrante presbytero Cardinali: qui mox ad suum locum iter alios Cardinales reuertitur, & cerimonarius portat thuribulum celebranti, qui incensat sacramentum, & altare more solito, & non incensatur celebrans neque passus altari incensato in cornu epistolę stans sine mitra uersus ut prædicti celebrans lauat manus, deinde uersus ad medium altaris inclinans sedicit. In spiritu humilitatis, & in animo cōtrito suscipiamur a te Domine, & sic fiat sacrificium nostrum in cōspectu tuo hodie ut placeat tibi Domine De-

us. Deinde uertit se ad populum dicens, Orate fratres. ut meum ac uestrū sacrificium acceptabile fiat apud Deum omnipotentem. Tum conuertens se ad al rare ommissis omnibus aliis, absolute dicit, Oremus Preceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere. Pater noster. &c. usq; ad finem. chorus respondet, Sed libera nos a malo. ad qd celebrans postq; secrete respondit Amen, continuat in pristino tono absolute dicens. Libera nos Domine. &c. quo dicto celebrans facta prius usq; ad terram reuerentia, Sacramentum in dextram accipit, & eleuat altius q̄ alias fieri solet, ut ab omnibus uideri possit: & statim deponit, diuiditq; in tres partes, quarum unam ultimam mittit in calicem more consueto nihil dicendo, deinde dicit Perceptio Corporis tui Domine Iesu Christe. &c. Panem celestem accipiam, & nomen Domini inuocabo. Dominenon sum dignus. &c. Tum cōtinuat Corpus Domini nostri. &c. Et hoc dicto signat se cum sacramenro, & illud sumit reuerenter: tum nihil dicens sumit uinum, & aquam, cum particula in calice existentem. In rerim exportantur intorticia, & extinguuntur more solito: deinde in cornu epistolę accipit mitram, & lauar manus more cōsueti. Tum deposita mitra, redit ad medium altaris, ubi dicat Quod ore sumpsimus Domine pura mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium sempiternum. Quo dicto redit ad faldistorium, reponit omnia paramenta, resumit cappam, & uadit inter alios cardinales ad locum suum. facta oratione cārores incipiant pro uesteris sine nota añam. Calicē salutaris accipiam, & alia pro ut in ordinario. Tum dicitur Magnificat. Papa surgit deposita mitra, & dum replicatur antiphona, resumpta mitra descendit ad faldistorium. & cum dicitur Christus factus. &c. genu flectit sic manens usq; ad finē psalmi Miserere. & in fine dicit Orationē. Respice. &c. ut in matutinis dictum est. & finitis omniibus reuertitur ad cameram suam eo ordine quo uenit. dignior assistens portat simbras cappe Pōrifice simul collectas. Cum Papa fuerit in camera, conueniunt Sacrista, subdiaconi apostolici, & clerici cerimoniarum: & diuidunt pecunias in ordinatione Crucis oblatas in tres partes, unam sacristę, aliam subdiaconi, tertiam clerici cerimoniarum accipiant.

De matutinis tenebrarum, quintę, & sextę ferię maioris hebdomadę

Cap. LII

In matutinis tenebrosis hoc sero, & in quinta feria præterita idem seruatur per omnia ut in matutinis quartę ferię superioris diximus, hoc mutato, qd altare, sedes Papę, & rota capella debent esse nuda.

De indulgentia danda populo:

Cap. LIII.

Et notandum qd si populorum multitudo conuenerit ad urbem hoc tempore deuotionis gratia, consueuerunt Pontifices anteq̄ uadā ad missam de mane, & similiter in die anteq̄ uadant ad matutinas tenebrosas ex

SACRAR VM CERIMONIARVM

ire ad locum benedictionis publice cum pluuiali rubro, & mitra simplici bus, & populo benedicere, Cardinalibus, prelatis, & aliis officialibus in habitu consueto capellæ cunctibus. Et si hoc debet fieri locus ille paratur per aliquot horas ante: ut populus intelligat Pontificem daturum esse benedictionem. post benedictionem Papa reuersus ad cameram, & dimissis sacris uestibus cum cappa, & mitra plana ad missas. uespere autem cum cappa, & sine mitra cum tempus sibi uidebitur uadit ad capellam ad matutinas ut supra.

De officio diei ueneris Papa celebrante.

Cap. LIII

Si in parasceue Papa uoluerit ipse nec celebrare, quod antiquitus Romani Pontifices, & nostris etiam diebus Nicolaus quintus facere consueuerunt: hic ordo seruabitur. Parantur dux credentiæ more solito, sed non cum pompa: nam i credentiæ Papæ non erunt nisi uasa necessaria ad sacrificium. alia ad ornatum non ponuntur. Er capella tota nuda, sedes nudæ, altare nudum, & sine aliquo ornamento.

Hora comperenti Pontifex indutus amictu, alba, eingulo, stola, cappâ rubra Cardinalari, & mitra alba simplici more solito exit ad ecclesiam. orat ante altare. accedit ad sedem ubi consuevit accipere paramentata, & nunq̃ hac die ascendit ad sedem eminentem nisi in fine ad uesperas. Cum aliquantulum quicuerit sedens surgit sine mitra, nulla enim sit hodie reuerentia, nullæ osculationes, & uersus ad altare sub silentio dicit Pater noster, & mox cantores legunt Nonam. Pontifex, ut illi incipiunt, sedet. Interim Diaconus Euangelium dicturus, & Subdiaconus capiunt paramenta omnia sibi opportuna præter manipulum, & planetam, & in albis parant Pontificem cum est tempus. similiter Subdiaconi, auditores clerici capellæ, & acoluthi capiunt superpellicia. Pontifex non dicit. Quam dilecta & cætera: quia non utitur sandaliis, sed in tempore uadit ad faldistorium ante altare, & dum dicitur in fine non. Christus factus est &c. genu flectit sine mitra usq̃ in finem, & dicit orationem Respice quæ sumus genu flexus. Deinde reuertitur ad sedem prædictam. Deponit mitram, & cappam: lauatq̃ manus ceremoniis consuetis, & prior presbyterorum cardinalium seruit pro assistente. Deinde per Diaconum, & Subdiaconum paratur cõsuetis paramentis exceptis sandaliis, subincenso, fauone, & chirothecis: quibus hodie non utitur: & ad paramenta dicuntur orationes consuetæ. pontifex & omnes alii utuntur paramentis nigri coloris. cum Papa incipit parari: Cardinales & omnes alii prelati capiunt paramenta sibi conuenientia. Episcopi pluuialia, presbyteri & Diaconi planetas ante pectus. Pontifex accepto pallio cum spinulis, & mitra simplici & annulo pontificali sedet aliquantulum, & Diaconus ac sub

diaconus ministri accipiunt manipulum & planetam. Et tunc præcedente alio Subdiacono cum Cruce inter duos ceroferarios cum candelis extinctis, & sine incenso Papa ordine consueto accedit ad altare: sed tres presbyteri non procedunt obuiam Papæ apud altare, abstrahitur ei mitra a Diacono Euangelii: & Papa genu flexus ac procumbens super nudum faldistorium diutius oratur: & similiter omnes alii genu flexi orant. Interim extenditur super nudum altare a sacrista & cerimoniaris mappula munda alba. Finita oratione surgit pontifex, osculatur altare, deinde cum mitra sedet super nudam cathedram positam in cornu sinistro id est Epistole, ita ut faciem uertat ad dextrum cornu Euangelii: presbyter Cardinalis assistens sedet super gradum primum ad pedes Papæ, & post eum tres Diaconi: in quorum medio sedet: qui Euangelium est lecturus. Subdiaconus est in gradu inferiori ad pedes Diaconi Euangelii. Assistentes episcopi super gradus, & in terra post Papam alii in loco consueto. omnibus confedentibus unus ex auditoribus factis reuerentiis altari, & Papæ accedit ad locum: ubi dicitur Epistola: & ibi librum sibi tenens dicit primam prophetiam sine titulo, & in fine non osculatur pedem Pontificis, sed dato libro uni ex ministris, factisque solitis reuerentiis reuertitur ad locum suum. Finita prima prophetia dum cantatur tractus Papa legit ipsam prophetiam ministrantibus librum Episcopis assistentibus: sed sine candela accensa. post tractum surgit Pontifex, & omnes alii. amouetur cathedra, & stans Pontifex sine mitra in cornu epistolæ dicit. Oremus. Et Diaconus a dextris dicit Flectamus genua, & mox Diaconus a sinistris Leuate, & omnes surgunt, & Pontifex dicit orationem. Subdiaconus interim dimittit planetam, & uadit cum libro ante pectus ad locum consuetum: ubi finita oratione legit Epistolam more solito. illa finita non osculatur pedem Pontificis, sed reassumpta planeta redit ad locum suum, & Papa legit Epistolam, & Tractum ministrantibus librum assistentibus: ut supra. Consuevit antiquis temporibus: ut legi: Diaconus Cardinalis Euangelii cantare passionem, & etiam partem quæ dicitur in tono Euangelii: quod si facere uoluerit Diaconus: ipse circa finem tractus exiit planeta, & planetam accipiet super humerum sinistrum in modum stolæ, & assumpto libro euangeliorum ante pectus factis reuerentiis illum ponet super altare, & genu flexus dicit orationem Munda cor meum. Surgens deinde accipit librum, & factis reuerentiis, sine benedictione, incenso aut luminaribus accedit ad pulpitem, ubi lecturus est passionem in loco consueto. Subdiaconus Epistolæ stat post pulpitem, & duo acoluthi iuxta eum. & sic finito tractu Diaconus incipit Passio &c. Et cum peruentum fuerit ad locum, qui legitur in tono Euangelii: non petita absolutione absolute: prosequitur Euangelium In anti-

SACRARVM CERIMONIARVM

quis tamen libris inuenio: quod ad hanc partem euangelii hodie & aliis tribus diebus quando legitur Passio portantur luminaria: quę lecto euangelio extinguntur hodie, & incensum. & etiam rubrica communis hoc innuit. In eo tamen tempore seruatum est, ut supra diximus.

Si autem Diaconus non cantabit passionem: nunc tres cantores habitu, & ordine in missa superiori predicto cantabunt passionem, & circa finem Diaconus Euangelii exuer planetam, & plicatam super humerum sinistrum accipiet: ponet librum super Altare: genu flexus dicet Munda cor meum. &c. Et illo reassumpto ibit ad pulpitum cum Subdiacono, & Acoluthis ut supra diximus. Pontifex dum incipitur passio, surgit, & deposita mitra stans legit & ipse passionem secreta ex libro super Altare posito in cornu Epistolę uersus aliquantulum ad leuantes passionem, finita passione sedebit quousque incipiatur Euangelium. tunc surget, & stabit ut supra usque in finem, tunc iterum sedebit, nec osculabitur librum, neque incensabitur. Diaconus finito euangelio, & alii qui secum erant, factis reuerentiis reuertuntur ad loca sua. Qui autem est facturus sermonem si est prælatus cum pluuiali nigro, & alba mitra, si alius cum habitu alias consueto accedit ad Pontificem, & genu flexus perit indulgentias populo publicandas, & non benedictionem. Deinde ascendit pulpitum, & facit sermonem suum, & Pontifex sedet in cornu epistolę uersus ad predicantem, reliqui sedebunt ut supra diximus. finito sermone prædicator statim pronuntiabit indulgentias a summo Pontifice concessas, non sit confessio, neque datur benedictio. sed mox surgit Pontifex, amouetur cathedra, deponit mitram, & stans in dicto cornu ex libro supra altare stante cantat Orationes. Oremus dilectissimi. &c. ut in ordinario, & Diaconi cantant flectamus genua. Leuate, hoc ordine ad primam orationem prior Diaconorum, id est qui dixit euangelium, (nā ad eum spectat Pontifici ministrare,) dicit flectamus genua. & secundus dicit leuate ad secundam orationem, secundus Diaconus id est qui assistit a dextris dicit flectamus genua, & tertius qui a sinistris dicit leuate, ad tertiam orationem, tertius dicit flectamus genua, & primus dicit leuate, ad quartam primus dicit flectamus, & secundus, leuate. & sic per circulum usque in finem pro iudeis non dicitur flectamus: quorum impietate exhortescens ecclesia pro illis orans noui genui flectit: quia hodie ipsi illudebant Saluatori nostro genua ante illum flectentes. finitis orationibus, Pontifex deposito pallio super altare, exuit planetā & expectat in angulo posteriori domus epistolę. Sacrista capiens Crucem ex altari illam reuerenter portat ad manus Diaconi, qui illam dat ad manus pontificis. Pontifex Crucem detegit, imponit, & adorat iisdem ceremoniis quas supra scripsimus. Papa facta oratione reuersus ad cathedra

suam quę ponitur ei ad cornu epistolę, reasumit calciamenta sua omnia: & sedens legit impropria: quę a choro cantantur. Interim Cardinales pręlati, & alii omnes ordine superius dicto Crucem adorant. Diaconus autem euangelii, ut Crucem adorauit, simul cum subdiacono uadit ad credentiam Papę: & ibi ambo lauāt manus: deinde reuersi ad altare explicant super illud mappulam sericeam, & subdiaconus cum suo paniculo, circa collum ex credentia Sacristę portat corporalia tantum cum purificatorio, quę Diaconus explicat super altare. Deinde reuertitur ad Pontificem, qui finita adoratione Crucis lauat manus consuetis cerimoniais cum mitra: & mox illa deposita reasumit planetā, & mitram per manus Diaconi. Crux uero per Sacristam reponitur super altare. Et accenduntur luminaria, Pontifex imposito incenso in thuribulo ministrante primo presbytero Cardinali, assistente supplicabundus uadit ad locum ubi reconditum est Sacramentum, quod reportat ad altare cerimoniais super predictis: nisi quod hic omnes habent paramenta, & omnia alia seruantur, quę superius & in ordinario dicta sunt. Papa communicat in altari solus, & non fugit uinum cum calamo, sed de calice bibit. Notandum tamen quod ante Ioannem. xxi. Diaconus portabat ad altare Sacramentum, quod etiam cōmunis rubrica habet: post illa tempora Pontifex celebrās illud reportat & melius. Aduertendum tamen quod hodie nullus incensatur neq; Papa neq; alius, nisi solum Sacramentum. Sacrista in tempore cum a colutho calice, ampullis, patenis uadit ad credentiam Papę, et more solito mundat omnia, & mandat fieri pręgustationes per credentiares, & portat uinum, & aquam primo, & post cum uasis suis superior presbyterorum Cardinalium ifundit uinum super digitos Papę cum purificat, quod alias facit prior: communionē facta pontifex in cornu altaris cum mitra lauat manus solitis cerimoniais. Deinde deposito pallio super altare ascendit sedem eminentem nudam, ubi depositis sacris uestibus, induit cappam purpuream, & cum mitra simplici sedet. Interim omnes alii deponunt paramenta. Et mox a cantoribus leguntur uersę. Et in fine Pontifex descendit ad faldistorium, & genu flectit cum dicitur Christus factus est. &c. Et post Miserere dicit Orationem Respice quęsumus. Domine. &c.

Q & Papa hac die non sedet in seculo de in camera.

Cap. LV,

Et nota quod hac die secundum antiquas cerimoniais Papa in camera sua non consueuit sedere super sedes sed super scabellum, & Cardinales sine

SACRARVM CERIMONIARVM

nito officio, & deducto Pontifice ad cameram descendit sine confabulatione aliqua.

De officio ueneris Sancti Papa absente.

Cap. LVI

Si Papa hac die absens erit: Cardinalis officium peracturus tempore cōgruo ad capellam ueniens capit sacras uestes, ut superius diximus, & cum alii Cardinales conuenerint ad altare: procedit cum ministris confutis, & mitra in capite: Et facta reuerentia Cardinalibus conuersus ad altare deponit mitram: & genu flectit procumbens super scabellum nudum cum puluino ante altare positum. Et ibi prolixius orat. tum surgens ascendit ad altare, & illud tantum osculatur. Deinde reassumpra mitra uadit ad faldistorium. & in officio proceditur ut supradictum est usq; ad finitam passionem, & euangelium. Tunc habiturus sermonem accedit. ante Cardinalem. petit indulgentias, & ascendit pulpitem. Reliqua seruuntur, ut prius, usq; ad denudationem, & depositionem Crucis: qua in loco parato posita reuertitur ad faldistorium, ubi detractis sibi calciamentis uadit sine ministris ad adorandam Crucem, & cum eo ad sinistram primus Cardinalis qui secum adoret, deinde alii cardinales, & alii ordine supradicto. Cruce adorata Cardinalis reuertitur ad faldistorium, ubi calciamenta sibi reponuntur, ac planeta, & mitra. sic sedet usq; ad finem adorationis. Papa ante tempus consuevit mittere celebranti eandem pecuniā quā præsens solet offerre, & ill pro se offerat. Finita adoratione sub diaconus capellæ indutus planeta plicata accepit Crucem: quam præcedentem scutiferi Papæ officiales, & cantores ut moris est Sequuntur diaconi, presbyteri, Episcopi, Cardinales, deinde celebrans cū mitra medius inter diaconum a sinistris, & suum assistentem a dextris sequentibus ipsum omnibus capellanis suis super pellicis indutis, & aliis prælatis suo ordine. cum celebrans peruenit ad locum, in quo corpus Domini repositum est: deponit mitram, & procedit ante locum, & genu flectit. tum diaconus aperit capsulam, & Cardinalis surgens incensat, ut supra dictum est Sacramētum, & illud in calice conditum a diacono deuote accipit, & sericca mappula, quæ a collo ei dependet, honeste coopertum sine mitra defert ad capellam ordine quo, uenerunt cātoribus canantibus. *Vexilla Regis* prodeunt. &c. ante Cardinalem, qui facit officium. Immediate procedunt capellani præfati intorticia deferentes, & cerimonarius, qui continuo incensat Sacramētum. cum peruenit ad altare celebrans imponit calicem super corporalia. & iterum incensat, ut prius, alia omnia fiunt ut supra. Et dicto *Christus factus est.* &c. & *Miserere pro uesperis,* ipse qui fecit officium cum cappa sua inter alios Cardinales in loco genu flexus dicit orationem *Respice.* &c. Quæ dicta omnes ad sua loca reuertuntur.

Sabbato Sancto paretur capella more consueto, & Altare, ac sedes Papæ ornentur palliis duplicibus intus albo, & uiolacco exterius. paretur etiam cereus paschalis, qui ponatur in loco conuenienti ante faciem Pontificis: & iuxta cereum ponatur unum pulpitu albo panno auro coopertu. hora competenti Cardinalis celebraturus uenit ad capellam, & more solito induitur sandalis, & aliis paramentis usque ad dalmaticam inclusit: deinde capit pluuiale uiolaceum. & stans in cornu epistolæ uersus ad altare. & libro super altari posito benedicit nouum ignem in aliquo uase sibi oblatum, & incensum ponendum in cereo. & imponat ex nauicula incensum in thuribulo ministrante Diacono, & subdiacono albis tantum indutus, deinde aspergit ignem nouum, & incensum, & ea postea incensatum reuertitur ad faldistorium suum, ubi deposito pluuiali accipit chirothecas, planetam uiolaceam, mitram albam simplicem, annulum Pontificalem, & sedet in faldistorio suo. Papa deinde uenit ad capellam indutus amictu, alba, cingulo, stola uiolacea, cum pluuiali rubro, & mitra simplicibus. Et facta oratione in faldistorio ante altare ascendit ad sedem: ubi fit ei reuerentia a cardinalibus. Et cum accedit primus presbyter cardinalis, accedit etiam ceremoniarius cum thuribulo. & Papa imponit incensum more solito: cum quo incenso itur ad paruam capellam, uel extra locum: ubi fit capella hoc modo. primo præcedit ceremoniarius, quem sequuntur capellani duo celebrantis: quorum alter a sinistris nihil tunc deferit: alter uero a dextris in dextra thuribulum, & in sinistra nauiculam portat cum incenso, & illos subdiaconus capellæ omnibus paramentis indutus, in quibus debet in altari ministrare portans crucem: cuius imaginem ante se uertit. sequuntur ipsum Diaconus dalmatica alba, indutus. & quatuor capellani celebrantis. sic uadunt ad capellam paruam, uel ad locum deputatum: ubi Diaconus accipit arundinem cum tribus candelis in summitate illius ibi paratam, & reuertuntur ad capellam Papæ hoc ordine. præcedit thuriferarius cum socio portante in quodam uase quinque illa magna grana incensi benedicti: quos sequitur subdiaconus cum Cruce, & illum Diaconus cum arundine, ad cuius sinistram stat ceremoniarius candelam paruam accensam de nouo igne in manu portans, quem sequuntur alii quatuor capellani prædicti. Cum peruenerint intra portam capellæ inclinat arundinem Diaconus, & ceremoniarius accedit unam ex illis tribus candelis desuper positis, & ille eleuans arundinem genu flectit, similiter & omnes alii cum eo, & cantat ipse solus Lumen Christi, quod dum dicit: Papa & celebrans cum mitris: ac omnes alii: qui sedebunt, surgunt, & manent sic erecti quousque tertio id dictum fuerit, Cantores respondent Deo gratias. Procedunt deinde

SACRARVM CERIMONIARVM

intra portam cancelli, & ibi reuersus accenditur alia candelæ, & intrant
 cancellum cum cruce ubi altius dicitur per Diaconū. Lumē Christi, & rñ
 detur ut supra, tertio procedunt ante Papam, & altare ubi accenditur ter
 tia candelæ, & ibi genu flexus Diaconus uersus ad altare, iterum altius di
 cit Lumen Christi: respondent cantores, ut supra. Deinde in eodem loco
 diaconus dat arundinem uni ex illis quatuor capellanis cum sequentibus
 qui ibidem cum subdiacono Crucem tenente, ac thuriferario, & aliis ca
 pellanis expectant. Diaconus uero accipit librum euangeliorum, & ante
 infimum gradum sedis Papæ genu flexus petit benedictionem a Papa, ce
 rimoniario tantum ipsum comitāte. quæ habita accedit ad pulpitem: po
 nit librum super illud, quem deinde incensat, ut sit in euangelio. A dextris
 Diaconi stent subdiaconus cum Cruce, & thuriferarius: a sinistris uero
 ille capellanus cum arundine, & alius capellanus tenens in uase quinque gra
 na incensi benedicti figenda in cereum. Tunc diaconus uersa facie ad Pa
 pam cantat. Exulter iam. &c. Quo incepto deponitur mitra Papa. Et sur
 gunt omnes ut ad euangelium stantes usque in huius igitur. &c. Tunc dis
 misso cantu per diaconum cerimoniarius porrigit ei unam candelam ac
 censam, cum qua Diaconus accendit illa quinque grana incensi, & insiggit
 unam post alium in cereum in modum Crucis, ita ut Crux uersa sit ad pō
 tificem: deinde prosequitur cantum suum usque ad qui licet sit dimissus. tūc
 interim cantu dimisso Diaconus accipit arundinem, & accendit cereum,
 deinde cantum suum prosequitur usque ad finem. Quo finito reuertitur ad
 altare quilibet ad locum suum: ubi Diaconus exuitur dalmatica, & capit
 planetam uiolaceam plicatam ante pectus. Interim clerici capellæ pos
 nant pulpitem nudum in medio capellæ uersum ad medium altaris prout
 in matutinis noctis Natalis Domini poni solet: & super illud librum epi
 stolarum, ex quo cantantur prophetiæ, faldistorium ponatur ad cornu
 epistolæ altaris super quo sedet celebrans uersus ad cornu euāgelii. Tunc
 Cerimoniarius conducit cum debitis reuerentiis unum ex cantoribus su
 perpellicio indutum ad pulpitem prædictum, qui facta reuerentia altari,
 & Papæ dicit prophetiam sine titulo. Deinde factis reuerentiis oscula
 tur pedem Pontificis, & redit ad locum suum. celebrans uero finita pro
 phetia ammoto faldistorio cātat orationem pro ut in ordinario, eodem
 modo cātetur alię undecim prophetię p cātōres. finita duodecima pro
 phetia, & ofonei quæ nō dicitur flectamus genua, bñ tñ dicē oramus, Pa
 pa descendit ad faldistoriū, supra quod p cūbit cū mitra retinēs illā p totā
 litaniam. celebrās uero deposita mitra, & planeta associatus a diacono, &
 subdiacono uadit ad scabellum ad sinistram partem: super qd' similitet
 procumbit: & duo ex cantoribus cātāt litanias prout in libro genu flexi
 ante scabellū positū post Pontificē in medio capellæ, sup qd' librū tenēt
 cū puerū fuerit ad peccatores terrogamus. &c. Papa surgit, deponit mitrā

& pluiale uiolaceum, & accipit album preciosum & celebrans cum ministris reuertitur ad faldistorium ubi deponit uiolacea paramenta, & accipit alba. idem faciunt ministri. forerū deponunt ab alari & sede Papæ palia uiolacea, & dimittunt alba. accenduntur tunc etiam luminaria super altare, & credētia, & intorticia super cācellum, & deponitur per clericos capellæ uelum ante imagines super altare, & palium ante altare. Interim cantores prosequuntur litaniam: qua finita statim cantat Kyrie eleison promissa, & illud reiterant, quousq; Papa dixerit confessionem cū celebrante, & redierit ad sedem, & fuerit incensatum altare, & Papa cum Cardinalibus dixerit: Kyrie eleison: Cum primum litania est finita, & Papa acceperit pluiale, celebrans accedit ad sinistram Papæ, & simul faciunt confessionem, ut moris est. deinde Papa ascendit ad sedem suā, & ministrante priore presbyterorum Cardinalium nauiculam imponit incensum in thuribulo, celebrās uero ascendit ad altare, osculatur illud & librū ut moris est. & accepto thuribulo incensat altare more consueto. deinde incensatur ipse, & Papa. Interim Cardinales faciunt circum amte Papam & dicunt cum eo. Kyrie eleison. Quibus completis cantores finiunt Kyrie eleison, & celebrans ante faldistorium cantat Gloria in excelsis Deo. Et statim pulsantur campanæ palatii, & alię omnes per urbem. Dicitur deinde Pax uobis: & una oratio tantum. Subdiaconus dicit epistolam, cum ea finita dicturus sit Alleluia. Finita epistola postq; subdiaconus qui dixit eam osculatus est pedem Papæ, subdiaconus apostolicus, qui opportuno tempore paramenta omnia, ac si epistolam lecturus esset, in camera Sacristię, uel alio loco idoneo acceperat, procedens ante gradum ultimum solii Papæ facta debita reuerentia, stans dicit alta uoce uersus ad Papam, Patēr sancte annuncio uobis gaudium magnum, quod est alleluia. Et tūc deposita mitra surgit: & cantat Alleluia a tertio semper uocem eleuando prout in ordinario. Pontifex uero interim cum mitra stante. Consuevit tamen Sixtus quartus stans sine mitra cantare primum Alleluia postq; Subdiaconus apostolicus illud nunciauerat. Secūdo et tertio celebrans cātabat, qđ quātū cōueniat alii iudicēt. deinde dicit tractus. Laudate dominum omnes gentes. quo incepto diaconus accedit cum libro ad altare & alia facit more cōsuetō. ad euāgelium portatur thuribulum sine luminariis, tamē duo capellani celebrantis sequētes thuriferariū loco ceteros forariorū ipsum associāt. post euāgelii nō dicit Credo, neq; offertoriū sed tātū Dñs uobiscum, & oremus, & alia dicūtur prout in ordinario. oblata incensantur, similiter Papa, & alii oēs ac proceditur in missa more cōsuetō usq; ad cōmunionē: Pax Dñi dicitur, Agnus dei non dicitur. propterea Cardinales nō ueniūt ad circulū, & Pacis osculū nō datur, sed oēs orationes dicūtur, prout in missali usq; ad cōmunionē exclusiue. facta cōmunionē celebrāt, & cōpurificato cātāt a cantoribus alleluia ter: psalmus

SACRARVM CERIMONIARVM

Laudate &c. prout in ordinario prout uesperis. Interim celebrans accedit ad cornu epistolæ: ubi accepta mitra lauat manus: deinde illa deposita stans ibidem uersus ad altare legit Vesperas. cum cantatur antiphona ad Magnificat, cerimoniarus accedit ad Papam cum thuribulo: qui ministrante presbytero cardinali imponit incensum, & celebrans incensat altare. incensator ipse celebrans, Papa, & omnes alii per diaconum capella ordine consueto. Replicata post Magnificat Antiphona celebrans stans in medio altaris uersus ad populum dicit. Dominus uobiscum: deinde ante librum oramus: & orationem, Qua finita diaconus dicit. Ite missa est, cum duplici alleluia, & Papa dat benedictionem & indulgentias, quas denunciat celebrans, & non fit sermo. Notandum qd' felix. Sixtus Papa quartus ordinauit, qd' Cardinales dicerent prophetias supra dictas. primam iunior Cardinalis siue diaconus esset, siue presbyter. aliam sequens. & sic de aliis continue gradatim ascendendo usq; ad nonam inclusiue, decimā Cardinalis assistēs a sinistris. undecimā a dextris assistēs: duodecimā dixit Sanctitas sua. & hæc ordinatio fuit tēporis suo obseruata postea demissa: quia non uidebatur dignitati apostolicę conuenire, ac quadrare cerimoniis papalibus, & debitis.

De habitu Papæ.

Cap. LVIII

Hoc mane Sanctissimus Dominus noster finita missa, & dimissis in camera papagalli paramentis p̄dictis accipit caputium, & birretum alba: quibus utitur, deinde usq; ad sabbatum in albis inclusiue, & eisdem diebus Pascalis non utitur aliquo habitu rubeo, sed albo tantum, Et si similiter, si uti uellet mantello coloris albi, uteretur his diebus, & non alio terius coloris.

De sabbato sancto Papa absente.

Cap. LIX

Si autem Papa huius diei officio non interesset: cantores legunt omnes duodecim prophetias ante pulpitem, ut supra positum, Quibus finitis celebrans deposita planeta, resumpta mitra associantibus ipsum diacono, & subdiacono uadit ad scabellum cum cussino sibi paratum, ubi Papa confessionem facere solet, ubi genu flectit cum mitra quo usq; dicatur Peccatores: tūc surgit, & uadit ad faldistoriū, deponit paramenta uiolacea, & capit alba, & mitram preciosam. finita letania accedit ad confessionem, cātores incipiunt kyrie eleison, ac alia fiant, ut supradictū est. subdiaconus apostolicus non paratur, nec aūnunciat alleluia. sed finita epistola postq; subdiaconus eius manū osculatus fuerit surgit celebrans deposita mitra uersus ad altare ante faldistoriū stans cāter alleluia ter ut supra dictum est, cātoribus totiens idem respondentibus. alia omnia sicut ut supra, & non fit sermo.

De sabbato sancto Papa celebrante.

Cap. LX:

Si in hac die Sabbati sancti Papa uoluerit personaliter celebrare, his

ordo seruabitur. primo ignis nouus bñdicetur apud altare: in quo Papā ē celebraturus a iuniori presbytero Cardinali amictu, alba, cingulo, stola, & pluuiali uiolaceo induto, & simul incensum in cereo affigendum ordine superius denotato, & hoc anteq̃ Pontifex ueniat ad Ecclesiam. hora competenti Papa indutus: ut superius dictum est, uenit ad capellam præcedente Cruce more consueto sine processione, tamen orat ante altare. ascendit sedem eminentem, & fit ei reuerētia a Cardinalibus cum capis lancis: imponit incensum per acoluthum sibi delatum ministrāte presbytero Cardinali. Er Diaconus Cardinalis Euāgelium, & Subdiaconus Apostolicus epistolam dicturi parati cum dalmaticis, & tunicellis albis, & aliis ornāmētis accedūt: & Subdiaconus quidem capit crucem papalem, & præcedēte thuriferario incipit iter extra capellam. Diaconus uero inclinatus ante Pōtificem dicit. Iube Domne benedicere. Et Papa Dominus sit i corde tuo &c. Et mox Subdiaconus sequitur, & post cum quatuor alii acoluthi: quorum unus portat bacile cum quinque granis incensifigēdis in cereo. cum peruenerint extra capellam in loco preparato, Diaconus accipit arundinem cum tribus cādelis, & intrans capellam tertio genu flectit dicens. Lumen Christi: ut superius dictum est, & tandem tradita arūdine uni ex acoluthis accedit ad pulpitem supra quod positus est liber Euāgeliorum. Incensat & incipit. Exultat iam angelica &c. pro benedictione certi Diaconus, & Subdiaconus deponunt Dalmaticam, & tunicellam albas, & Pontifex surgens sine mitra secreta dicit. Pater noster pro nona, & cātores legunt nonam, & in fine Pontifex uadit ad faldistorium, & procumbit: dum dicitur Christus factus est pro nobis obediens &c. Et dicit Orationem. Respice quæsumus Domine &c. Interim uero Subdiaconi, Auditores, clerici camere, ac acoluthi omnes alii capiunt superpellicia, & Pōtifex finita oratiōe surgit, & uadit ad sedem: ubi cōsuevit accipere paramēta. sedet. accipit sādalia. dicit psalmus. Quā dilecta, & alias oratiōes cōsuctas. lauat manus, & paratur omnibus ornāmētis pontificalibus uiolaceis pallio, & mitra simplici a Diacono, & Subdiacono in albis existētibus. & dum Papa accipit planetam Cardinales, & alii prælati omnes capiūt paramēta sibi cōuenientia uiolacci coloris. Diaconus, & Subdiaconus iduto Pōtifice accipiūt planetas ante pectus plicatas, & manipulum. prior presbyterorum Cardinalium assistit pōtifeci cum pluuiali uiolaceo. Sādalia tamē Papæ erunt alba cum perlis: quia illa nō mutat, & similiter subciōtorium, & stola. Tūc Papa cū psbytero Cardiali, & Diaconibus assistētibus, & cū Diacono, & Subdiacono ministris nō tū processionalr accedit ad altare, & tres psbyteri Cardinales nō ueniūt obuiā. ascēdit ad altare, & sine mitra illud osculatur, deinde reassumpta mitra ascēdit ad sedē eminētē, & ibi sedēs aliquātulum quiescit, si autem non esset ibi sedes ad partem: ubi accipiat paramēta

SACRARVM CERIMONIARVM

poterit illa recipere in sede consueta, & inde descendere ad altare, & rursus illuc redire. Si vero Diaconus Cardinalis Euangelium dicturus non sit dispositus cantare Lumen Christi, & facere benedictionem cerei: poterit id fieri non incompetenter per Diaconum capellæ sicut passio cauitur per alium q̄ per Diaconum ordinarium, & maxime cum Papa tunc nō sit indutus missalibus indumentis. Pontifice igitur in sua sede Diacono Euangelii apud altare, & aliis omnibus in locis solitis confedentibus unus acoluthorum cum superpellicio surgēs uadit ad pulpitem nondum positum contra cornu Epistolæ sub presbyterio: & sine titulo cantat primam prophetiam. In principio creauit Deus &c. Et illa finita si placet domino nostro eadem cantatur græce secundum Iacobum Gaieranum, & secundum Petrum Aincii Episcopum Senogalliē. & alios, qui scripserūt de cerimoniis. Legi etiam apud aliquos maiores nostros coram Pontifice omnes duodecim lectiones latine, & græce legi consueuisse. Sed posteriores de prima tantum fecerunt mentionem. Finita lectiōe accedit ad osculum pedis Papæ, & papa surgens sine mitra dicit oremus, Diaconus a dextris flectamus genua, & Diaconus a sinistris leuate. Deinde Papa persequitur orationem. Alię lectiones, siue prophetię simili modo dicuntur per acoluthos, & per capellanos Papæ, id est per auditores. & Diaconi assistentes alternatim dicunt. Flectamus genua, & a dextris leuate. & sic deinceps. Finitis duodecim lectionibus Papa descendit ante altare, depōit pallium & planetam, & cum mitra procumbit super faldistorium, dum dicitur Litaniam. Alii autem cardinales prælati procumbunt apud sedes suas & sine mitra. Subdiaconus autem non epistolæ aliquātulum retro Papam a dextris contra cornu epistolæ genu flexus ante scabellum supra quod librum tenet, cantat Litaniam, & chorus respondet replicando eadē quę ille dicit. Cum peruentum est ad peccatores surgit Papa cum suis assistentibus, & ministris: & uadit ad sedem: ubi accipere cōsuevit paramēta. Diaconus, & Subdiaconus dimissis planetis accipiunt albas tunicas, & Papam exuunt uiolaccis: & induunt albis paramētis, & omnes Cardinales, & prælati accipiūt paramenta alba. & altare: & sedes Papæ ornātur albis palliis, & accendūtur luminaria super altare. Interim Subdiaconus alius persequitur Litaniam usq̄ in finem. Et cantores illa finita cantant Kyrie eleison quousq̄ Papa fuerit in sede eminenti ad cantādum Gloria. Papa autem assumptis preciosis ornamentis, & posito incenso in thuribulo Cruce præcedēte processionaliter procedit ad altare. osculatur altare, & librum Euangeliorum incensat: incensatur: recipit tres Diacones ad osculum ex more, & ascendit ad sedem eminentem: ubi dicto Kyrie eleison nouies cātat Gloria in excelsis Deo. pulsantur campanæ: profequitur & in terra, Deinde Pax uobis, & orationem, & Subdiaconus deinde dicit epistolam more cōsueti. Finita epistola Subdiaconus dimisso libro in manibus

nibus cerimoniarum immediate accedens ante solium Pontificis stans infra gradus uoce submissa dicit Pater sancte annuncio uobis gaudium magnum, quod est alleluia, & mox ascendens osculatur eius pedem: & accedens unus ex auditoribus preintonat Papae Alleluia. qui surgens sine mitra tertio cantat Alleluia, ut in ordinario: deinde sedet. & cantatur Alleluia, & uersiculi, & euangelium, ad quod non portantur luminaria, sed incensum tantum: & petitur benedictio, & osculatur liber. Papa non dicit osculatur, sed dicto Dominus uobiscum lauat manus, descendit ad altare. & procedit in missa ut alias, usque ad finem communionis. Agnus Dei non dicitur: nec Pax datur. Dicit tamen Papa illam Orationem. Domine Iesu Christe, qui dixisti apostolis tuis paxem. &c. & illa dicta mox ascendit ad sedem eminentem, & ibi communicat, & sugit sanguinem cum calamo more consueto, sed non recipit ad osculum oris diaconum, aut alios post communionem. facta purificatione sedet: lauat manus, & chorus incipit Alleluia pro uesperis. Pontifex in sede permanet, & ad Magnificat subdiaconus preintonat ei Antiphonam: deinde sedet cum mitra, imponit incensum: & cum incipitur Magnificat, descendit: incensat altare: reuertitur ad sedem: incensatur ipse, & alii more consueto. ipse stans sine mitra: expectat finem: deinde cum repetitur Antiphona. sedet: & circa finem descendit ad altare: Dicit Dominus uobiscum: & Orationem, & Diaconus Item missa est Alleluia Alleluia. datur benedictio. publicantur indulgentie, & est finis, deponuntur paramenta in capella ut alias.

SECTIO SECVNDA

De festo Resurrectionis Domini Papa celebrante.

Cap. I.

In festo paschatis resurrectionis saluatoris Domini nostri Iesu Christi quo est mutatio capparum Papa indutus pluuiali albo, & mitra preciosis ministrante priore presbyterorum etiam parato nauculam & acolutho thuribulum, imponit incensum. deinde supplicatione praecedente uenit ad ecclesiam sub baldachino, quod oratores portant uel nobiles Cardinales, & prelati omnes sunt parati paramentis albis conuenientibus & officiales omnes in albis ut moris est. Cardinales duo diaconi assistentes portant simbras pluuialis Papae, & nobilior urbis caudam. Cum puenerit ad ecclesiam, Papa facta Oratione super faldistorio uadit ad sedem, ubi parari debet, & sit ei reuerentia a Cardinalibus, & omnibus prelatibus paratis more solito, finita reuerentia Papa deposita mitra surgit, & stans uersus ad altare dicit, secreta Pater noster: Tu in cattu Deus in adiutorium. &c. & stat quousque psalmus incipiatur, quo incepto sedens accipit mitram, & accedunt Episcopi assistentes cum libro dicendo. Quam dilecta. &c. & subdiaconus cum

SACRARVM CERIMONIA RV M

sandalis:quem sequitur acoluthi pro tenēdis simbrisiis. & Papa dicit psal-
 mum,& induitur sandalis more consueto. Dicta per cantores Antipho-
 na Hæc dies.&c. Papa deposita mitra surgit. Dicit Dominus uobiscum.
 & cantores dicunt Benedicamus Domino. Tum Papa sedens lauat ma-
 nus,& paratus omnibus paramētis uenit ad confessionem supplicabū-
 dus,& omnia alia sunt pro ut supra in die Natiuitatis Domini nota-
 tum est,usq; ad Credo in unū Deū.in quo dicto Et homo factus est,subdia-
 conus portat ad altare cristallinum cum multis hostiis paruis consecran-
 dis pro communione populi patena coopertum,& desuper bursam cum
 corporalibus,hostiarum cum hostiis,& purificatorium:quæ omnia Dia-
 conus accipiens ponit super altare in cornu epistolæ,deinde sacrista ua-
 dit ad aliam credentiam pro lauandis calice papæ,& ampullis,& alia fi-
 unt more consueto. Diaconus Cardinalis ponit dictum calicem cri-
 stallinum cum hostiis paruis super corporalia in medio ante Crucem. Ita
 ut non impediāt incensationem calicis,& hostiæ,sed qđ inter ambos ca-
 lices sit competens distantia. Cum dicetur per papam Suscipe Sancte pa-
 ter omnipotens eterne Deus,&c.calix Hostiarum discooperitur,& ele-
 uatur aliquantulum per Diaconum,& eo dicto per eū recooperitur cum
 patena,& reponitur,cum Papa dicit Per omnia secula seculorū,ante præ-
 fationem uel parum ante duo Diaconi cardinales iuniores præter illos,
 qui assunt Pape,uel si diacones,duo iuniores presbyteri cardinales ac-
 cedunt ad altare,unus ad dextrum,alter ad sinistrum cornu altaris,& stā-
 tes hinc inde alter alterius faciem inspicit,uel ut alii uolunt,& melius ad
 populum respiciunt,representantes duos angelos, qui apparuerunt in al-
 bis custodientes sepulchrum Saluatoris,qui ibidem stare debent, usq; ad
 Agnus Dei.Cum Papa ascendit ad sedem suam,tunc descendunt ad loca
 sua redeūtes. In hac die postq̃ Papa dicit Per omnia secula seculorum an-
 te Pater nŕ nō respondetur Amen.sed Papa continuat Oremus præcep-
 tis.&c.Pax datur omnibus,etiam Diaconibus cardinalibus communi-
 caudis præter illum, qui euangelium cantauit.Cum papa communicaue-
 rit se,& diaconum,& subdiaconum de Sanguine more solito, Papa se pu-
 rificat, sed digitos non abluīt propterea sacrista pateram illam auream
 hic non portet neq; adhuc prior presbyterorum cardinaliū ad papam
 uocetur.Cum primum autem diaconus,& subdiaconus per papam cō-
 muniti apud altare more solito Sanguinem sumpserint,diaconus euā-
 gelii accedit ad sinistram Pape in solio sinemitra stantis pro honore sa-
 cramenti in altari positi stansq; dicit in tono consueto Cōfiteor Deo om-
 nipotenti beatę Marię semper uirgini.beato Michaeli Archangelo.bea-
 to Ioani Baptiste,sanctis apostolis Petro,& Paulo, ac omnibus sanctis,
 & tibi pater:quia pececaui nimis,cogitatione,uerbo,& opere,mea culpā,
 mea culpa,mea maxima culpa. Ideo precor beatā Mariam semper uirg-

ginem beatum Michaelē archangelum, beatum Iohannem Baptistā, sanctos Apostolos Petrum & Paulum, & omnes sanctos, & te pater orare pro me ad dominum Deum nostrum. Quo dicto Diaconus reuertitur ad altare ad locum suum, & Papa stat sine mitra Episcopo cardinali assistente librum tenente dicit in cantu more solito. Misereatur uestri omnipotens Deus, & dimissis peccatis uestris perducatur uos ad Vitam æternam. Respōdetur. Amen. Deinde dicit: Indulgentiam, absolutionem, & remissionem omnium peccatorum uestrorum tribuat uobis omnipotens, & misericors Dominus. Respōdet. Amen. Inde omissis uerbis, & benedictione &c. populum tantum Cruce signat nihil dicens. Tum Diaconus stans in medio altaris accipit calicem cum hostiis pro populo consecratis patena coopertum. & quas bis ut prius fecerat cum patena, & Sacramento pro Papa, & illum dat subdiacono ante se genu flexo, qui illum portat ad sinistram papæ ibidem stans usque ad finitam communionem. Subdiaconum ad Pontificem euntem sequuntur duo auditores cum mappula sericea gremio Pontificis imponenda antequam populum communicet, quam dicti auditores hinc, & inde apud papam genu flexi tenent usque ad finem communionis. postquam Subdiaconus ad papam peruenit, Papa ut Sacramento reuerentiam fecit semitecto capite, si frigus ei nocet, uel omnino detecto, si recte ualet, deposita patena illi superponit plures hostias, & eā dat Episcopo cardinali a dextris sibi assistenti tenenda. Esset tamen securus quod subdiaconus cum calice sacramenti staret ad dextram papæ, & Papa si sinistra manu teneret patenam inter se & Calicem, & extraheret singulas hostias pro singulis communicandis. Papa singulis cum communicat dicit Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat animam tuam in uitam æternam, singuli communicandi antequam communionem sumant osculantur manum Papæ pedem autem non osculantur. cum Papa communionem populi incipit, Sacrista, uel Diaconus græcus stans in cornu epistolæ in manibus suis teneat calicē cum puro uino quo cōicati se purificēt: & in sinistra hēat mappulā albā mūdā, qua ipsi ora extergant, deinde ad loca sua redeant uenient autem hoc ordine. primo diaconi Cardinales, qui osculantur a facie cōionē manū papæ, deinde cōicatos quos sequuntur alii eo ordine quo fit incensatio, Cōmunionē facta Papa surgit si cōmunicando sedebit. & facit reuerentiam sacramento, & subdiaconus reportat hostias si quæ remanserint super altare, ubi manent ad finem missæ, tunc Papa sedet, & accedit acoluthus cum duabus pateris, una aurea pro Papa, & alia pro cœcilia in manibus uinum, & aquam portans, & cum eo uenit prior presbyterorum cardinalium, quo infundente uinum supra pateram auream, papa sine mitra abluit digitos, tum accepta mitra lauat manus more consueto. Deinde descendit ad altare, & finitur missa. Qua finita, & dicto Placeat, Papa stans in altari sine mitra dat benedictionem, & non indulgentiam.

rias. Tum dicit Dominus uobiscum, & Initium sancti euangelii secundum Ioannem, &c. usque ad finem. Et Papa cum pallio. (Nam illo cum celebravit in supplicationibus uti debet si alia indumenta missalia habet,) supplicatione preunte sub baldachino quod ut supra nobiles portant precedentiibus officialibus in albis, & omnibus prelati paratis eo ordine, quo uenerunt ad ecclesiam: uadunt ad locum benedictionis publice per uiam ultime, nauis in qua firmat se ad uidendum uultum sanctum, deinde ascendit ad locum benedictionis: ubi solenniter benedicit populum. dat indulgentias plenarias, quas Diaconus a dextris pronunciat in latino & alius a sinistris in uulgari. Omnes Cardinales, & prelati exiunt se, & associant papam usque ad principium scalarum: ubi Papa eos dimittit, & uadunt ad comedendum, & non fit sermo.

De communiione Imperatoris aut Regis. Cap. II

Si Autem Imperator aut Rex aliquis esset a Papa communicandus, tunc postquam Papa coiecit se, & Diaconum, ac subdiaconum, diaconus dicto ante pontificem Confiteor Deo, &c. uadit ad altare, & una tantum hostiam ponit super patenam pro Imperatore uel Rege. factisque circulis consuetis illam dat subdiacono ad pontificem deferendam. Imperator uel Rex deducitur a priore Episcoporum cardinalium ad pedes pontificis, & recipitur ad osculum oris. postremo ab eodem cardinali ducitur ad altare, & per manus Diaconi purificat, & reducit ad sedem suam ab eodem cardinali. Deinde portantur alie hostie, ut supra pro diaconibus cardinalibus et aliis. hoc seruatum fuit tempore Innocentii Sexti. cum Petrus Rex Aragonum uenit ad Romanam curiam. Anno. Mcccxxxvi. Quod si plures essent Reges simul portetur tot hostie simul, & totidem Cardinales primi deducunt Reges.

De festo paschalis Papa non celebrante. Cap. III

Si uero Papa non celebraret, cantatur missa per Episcopum cardinalem more consueto, qui communicat si uoluerit Diaconos cardinales et alios curiales, si ad hoc erunt dispositi. Sed incepta prefatione nemo ad cornua altaris accedit, ut supra dictum est. Sed omnia supradicta omittuntur, & fit missa eo ordine prout alias fieri solitum est. Et non fit sermo.

De secunda feria post Pascha. Cap. IIII

Feria secunda post Pascha unus ex reuerendissimis dominis presbyteris Cardinalibus celebrat missam in paramentis albis. dicitur tantum una Oratio. & non fit sermo. alia omnia fiunt more solito.

De tertia feria post Pascha Cap. V

Feria tertia post Pasche festum unus ex reuerendissimis dominis presbyteris Cardinalibus celebrat missam in paramentis albis. Dicitur tantum una oratio. & non fit sermo. alia omnia fiunt more solito.

De sabbato in albis cum dantur Agnus Dei. Cap. VI

Consueuerunt Summi Pontifices annis primo, septimo, & deinceps

singulis sepr̄is benedicere Agnus Dei post festa paschalia in camera sua,
 quorum confectionem, & benedictionē satius exposuimus in prima par
 te, & deinde in sabbato in albis in capella publice distribuit hoc ordine.
 Consueuerunt tamen antiquitus Romani pontifices in primo anno ipsi
 met celebrare hac die, ut legimus de Urbano Quinto. Gregorio undeci
 mo Auinōi, & Urbano sexto Romæ. die sabbati in albis quādo Agnus
 Dei distribui debent: celebrat missam aliquis presbyterorum cardinaliū
 in paramētis albis more consueto post orationem dici. Dicitur oratio
 contra paganos, & alia pro Pontifice, & non fit sermo. Alia omnia fiunt
 more consueto usq; ad Agnus Dei, quo dicto Cardinalis assistens accedit
 solito more ad altare. accipit pacem, & eam defert ad pontificem, & distri
 buit ut alias. post acceptam pacem Cardinalis, & prelati omnes ca
 piunt paramenta alba ordinibus suis cōuenientia. Cardinales in locis su
 is, prelati uero, & officiales extra cācellum capellæ. celebrans facta com
 munioue lauat manus, & dicit post communionē more solito: deinde ua
 dit ad faldistorium, sedensq; accipit mitram. incepta per cantores post cō
 munionē, ministranteq; presbytero cardinali nauiculam Papa ponit in
 censum more consueto. tum præcedente subdiacono capellæ cum Cruce
 iter duos cerofenarios: ante quos thuriferarios incedit cum thuribulo fu
 migante subdiaconus apostolicus indutus sacris uestibus, ac si epistolam
 solenniter lecturus esset una cum clerico cerimoniarum sequentibus ip
 sum duobus aliis capellanis celebrantis superpellicis indutis uadit ad lo
 cum paratum: ubi sacrista lancem unam magnam Agnus dei in bombice
 indutis plenam mappula pulchra sericea coopertam ornauit. & lancem
 cum Agnus dei accipiens præcedente thuriferario ordine, quo iurat, re
 uertitur ad pontificem. cū fuerint intra ostium capellæ genu flectunt om
 nes, & subdiaconus cātat competēti uoce. ita ut ab omnibus audiat di
 cens Pater sancte, isti sunt Agni nouelli, qui annunciauerunt uobis allelu
 ia, modo ueniunt ad fontes, repleti sunt claritate alleluia. cantores respō
 dent ea uoce Deo gratias alleluia. quod secundo facit subdiaconus, dum
 fuerit ante ostium cancelli, & tertio ante solum pōtificis genu flexus. pō
 tifice interim semper cum mitra sedēte, nisi qd' intrāte Cruce a principio
 omnes surgūt, & statim sedēt. Deinde ascendit ad dextram pōtificis: ubi
 genu flexus dictam lancem tenet usq; ad finem distributionis. Thurifera
 rius autem cum aliis omnibus ad sua loca diuertit, accedunt autem ad pō
 tificem duo auditores cum mātili quod diaconi cardinales assistētes gre
 mio pontificis superponunt. ipsis auditoribus illud hinc, & inde genu fle
 xis tenentibus. Tum ueniunt ante Pontificem per ordinem omnes
 Cardinales unus post alium a seniore ad iuniorem, & factis debitis, ac cō
 suctis reuerentiis porrigunt mitras suas cornua mitræ deorsum uertētes,
 & Papa imponit eis tot Agnus dei, quot ei placet. Antiquitus dabāt cui

SACRARVM CERIMONIARVM

libet Cardinali tres Agnus dei, prælati duos, aliis unum tantum. Cardinales osculatur eius manum primo, deinde genu dextrum. cardinalis celebrans uenit de faldistorio solus suo tpe, & in ordine suo iuxta scamnum capit Agnus dei, ut alii, & reuertitur ad faldistorium: ubi sedet cum mitra usque ad finem distributionis. prælati simili modo sicut cardinales, sed genu flexi Agnus dei in mitras accipiunt, & osculatur genu dextrum papæ non manum. protonotarii, & omnes alii capiunt Agnus dei in manus genu flexi, deosculatur pedem papæ. finita distributione Papa lauat manus more consueto. cardinales, & omnes alii deponunt paramenta: celebrans reuertitur ad altare dicit in medio Dominus uobiscum: & apud librum Oremus: & Orationes more consueto. Ite missa est dicitur cum duplici alleluia. Et deinceps non dicitur cum alfa. Papa dat benedictionem, & indulgentias quas pronunciat celebrans. Seruatum legimus apud antiquos quod circa finem prædii portabatur in mensa magnam uas plenum Agnus dei cum bobice, quos Pontifex distribuere omnibus suis familiaribus. Paulus autem secundus nostro tempore per totum illum diem, & etiam sequentem post prædium distribuit Agnus dei populo romano, & oibus utriusque sexus ad palatium ueniētibz

De eodem die quando non sunt distribuendi Agnus dei. Cap. VII

Annis uero quibus hac die Agnus dei non sunt distribuendi, celebrat aliquis prælati in paramētis albis. dicitur in missa Gloria in excelsis, Pax uobis. Et post orationem diei dux alique uidelicet contra paganos. & per Papa. in fine missæ. Ite missa est cum duplici alfa: et omnia alia ordine consueto. et non hic fimo.

De festo annūciationis Beatæ Marię uirginis, &

uesperis papalibus in quadragesima.

Cap. VIII

Festum annūciationis Beatę Marię uirginis, plerumque cadit intra quadragesimam, & de festo fit die, quo cadit nisi uenerit in Dominica. quia tunc transfertur ad secundam feriā postmodum sequentem: & si cadit in quinta feria maioris hebdomadę, & deinceps usque per totam octauam paschatis transfertur ad secundam feriam post octauam, fit officium missę in capella papę oratorie, & per unum ex presbyteris cardinalibus, & fit sermo. Solent tamen aliquando Pontifices celebrare hoc festum in aliqua ecclesia beatę Marię in urbe. consueuerunt antiqui Pontifices celebrare hoc die, & tunc si festum fuisset die lune in quadragesima in præcedenti dominico die fiebant uestes per papales cum paramētis. idem fiebat, si festum celebrabatur post pascha. In aliis autem temporibus quia in quadragesima uestes dicuntur ante prandium non fiebant uestes solennes. sed ne ista solennitas remaneret sine uestis solennibus, post missam in qua una tantum oratio dicitur scilicet de beata Virgine Papa depositis missalibus idemētis accipiebat pluuiale album, & incipiebat Deus in adiutorium. &c. pro uestis stans in sede sua eminenti, & cardinales atque prælati omnes permanebant cum suis paramētis, & incipiebantur Antiphonę per papam, & card-

nales more solito. Si autem Papa nō celebrasset, sed aliquis cardinalis aut praelatus alius in sua præsentia. tunc finita missa Papa incipiebat pro uesperis. Deus in adiutorium. incensabat, & cantabat orationes, sicut consuevit facere: quando non est celebraturus. hodie non facimus uesperas neque ante neque post. Et nota quod in uesperis dicuntur duæ orationes de festo, & de feria in missa autem dicitur una tantum, quia dicitur ad partem missa de feria. Et quotienscumque Papa celebrat sollemniter per totam quadragesimam dicit unam orationem tantum.

De Festo Sancti Marci.

Cap. VIII

Hac die ordinarie non fit missa sollemnis publica. consuevit tamen aliquando Romanus Pontifex equitare ad ecclesiam Sancti Marci de urbibus, Missamque celebrare aliquis Episcopus in paramentis rubris. & non fit sermo. Papa cum pluuiali rubro, & mitra preciosa accedit ad altare. deponit mitram. orat super faldistorium procumbens. reassumit dictam mitram. Et iterum procumbit dum Litania cantatur: quam duo ex cantoribus conuenienti loco post pontificem coram se habentibus librum supra scabellum genu flexi dicunt, pro ut in ordinario usque ad finem aliis cantoribus ipsis respondentibus. finita Lirania surgunt omnes. Papa facit confessionem cum Episcopo celebrante ut moris est. Cum autem ascendit ad solium, cardinales ueniunt ad reuerentiam, & non faciunt circum, sed tantum assurgunt. prior Episcoporum non assistit propter angustiam loci, sed tempore opportuno de loco suo accedit ad pontificem, & ministrat nauiculā. Dicitur Gloria in excelsis. Pax uobis. una oratio tantum, Credo, Præfatio de apostolis, & alia more consueto. facta communionem per celebrantem religiosi, & clerus urbis suo ordine circumcumeunt altare, & prosequuntur supplicationem suam more solito. Interim perficitur missa. & in fine Papa dat benedictionem supplicatione suo ordine transeunte: cuius transitum Papa consuevit expectare, & ea finita surgit Pontifex, & ascendit ad palatium uel alio ut placet reuertitur.

De uigilia, & festo ascensionis Domini.

Cap. X

In uigilia Ascensionis Domini fiunt uesperæ papales, & in die missa sollemnis in paramētis albis, quā celebrare solet Episcopus cardinalis. dicit tantum una oratio, & nō fit sermo: quē facturus osculetur pedē papæ, uel genu. si sit prælatus petat benedictionē, & nō indulgētias. finito sermōe fit confessio sed nō denūciatur indulgētiæ, cū Papa sit post solennem benedictionē daturus publicas. Igitur cū dicit confessio accedit subdiaconus cū cruce, & confessione finita Papa dicit. ꝑcibus. &c. alia oia sūt more consueto. finita missa Papa dat bñdictionē. qua data papa eo ordine quo de camera uenit uadit ad locū, ubi bñdictionē publicā ē daturus. quē cardiales prælati & alii officiales associant in cappis suis sine paramentis. Pontifex in loco prædicto dat Benedictionem solennem populo. Et in fine plenarias indul-

SACRARVM CERIMONIA RVM

gentias si placet: quas publicant duo Diaconi cardinales: Senior primo in latino. Deinde alius in uulgari, quibus publicatis Papa redit ad eam meram ordine consueto.

De uigilia Pentecostes, & mutatione capparum. Cap. XI

In uigilia Pentecostes Cardinales, & prelati Romanæ curiæ depositis cappis, & capuciis pelibus subduplicatis, accipiunt alias cum serico rubro, siue carmesino: in quibus ueniunt ad uesperas solennes, quæ fiunt more consueto. consuevit etiam Pontifex Hymnum uesperorum. uidelicet Veni creator spiritus, in sede solii sui stans detecto capite inchoare, deinde descendere ad faldistorium: ubi postquam genu flexit, et non prius cantores prosequuntur Hymnum. finito primo uersu surgit Pontifex, & assumpta mitra redit ad faldistorium: ubi deposita mitra stat usque ad finem hymni. alia omnia fiunt more solito, sed ad primum uersum Hymni Pontifex semper genu flectit hac die siue ipse incipiat siue non. Hæc mutatio capparum fit hodie in die Festo Resurrectionis dominicæ decreto Leonis Papæ. X. in concilio Lateranensi. quia ita fiebat antiquitus.

De Die Pentecostes Cap. XII

In die Pentecostes Pontifex indutus paramentis purpureis preciosis uenit ad ecclesiam, & consuevit solenniter celebrare in tali die cerimonias consuetas. quod si non est dispositus ad celebrandum, Sacra facit unus ex reuerendissimis Dominis Episcopis cardinalibus ornamentis rubris paratus, & tunc Papa orat in faldistorio. facit confessionem cum celebraturo, & alia more consueto. Dicitur tantum una oratio circa finem alleluia. Ante uersum Papa uenit ad faldistorium: ubi genu flectit. & cantores incipiunt, & prosequuntur uersum. Veni Sancte Spiritus usque ad finem. Finito uersu surgit Pontifex, & accepta mitra uenit ad solium, & fit sermo. Si Papa non celebrat omnia alia obseruabuntur more consueto, Sed si Pontifex celebrat, obseruabuntur omnia prout in missa maiori in die Natiuitatis Christi ordinatum est, & non fit sermo.

Feris secunda, & tertia post Pentecostem nihil fit in capella hodie. quous tempore Pii, & Pauli, & aliorum superiorum pontificum consuetum fuerit celebrari, sicut in secunda: & in tertia feria in paschate.

De uigilia, & festo Sanctæ Trinitatis. Cap. XIII

In uigilia Sanctæ Trinitatis fiunt uesperæ papales, ad quas uenit Pontifex ornatus albis ornamentis. In die fit missa solennis, quam celebrat presbyter Cardinalis ornamentis albis paratus. Dicitur tantum una oratio. alia omnia obseruantur more consueto, & fit sermo.

De Vigilia Corporis Christi. Cap. XIII

In uigilia Corporis Christi fiunt uesperæ papales: ad quas uenit Pon-

tifer ornamentis albis paratus. Quibus finitis uicarius Papæ de mandato Sanctissimi Domini nostri Papæ mandat clero urbis, qđ in tempore ad sit in supplicatione, & proficiscantur ante ordines curiæ. Mandatur etiam per uicarium Sancti Petri canonicis, & aliis beneficiatis ecclesiasticis basilicę predictę sub aliqua graui pęna: qđ non interrompant neq; se immisceant ordinibus & prelatis Romanę curiæ, sed illos prece-
 dant, & per se aut cum clero urbis supplicatione faciant. Et Reuerendissimus Dominus Camerarius committat cursoribus qđ mandent Romanę curię officialibus: qđ singuli sub aliqua graui pęna intersint supplicationi hora competenti cum singulis intorticiis.

De festo corporis Christi Papa presente.

Cap. XV.

In die summo mane Sacrista paret sacramentum in tabernaculo decetum super altare capelle, forerii etiam portent baldachinum in loco congruo intorticia singulis scutiferis Papę portanda dentur ante sacramentum, deinde hora competenti Cardinales, & prelati omnes in locis suis capiunt paramenta alba ordini suo conuenientia, ut alias. Et Pontifex acceptis paramentis albis in camera papagalli uadit ad capellam: ubi est sacramentum ante altare deposita mitra genu flexus orat, tū surgit & stans sine mitra ministrante priore presbyterorum Cardinalium nauiculam imponit incensum in duo thuribula: deinde genu flexus cum uno ex thuribulis predictis incensat sacramentum ter illi thuribulum ducens. Quo facto imponitur collo Pontificis mappa sericea per Cardinalem assistentem, Deinde porrigitur sacramentum ipsum Pontifici per Diaconem a dextris assistentem Pontifici adhuc genu flexo. Qui accepto sacramentum surgit, & sine mitra illud portat aliquātulum. tum accepto bireto descendat sub baldachino. Cardinalis celebraturus interea tempore congruo uadit ad ecclesiam: ubi est celebraturus, & ibi capit paramenta ordine consueto. Cum Papa descenderit per scalas palatii accipit mitram: quam retinet per totam supplicationem, quę per priorem Diaconorum Cardinalium in prima porta palatii interim ordinetur, & per Vicecamerarium conseruetur ordo a priore Diaconorum datus. Non enim ad camerarium, sed ad priorem predictum spectat ordinare supplicationes Papales tam equestres q̃ pedestres, quousque a paucis annis citra camerarii alium pserint sibi hoc onus. In primis præcedent officiales Romanę curię inferiores seu minores gradatim, deinde maiores hoc ordine. Collectores plumbi, sollicitatores literarum Apostolicarum, Notarii, auditorum rose, procuratores penitentiarum: procuratores contradicatarum: Abbreniatores de prima uisione, de parco minori, Scriptores penitentiarie, Scriptores Apostolici, Magistri utriusq; registri, Abbreniatores de parco maiori, Bullatores, Magistri plumbi, procuratores ordinum, procuratores principum & barones, Catores: acoluthi sine ceteris, Clerici

SACRARVM CERIMONIA RV M

eamerę, auditores rote. Quinq; acoluthi cum candelabris, Subdiaconi quorum unus inter duos medius crucem portet, penitentiarii, Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Oratores prelati parati, Diaconi, presbyteri, Episcopi Cardinales, duo Diaconi Cardinales Pontifici assistentes si Papa portatur in sedem si uero Papa suis pedibus incedit Diaconi hinc inde portant fimbrias pluuiialis, & scutiferi Papę singuli singula intorticia portant, duo acoluthi cum candelabris, duo alii acoluthi cum thuribulis continue incensantes ante sacramentum, & unus alius acoluthus: qui nauiculum portat cum thure: quod cum opus sit imponit thuribulo. Papa sub baldachino, auditor de mitra seruicens, medius inter duos cubicularios secretos, secretarius Papę si non est prelatus cum medico Papę, protonotarii, prelati si qui sunt non parati, generales ordinum quos tadem sequantur togati omnes. Hoc ordine itur per uiam rectam usq; ad castrum sancti angeli, & per aliam uiam quę sancta dicitur reuertitur ad basilicam Sancti Petri si sit Roma apud Sanctum Petrum. Si autem alibi sit Papa, ordinabit quousq; progredi placuerit, & ita seruabitur. Aduertendum tamen est qđ digniores nobiles, seu Oratores laici portare debent baldachinum a principio, & dum intrat ecclesiam in fine. Interim autem medio itinere illud portant inferiores nobiles: qui imitari soleant superiores per uiam. Hęc autem supplicatio fit longior, & breuior pro uoluntate, & dispositione sanctissimi Domini nostri Papę, & aliquando pro qualitate temporis. Vidi aliquando tempore pluuioso qđ ex palatio tantum descendimus ad ecclesiam Sancti Petri, & si Pontifex est debilis pedibus portatur in sede, & portat sacramentum, cum Pontifex fuerit ante altare: ubi missa celebranda erit: genu flectit coram illo, & Diaconus a dextris assistens accipit reuerenter sacramentum de manu illius, & in medio altaris in loco ad id ordinato reponit. Tum Pontifex stans sine mitra ministrante priore presbyterorum Cardinalium imponit incensum, Deinde genu flexus incensat sacramentum. Tum surgit, & cum celebrante facit confessionem more solito. Cum primum officiales & prelati peruenerint supplicabundi ad capellam extra cancellum altaris maioris depositis superpelliciis sine paramentis accipiunt cappas suas in quibus intrant capellam predictam. Cardinales uero parati & in locis suis anteq̃ adueniat Pontifex depositis paramentis accipiunt cappas suas. Finita confessione Pontifex ascendit ad solium. Fitq; ei reuerentia a Cardinalibus, & alia sunt more solito, Cardinalis celebrans non capit mitram, quando incensandus erit: neq; cum manus lauare debet in altari: sed stans in cornu Epistolę sine mitra illas lauet ob reuerentiam sacramenti. Dicitur tantum una oratio. non fit sermo. Finita missa Papa dat benedictionem, & indulgentias: quas pronunciat celebrans. Alia omnia sunt more consueti. Descendit deinde Pontifex de solio: Orat in faldistorio sine

mitra & illa reassumpta recedit dimisso in altari Sacramento, quod in se-
ro Sacrista dispensat, ut decet.

De supplicatione huius diei Papa absente.

Cap. XVI

Si Pontifex huius diei officio non interesset, parentur omnia, ut dictū
est, cardinales, prælati, & officiales in locis suis, in palatio paramen-
ta recipiunt: celebrans uero in capella prope altare accipit sandalia cū
psalmis consuetis, deinde amictum, albam, cingulum, stolam, crucem, pe-
ctorale, tunicellam, & dalmaticam cum orationibus solitis, & de super-
pluuiale, uel si magis placet dimissis tunicella & dalmatica capiat pluui-
ale. hora deinde opportuna ministrante diacono capellę nauiculam, cele-
braturus ponit incensum in duo thuribula. Tum genu flexus ante altare
incensat Sacramentum. ordinatur deinde supplicatio, quæ fit ordine su-
per dicto. subdiaconus capellę portat crucem ita qd̃ imago crucifixi an-
terespiciat non retro. candelabra iuxta crucem supplicationis portant
duo ex capellanis assistentis, similiter & thuribula ante Sacramentum, in
torticia uero deferant scutiferi papę. capellanus pluuiali indutus a dex-
tris, & diaconus capellę omnibus paramētis indutus a sinistris auri phry-
giū pluuialis celebrantis eleuet, baldachinum autem digniores nobiles,
ut supradictum est. facta supplicatione cum celebraturus reposuerit sa-
cramentum super altare, imponit incensum ministrante diacono capellę
nauiculam. Tum genu flexus ante altare incenset sacramentum, deinde
accedat ad faldistorium: ubi deposito pluuiali accipiat tunicellam, & dal-
maticam, si illas prius nō accepit, tum chirothecas, planetam, mitram,
annulum pontificalem. accedit ad confessionem, & omnia sunt ordine
supradictō. in fine missę celebrans dat benedictionem sine mitra, & pu-
blicat indulgentias per Papam concessas.

De uigilia, & festo sancti Ioannis Baptiste.

Cap. XVII

In uigilia sancti Ioannis Baptiste ordinarie fiunt uesperę papales, &
in diuina publica solennis per presbyterum cardinalem in paramen-
tis albis, & fit sermo. & nō dicitur Credo nisi ueniāt in die dominico. alia
fiunt ut in aliis uesperis, & missis solennibus.

De uigilia, & festo apostolorum Petri, & Pauli.

Cap. XVIII

In uigilia apostolorum Petri, & Pauli, si sanctissimus Dominus noster
est in crastinum solenniter celebraturus, accipit paramenta rubri colo-
ris preciosa consueta in camera papagalli, & descendit ad ecclesiam nū-
la supplicatiōe p̃eunte, sed facta cūerētia dñi Cardinales accipiunt para-
menta, & obseruantur omnia pro ut supra in Vigilia Natiuitatis Chri-
sti notatum est. Si uerō non est celebraturus accipit eadem paramenta, &
fiunt uesperę more consueto. Et antiquitus erat potius in aula,

SACRARVM CERIMONIARVM

In die Apostolorum Petri & Pauli. Si Sanctissimus Dominus noster ē celebraturus ut consuevit: cū potest accipit in camera papagalli amictū, albam, cingulum, stolam, pluuiale rubrum, & mitram preciosam. Et ministrante priore presbyterorum Cardinalium imponit incensum. Interim Cardinales & prelati capiunt paramenta, & officiales superpellicia more solito. Et pontifex supplicabundus uenit ad ecclesiam sub baldachino eo ordine, ut supra in missa maiori natiuitatis Christi est notatum. In missa etiam obseruantur omnia quæ ibidem sunt ordinata. post missam pontifex data in altari benedictione, & indulgentiis per Cardinalem assistentem publicatis dimisso in altari pallio redit ad cameram non habita supplicatione, sed sine baldachino more consueto, & et non fit sermo.

De festo uisitationis Beatæ Mariæ uirginis. Cap. XIX.

In die uisitationis Beatæ Mariæ uirginis solet fieri missa solennis: quæ celebrare consueuerat presbyter Cardinalis in paramentis albis, & solebat fieri sermo. Sed hodiernis temporibus huiusmodi solennitas non obseruatur. Sed capella huius diei prætermittitur, quæ non habet neq; habuit uestperas præcedentes.

De uigilia & festo assumptionis Beatæ
Mariæ uirginis.

Cap. XX

In uigilia assumptionis Beatæ Mariæ uirginis solebāt esse uestperæ papales, & in die missa solēnis: quam solebat presbyter Cardinalis paramētis albis indutus celebrare & sermo fieri: sed Romæ hodie nō fit propter festum solenne Romanorum: quod ipsi celebrant in sancta Maria maiori. Si Papa est alibi seruatur ut supra.

De uigilia & festo natiuitatis Brē Mariæ uirginis. Cap. XXI.

In uigilia natiuitatis Beatæ Mariæ uirginis ordinariæ fiunt uestperæ solēnes, & in die missa solēnis in capella papæ per presbyterum Cardinalem paramētis albis paratum. Et fit sermo.

De uigilia oīum sanctorū, & mutatione capparū. Cap. XXII.

In uigilia oīum sanctorū Cardiales & plati dimittis cappis cū serico rubro accipiūt cappas cū pellibus albis. Et sanctissimus Dñs nŕ indutus paramētis albis solitis uenit ad Ecclesiā more solito. Et si est die crastina celebraturus, Cardinales facta reuerētia cōsuea in cappis capiūt paramēta sibi cōuenientia albi coloris. idem faciūt prelati, Officiales uero accipiūt superpellicia. si illa prius nō acceperūt. Alia omnia fiūt, prout supra in uigilia natiuitatis Domini dictum est.

De festo omnium sanctorum.

Cap. XXIII

In die oīum sanctorū si sanctissimus Dñs nŕ est celebraturus accipit in camera papagalli paramēta cōsuea albi coloris simplr, & Cardinales in camera paramēti, & plati ac officiales in aula paramenta sibi cōuenientia recipiunt, & officiales superpellicia, deinde ministrante priore pŕbyterorū

Cardinalium Papa imponit incensum. & supplicatiōe præcunte uenit ad ecclesiam sub baldachino, ac omnia alia sunt prout supra in missa maioris diei natiuitatis Domini nostri Papa celebrante ordinatum est. Et non fit sermo, nisi aliquis Cardinalis illum faceret. Si uero Papa non sit celebraturus, celebrabit Episcopus Cardinalis in paramentis albis ordine consueto, & fit sermo.

In uesperis & matutinis defunctorum Papa pñte. Cap. XXXIII

In sero in capella maiori palatii cantantur uesperę & matutinae mortuorum hoc ordine. Papa induitur amictu, alba, cingulo, stola, uiolacea, & cappa de rosato sine mitra: uel si placet loco cappe accipit mantum de rosato, & caputium magnum quod iuersatur, ita qd pelles in capite ab extra sint, & supra faciem habeat quasi duo cornua. Et cum pñtífex mantum aut huiusmodi caputium utitur pñlati assistentes non debent habere cappas sed mantellos: quos assistentium cr ocias uocant, & caputia in modum cubiculariorum supra collum, & non supra caput. hoc modo paratus Pontífex uenit ad capellam Cruce pñcedente & Cardinalibus Papam sequentibus. duo Diaconi Cardinales: qui assistere consueuerunt uadunt in locis suis post presbyteros Cardinales. cum Papæ non assistat simbras omnes cum cauda simul collectas portat dignior ex pñlatis assistentibus in capella. Papa facit orationem in faldistorio capite semicooperto. ascēdit ad solium & sedet, & duo primi ex assistentibus Epīs extendunt simbras cappe ante Pontíficem. Cardinales oēs sedent in locis suis, & non fit Papę reuerentia, neq; psbyter aut diaconi Cardinales ei assistunt. postq; Papā aliquantulum quicuerit surgit, & stās capite semicooperto uersus ad altare dicit secrete Pater noster: quo ad finem cōpleto sibi ipsi caput cooperiunt cantores incipiunt pro uesperis añam. Placebo Domino. qua dicta & incepto psalmo Papa sedet sic manens quousq; incipiatur magnificat. Tunc surgit Papa a seipso semi uel totaliter capite discooperto. put sibi placet. Finito Magnificat papa sedet cooperto sibi ipsi capite sic manēs usq; ad finem repetitionis antiphonę. Tunc accedunt duo acoluthi in eorum cappis cum duobus candelabris more solito. Surgit pñtífex discooperto capite, & stans uersus ad altare dicit cōpetenti uoce. Pater noster qd secrete cōplet. Interim accedūt duo Epī assistentes cū libro & candela, & papa cōpleto pater noster dicit uersiculū. Et ne nos inducas in tērationē. Sed libera nos a malo. uers. A porta inferi. Erue Domine aias corū. uers. Requiescant in pace. Amen. uers. Dñe exaudi orōnē meā. Et clamor meus ad te ueniat. uers. Dñs uobiscū. Et cū spū tuo. Oramus. Fideiū Deus oīum cōditor, & redēptor aīabus famulorū, famularūq; tuarū remissionē cūctorū tribue peccatorū: ut indulgētiā, quā semp optauerunt piis supplicationibus cōsequantur. Qui uiuīs & regnas Deus p oīa secula seculorum. Amen. uers. Requiem æternam dona cis Dñe.

scit. Deinde deposita mitra surgit, & stans uersus ad altare secretedicit Pater noster. Et cantores incipiunt Inuitatorium Regem cui oia uiuunt pro matutinis, & alia prout in ordinario. Incepto psalmo Cardinalis accepta mitra sedet dicto uersiculo primi nocturni cum suo resposorio surgit deposita mitra, & stans uersus ad altare secretedicit Pater noster. quo completo sedet cum mitra, & cantores dicunt lectiones & alia: ut in ordinario, idē faciat cardinalis post uersiculos secundi & tertii nocturni. Incepto Beuedictus surgit sine mitra stans uersus ad altare: quo finito sedet cum mitra: repetita deinde Antiphona surgit sine mitra, & stans uersus ad altare dicit uoce competēti Pater noster. Quo secrete completo unus ex assistentibus suis capellanis librum cum duobus aliis duo luminaria coram eo tenentibus dicit ex libro uersiculū. Et ne nos cū aliis, & orōnē. Fidelium Deus oīum &c. ac aliis prout supra in uesperis dictum est.

De cōmemoratione aīarum Papa pñte.

Cap. XXVI

In die cōmemorationis animarum super credentiam ponūtur uasa cōsuetā exceptis duobus magnis uocalibus argenteis, quibus in missis defunctorum non utuntur. paratur etiam super eam thuribulum cum nauicella, & uas aque benedictę cum aspersorio. Deinde hora competenti presbyter Cardinalis celebraturus uenit ad capellam & capit omnia paramenta cōsuetā nigri coloris exceptis sandaliis & chirothecis, quibus in huiusmodi missa uti non debet: nec consuevit dicere psalmū. Quam dilecta cum aliis. Subdiaconus & Diaconus utuntur tunica & dalmatica. Deinde Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, stola uiolacea, & cappa rubea cuius cucullum super scapulis duobus spalctis apratur ne deorsum cadere possit & mitra simplici: uel si Pontifici placet loco cappę habeat pluuiam rubeam simplex, & mitram simplicem. p̄cedentibus Cruce, & Cardinalibus uenit ad capellam. orat in faldistorio, & facit confessionē cum celebratio. ascendit ad solium, & non fit ei reuerentia a Cardinalibus, sed duo Diaconi & prior presbyterorum Cardinalium assistūt ei more consueto Papa dicit Introitum cum assistentibus tantum. altare non incensatur: Cardinales non ueniunt ad circulum, neq; celebrans osculatur librum, sed altare tantum. cum celebrans dicit Dominus uobiscum, Papa uenit ad faldistorium, & genu flectit sine mitra sic manens, usq; ad finem orationis & similiter omnes genu flectunt p̄ter celebrantem; & ministros. Id est assistentem Diaconum, & Subdiaconum. Pontifex orōne finita & accepta mitra redit ad sedem. Dicitur tñ una orō. uidelicet Fidelium Deus oīum &c. Subdiaconus dicta epla nō osculatur pedē Papę: neq; Diaconus p̄ euāgelio illū osculatur. ad euāgeliū nō portant luminaria, neq; incēsum, neq; diaconus accipit bñdictionē. Finito euāgelio Papā nō osculatur librum, neq; benedicit aquā pro sacrificio in calice iponendā. post Offertoriū Papā iponit incēsum more cōsuetō, & incēsanē oīolata

SACRARVM CERIMONIARVM

altare, celebrans, & Papa tantum, & non alii, Subdiaconus non tenet paxnam: ut in aliis missis, sed ad eleuationem in cornu epistolę genu flexus incensat sacramentum. Papa dicto Sanctus cum assistentibus uenit ad faldistorium: ubi deposita mitra genu flectit quousq; celebrās dicat. Per omnia secula seculorum. Ante Pax Domini. Tum surgit Pontifex, & accipit mitra redit ad solium: ubi deposita mitra dicit cum assistentibus Agnus Dei. Celebrans non dicit Orationem. Domine Iesu Christe: quid dixisti Apostolis tuis: neq; pax tecum: sed sequentes: Osculum pacis non datur celebrans procedit in missa more consueto. Et Pōtifex ad orationem in fine uenit ad faldistorium & genu flectit, deinde illa finita redit ad sedem. Et celebrās dicto in altari Placeat &c. uadit ad faldistoriū. depōit uestes sacras & demū uadit ad locum suum inter Cardinales. nō datur benedictio: neq; indulgentię. Deinde si pontifex uelit post missam absolue incepto a cantoribus Responsorio, Libera me Dñe apud sedem deponit cappam & accipit pluuiale rubrum simplex si placet, & ponitur ante eum pannus niger ad hoc paratus, & extēditur a scabello sedis per plauum & gradus solii sui: & quatuor acoluthi superpelliciis induuntur, & dum cātores replicant Responsorium Libera me Domine: accedunt ad Pōtificem duo acoluthi unus cum thuribulo & nauicella, alius cum uase aquę benedictę & aspersorio, & Pontifex ministrante priore presbyterorum Cardinaliū nauiculum imponit incensum: presbyter Cardinalis remanet illic apud Papam. cum incipitur Kyrie eleison a cantoribus surgit Pontifex deposita mitra & dicto ultimo Kyrie eleison stans uersus ad altare dicit intelligibili uoce Pater noster: quod secrete complendo ministrante priore presbyterorum Cardinalium aspersorium Papa aspergit tertio supra pannum nigrum ante se iacentem, & reddit aspersorium presbytero Cardinali: quo ministrante thuribulum Papa incensat eodem modo supra pannum tertio thuribulum ducens & reddito thuribulo presbytero Cardinali. recedunt illi duo acoluthi cum aqua benedicta & thuribulo, & p̄sbyter Cardinalis ad scabellum suum reuertitur. accedunt duo acoluthi cum luminaribus ad locum consuetum, & duo Ep̄i assistentes cum libro & cādela. Et Papa dicit uers. Et ne nos inducas &c. cum aliis & oratione. Fidelium Deus omnium sub sua conclusione, ut in uesteris ordinatum est. post orationem Papa dicit Requiem eternam &c. Et cantores Requiescāt in pace. Tum sedet Pontifex cum mitra, Orat deinde in faldistorio, & redit ad cameram.

Quando Pontifex nollet absolue.

Cap. XXVII.

Si uero Pontifex absolutionem finita missa facere noluerit: celebrans dicto Placeat accedit ad cornu epistolę altaris: ubi deposita planeta accipiat pluuiale nigrum, & mitram simplicem, & stans in dicto cornu uersus ad altare expectat finem respositorii. Interim clerici capellę extendant aū medium

medium altaris a Plano illius per gradus deorsum pānū nigrum ad hoc ordinatum. Cum respōsorium post uersum Requiem eternam repetitur Pōtīfex ministrāte p̄sbytero cardinali nauicula pōit incensum. Duo ex capellanis celebrātes stātes iuxta cornu epistolæ altaris tenēt unus uas aque b̄ndictæ cum aspersorio alius thuribulum cum incenso. incepto Kyrie eleison surgit Pontifex sine mitra, & mitra celebranti depōitur. qui dicto ultimo Kyrie eleison stans detecto capite in dicto cornu uersus ad altare dicit intelligibili uoce Pater noster, quod secrete complet, interim accedit ad medium altaris, & uersus ad dictum pannum ministrante diacono capellæ aspersorio aspergit tertio super eundem pannum, tum ministrante eodem thuribulum eodem modo incensat. Deinde conuersus ad altare ex libro supra illud posito dicit uersum. Et ue nos, & alios cum oratione & in fine Requiem eternam, ut supra dicitur. & dicto per cantores Requiescant in pace. Amen, dicit Dominus uobiscum, signat altare per seipsum dicens Euangelium sancti Ioannis. redit ad faldistorium ubi depōnit sacras uestes more consueto.

De cōmemoratiōe oīm fidelīū defunctorū Papa absente. Cap. XXVIII

Si uero Pontifex huius dici officio non interfit, p̄sbyter Cardinalis celebraturus preuenit ad capellam, oransq; ante altare, sedet in faldistorio lauat manus, surgit, & capit paramenta oīa more consueto exceptis sandalis, & chirothecis quibus nō utunt in hac missa, nec dicit psalmos Quam dilecta. &c. In credentia non debent esse illa duo uocalia magna argentea quibus cardinales celebrantes uti cōsueuerunt. Sed omnia alia consueta, & præter illa uas aque b̄ndictæ cum aspersorio, & pannus p̄ absolutione. Subdiaconus, & diaconus utuntur tunicella, & dalmatica. In missa celebrans post confessionem, & altaris osculum, non osculatur librum, nec incensat altare. Dicitur tantum una oratio uidelicet. Fidelium Deus omnium. &c. ad quam omnes genu flectunt, exceptis capella no assistente Diacono, & subdiacono. dicta epistola subdiaconus non osculatur manum celebrantis. Ad euangelium diaconus non petit benedictionem, nec osculatur celebrantis mām, nec portantur luminaria, neq; thuribulum, duo tamen ex capellanis assidentis diaconum associant, & subdiacono librum tenenti hinc inde stant, post euangelium celebrans non osculatur librum, neq; benedicit aquam pro oblatione in calice ponendam. Subdiaconus non tenet patenam post celebratē, sed genu flexus ad cornu epistolæ tempore congruo ad eleuationem incensat sacramentum: celebrans ministrante diacono nauiculam imponit incensum, incensat oblata, altare & incensatur ipse solus a diacono, & non alii, incepto Sāctus a cantoribus omnes genu flectunt exceptis prædictis quousq; celebrans dicat Per omnia secula seculorum: ante Pax Domini. oratio Domine Iesu Christe qui dixisti apostolis tuis, &c. Pax tecum non di-

SACRARVM CERIMONIARVM

citur. osculum pacis nō datur. ad post communionem omnes genu flectūt usq; ad finem orationis exceptis prædictis. Non datur benedictio, neq; indulgentiæ. sed dicto per diaconum Requiescant in pace, celebrans dicit Placeat, & cantores incipiunt responsum, Libera me domine, celebrans retrahit se ad cornu epistolæ: ubi deposita planeta accipit pluviale nigrū & mitram planam. interim extenditur pannus niger ante medium altaris. Et cum repetitur Responsum Libera me Domine: ministrante diacono nauiculam celebrans imponit incensum. Et alia fiunt prout supra Papa non absolūte dictum est.

De uigilia, & festo dedicationis Basilicę Saluatoris. Cap. XXIX

In uigilia dedicationis Basilicę Saluatoris ordinariæ sunt uesperæ papales, & in die unus ex reuerendissimis presbyteris cardinalibus celebrat in paramentis albis: non fit sermo, & antiquitus erat potus in aula.

De uigilia, & festo dedicationis Basilicę principis Apostolorū. Cap. XXX

In uigilia, & festo dedicationis Basilicę principis Apostolorū fit eodem modo, ut in dedicatione Saluatoris. Et similiter erat potus in aula.

De anniuersario Pontificis proxime defuncti. Cap. XXXI

Solent Summi pontifices immediatis prædecessoribus suis in die annuo obitus anniuersariū peragere in capella maiori: in qua Episcopus celebrat omnibus pontificalibus ornamentis nigris paratus. Papa uenit paratus in cappa rubra, & mitra simplici ut supra in die commemorationis defunctorum dictum est. celebrans nō utitur sandalis, neq; chirothecis, & in ornamentis atq; in missa oīa obseruātur etiam quod genu flexiones, & absolutionem post missam ut supra in die commemorationis omnium fidelium defunctorum est ordinatum, exceptis oratione, secreta, & post communionem quę dicuntur ut infra.

Oratio.

Deus, qui inter sumos sacerdotes famulū tuū. N. ineffabili tua dispositione cōnumerari uoluisti p̄sta quęsumus, ut qui unigeniti filii tui uices in terris gerebat. sanctorum tuorum pontificum consortio perpetuo aggregetur per eundem.

Secreta.

Suscipe quęsumus Domine pro anima famuli tui. N. summi pontificis quas offerimus hostias: ut cui in hoc seculo pontificale donasti meritum, in cœlesti regno sanctorum tuorum iubeas iungi consortio. Per dominū.

Post Communio.

Prosit quęsumus Domine animę famuli tui. N. summi pontificis misericordię tuę implorata clementia. ut eius in quo sperauit, & credidit æternum capiat te miserāte consortium. Per Dominum. Ad absolutionē post missam faciendam. Dicitur prima oratio uidelicet. Deus qui inter sumos sacerdotes famulum tuum. N. ineffabili. &c.

De anniuersario assumptionis Summi Pontificis. Cap. XXXII

In die annuo assumptionis Summi pontificis ad apicem apostolatus solet celebrari missa solennis publica: quam dicere consuevit presbyter, uel etiam aliquando Episcopus Cardinalis in paramentis rubris, cui Papa & cardinales interesse solent more consueti. Missa dicitur de Spiritu sancto, & in ea dicitur Gloria in excelsis Deo, Pax uobis, Credo, & una tantum oratio, uidelicet. Deus qui corda fidelium sancti Spiritus illustratione docuisti, &c. & non Deus qui hodie na die corda fidelium, &c. præfatio dicitur de sancto Spiritu, quæ in missali posita est dicēda a uigilia Pentecostes usque ad octauam omittis in ea uerbis hodie na die. Omnia alia sunt more solito. Et non fit sermo: neque habet hoc festum uespas præcederes.

De anniuersario coronationis Summi pontificis Cap. XXXIII

In die annua qua Summus Pontifex coronatus est: solet coronatio siue huiusmodi anniuersarium celebrari. Et fit missa de Spiritu sancto pariformiter ut supra dictum est in die anniuersario assumptionis.

De anniuersario generali omnium summorum Pontificum, & Cardinalium

Sanctæ Romanæ ecclesiæ Defunctorum. Cap. XXXIII

Solebant Summi pontifices singulis annis aliquo die post diem commemorationis omnium fidelium defunctorum, uelut Alexander quartus ordinauit, nonis Septembris missam publicam pro omnibus summis pontificibus, & omnibus sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus defunctis in capella apostolica coram se, & sacro collegio celebrari facere more solito, ut supra in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum est. Missam celebrabat aliquis Episcopus ornamentis nigris paratus absque sandalis & chirothecis. ministri utebantur tunicella, & dalmatica & dicebatur tantum una oratio. Et omnia alia fiebant etiam quoad absolutionem post missam. ut supra in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum est. Quod hodie etiam est abolitum. Oratio autem secreta, & postcommunio, quæ dicebantur hæ sunt, quæ sequuntur.

Oratio.

Deus qui inter apostolicos sacerdotes famulos tuos pontificali seu sacerdotali fecisti dignitate uigere presta quesumus, ut eorum quoque perpetuo aggregentur consortio. Per Dominum.

Secreta.

Suscipe Domine pro animabus famulorum tuorum, quas offerimus hostias, ut quibus in hoc seculo pontificale: seu sacerdotale donasti meritum in cælesti regno sanctorum tuorum iubeas iungi consortio. Per.

Postcommunio.

Prosit quesumus Domine animabus famulorum tuorum misericorditer tue implorata clementia, ut eius in quo sperauerunt, & crediderunt, æternum capiant te miserante consortium.

SACRARVM CERIMONiarvm

Ad absolutionem post missam.

Absolve q̄s Dñe aīas famulorū tuorū ab oī uinculo delictorū ut in resurrectionis gloria inter s̄ctos & electos tuos resuscitati respirēt. p. D. N.

Demissa quę pro animabus Imperatoris, Cardinalium, & Regum nouiter defunctorum in capella dici consuevit. Cap. XXV

Consueuerunt Romani pontifices quotienscūq; Imperator aut alius cardinaliū, uel Rex moritur in Romana curia, uel extra eam etiam si exequię publicę in ecclesia, in qua sunt sepulci, aut alibi sint habitę, unā missam publicam in capella palatii facere celebrare, & illi etiam interest Pontifex paratus ut supra in die commemorationis omnium fidelum defunctorum dictum est. celebrat aliquis Episcopus in paramentis nigris, sine sandaliis, & chirothecis, & ministri utuntur dalmatica, & tunicella, ac omnia alia sunt quo ad absolutionē post missam, ut supra in dicto die commemorationis animarum ordinatum est: exceptis oratione, secreta, & post communionem, quę dicuntur prout infra ordinatur.

Oratio pro Imperatore defuncto.

Oſo hęc plenius cū aliis ofonibus cōtinet̄ i ordinario ubi uide si placet.

Oratio pro Episcopo Cardinali defuncto

Deus q̄ iter ap̄licos sacerdotes famulū tuū. N. ep̄m cardinalē pōtifica li fecisti dignitate uigere presta quęsumus, ut eorū quoq; perpetuo aggre gentur consortio.

Secreta

Suscipe Domine p̄ anima famuli tui. N. Episcopi cardinalis. quas offerimus hostias: ut cui in hoc seculo pontificale donasti meritum, in cœlesti regno sanctorum tuorum iubeas iungi consortio. Per.

Post communio.

Prosit quęsumus Domine animę famuli tui. N. Episcopi cardinalis misericordię tuę implorata elementia, ut eius in quo sperauit. & credidit æternum capiat te miserāte consortium.

Ad absolutionem post missam.

Absolve quęsumus Domine animam famuli tui. N. Episcopi cardinalis ab omni uinculo delictorum, ut in resurrectionis gloria inter sanctos tuos resuscitatus respiret. Per Christum.

Oratio pro Rege defuncto.

Inclina Domine aurem tuam ad preces nostras: quibus misericordiā tuā supplices deprecamur, ut animā famuli tui. N. Regis: quem de hoc seculo migrare iussisti in pacis ac lucis regione constituas, & sanctorū tuorum iubeas esse consortem. Per Dominum.

Secreta.

Annue nobis quęsumus Domine ut animę famuli tui. N. Regis hæc proſit oblatio, quā imolādo totius mūdi tribuisti relaxari delicta. p. Dñm

Post communio

Absolue quęsumus Dñe aiam famuli. N. Regis ab omni uinculo delictorum. ut in resurrectionis gloria inter sanctos, & electos tuos resuscitatus respiret. p. D.

Ad absolutionem post missam.

Absolue quęsumus Dñe animā famuli tui. N. Regis ut defunctus seculo tibi uiuat, & quę per fragilitatem carnis humana conuersatione cōmiserit, tu uenia misericordissime pietatis absterge. Per Christum. Dñm. N. Amē.

Oratio pro p̄sbytero Cardinale defuncto.

Deus q̄ inter ap̄licos sacerdotes famulū tuū. N. p̄sbyterum cardinālē sacerdotali fecisti dignitate uigere, p̄sta q̄s ut eorum quoq̄ perpetuo aggregetur consortio. Per Dominum.

Secreta

Suscipe Dñe q̄s pro aia famuli tui. N. p̄sbyteri cardinalis, quas offerimus hostias: ut cui in hoc seculo sacerdotale dedisti meritum, in cōlesti regno sanctorum tuorum iubeas iungi consortio. Per.

Post cōmunio.

Prosit quęsumus Domine animę famuli tui. N. p̄sbyteri cardinalis misericordię tuę implorata clementia, ut eius in quo sperauit, & credidit te miserante æternum capiat consortium. Per Dominum.

Ad absolutionem post missam.

Absolue quęsumus Domine animam famuli tui. N. p̄sbyteri Cardinalis ab omni uinculo delictorū. ut in resurrectionis gloria inter sanctos, & electos tuos resuscitatus respiret.

Pro Diacono Cardinali defuncto.

Inclina Domine aurem tuam ad preces nostras: quibus misericordiam tuam supplices deprecamur: ut animam famuli tui. N. Diaconi cardinalis. quam de hoc seculo migrare iussisti: in pacis, ac lucis regione constituas, & sanctorum tuorum iubeas esse consortem. Per Dominum.

Secreta.

Annue nobis Domine: ut animę famuli tui. N. diaconi cardinalis hęc prosit oblatio. quā imolādo totius mūdi tribuisti relaxare d̄icta. p. Dñm.

Post communio.

Absolue quęsumus Domine animam famuli tui. N. Diaconi Cardinalis ab omni uinculo delictorum: ut in resurrectionis gloria inter sanctos, & electos tuos resuscitatus respiret. Per Christum.

Ad absolutionem post missam.

Absolue quęsumus Domine animam famuli tui. N. Diaconi Cardinalis ut defunctus seculo tibi uiuat: & quę per fragilitatem carnis humana conuersatione commiserit, tu uenia misericordissime pietatis absterge. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

SACRARVM CERIMONiarVM
IN TERTIVM CERIMONiarVM ROMA,
NÆ ECCLESIE LIBRVM PRÆFATIO.

Ertius hic mihi ac ultimus liber absolvitur: ut nihil etiam curio
so desit. persecuti autem sumus, cum alia, tum vero & minima
queque, que neglecta, aut imperitię, aut negligentię notam inno
rant. Tamen in his, quę ad pietatem spectant, quid nam sit minimum, q
omitti iure possit non uideo. grauius certe offendunt ea neglecta, que ma
iora sunt: queq; summam ipsā pietatem attingant: & hec ubi conuicias
non parui etiā momentū ad casum lapsumq; faciūt. utinam hec ætas tā
cōstanter illa retineret, q̄ diligēter a maioribus nostris & obseruata sunt,
& nobis etiā ueluti per manus tradita. Illud certe hac i parte dissimulare
non possum: q̄ quanto minore ambitione ueteres Deum optimum Ma
ximum coluere: Tanto fortasse Deo gratiores, ac ceptioresq; fuerunt eo
rum preces. nec. n. superi aliud a nobis exigūt, q̄ mentem animamq; pu
ram: quam quādocumq; afferas illi uero ueniam facillimi tribuant. Nec
tamen cultus hic noster, q̄ ad nos attinet aspernendus est: qui nihil tale
tantumq; præstare Deo possumus, q̄ parem illi meritōrum in nos gra
tiam referat. Quare meo iudicio qui & impensiorē ornatum, & magni
ficentiorē apparatus in polluta animi pietate ac Christiana simplici
tate Deo exhibet illi plane nihil deesse potest, quod ad absolutam perfe
ctamq; religionem attineat. Quod ut plane præstet: hi etiam libri in pri
mis faciunt. Quos eo libentius edendos, publicādosq; curauī, Quod exi
stimarē summum illud religionis, ac pietatis nostrę fastigium, quod Ro
mæ tātum obseruari soleat: haftenusq; uni aut alteri cognicum erat intel
lectum nunc demum ab omnibus admirationem primum, tum uero etiā
ingentem uoluptatem legentibus allaturum.



SACRARVM CERIMONiarVM SANCTÆ
 ROMANÆ ECCLESIE LIBER TERTIVS.
 SECTIO PRIMA.

DE REVERENTIIS ET PRIMO DE
 REVERENTIA ALTARIS.

Cap. I

ACCEDENS PRIMVM AD ECCLESIAM, siue capellam Pontifex genu flectit ante altare super faldistorium, & capite detecto orat. Cardinales, prelati & alii omnes, tam clerici q̄ laici similiter primum intrantes genu flectunt in terram, orantq̄. Pontifex surgēs ab oratione cum mitra ueneratur altare caput inclinando anteq̄ inde discedat. Cardinales quotiens uadunt uersus altare, uel ante illud trāscunt: profunde caput inclināt altari. alii omnes tam Episcopi, q̄ clerici, siue laici transeuntes ante altare genu flectunt.

Q d' Romanus Pontifex nemini reuerentiam facit. Cap. II
 Romanus Pontifex nemini omnino mortalium reuerentiam facit asurgendo manifeste aut caput inclinando, seu detegēdo. Romanoꝝ uero Imperatori postq̄ illum sedens ad osculum pedis, & manus suscepit, alio

Q iiii

SACRARVM CERIMONIARVM

quantulum affurgit ad oris osculum mutuo caritatis amplexu illum benigner recipiens. idē aliquando facit & magnis regibus. Ceteros omnes tam principes q̄ prelatos cuiuscūq; dignitatis sint: cum ad oris osculum eos recipit, non affurgit: sed sedēs recipit. Consueuerunt tamen Pontifices Cardinalibus, & maximis principibus priuatim aduenrantibus: & reuerentiam facientibus, cum non sint in pontificalibus aliquantulum ca put inclinare tanq̄ reuerentiam reddentes. Et hoc non ex officio, sed ex laudabili humanitate.

De reuerentiis: quæ Romano Pontifici exhibentur. Cap. III

Omnes mortales, & præsertim Christi fideles cuiuscūq; sint dignitatis & præminentię cū primum in conspectum Pōtificis adueniunt distātibz spaciis ter ante illū debēt genu flectere, & in honorē Saluatoris nři Iesu Christi icuius uices in terris gerit, eius pedes osculari. Imperator, Reges, maximi principes, principum, seu potentatū oratores prima uice & ad osculum manus, & oris recipiuntur, alii ad pedis tñ. Cardinales uero profunde se inclinant bis, & tertio flectunt genu nouiter uenientes, & osculatur pedem Pontifici sacra tractāti. Cardinales dextram manum sub auriphrygio pluuiālis osculantur, Episcopi parati genu tantū. Imperatores, Reges, & maximi principes manum, & pedem.

De solēni reuerentia Cardinalium quō, & qñ fiat.

Cap. IIII

Ogogitēscūq; Pontifex paludatus, & mitratus in publicum exit, siue ad diuinum officium, siue ad consistorium, exhibetur ei solēnis reuerentia a Cardinalibus in hunc modum. postq̄ Pontifex in sede sua aliquantulum quieuerit, siue in publico consistorio assistentibus sibi duobus diaconibus hinc inde prior Epōrum Cardinalium incipiēs anteriorem cappæ suę partem manibus eleuās, & caudam illius per terrā trahens uersus Pōntificem proficiscitur. Cum ante illius faciem ex opposito uenit, firmās se & manibus extensis ab anteriori parte cappam capiens, manus sic cappa inuolutas eleuans simul iungit ante pectus, & profunde ante Pontificem caput & humeros inclinat, Idem prius facit ante altare, si est in capella: tum recte procedens ad Pontificem manus ad pectus cum cappa tenens ne illa gressum impediāt gradus solii pontificalis ascendit, & Pontificis manum dextram sub auriphrygio pluuiālis protensam osculatur, Deinde aliquantulum retrograde a sede discedens profunde iterum Pontifici se inclinat, & ad sinistram suam se uertēs ad locum suum reuertitur. Idem oēs faciunt suo ordine. Prior p̄byterorum Cardinalium, si missa tunc ē celebrāda cū fecit reuerentiā firmat se ad dextrā Pontificis, & ministrat incensum: ut inferius dicemus cū de incensatione tractabimus. inde ad locum suum reuertitur. duo Diaconi assistētes, si non fecerunt reuerentiam, in camera Pōtificis: cum illum sacris induerunt, q̄ facere plerūq; solēt faciūt nunc in loco suo post p̄byteros cardinales. hmoi reuerētia a cardī

nalibus nō sit nisi semel in die quocūq; tēpore, neq; unq̄ eodem die reiteratur, etiam si bis eodem die cōuenirent uidelicet ad missam, & ad uesperas. & nunq̄ sit nisi Pōtīfex sit cum pluuiali & mitra: neq; unq̄ sit in officio defunctorū, aut in dicueneris sancti, etiā si Papa haberet pluuiale, & mitrā.

De reuerentia Cardinalium ordinaria erga Pontificem. Cap. V

Item Cardinales quotienscūq; Papa surgit in capella, & ipsi surgūt transiente ante eos pontifice. discooperiunt caput: & se inclinant: cum loquuntur cum Pontifice in circulis, aut in publico detecto capite inclinati loquuntur. clam uero & in consistorio secreto iussi sedent & cooperiunt. similiter cum Papa uertit ad quemlibet eorum sermonē: illi talis surgit, & caput detegit: & sic permanet, nisi iubeatur a papa sedere, similiter cum respondet. Item cum Papa nominat uenerabiles fratres nostros sanctę romanę ecclesię cardinales: oēs assurgunt aliquātulum, & caput detegūt. cardinales discedentes de curia uel de nouo redeūtes siue publice siue priuati recedāt: uel recipiantur a pontifice: osculātur pedem eius, & eleuati manum, & os: si inuitentur, maxime cum reuertuntur.

De reuerentia Cardinalium inter se. Cap. VI

Cardinales inter sese & gestis, & uerbis, & nutu summam exhibent reuerentiam stando, sedendo, cundo, equitando, & in rebus omnibus alter alteri deferendo. Quando aliquis cardinalium in pręsentia pōtīficis publice celebrat, Si Papa discedat e capella anteq̄ Cardinalis depōit sacras uestes, tunc duo sui ordinis cardinales remanent in scamno suo illum expectantes: & cum ille reassumpta cappa sua a faldistorio discesserit: uadūt illi obuiam, congratulantur de celebratione deuote peracta, & deducunt illum: ubi sunt alii cardinales. Si autem Papa est adhuc in capella, ille reassumpta cappa uadit ad locum suum, & nullus cardinalis illum expectat: aut obuiam, uadit neq; per illos sit ei assistentia pręsente pontifice. Fit autem eis assistentia absente pontifice in principio, & in fine ab aliis pręlatis domesticis suis, aut particularibus amicis suis, & cum Cardinalis absente pontifice est facturus officium, semper anteq̄ incipiat: petit licentiā per cerimoniarium ab aliis cardinalibus, & quoties ex faldistorio uadit ad altare, facit eis reuerentiam, & illi aliquātulū, & tunc assurgere debet.

Quando assurgunt Cardinales, & pręlati in capella Cap. VII

Inter sacra si Ep̄s, aut presbyter cardinalis assistens assurgit aliqd̄ actūrus aut dicturus: duo diaconi assistētes, & similiter Ep̄i assistētes assurgūt, alii aut cardinales, & pręlati nō surgūt. Si uero aliquis ex aliis cardinalibus surgit: oēs alii cardinales, & pręlati, qui sunt in capella surgūt pręter assistētes.

De reuerētia Cardinalis quādo uenit officio iā ichoato. Cap. VIII

Si q̄s cardinaliū incepto iā officio Pōtīfice i folio suo residēte ad capellā uenerit: primū ut cācellos ingressus ē, paululū pgressus genu flectit uersus altare: & orat, tū surgēs pcedit, & facta ut alii reuerētia caput inclinādo

SACRARVM CERIMONiarvm

altari, & Papæ ascendit ad sedem, & osculatur manum pontificis sub auri-
phrygio, & cum inde discedit iturus ad locum suum assurgunt omnes car-
dinales, & omnes prælati, & antequam ipse a Pontifice facta reuerentia disce-
dat, nemo illi neque prælatus, neque cardinalis assurgit, Quod si forte dum il-
le uenit Papa staret, orationes, euangelium, siue tale quippiam audiens: tunc
Cardinalis cum surgit ab oratione stet, & expectet quod Papa sedeat, &
tunc uadat ad reuerentiam exhibendam. Quod si uenerit: dū sit per alios re-
uerentia: uadat in locum suum procedens sedeat secundum suum ordinem.
Quando autem in absentia Papæ sit officium, & aliquis cardinalium ad ca-
pellam uenerit incepto iam officio primo genu flexus orat uersus ad alta-
re ut supra: tum surgens capite detecto uertit faciem ad sedes prælatorum
caput inclinando quasi eos salutans: qui omnes ut primū ille surrexit ab
oratione ei assurgunt, & detecto capite, & salutatis prælatis ille pergit uer-
sus cardinales sui ordinis, & non uadit ad locum suum directe, nisi esset ul-
timus, sed ab ultimo incipiens quasi ibi remanere uelit, inuitatur a singu-
lis ut ascendat quousque ueniat ad locum suum directe nisi esset ultimus, &
ipse modeste semel atque iterum inuitat subsequenter: ut præcedere uelit, &
 tandem in locum suum residet. hoc idem facit quotienscunque aliquis ue-
nit post alios præsentem uel absentem pontifice. semper incipit ab ultimo lo-
co presbyterorum, si est Episcopus siue presbyter, diaconorum si est diaconus.
Et nota quod quādiu unus ex Cardinalibus stat omnes cardinales, & omnes præ-
lati stare debent: præterquam in præsentia Papæ assistentes ut supra diximus.

De reuerentia erga Cardinales.

Cap. IX

Reuerendissimi domini Cardinales qui bases, & columnę sunt Sacrosanctę
Romanę ecclesię, & membra nobilissima Mystici Corporis merito ab
omnibus & ubique uenerandi sunt, & maxime honorandi, ita tamen quod sit
differentia inter ipsorum, & summi Pontificis reuerentiam.

De reuerentiis, quę sunt Cardinali diuina celebranti.

Cap. X

Cardinali igitur celebranti in præsentia Papæ neque sūt genu flexiones
ab aliquo, neque sit ei per gustatio, siue credetia. Et similiter in omnibus aliis
actibus publice aut priuatim coram Pontifice nemini isti duo actus reuer-
rentiales exhibentur, nisi tantum Romanorum Imperatori, si adesset in co-
uiuio cum Papa, non Regi, non cardinali, non principi quātumcunque inā-
ximo. In absentia uero Pontificis cardinali celebranti sunt genu flexio-
nes a scutiferis, cum lauat manus, & capellanus dū accipit, & dū dimittit
sandalia, dū simbrias tenet, & sit per gustatio. Et quoniam cardinalis cele-
brans absente Pontifice cum e faldistorio uadit ad altare cum mitra fa-
ciat reuerentiam cardinalibus caput illis inclinādo, uidetur ualde cōsentā-
neū, ut tunc cardinales alii ei assurgant, & in reuerentia corresponsdeant.

De bulla pro celebrando super altare Sancti Petri.

Cap. XI.

Aduertendum tamē quod nemini neque cardinali licet celebrare super al-

tare Sancti Petri, aut aliarum ecclesiarum patriarchalium urbis nisi dispensatione Papae de qua debet constare per literas apostolicas bullatas asfigendas prope altare. Curet igitur cardinalis, qui est ibi celebraturus aut in tempore expediat bulla.

De reuerentiis quae priuatim fiunt Cardinalibus. Cap. XII

In aliis autem actibus tam domi quam alibi, & si nonnulli dicant i curia Romana genu flexiones pontifici tantummodo deberi, ego autem arbitror non esse absurdum, sed satis honestum simplices laicos, & clericos non praetatos in primo congressu ante cardinales genu flectere non tamen in palatio apostolico, & minus praesentare Pontifice. Sed ad modestiam, & benignitatem Cardinalis pertinet, & censeo quod non dimittant illos diutius permanere genu flexos, & clericos praesertim in sacerdotio, aut aliqua dignitate ecclesiastica constitutos. Sed ut primum ante se genua flexerint, stare iubeat, neque aliter eos audiatur, quod a pluribus Reuerendissimis patribus seruari uidi domi: cum Cardinales lauantur ante comessionem, uel post comessionem omnes laici domestici genu flectere, alii caput decere.

De reuerentia Episcoporum erga Cardinales. Cap. XIII

Quod autem aliqui ex Reuerendissimis dominis cardinalibus permittant, ut audiui Episcopos ante se loqui genu flexos, & in mensa dum manus lauant similiter mantile ministrare ualde absurdum uidetur. & quamuis sepe apud plerosque reuerendissimos dominos in conuiuio fuerim, & ante & postquam inter Episcopos indignus adscriptus sum, nunquam tamen id seruari uidi. ad scribendum est hoc (pace illorum dixerim) ignauis, ac uicordiae, praetorū qui talia faciunt, qui supremam in ecclesia dei episcopalem dignitatem non cognoscunt, siue eorundem ambitioni, atque adulationi: qui ut gratia cardinalis aucupetur, dignitatis suae rationem non habentes, quam seruiliter deturpant. cardinales autem qui talia siue ex inaduertentia, siue alia causa patiuntur, in charitate Dei obsecro: ut importunas huiusmodi adulationes reiciant, & cogitent summum pontificem non alio titulo quam Episcopi decorari, & cum is publice et in re diuina lauat manus, non episcopus aliquis sed capellanus suus audior rotam mantile subministrare: si forte aliquos mei siles tanto fastigio uiderit non personam, sed sacro sanctam dignitatem in eis ueneret, & opera illorum utantur in his rebus, quae dignitati utriusque congruit. Decet tamen episcopos in omnibus publice, & priuate quantum per dignitatem licet reuerendissimos dominos cardinales honorare, ac uenerari: & eis praeuiuis assistere, obsequium, & inferuire. Nec minus conuenit cardinales ipsos benigne suscipere episcopos, & quos summus Pontifex fratres appellat non ut seruos: sed ut cōfratres honorare. In capella praesente Pontifice nulla cardinalibus praetertransientes ante illos si reuerentia: nisi per illos qui dant incensum, siue pacem: ut suo loco dicemus. Absente uero Pontifice sit reuerentia per transientes ante eos caput inclinando tam per celebrantem, quam per alios ministros.

SACRARVM CERIMONIARVM

De reuerentia quę sit Episcopo celebranti, Cap. XIII
 Epō in romana curia celebranti corā Papa uel corā aliquibus cardinali-
 bus nullę sūt genu flexiōes, & nō sit p̄gustatio. Si uero neq; Papa neq; ali-
 qs cardinaliū adsit sūt gēu flexiōes & p̄gustatio, ut i sua Ecclesia, si uoluerit
 Episcopus cum Papa loquens genu flexus semper permanet dum lo-
 quitur, & dum ei per Papam respondetur.

SECTIO SECVNDA

De ordine sedendi in capella Papę. Cap. I

Vnus Pontifex in solio suo pontificali sedet, quod ornatum
 esse debet cum suo puluino aureo panno eū postergali ex colo-
 re tempori cōgruente in capella, in consistorio autem publico
 etiā cū panno aureo pendente super caput scabellū maius simul cū pla-
 no solii panno rubro cooperiē: et apud magnū scabellū apponitur paruū
 detectum: quo pro gradu utitur, hincinde a dextris & a sinistris sedent sup
 scabella nuda rubro colore depicta Diaconi duo Cardinales assistentes:
 qui Pōtifici feruiunt: & illū semp deducunt. Et debēt esse antiquiores Dia-
 conī id est primo assumpti. A dextris Papę infra gradus solii Epī & p̄sby-
 teri cardinales sedēt cū scamnis lōgis, cū gradu, & postergali pānis quos
 uocāt Attrebatenses ornati. Ea scamna duas fere partes quadraturę cō-
 sistorii occupant. In alio scamno sito contra primū scamnū Epōrū Car-
 dinalium pariformiter ornato sedēt Diaconi Cardinales, & antiquiores
 in capite. Q & si p̄sbyteri cardinales in suis scamnis ob multitudinē sede-
 re non possunt, sedent in sede Diaconorum ordinē tñ retrogrado ut anti-
 quiores sint in fine scamni: & illorum iunior sit post iuniorem Diaconū.
 Et hoc modo antiquior p̄sbyter, qui ultimo sedet in ista sedē uidet: contia-
 nuare post ultimo sedentem in ordine Epōrum & p̄sbyterorum. hoc sepe
 accidit in basilica Sancti Petri dū in abside siue tribuna ecclesię apud ala-
 tare maius diuina celebratur. Q & si forte adest aliquis princeps, qui sede-
 re solet post Diaconos Cardinales i eorū ordiētur hoc tpe Despotus pe-
 loponēū. hic sedebit medius inter ultimū Diaconū, & ultimū p̄sbyterū. si
 aut ultra duos assistentes nō supsit nisi unus Diaconus, ille sedet et post ul-
 timū p̄sbyterū Cardinalē i quocūq; sedili p̄sbyter ille sedet q si nullus su-
 p̄esset diaconus: et p̄sbyteri in suis scānis sedere nō possēt, sederēt ordinē
 supradictō. Si Impator Romāorū adest sedet in sede cū postergali, & p̄uo
 scabello uiridi ornata cū suo puluino, & pāno aureo uiridi sita iter sedem
 Pōtificis & scānū Epōrū Cardinaliū. Et tūc diaconi assitētes nō sedēt in
 loco cōsuetō apud sedē: sed apud faciē pōtificis in paruis scabellis positis
 supra sup̄emū gradū solii pōtificialis i cornibus. Reges ēt, iter quos cō-

putabatur Imperator Græcorum, sedet. Primus si plures ad sunt post primum episcopum cardinalem, & alius post secundum, & ita deinceps sic quod semper aliquis Cardinalis, siue Episcopus, siue presbyter sit medius inter principem & principem. primogenitus Regis sedet post primum presbyterum Cardinale si Papa celebrat, & Rex adsit, sedebit solus in chathedra nuda inter Cardinale assistentem Papam, & Episcopum Cardinalium sedem. fratres autem aut alii filii Regum & reliqui maximi principes sedent, uel inter Diaconos mixtim cum eis ita tamen ut unus Diaconus primo sedeat, & postea unus princeps, & sic deinceps: uel sedet post eos Diaconos in eodem ordine secundum qualitatem ipsorum, si nullus adesset Diaconus Cardinalis sedent eodem ordine & post iuniores presbyteros Cardinales. Quatuor uero Patriarchæ principales uidelicet. Constantinopolitanus. Alexandrinus. Antiochenus. & Hierosolimitanus sedere consueuerunt inter Episcopos Cardinales ut supra diximus de Regibus, & in curia Romana ferebant continuo cappam, & faciebant sibi deferre caudas ut Cardinales. nostris autem diebus, & tempore Eugenii quarti neque sedent inter Cardinales, neque portatur eis cauda. Sedent autem ante assistentes Papæ Episcopos non Cardinales, & ut assistentes seruiunt Papæ de libro & lumine. Alii principes non ita clari sedent in supremo gradu solii pontificalis. Ad sinistram uero Pontificis in sedibus humilioribus sedent Episcopi non Cardinales assistentes Papæ, & inter eos Sacrista palatii Apostolici in loco statui suo condecet. Et hoc dico si est prælatus: ut semper consuevit esse. Reliqui prælati sedent in sedibus pro eis ordinatis retro scamna diaconorum cardinalium, siue gradibus, aut postergali. In capella autem sancti Petri infra sedilia ipsorum diaconorum primum locum inter prælatos obtinet uice camerarius, deinde oratores Regum, ac principum prælati, tum Archiepiscopi, Episcopi, protonotarii, Abbates generales ordinum, & penitentiarii, sed protonotarii, & abbates solent habere proprium locum ultimum in ordine. alii supradicti sedent post Episcopos in fine scamnorum. Legi tamen quod procurator ordinis Hierosolimitanorum, & procurator ordinis Theutonicorum consueuerunt sedere post abbates. Meo tempore non uidi eos sedentes ibi, neque alibi, ut procuratores: sed aliquando gerentes se pro oratoribus sederunt cum aliis oratoribus. Si autem uice camerarius est protonotarius, cum prælati habent sacra paramenta: debet tenere primum locum in sedili protonotariorum. & post eum alii oratores principum, si sint eiusdem ordinis, Senator conseruatorum, & barones urbis atque alii proceres, supradictis primis inferiores sedebunt in secundo, & tertio gradu solii pontificalis pro eorum qualitate. primum inter istos Senator locum obtinebit, Oratores Cæsaris, Regum, principum, & potentatum: qui sunt prælati sedent ordinarie post scamna episcoporum, siue presbyterorum Cardinalium ante faciem Pontificis sedentis

SACRARVM CERIMONiarvm

nisi ibi sit altare, ut in Sancto Petro, & similibus locis sunt quasi due altaria officialium incipientes infra gradus solii hinc inde, & simul coniunguntur ante faciem Papæ in capite scamni Diaconorum Cardinalium. & hi omnes officiales sedere debent in terra super pannos uirides: qui cooperiunt solum capelle. Et si nostro tempore: qui a sinistris sunt usque paucius sibi sedes super gradus ipsius capelle in palatio Apostolico: qui uero sunt a dextris sedent in terra sine aliquo sedili secundum antiquas, & debitas ceremonias quibus sint digniores: quod profecto rationi non quadrat. Hic ordo sedendi super terram confunditur etiam in capella sancti Petri post tempore Pauli secundi. Nam tunc nemo ipsorum audebat sedere aut in gradibus capelle palatii, aut in gradibus solii Pontificalis in capella Sancti Petri, nisi in ultimo tantum gradu. Ordo autem sedendi in ipsis talis est. Subdiaconi primum. Deinde auditores rotæ, clerici cameræ, acoluthi, cubicularii, secretarii, & aduocati simul, qui alas coniungunt ante faciem pontificis, Subdiaconorum antiquior primum locum obtinet a dextris, secundus primum locum a sinistris, tertius secundum locum a dextris, & quartus secundum locum a sinistris, & sic deinceps. Ex auditoribus decanus rotæ seruit de mitra, & sedet inter cubicularios secretos in capella palatii, & locis simplicibus. In ecclesia autem Sancti Petri sedet super gradum secundum, aut tertium non longe a pedibus Diaconi Cardinalis a dextris: ut commodius possit ministrare mitram. Antiquior ex aliis primum locum tenet a dextris post subdiaconos tertius primum locum a sinistris post eosdem. A dextris post primum auditorem locum tenet magister sacri palatii: qui ubique ordines curiæ conueniunt: si adest, sedet uel stat post unum ex auditoribus, & si unus tantum adest, uel si omnes adestent unus tantum ex eis præcedit magistrum sacri palatii: & ita uidimus semper seruari. sequitur deinde hinc inde alii auditores, clerici cameræ & cubicularii in coniunctione alarum. Secretarii & aduocati sedent. Quod si numerus cubiculariorum & aliorum inferiorum esset amplior cōduplicatur post primos alii ita tamen ut in primo circulo sint. ex omni ordine aliqui post ipsos. E regione Papæ sedent procuratores quatuor ordinum medicantium, & post eos procuratores aliarum religionum. duo cubicularii secreti sedent in terra ad partem sinistram haud longe a sede Papæ ad pedes Episcoporum assistentium, & inter eos medius decanus rotæ seruus de mitra, & secretarius Papæ si non est platus. Medicus Papæ sedet in capite gradus sancti Diaconorum Cardinalium ante Pontificis faciem caudatarii Reuerenti. Cardinalium sedent super gradus scamnorum ad pedes Dominorum suorum. platus celebrans sedet in suo faldistorio prope cornu episcopale: assistens capellanus eius in gradu altaris penes platum, & ante eum Diaconus & Subdiaconus ministrantes, seruus de mitra post renes capellani assistentis. Reliqui ministri celebrantis cum superpelliciis sedent super terram facientes alam a sinistra, plati & omnes prædicti uertunt faciem suam sedentes: ut uertit celebrans.

Cathedra siue faldistorium celebrantis, si locus patitur, semper debet esse apud sinistrum cornu altaris, hoc est a latere epistolæ. Hoc enim cornu si nistrum uoco respectu ipsius altaris sicut est: dextrum uero ubi legitur euāgelium. Qui aliter appellant respectum habent ad celebrantem non ad altare. Nam unumquodq; corpus dextrum latus habet & sinistrum. Sed celebrans dum cantat, uel legit officium missæ uertit faciem ad altare ubi cūq; sit. Dum autē sedet si altare est apud parietem, & tam chorus q̄ populus sunt inferius: ut in capella palatii & communiter in plerisq; ecclesiis. Tunc prælatus sedens uertat faciem ad populum, & solium Papæ, tunc locari solet a parte euangelii id est dextra. si uero altare sit in medio a se de id est tribune. Papa sedet in medio contra altare, & celebrans in cornu epistolæ prædicat, & uertit faciem ad sedem Papæ, ut in Sancto Petro & multis ecclesiis urbis. Alii autem præter supra nominatos quantumcūq; nobiles, aut graduati sint nō sedēt in capella Apostolica. laici stāt clerici togati sedent in terra super pannos uirides: sed in capella Sancti Petri & locis similibus: quia extremitates alarum coniungi non possunt propter altare, cubicularii, & alii inferiores sedent ad partem post primos in terra, uel inter sedes prælatorum ad sinistram, & gradus solii pontificalis. Et nota qđ nullus omnino cuiuscunq; ordinis sit debet sedere solus. Si unus super esset Diaconus sederet cum presbyteris Cardinalibus. Si unus tantum adesset protonotarius aut abbas sedebat post Episcopos, & sic de singulis. Capellani curiales: qui aderunt sedent in terra inter scamnum Cardinalium. Et hic est ordo sedendi in capella Apostolica. Alii autem officiales, qui non sedent, hoc ordine stant.

De illis qui stant.

Cap. II

Magister sacri hospitii, quæ dignitas ut alias diximus est in nobili domino comitum stat ante introitum scamnorum Cardinalium id est apud finem scamni presbyterorum Cardinalium & post eum stant magistri hostiarum cū suis uirgis purpura tectis. scutiferi Papæ & minores nobiles stāt in ipso introitu scamnorum, & post scamnum psbyterorum Cardinalium.

De seruientibus armorum.

Cap. III.

Seruientes armorum stant circa hostium cancelli capellæ intus & extra seruantes ostium cancelli. Quamuis antiquis temporibus nullo pacto intrabant capellam, sed extra cancellum stabant omnes. Sed non est multum inconueniens, qđ duo ex eis sint intus: dummodo contineant se apud ostium: & non discurrant per capellam. Qđ si aliqua mādāta habeant ad extra ad Dominos Cardinales, aut alios nutu uocent aliquem ex clericis cerimoniarum, & per illum mandata transmittant. Intra cancellos Papæ non permittant intrare nisi illos, qui debent intrare, multitudinem stātium intra cancellos & scamna Cardinalium expellant ita qđ non occupent prælatos, neq; conculcent oratores. dimitantur ibi tñ nobiles seu

SACRARVM CERIMONIARVM

tiferi Papę: & unus uel duo pro quolibet cardinali, clerici rogati in terra sedeant aut extra mittantur, in capella nō permittant sedere super scamna, nisi oratores & prælatos cōsuetos, procurēt ut teneatur silētium. dum sacra fiunt, & maxime dum fit sermo, & dum cantores silēt. Quomodo autem sedere debeant in suis locis posuimus.

De clericis cerimoniarum.

Cap. IIII

Rursus circa altare clerici cerimoniarum circumstāt, & apud credentiam intēti, & solliciti ad omnes actus, qui in capella fiūt. Hi pręcogitare semper et meditari debēt, quę sunt agēda, & quę instāt. strenue, diligenter, & memoriter exequi, tractareq; omnia summa dexteritate, & modestia. Nō est mediocre onus clericorum cerimoniarum: qui pro omnibus uigilāt in capella & quibus omniū defectus adscribuntur. Hi duo tātum ordinarii esse consueuerunt, alter in diuinis curam pręcipuam gerat circa personam Pontificis, ad quam semper respiciat, si quid imperet, & ad omnes qui sunt in capella, ut prælati, ut oratores, ut nobiles, ut alii omnes stent suo quisq; loco non tamen discurrant sursum, & deorsum sine causa, ut uideatur multa agere, ut quidam faciebat. Ad summum pōtificem non accedat sine urgēti causa, uel nisi uocatus, & tunc cum solitis & debitis reuerētiis ad reuerendissimos dominos Cardinales accedat cū opus est, cum grauitate, & reuerētia. Alter uero clericis cerimoniarū uacet altari, & circa psonā celebrātis ac aliorū ministrorū, uterq; tñ oia pspiciat & pariter curet suppleatq; defectus collegę cū illos puidet. Anteq; uadāt ad capellam maxime in solennitatibus, & actibus non frequentatis, conueniant simul. pręuideāt quę sunt agēda. diuidāt inter se onera, & concordēt de occurrētib; ne postea in capella oporteat cōtēdere, iunior deferat antiquiori. id est in officio priori, & primas partes illi permittat, prior tractet iuniorem & nouitium ut fratrem, & bonum collegam: si habent tertium eo utatur ut decet, quāto plures erunt si erunt concordēs, & ordinem inter se seruabūt: facilius & melius satisfaciēt. Si erūt inter se cōtrarii melius esset unus tantum, cum ducunt aut reducūt prælatos aut nobiles ad data sibi loca uel ad aliquos actus modeste, & reuerēter icedāt, & genu flexiones, atq; inclinationes doceant. similiter ministros altaris. & quādo aliquem actū facere debēt. (Nam omnes magni, & parua cerimoniarum deducuntur) quiete, & modeste ducāt, ministrant, & apēt, ac non urgeāt, non impellāt, nō uehant, sicut aliquādo fieri uidi, cerimonias omnes, & maxime in missa papali, & quę ad personam Papę pertinet graui ter, modeste, & cum congruēti mora peragāt, ut reuerentiam, & deuotionem aspicientibus maiorem inducāt.

De Cardinali assistenti Pontifici in diuinis.

Cap. V

Summo Pontifici celebrāti, siue audienti diuina solenniter semper assistit prior Episcoporum, siue prior presbyterorum cardinalium in officio

assistit prior Episcoporum, siue prior presbyterorum Cardinalium in officio capellani: preterq̃ quando Papa non habet mitram, tunc enim nulla fit assistētia. Assistētia eteni fit in missa, in uestperis, & in benedictionibus. In matutinis nunq̃ fit: quia tunc Papa nunq̃ habet mitram.

Quando Episcopus Cardinalis assistit Papę celebranti,
& de diebus supplicationum. Cap. VI

Prior Episcoporum Cardinalium assistit in diebus supplicationū: quādo Papa vadit sub baldachino, & cū supplicatione ad altare. uidelicet in Natiuitate Domini Iesu Christi, in Circumcisione, in Epiphaniis, Ramis palmarū, Cæna Domini, Resurrectione Domini, Ascensione, Pentecoste, Dominica Trinitatis, Corporis Christi, Sancti Ioannis Baptiste, sanctorum apostolorum Petri, & Pauli. Et in omnibus gloriosissimæ Virginis Marię festiuitatibus. Item in festo omnium Sanctorum in canonizatione alicuius sancti, in sua coronatione, & quotiensq̃ solennizaret aliqd̃ festū. In his omnibus assistit Episcopus cardinalis, & sedet super nudam chatedram inter Papam, & alios Episcopos cardinales. Si Papa celebrat in uestperis, & in missa.

Quando presbyter Cardinalis assistit Papę celebrāti. Cap. VII

Prior autem presbyterorū cardinaliū seruit in aliis temporibus uidelicet in dominicis Aduētus Domini, in secūdo & tertio die post Nataledomini, In die cinerū in dominicis quadragesimę preterq̃ in palmis, in Parasceue, in Sabbato sancto, in albis, in secunda & tertia feria Paschatis & Pentecostes, in ordinationibus: & si quando Papa in uigiliis, aut pro defunctis solēniter celebraret, quod raro accidit. Papa enim secūdum antiquas ceremonias nunq̃ cōsueuit solenniter celebrare pro defunctis. Itē in absolutionibus defunctorū si quando sūt per papam & in oibus benedictionibus, & quotienscunq̃ Papa interest diuinis, & nō celebrat principaliter.

De assistentia in uestperis cum paramentis. Cap. VIII

Cardinalis igitur assistēs pōtifici, siue Episcopus, siue presbyter in uestperis papalibus indutus pluuiiali & alba mitra sedet in sua nuda catedra, si est Episcopus cardinalis: si uero est presbyter in scabello nudo inter sedem Papę, & Epōrum cardinalium sedilia. cū Papa est intonaturus primā antiphonā ad uestperas: accedit ad eum, & super caput suum retinet librū, ex quo Papa intonat antiphonā: deinde redit ad suam cathedrā. stans deinde in suo loco intonat tertiā antiphonā. Item cum Papa est intonaturus hymnum similiter accedit, et tenet librum, & redit ad locum suum. similiter cū intonat antiphonā ad Magnificat, & tunc nō discedit: sed postq̃ pontifex intonata antiphona sederit, accipit nauiculā incensi de manu acoluthi: & ministrat pontifici: idū imponit incensum more solito, deinde reddit nauiculā acolutho, & expectat finem antiphonę. Tum cum incipitur Magnificat, sequitur pontificem euntem ad altare. Et postq̃ pontifex osculatus

SACRARVM CERIMONiarvm

fuertit altare offert illi thuribulum, quod ab acolutho receperat, & cathenularum extremitates primo exosculatus ponit ad sinistram manum, partem uero iuxta summam thuribuli ad dextram, osculando semper manum pontificis, & tunc, & quando aliquid dat uel recipit ab eius manibus retrahit se, deinde dum Pontifex incensat altare, & tandem finita incensatione stans in cornu epistolę accipit thuribulum e manu pōtificis. & illud dat acolutho, qui cum seruat, Sequitur deinde pōtificem redeuntem ad sedem suam, & firmit se ad infimum gradum solii, & cum Papa fuerit in sedet accipiens thuribulum ab acolutho stans sine mitra incensat pontificem stantem cum mitra: Demum reuertitur ad locum suum dato thuribulo uni ex subdiaconis, qui incensat omnes alios. Cum uero Papa est dicturus orationem, iterum accedit cardinalis assistens, & retinet librum supra caput, deinde reuertitur ad locū suū. Et est finis seruitii sui pro hac uice.

De assistentia in missa cum paramentis,

Cap. IX

In missa autem si Papa descendit ad ecclesiam supplicatione præunte, quia ex camera papę mouetur supplicatio. Pontifex paratus cum pluuiis, & mitra anteq̃ a lecto paramenti se moueat, incensum ponit in thuribulum ministrante tunc nauiculam priore presbyterorum cardinaliū, & deinde i ecclesia prior Episcoporum seruit diebus suis. In ecclesia autē assistens cardinalis sedet in loco sui ordinis a principio usq̃ quo Papa sit dicturus Orationem ad tertiam: tunc accedit, & tenet librum in capite etiā si non esset paratus, & si esset dies ferialis, qđ oratio esset dicenda per papā genu flexum ipse assistens cardinalis genu flexus teneret librum ante pontificem, dum diceret orationem. Et finita oratione non discedit, sed expectat quousq̃ portetur aqua ad lauandū manus papę. Et tunc stans ad dextram pontificis apponit manum ad peluim in qua est aqua, & simul cū nobili illam portante infundit aquam super manum pontificis, Redit deinde ad locum ubi prius erat. Et in fine cum Papa accipit mitram ipse Cardinalis accedens immittit ei annulum pōtificale, & alios & non discedit amplius. Sed cum Papa uult intrare ad altare, ministrat nauiculam incensum si cum Papa illud in thuribulum imponit, deinde procedit immediate ante papam simul cum diacono cardinali euangelii ad dextram. Et cū Papa facit confessionem stat ad eius dextram, & Diaconus ad sinistram. finita confessione cum papa osculatus fuerit altare simul cum Subdiacono offert ei osculandum librum Euangeliorum, deinde retrahit se ad partem qđ Papa imponat incensum, incenset altare, & incensetur. Nam apud altare non cardinalis assistens, sed Diaconus euangelii semper ministrat nauiculam, & incensat Papam, Cardinalis uero id officium facit cum Papa & apud sedem eminentem, & illic stans tenet librum supra caput dū Papa le-

git introitum, postea sedēte Papa uadit ad suam cathedram nudam, ut in uesperis. Sed aduertendum, qđ si assistēs est presbyter, & nō est Episcopus cardinalis nō sedet super cathedram sed super scabellum rubro colore pictum cum pluiali tamen ut Episcopus. Cum Papa est dicturus Gloria in excelsis Deo: accedit, & tenet librū super caput, & deinde prosequitur cū eo Hymnum angelicum. & redit ad sedem suam. Item cum Pontifex est dicturus orationes, accedit & tenet librum supra caput quousq; Papa finiuertit orationes: & redit ad locum prędictum. Si fieret sermo & post sermo nem Papa faceret absolutionem. &c. similiter accederet, & teneret librū supra caput. Cum papa est dicturus Credo in unum Deum: similiter accedit, & tenet librum super caput: & deinde prosequitur cum eo symbolum. Item cum Papa est lecturus offertorium: accedit, & tenet librum. cum uero Papa legerit sedens Epistolam, Graudale, & Euangelium, non ipse sed Episcopi assistentes non cardinales tenent librum. Accedit etiam cum papa est lauaturus manus post offertorium, & seruit ut superius diximus in prima lotionē. descendit deinde cum pōtifice ad altare, & ponit se ad eius sinistram: ubi est liber missalis. Et ibi tenet ipsum librum eleuatum aliquātulum cum sinistra, & cum dextra uertit folium. & digito ostendit pontifici quę sunt dicēda. & cum Papa post incensationem manus tertio lauat, seruit ut supra. Et nota qđ quando Cardinalis assistens seruiturus est de libro: duo primi Episcopi non cardinales assistentes papę subseruiunt ipsi: quorum prior seruat librum, & apponit manum, cum Cardinalis illum tenet supra caput, alter uero tenet candelam accensam ante librum: & in altari ille prior tenet manum sub libro. & pręostendit dicēda cardinali: alter similiter tenet cādelam, & isti cum libro pręueniunt ad altare, & similiter ad sedem. assistens Cardinalis pręfatus intendit deinceps administrationi libri diligenter ueniendo, & ostendendo omnia dicēda, usq; dicto Agnus Dei. Tunc uero cū Papa dicit orationē Domine Iesu Christe: qui dixisti apostolis tuis Pacem. &c. accedit ad dextrā pontificis, genu flectit. surgit. osculatur altare: deinde in tempore accipit pacem a pontifice: & cum defert ad alios cardinales incipiendo a primo Episcopo cardinali: & illi primo dat pacē osculando ipsum in facie, deinde primo presbytero, inde primo diacono, non tamen ex illis, qui sunt apud altare: sed ex iis, qui sunt apud sedilia cardinaliū in suo ordine. deinde si quis est princeps, qui sedeat in scamnis cardinaliū illi dat & in fine primo ex Episcopis assistentibus non cardinalibus: id est illi, qui seruit de libro, demum dat pacem uni ex subdiaconis: qui illam distribuit omnibus gradibus, & ordinibus capelle more consueto, redit deinde Cardinalis assistens ad pontificem iam apud sedem eminentem existentem, & accipiens calicem aureum de manu sacristę cum quo Papa Sanguinem Christi sugere debet: illum cum suo stilo super quēdam calicem sacrista uinum ex ampulla super

SACRARVM CERIMONiarVM

fundente purgat, & de ipso uino dat ad pręgustandum ipsi Sacristę. Tum cum Pontifex Corpus Christi sumpserit: Cardinalis calicem ipsum prius a se deosculatum in calice: ubi est Sacramētū, immittit, & ponit ad manus papę: qui cum illo Christi sanguinem fugit, & in calice illum ad manus diaconi euāgelii dimittit. Tum aliquantulum uini, & aquę, si papę placet, in calice superius dicto imponens, non tamen in quo est Sacramētum: dat pontifici ad purificandum os. Retrahit se deinde ad partem cardinales assistens quousq; Papa post Purificationē manus quarto solenniter laucti: cui seruit, ut supra diximus: & descendentem deinde pontificē ad altare pręcedit, illiq; dum legit post communionem, & cātat, seruit de libro, & demum data solenni benedictione per Papam in altari pronunciat indulgētiās ex parte pōtificis: & sic est finis sui seruiti in eo officio misse. In diebus supplicationū: in quibus prior episcoporum cardinalium assistit, prior presbyterorum indutus sua planeta post communionem corporis, & sanguinis Domini infundit uinum ex ampulla super digitos pontificis ad eos purificādos dextra manu, & sinistra supponit quādā patrā aureā cū ansa, & deinde uinū ipsū purificationis portat ad altare, & dat ministris, & ad locum suum reuertitur. Si uero assistit papę: ipse prior presbyterorum in diebus supra nominatis erit indutus pluuiali, non planeta, & in uesperis intonabit tertiā antiphonam, & quartam sub prior presbyterorum. In missa infundet uinum pro purificatione ad digitos papę: sicut supradiximus de prior presbyterorum.

De assistentia Cardinalis sine paramētis in uesperis. Cap. X

Quādo autem Papa nō celebrat principaliter, & interest publice diuinis cum pluuiali, & mitra, tunc assistit & prior presbyterorum cū cappalanea tam in uesperis q̄ in missa. Et seruit in hūc modum. In uesperis facit reuerentiā cū aliis: & sedet in loco suo a principio. Deinde cum Papa dixerit. Deus in adiutoriū meum intēde. &c. dum incipitur prima antiphona ante q̄ cardinales alii sedēat ducitur ad scabellum assistentię, quod ponitur ad sinistram papę ante assistentes Episcopos, si locus est idoneus, ut in capella palatii. In Sancto Petro uero & aliis locis illius proportionis sedet ut in missis papalibus. Quando locus esset arctior, sederet in loco suo inter alios, nisi alibi esset locus magis cōueniēs. Cū est apud suū scabellū, sedet cū aliis usq; ad capitulū: tū surgit cum aliis & incepta antiphona ad Magnificat. cum acoluthus uenit uersus pōtificē cum thuribulo, ipse cardinalis primo accedit ad dextrā pōtificis, & capiēs nauiculā de manu acoluthi ministrat pōtifici, ut superius diximus: reddit deinde nauiculam acolutho. & stās expectat finē antiphonę. Cum incipitur Magnificat procedit cū pōtificē ad altare: & accedēs ad illius dextrā accipit thuribulū ad oleus de manu acoluthi, & illud dat ad manus pontificis. Et cū papa in eo sauctit altare, recipit ab eo thuribulū in cornu epistolę, & illud reddit acolutho.

lutho & sequitur pōtificem redeūte ad sedem, sed expectat ante infimum gradū. Et cum Papa fuerit ante sedē suam, cardinalis accipiens thuribulum ab acolutho illum incēsat more solito, & mox reuertitur ad suum scabellum: ubi stans incensatur. sedet deinde cum replicatur Antiphona, & in finem post benedictionem pontificis uadit ad sedendum cum aliis dominis Cardinalibus in loco suo.

De assistentia in missa sine paramentis.

Cap. XI

In missa autem assistens Cardinalis cum fecerit reuerentiam solennē pōtifici, firmat se ad eius dextrā, & ministrat incēsum ponēdū in thuribulo, & hoc si tunc cantatur Introitus. Quid si inter reuerentiā cardinalium & in introitu missæ fiat interuallum, ut in candelis, cineribus, palmis, & similibus, tunc non ministrat incēsum, sed postea cum Papa facta confessione cū celebrante redierit ad sedē suam, & cū celebrans incensauerit altare, & ipse fuerit incensatus Cardinalis assistens ex circulo, uel scāno cardinaliū ueniens ante infimū gradū sedis papæ, finita omniū cardinalium reuerentia accipiens thuribulū de manu ceremoniarīi genu flexus incensat pontificē sedentē, & reddit thuribulū ceremoniarīo, deinde stat in circulo cum aliis cardinalibus. Et dicto cū pontifice Kyrie elison, & Gloria, si dici debet, uadit ad scabellū assistentiæ, & ibi stat uel sedet pro tēporis exigentia usquequo ceremoniarīus uenit cum thuribulo ad pontificē ante Euangeliū, tunc pręueniens cardinalis ponit se ad dextrā papæ, & ministrat nauiculā, & mox reuertitur ad scabellū, & ibi permanet usque ad finē euangeliū, tunc stans ante infimū gradū incensat pontificē, reddit thuribulum ceremoniarīo, & si est habendus sermo, uadit ad scamnū ad locū suum cū aliis cardinalibus. Si uero non sit sermo, uadit ad scabellū suę assistentiæ. Finito sermone, & data benedictione a Papa uadit ad circulum cum aliis, dū dicitur Credo, & illo finito uadit ad scabellū assistentię. Inde cum Papa est impositurus incēsum post offertoriū: accedit & ministrat nauiculā ut supra: deinde cū celebrans incensauit altare, & est incensatus accipit thuribulū a ceremoniarīo, & incensat pontificē sedentē ipse genu flexus, & reuersus ad suū scabellū stans incensatur a diacono euangeliū, ut dicemus inferius. Et paulo post cū incipit pręfatio, discedet a scabello. reuertitur ad locū suum cū aliis cardinalibus, & amplius non reuertitur ad scabellū: quod a ministris remouetur, & ponitur ad partem. Sed cū in circulo cū aliis dixerit Agnus Dei, inde semouens accedit ad altare ad dextrā celebrantis: & genu flexus osculatur altare primū, & mox celebrās dicta oratione congrua dat illi osculū pacis dicēs Pax tecū, & ille respondet Et cū spiritu tuo: deinde discedens ascendit ad pontificē in sede stantē, & dat ei pacis osculū, & reuertitur ad locū suum: Ad quē mox accedēs capellanus assistens celebrantis ductus a ceremoniarīo accipit pacē ab eo & illam distribuit ceteris, ut dicemus in loco suo. Et hic est finis sui ministerii in missa.

R. iii

SACRARVM CERIMONIARVM

sa. Si autem esset missa defunctorum: & Papa in fine uellet absolueret. tunc ueniret ad scabellū assistētis, & sederet ibi; dū cantatur responsorium; & in tempore ministrat: dū papa imponit incensum in thuribulo. dum aspergit aquā sanctā, & dū incensat porrigendo aspersoriū, & thuribulū, & ea recipiendo. Idem etiā facit quotienscunq; Papa aliquid publice benedicit. seruit de aspersorio, & incenso ut dictum est. Modus autē, qui seruari solet p assistētē cardinalē in sua ministratiōe, & seruitiōe huiusmodi generaliter.

Quomodo Cardinalis assistens seruit in sua assistētia. Cap. XII

Quotienscunq; e seamno; aut e circulo cardinalium uadit ad Pontificē aut ad scabellū assistenti; capite detecto, & eleuatis sibi ambabus manibus a parte anteriori cappa, capite uersus cardinales superiores, & inferiores aliquantulum inclinato quasi licentiam discedēdi ab eis petens, & caudam cappæ per terram trahens proficiscitur, & facta reuerentia altari, & pontifici uadit ad scabellum, seu ad pontificem. cum est apud scabellum, capite salutari Diacones, & alios assistentes, & pariter sedent omnes. Cum autem est ministraturus incensum pontifici, cum uidet cerimoniarium cum thuribulo uenientem: surgit, & uadit ad dextrā pōtificis: & dimissa manu dextra per aperturam cappæ, & sinistra per oram inferiorem accipit nauiculam a cerimoniarario siue ab acolutho, & ambabus manibus offert illam pontifici, ita ut apertura nauiculæ sit uersus pontificē, & inclinatus dicit Benedicite Pater sancte, & anteq; Papa accipiat coclear: illud, & deinde eius manum, & similiter cum illud reponit, & tunc reddit nauiculam cerimoniarario, cum in altari porrigit thuribulum papæ osculatur primo catenulas: quas dat ei ad manus, & dans, & recipiens thuribulum osculatur eius manum.

Qd Papæ debent osculari manus cum aliquid traditur, siue ab eo accipitur. Cap. XIII

Et nota qd tam Cardinalis assistens, q̄ quiuis alius laicus, siue clericus, qui aliquid dat ad manus papæ, si est Cardinalis prælatus, aut princeps, si est inferior osculatur pedem, & similiter cum a pōtifice aliquid accipit eidem osculatur manum, & illi pedem. Assistens igitur partes superiores catenularum: ubi sunt annuli tenens ipse in dextra pōit ad sinistrā pōtificis, & partes inferiores iuxta sumitatem ciborii in sinistra sua tenēs pōit ad manū dextrā papæ, cū incensat pōtificē, si Pōtifex stat, & ipse stās incensat ter ducens tractim thuribulum cum aliquā distantia inter tractū, & tractū: tū surgens reddit thuribulum cerimoniarario, & facta reuerentia pontifici reuertitur ad suum scabellum, & anteq; incensetur, inuitat Diaconum a dextris papæ: Cum autem est discessurus a scabello inclinat se prius uersus altare deinde facit reuerentiam Pontifici, & discedit.

De assistentia Diaconorum Cardinalium, & quomodo Pa-
pa paratur in camera ordinariæ.

Cap. XIII

Duo Diaconi Cardinales antiquiores in cardinalatu debent semper assistere, & ministrare, ac seruire pōtifici in omnibus publicis actibus, cū tamen Papa est in pontificalibus id est cum pluuiali, & mirra, uel cum mitra tantum, ut in Parasceue, & missis defunctorum aliter non assistunt. Cum Papa exit ad cameram paramēti, quæ papagalli dicitur: duo Diaconi prædicti stantes capite detecto hinc inde apud lectum paramenti induunt papā sacris uestibus: antiquiore diacono a dextris principaliter operante, qui primum rubrum birretum pōtifici detrahēs albū illi imponit. deosculatur, & imponit illi amictum, & circa collum decenter aptat, ita ut uestium collaria cooperiat, & adiuuantibus altero diacono, & duobus Subdiaconis apostolicis, qui retro sunt, colligant cordulas. imponit deinde albam, & adiuuantibus supradictis circa collum, & circa manus decenter componit, & aptat. inde cingulo cingit, & albā attollit acoluthis, qui hæc omnia genu flexi circum circa subministrant, albę extremitates aptantibus, ut equaliter fluant. postea imponit stolam a collo pendentem, & a lateribus colligit. amictum tamen, & stolam prius pontifici exosculanda offert, quæ illi imponat. imponit illi post hæc pluuiale, & ante pectus ornamentum pectorale, & demum mitram. Hęc omnia ornamenta sacrista prius explicat, & disponit super lectum paramenti. Induto pontifice duo diaconi prædicti unus post alium serunt consecratam reuerentiā secedentes per aliquot passus inclināt se profunde, deinde accedētes ad pontificem osculātur eius dextram sub auriphrygio pluuialis porrectam. Et capientes hinc inde fimbrias anteriores pluuialis in diebus supplicationum: & cum Pontifex aliquid manu gestat, ipsi deferant. In aliis uero diebus eas protonotario deferendas tradunt, & capite cooperto præcedunt immediate pontificem. Et aduertendum quod ipsi diaconi dum scruiunt papæ in aliquo actu, dum cum per capellam comitantur fimbrias eleuant, aut tale quippiam facientes, semper sunt capite detecto. Cum Pontifex uenit ad ecclesiam, siue ad capellam: diaconi firmant se apud faldistorium, & pontifice adueniente capiunt fimbrias pluuialis. & dum ille genua flectente faldistorium: fimbrias ipsas super faldistoriū disponūt, & mox diaconus a sinistris extrahit illi mitram, & a dextris birretum. Deinde si tunc est missa celebranda: finita oratione Papa surgit, & facit confessionem cum celebrantibus. Et tunc diaconus a sinistris retrahit se aliquantulum dāns locum celebranti: qui stat ad sinistram pontificis. finita confessione, (& si nō dicitur missa, finita oratione) diaconus a dextris imponit birretum, & mitram pontifici adiuuante altero diacono, & ambo capientes fimbrias deducunt eum ad sedem eminentem. Quotienscunque Pa-

SACRARVM CERIMONIARVM

pa debet eleuare manum dextram, siue signando, siue pectus percutiendo, diaconus a dextris eleuat pluuiale capiens fimbrias ante pectus. cum debet eleuare manus ambas ambo diaconi hinc inde eleuāt. qñ est aliquis lecturus ex libro apponunt hinc inde manus, similiter & cum est osculatorum librum euangeliorum. cum Papa acceperit pacem a cardinali assistente ipsi unus post alium descendunt a sede pontificis, & facta reuerentia altari, & pontifici (ut fieri solet cū sit reuerētia) solennis, ascendunt ad papam, etq; genam sinistram exosculandam præbent, dicentiq; Pax tecum respondent Et cum spiritu tuo. In fine missæ descendentes cum pontifice ad faldistorium cōponunt fimbrias super illud, & cū surgit (nam mitra tūc nō remouetur) capiētes fimbrias eas dant protonotario: nisi ipsi inferant in diebus supra nominatis. Et quotiescunq; mitra est papæ imponenda, uel birretum: ea imponit diaconus a dextris. Et qñ est remouēda mitra, eam remouet diaconus a sinistris, & birretum a dextris. diaconi prædicti stant pontifice stante, & similiter stante cardinali assistente. sedent sedente pontifice & nihil faciente. Si autem Pontifex sedens legcret uel benedicret iucensum, aut tale quicquam faceret: starent cum omnibus assistentibus. Cū pontifex ad cameram redierit: exiunt eum sacris uestibus in eodem loco cooperante principaliter diacono a dextris: qui dat ei stolam, & amictum ad osculandum. cum aliquid operatur circa pontificem. cum Pontifex aliquid legit uel cum eis loquitur, cum uadunt & deducūt illum per capellam sursum aut deorsum ad altare, ad faldistorium, ad sedem: semper debēt esse capite nudo. Et cum generalis supplicatio fit anteq; Papa de loco discedat, Diaconus a dextris dicit alta uoce Procedamus in pace, & chorus respondet In nomine Christi Amen.

De officio Cardinalis diaconi euangelium lecturi. Cap. XV

Diaconus Cardinalis lecturus euangelium in missa pontificali ante, & tempore sibi congruo Deo per confessionem reconcilietur: quia est participaturus de sacramento altaris simul cum pontifice. Cum uero erit in palatio, anteq; Papa exeat ad cameram paramenti, accipiat sacras uestes, uidelicet amictum supra rochetum, albam, cigulum, stolam, dalmaticam, manipulum autem accipiat cum Papa intrauerit ad altare. Et hæc fiunt in diebus supplicationum: cum Papa descendit ad ecclesiam & sub baldachino, Si autem Papa non iret ad ecclesiam supplicatione præunte: tunc caperet paramenta sua prædicta. cum Papa accipit sandalia, & si uti debeat planeta non dalmatica, tunc illam capit postq; papam induerit omnibus sacris ornamentis. Sed nostris temporibus raro Papa celebrat nisi in diebus supplicationum. Igitur Diaconus, ut suprascriptū est, paratus cum papa descendit ad ecclesiam supplicabūsus uadit immediate añ eū solus uel si papa uchetur in sede, ibit medius inter duos diaconos assistentes papæ. In ecclesia faciet reuerentiā papæ in suo ordine, & inde firmabit se ad dex-

trā papæ apud assistentem diaconum ab ea parte ante diaconū prædictū. cum uero Papa finita hora lauerit manus: diaconus euangelii ascendit sca bellū positum ante papā, & primo retrahit illi mitrā cū pluuiali, & stola, & afferētibz a coluthis ex ordine sacra ornāmēta, primo accipit cigulū cū subcinctorio, & cū eo pcingit pōtificē ita ut subcinctoriū pēdeat a sinistra pōtificis. firmato bene cingulo soluit aliud cingulū, quo prius Pōtīfex erat accinctus, & alba circum circa benedispōita accipit Crucē pectoralē: quā osculādā offert pontifici, & deinde ad collū ponit, ut añ pectus pēdeat. cū accipit fauonē quē supra caput pōtificis ponit cū plicatura a pre anteriori diligēter illū aprat: primo offerat fauonē osculādū pōtifici illū ambabus manibus tenēs, tū imponat super eius caput, ita ut ante oculos pendeat, & media pars illius ad dextrā: media ad sinistram, & extremitates eius pariter fluant: deinde extremitatem fauonis quæ a sinistra pontificis defluit super illius dextrum humerū impōit, & quæ a dextra super sinistrū, ut mentum papæ circundēt tanta amplitudine: ut spacio palmi uel circa a mento distent, & a frōte pendeat medii palmi latitudine. imponit deinde Diaconus pontifici stolā ad collū quā prius eidem deosculādā offerat. & pendere facit ab humeris. tum imponat tunicellā, & fauonem a parte anteriori circa collū diligenter extrahat, imponatq; dalmaticam, & fauonem extrahat attollatq; illum ab oculis pontificis supra caput aliquātulum, & pontifici sedenti imponat chirothecas, quas prius osculetur, & similiter osculetur manum pontificis. ipse tum dextrā tantum imponat, & subdiaconus sinistram: qui stans a sinistra a omnibus Diaconum iuuat, tum surgit Pontifex, & diaconus imponit ei planetam quæ rātum inde aptatur super brachia, & sacco. similiter ut supra extrahitur ut equaliter circum circa pendeat, adaptata planeta Diaconus partem fauonis, qui erat super caput pontificis reflectit supra collum, & circum circa decēter aptat. Deinde accipiens pallium Crucē illius posteriorem osculandam offeret pontifici: illumq; adiuuante subdiacono super pōtificis humeros imponit, ut fauonis oras complectatur, & aliquātulum ex fauone sub pallio uideatur. Aduertatq; ut partem pallii duplicem super sinistrum humerum imponat, tum Spinulam pulchriorem Diaconus Cruci anteriori parte pallii infigit, aliam Cruci super humerum sinistrum existenti, tertiam uero Subdiaconus in Cruce posteriori figit. Spinulæ: taliter infigēdæ sunt, ut a gemma ad dextram infigentis remaneat, & interea Crucem pertranseant non autem perforent pallium, neq; planetā tangerent. Non enim figitur ad retinendum pallium, sed ad mysterium Passionis significādū: poteruntq; pro retinēdo pallio paruæ spinulæ imponi si placuerit. debet tñ diaconus aduertere, & sepe aprare palliū: ut decēter humeros, & fauonē ambiat. post hęc diaconus mitrā imponit pōtifici, & procedēte illo ad altare ibit ad sinistrā Episcopi cardinalis assistētis immediatē ante Pōtificem.

SACRARVM CERIMONIA RV M

Et cum Papa fuerit ante altare, deponit ei mittam, & stans a sinistra Pontificis facit cum eo confessionem. Deinde cum Papa fuerit osculatus altare, & librum: accipit de manu acoluthi nauiculam incensi, & inclinatus dicit Benedicite pater sancte. osculatur coclear: & dum Papa illud capit: ut incensum imponat, illius manus osculatur, & similiter cum illud reponit in nauicula. Deinde accipiens thuribulum de manu acoluthi prædicti, cui prius nauiculam reddiderat, illud ad manus pontificis ponit cathenulas uidelicet superiores ad sinistram, inferiores ad dextram: quas prius, & deinde manum osculatur. Cum Pontifex incensat altare, illi ad dexteram & eleuando manicas dalmaticæ, & planetæ. Deinde facta incensatione stans in cornu epistolæ accipit thuribulum de manu Papæ quâ osculatur: & illum: cum mitram accipit, incensat ter thuribulum duces inclinatusq; se Pontifici profunde anteq̃ incenset, & post, & in isto actu. & similiter postq̃ Pontifex incensauerit oblata, mittam imponit, & Diaconus assistens a dextris, in aliis uero omnibus actibus, cum Papa est apud altare, Diaconus euangelii semper illi imponit, & deponit mitram: semperq; in altari ministrat nauiculam, & incensat Pontificem: quem mox teddito thuribulo acolutho stantem circa medium altaris osculatur primos, deinde pectus. quod & alii duo Diaconi assistentes faciunt. Deinde discedite Pontifice ad sedem emiuentem Diaconus remanet in cornu epistolæ: ubi simul cū Diacono, & grecis, si adsint, leget Introitum, & dicit Kyrie elison ex libro super altare stante, & a suo capellano accipit manipulum, & Papa sedet, sedente & ipso super scabellum in dicto cornu super gradum altaris positum, uertens faciem ad cornu euangelii. Cum Papa dicit. Gloria in excelsis. Surgit Diaconus, & cum Subdiacono & grecis persequitur hymnum angelicum: & sedente Papa sedet in loco suo, & similiter surgit ad orationes, & illis finitis sedet. Cantata epistola per subdiaconum Diaconus in cornu Epistolæ & ipse illam legit cum gradualli, & uersibus, deinde tempore congruo accipit librum euangeliorum, & illum ante pectus suum tenens cum reuerentiis solitis uadit ad altare, super quod librum ponit in medio: quo ibi dimisso cum debitis reuerentiis ascendit ad pontificem, & manum eius dextram reuerenter osculatur, deinde reuersus ad altare genu flexus, & iunctis manibus dicit Munda cor meum, & labia mea omnipotens Deus: qui labia Esaiæ prophete calculo mundasti ignito, ita me tua grata miseratione dignare mundare ut sanctum euangelium tuum digne ualeam annūciare. per Christum Dominum nostrum Amen. Tum surgens accipit librum de altari, & illum ante pectus portans tempore congruo uadit ante pontificem, & stans apud ipsum gradum solii inclinat us profunde dicit. Iube Domne benedicere. Et accepta benedictione uadit ad pulpitum, super quod librum portat, & circumstantibus septem ceteroferariis iunctis manibus inci-

pit Dominus uobiscum, Et cum dicit sequentia, & Initium sancti euāgeli pollice dextro signat librum, deinde frontem, os, & pectus: & cum deini de respondetur a choro Gloria tibi Dñe: accipiens thuribulum de manu acoluthi incensat librum ter in medio, a dextris, & a sinistris, deinde red dito thuribulo iunctis manibus: quas supra librum tenet, p̄t osequitur euāgelium. quo finito factis reuerentiis reuertatur ad altare. Cum Papa dixerit Credo in unum Deum, Diaconus stans in cornu epistolę prosequitur symbolum cum Subdiacono & gręcis: quo finito Diaconus, & Subdiaconus uadunt ad credentiam Papę: ubi aliquis ex familiaribus Diaconi expectat cum uasis & mantili: & ibi ambo mundant manus, & reuertunt ad altare: & mappam quandam sericeam amplam a sacrista oblatam extēdunt supra altare, cum Diaconus expectat cū uasis, & mantili stans in cornu epistolę, Subdiaconus uero ex credentia sacristę portat ad altare bur sam cum corporalibus, hostiaria & purificatorio: quę omnia consignat ad manus Diaconi: qui ponēs bur sam super altate primo temouet ab ea hostiariam cum extractis ex bursa corporalibus: magnum corporale explicat super altate patuum super magnum ponit ad pattem. bur sam colat in loco condecēti, uel ante se, uel ad partem: deinde ueniente sacrista cum calice: & ampullis primo ex hostiaria tres hostias capit, quas ponit super patenam per ordinem ad rectam lineam. Et ueniente Pontifice ad altare ante gradum stans depōit ei mitram: & brachium illius dextrū reuerenter capiens, & subleuans deducit ad medium altaris. Tum conuersus ad dextram: ubi patena cum tribus hostiis super calicem existit cū hostia: quę est a dextris, tangit alias duas, & illam dat comedendam sacristę. Deinde hostiam quę est ad sinistram capiens cum ea tagit patenam & calicem intus, & extra per totum, & similiter illam dat comedendam sacristę. Tum capiens patenam cum hostia, quę in medio remansit, illam prius exosculatus dat ad manum Pontificis dextram quam deosculatur. Tū cōuersus ad calicem pauxillum uini & aquę ex ampullis super uasculum infundit, & dat sacristę ad pręgustandum, & imponit uinum in calice ad sufficientiam: ut satis sit pro tribus communicantibus. aquam uero in calicem Subdiaconus infundit ex paruo cocleari. Quo facto Diaconus calicem dat ad manus Pontificis, & cum eo dicit orationem Offerimus tibi &c. Et cum Papa calicem super corporalia posuerit: Diaconus statim illum palla idest paruo corporali tegit, & cū Papa est impositurus incensum ministrat nauiculam: & facit: ut in prima incensatione diximus. Sed cum Papa incensat super et circa oblata, tunc Diaconus dextrā manū tenet ad pedem calicis, ne forte ruet. Et sinistram ad manicas dalmaticę Pōtificis, ne cum illis pallam pcutiat. Et in fine cū incēsa uerit Papā, incēsat cat dinalē assistentē ep̄m, siue p̄sbyterū. Et duos diacones cardinales assistētes ibi apud altare, dū uadit ad alios cardinales oēs incensat suo

ipse calicem ad Pontificē defert nulli tunc reuerentiā faciens, & ad dextrum pontificis latus cōstituens expectat quoad pōtifex de corpore christi cōicet dum calicē subministrat pontifici, ex quo ille sanguinē calamo fugit. Quo facto diaconus patērā dextra tenēs: sinistra calamū intra calicē existētē retinet, & curuato capite manum pontificis exosculat. corpus Christi ab eo reuerenter accipit, & mox eius faciem osculat. tum cū calice, & Christi sanguine ad altare reuertit nūq̃ calamū ex calice extrahens, & ibi stans in cornu ep̃sc̃ p̃tem sanguinis cū calamo fugit. Reliquū uero cū particula hostiē sacratæ, q̃ in calice remāsit. Subdiaconus cū patena ad altare reuersus reuerētē suscipit cū prius patenā ipsam diligētē sup calicem excusserit, ne particula sacri in ea remaneat. Tum Diaconus cū Subdiacono calamū supra calicem uino purgāt & ablunt: atq; eodē uino se purificāt. deinde si non sunt alii cōicandi. Diaconus expectat pōtificē apud altare: si uero sunt cōicandi alii, sicut in resurrectiōe Dñi, diaconus postq̃ se purificauerit, factis debitis reuerētiis ascēdit ad pōtificē, & stans ad eius sinistrā in tono eius cōsuetō dicit, Cōfiteor Deo oī potēti, beatę Marię sēp uirgini, beato Michaeli archāgelo, beato Iōāni baptistę, sanctis Ap̃lis Petro & Paulo, oībus sanctis, & tibi pater, quia peccati nimis cogitatiōe, uerbo, & op̃e mea culpa mea maxima culpa: Ideo precor brām Mariā semp uirginē, beatū Michaelē Archāgelū, btūm Iōānē baptistā, sanctos Ap̃los petrū & Paulū, oēs sanctos, & te pater orare p̃ me ad dñm Deū nrm. Et cum dicit, & tibi p̃f, & rursus & te pater: inclināt se p̃funde ante pontificē. & cū dicit mea culpa & c. ter percutit pectus cū manu dextra, & mox diaconus ubi hæc dixerit reuertit ad altare. & postq̃ pontifex fecerit absolutionē, Diaconus reuerētē accedēs accipit de altari calicē crystallinum, uel aliud uas in quo sunt hostiæ cōseruatę p̃ cōicādīs, & eleuat, & gyrat a dextris & sinistris: ut prius diximus, & Subdiacono genu flexo: ut prius dat ad portādum ad pōtificē. Ipse uero apud altare expectat quousq; pontifex cōicato populo reuertat ad altare. Veniēti igitur ad altare pontifici deponit mitrā, & ponit deinde se i loco suo stans medius post pontificē inter duos Diaconos. & cum papa finierit orōnes ultimas: & dixerit Dñs uobiscum, ipse Diaconus uersus: ut pontifex dicat cantando. Item missa est in tono solennitati conuenienti cū alleluia, uel sine alleluia pro temporis exigentia. & in fine cum Papa cōpleuerit omnia, & uult discedere ab altari, extrahit illi pallium, & reponit illud super altare, nisi Papa sit iturus ad benedictionem: uel ad aliū actū supplicatione præunte: quia tūc debet portare pallium. Deinde uadit cū Pōtifice paratus usq; ad eius cameram ipse, & alii Diaconi ex debito more quis nonnunq̃ ex indulgentia pōtificis solent dimittere paramenta, & postq̃ deduxerunt Papam extra ecclesiam illum dimittere, & redire ad domos suas: sed honestius est sicut diximus, ut pontificem adhuc missalibus

SACRARVM CERIMONIARVM

paramentis indutum Diaconi parati ad cameram usq; deducant.

Si autem tempus exigeret: ut Diaconus uti deberet planeta, & nō dalmatica, tunc Diaconus parabit Pōtificem sine planeta. Et cum imposuerit illi mitram post omnia ornamenta, ipse accipit planetam: quam dein deponit, anteq̃ cantet euangelium, & plicatam accipit super humerum sinistrum, & sic cum ea manet quousq; Papa cōmunicauerit. Tunc tursus induitur planeta, ut prius. Aduertat etiam Diaconus quotienscunq; aliquid dat ad manum Pontificis uti, primo deosculetur rem ipsam, dein de manum Pontificis. Item quando post consecrationem tegit, uel detegit calicem. primo & post reuerenter genu flectat: & adoret sacramentū.

De supplendis uicibus Cardinalium in assisten-

tia Papæ deficientium.

Cap. XVII

Si celebrante Pontifice prior Episcoporum Cardinalium abest: qui illi assistere debet in officio capellani: eius uices suppleat senior Episcopus Cardinalis. Et si nullus adest Episcopus: senior presbyter Cardinalis. Itē si prior presbyterorum in sua assistentia deest: senior ex aliis presbyteris supplet, qđ si nullus adest presbyter Cardinalis: iunior Episcopus Cardinalis supplet eius uices, siue cum paramentis, siue cum cappis laneis: Diaconus autem non supplet uices Episcoporum, neq; presbyterorum. Si uero adest unus diaconus tantum in assistentia, iunior ex presbyteris Cardinalibus supplet locum secundi Diaconi. Sed Diaconus qui aderit tanq̃ Archidiaconus, & in proprio officio sedebit a dextris, & mitram semper ponet, & deponet presbytero Cardinali a sinistris adiuuante. si nullus adest presbyter iunior, Episcopus Cardinalis supplet, & tunc Episcopus erit a dextris. Sed Diaconus quis non sit a sinistris semper tamen ponet, & deponet mitram. Qđ si nullus adest Diaconus: duo iuniores presbyteri siue Episcopi, illis etiam deficientibus assistunt. & si Pōtifex celebraret principaliter in uesperis siue in missa essent in habitu Diaconorum cū dalmaticis, & non in proprio. Et nota qđ Pontifex non potest intrare se diuinis cum solennitate nisi ad minus cum tribus Cardinalibus: quorum duo assistant loco Diaconorum, & tertius ut capellanus assistens. In missa autem quando Papa celebrat solenniter: quatuor ad minus sunt necessarii duo Diaconi assistentes, Diaconus euangelii, & Episcopus siue presbyter Cardinalis, capellanus assistens. Sed ut dixi presbyteri uel Ep̃i officium Diaconorum supplere possunt. Diaconi non possunt supplere officium ep̃orum siue presbyterorum in diuinis.

De officio assistentiū nō cardinaliū. S. D. N. Papæ. Cap. XVIII

Scripturi deinceps de officiis p̃latorū, & aliorū officialiū curiæ Romanę de illis officiis, & seruitiis suis tm̃ dicēus: q̃ exhibēt sūmo pōtifici in diuino officio, & publicis actibus, & q̃ p̃tinēt ad sacras cerimōias. de aliis n̄ ē nūc p̃fessio. Et prio de assistētibus ep̃is, & p̃latis Ro. Pōtifici assistere

confueuerūt in diuinis, & publicis actibus ordinarie decē plati ex dignio-
ribus curiæ ut ex libriꝝ cameræ apostolicæ coniectare licet: qui portiones
decem ex minutis distribuūt assistentibus, nostris tamen temporibus ali-
quando pauciores, sæpius plures fuerunt. Ad hos spectat pontifici assiste-
re: & in diuinis illi seruire de libro & de lumine: & semper sequūtur ponti-
ficem immediate post cubicularios, & medicos secretos. Et quando sunt
parati præcedunt immediate cardinales. cū pōtifex ante altare fecit ora-
tionem, & ascendit ad sedem eminentem, sequuntur illum, & sedent: si autē
secundum exigētiā ad sinistram partem. His cōnumerant etiam sacri-
stam si sit prælatus, & sedet in loco statui suo conuenienti. Inter istos non
habetur ratio officiorum siue legationū, sed digniores, & antiquiores in
dignitate præcedūt. duo ex eis primi siue Patriarchæ, siue Archiepiscopi,
siue Episcopi sint: seruiunt pontifici primus cū libro, alter de lumine hoc
modo. cum pontifex aliquid est dicturus ex libro, accedunt hi duo assiste-
tes & primus genu flexus in scabello sedis pontificis, si Papa sedet: si autē
stat, stans librū tenet supra caput ante faciē pontificis ambabus manibus
illum sustinens, & diaconi assistentes apponunt hinc inde manū. Secun-
dus uero candelam accensam ante librum retinet stans in loco conueniē-
ti. Qd si dum solemniter celebratur, & Episcopus siue presbyter cardina-
lis retinet librum: tum ille primus dat librū cardinali, & illū adiuvat, & li-
brū deinde recipit. Et in altari, dū Papa celebrat, seruiunt ambo, & cū car-
dinali ministrant librū, & candelam ut dictum est. præueniunt hi duo sem-
per pontificem & ad altare, & ad sedem. inueniunt quę sunt dicēda, & si-
gnant. cum Pontifex celebraturus est in sede: ubi accipit paramenta, assi-
stunt ante eius faciē diuisi in duas alas hinc inde. cum est apud altare fa-
ciunt semicirculum post illum, & seniores hinc inde stant in capitibus se-
micirculi exceptis illis duobus, qui seruiūt in altari de libro, & de lumine.
cum Papa etiam nō celebraturus a sede descendit ad faldistorium ante al-
tare semper illum sequuntur, & post eum genu flectunt. Et similiter cū re-
dit ad sedem, sequuntur & redeunt ad locū suū. surgētibus cardinalibus
assistentibus surgūt, & illis sedentibus sedent. Si nullus adesset protono-
tarius, cum papa ext ad officiū, primus ex eis defert anteriores fimbrias
pluuiialis, & item si nullus adesset nobilis, aut orator: qui deferret caudam
pluuiialis, primus ex eis defert. Et si neq; protonotarius, neq; orator ades-
set: duo ex eis supplerent: primus ad caudam, secundus ad fimbrias. Quan-
do autem Pontifex non habet pluuiale, sed cappam amplam lancam, siue
ue purpuream, uel mantum, tunc primus ex eis portat fimbrias, & cau-
dam simul cōiunctas retro post pontificē, & cū socio fimbrias aptant sub
faldistorio: quādo pōtifex nō portat mitram: & apud sedē illas ante, & su-
per scabellum extrēdit. Et semper illi, qui seruiunt manū dextram emittūt
per aperturam cappe anteriore, & sinistram per extremitatē cappe & cōuo-

SACRARVM CERIMONIA RV M

luta cauda cappę illam sub axilla, & super sinistrum brachium retinet: ut sint magis expediti ad seruiendum. Et quando Papa exit ad capellā cum manto papali, & cum caputio supra caput inuerso, quod facere consuevit in matutinis tenebrosis, & aliquādo etiam in aliis diebus propter frigus, tunc Epī assistentes debent habere mantellum assistentię apertum a parte anteriori, & caputium in modum cubiculariorum.

De officio Sacristę.

Cap. XIX

Sacrista Aplici palatii, quod est officium ppetuū, semp cōsuevit eē platus: nec cōsuetudo astringit ad aliquē ordinem religiosorū: ut aliqui aliquidādo di xerunt. Et quia hēt curam, & inuētarium rerū sacristię, & opera sua est cōtinuo in palatio, habet camerā in palatio, & expensas in tinello cū suis seruioribus. Ad hunc spectat ex mādaro Pontificis nūciare: & distribuere missas celebrādas dñis cardinalibus, & platis curię, qñ, ubi, & p quem est celebrandū in diebus ordinariis, & qñ placet Pontifici. Debet pterea reseruare & custodire suo inuentario paramenta: & ornāmēta oia, q ptiuent ad altare ad psonam Papę, & platos, atq; ministros celebrātes in capella Papę, uidelicet uestes sacras, uasa sacra: ubi reliquię sanctorū recōdūtur, cruces, calices, cādelabra, imagines, & uasa preciosa. Et ē subministrare: & custodire: quę ptiuent ad capellam secretā Papę, & ad capellam cōem palatii: ubi quotidie celebratur. Debet i tpe per clericos capellę ordinare altare, credentiā, & quę ptiuent ad celebrationem missę: uel diuini officii, pter hęc debet anteq Papa exeat ad camerā paramenta pparare sup lectum paramenti sacras uestes mitras, & ornāmēta: quibus uti debet sūmus Pontifex. Et quia solus nō posset tot rebus satisfacere, oportet qd habeat aliquem capellanū uel socium: qui eū adiuuet in inueniendis, pparandis, explicandis, & adaptandis rebus opportūis. Debet ēt semp inter esse, qñ Pontifex celebrat siue publice, siue priuatim, & ministrare opportuna, & habere exactā providēdi curā: ne res sacristię destruātur: & ut destructa instaurētur, & quę deficiunt denuo fiant. Cum Papa solēniter celebrat, parat credentiam suam in tpe, & seruat ea quę in missa papali pscripti sumus. Adinuenit in tpe libros opportunos pro psona Papę, tam p missa q pro benedictionibus, absolutionibus, & aliis diuinis officiis, & eos Epīs assistentibus cōsignat, curat diligenter: ut sacm corporis christi nīride, & munde semp conseruetur in loco cōuenienti, & qd semp ante illud ardeat lumen. cū uero pontifex in pōtificialibus equitabit pparet sacm i puluino ornato, & super equū album faleratū imponi faciat: equū freno ducit aliquis ex suis familiaribus. clerici capellę cum laternis pcedēt, ipse uero sculam manu gestans in habitu statui suo condecēti equitans subsequitur: curabitq; cum ad locum destinatum peruēiat: ut sacm in loco honesto, & cum luminaribus reponatur. In cōclauī electionis noui pōtificis interest, & pparat quę ad rem diuinam ptiuent, & ipse celebrat

coram

coram patribus, & pro nouo pontifice indumēta congrue subministrat. Item in transitu uel obitu pontificis assistit, administrat sacramenta ecclesiastica, nisi Cardiales id faciāt, & cū cērimoniarius procurat funus. Et de sacristia hactenus in gñe, nā particularia latius in locis suis posuimus.

De officio protonotariorum.

Cap. XX

Protonotarii officiū est notare ea, quę in publicis consistoriis geruntur: cum rogātur a procuratore fiscali, & cum opus fuerit in publicā redigere formā. Ideo oportet eos interesse publicis consistoriis. De officio eorum in cancellaria nihil ad nos. Pontifici in publicum cū pluuiali, & mitra exēti protonotarius fimbrias inferiores simul iūctas deferre debet. nā ad sinistrā pontificis præcedens caudāq; cappæ suæ sibi deferēs, ut de episcopis assistētibus diximus, sinistram ad extremitatem fimbriarum, dextrā ad superiorem partē ante corpus pontificis tenens proficiscitur. cū peruenit ad locum: ubi pontifex cōsistit, dimittit fimbrias ad manus diaconorum, & uadit ad locum suum: cū Pōtifex in diuinis est daturus Benedictionē solennem protonotarius accedit, & genu flexus super scabellū sedis papæ. dum Papa benedicit fimbrias inferiores a sinistro latere eleuat, & cū eis corpus pontificis tegit ab umbilico & infra. finita benedictione dimittit fimbrias, & reuertitur ad locum suū.

De seruitio Subdiaconi apostolici.

Cap. XXI

Quæ Subdiaconum agere oporteat specialiter in uesperis, aut in missa dum Papa principaliter celebrat, superius diximus in locis opportūis. nūc generalia quędā subiūgemus. Subdiaconi participantes quinque sunt numero nostris tēporibus. Cum Papa in publico procedit, siue ad diuina siue ad humana negocia, unus ex eis Crucē papalem præfert, siue equo siue pedibus, siue utcunq;. Quando Papa autem exiit ad camerā parauerit: ut sacras uestes induat, duo ex eis sunt ibi prope lectum paramenti, qui stātes hinc inde post diaconos assistentes iuuent illos cū pontificem parant. Et illo sacris induto unus ex eis capiat Crucē, & præcedat. eius uero colore præcedant immediate Crucē. Inter Crucē, & papam cardinales tantum, & qui in eorum scamno sedent incedere oportet, & nullos alios. duo magistri hostiarii cū suis uirgis collateraliter associant crucē. Subdiaconus crucē reponit in capella in loco congruo, deinde uadit ad locū suum cum aliis: & primum locū obtinēt subdiaconi inter omnes alios prælatos, siue officiales non pileatos. cum Pōtifex post sermonē, uel in fine missę est daturus solennem benedictionē, subdiaconus accipit crucē papalē, & ponit se ante pontificē, uertitq; crucifixum uersus pontificē. Et cum ille incipit Precibus, & meritis siue, Sit nomen Domini genu flectit. data Benedictione surgit, & reponit crucem in loco suo: siue si est recedendum incipit procedere, & expectat in loco cōuenienti, quoad Papa appropinquet. In camera papagalli reponit crucē, & uadit ad exuendum pontificē

SACRARVM CERIMONIA RV M

cum aliis: Sed aduertat Subdiaconus cū portat crucē, ut semper crucifixū uertat ad pōtificē qui sequitur. cum autē pontifex non sequitur, Crucifixus sit in parte anteriori. De modo equitādī in pontificali, & deuariis seruiiis: quē subdiaconus in diuersis actibus exhibet pōtifici, & administratione palliorum in propriis locis abunde scriptū est.

De auditoribus.

Cap. XXII

Auditores causarū Sacri palatii, qui capellani sunt Summi Pōtificis, debent illi assistere in diuinis, & in omnibus publicis actibus. illorū Decanus, id est senior in officio semper seruit Sanctissimo Domino nostro de mitra, & tunc habet sindonē sericeā ad collum supra cappā, uel supra suppelliciu, & est medius inter duos cubicularios secretos immediate post papam. Cum igitur Papa apud lectū paramenti induit sacras uestes auditores adstātes a sinistra genu flectunt: & deficientibus acoluthis ministrāt paramenta eorum loco. In ecclesia uero quando Papa ex faldistorio ascendit ad sedem eminetem, & quotiens a sede ad altare, uel ad faldistorium descendit: duo auditores hinc, & inde eleuant inferiores fimbrias uestimetorum eius: ne impediant papam euntē, ne uel pedes supra uestē imponat, & inclinati pariter cū eo procedūt: Sed aduertant qđ ira modeste uestes eleuent, ne crura pontificis uideantur. Quando Pontifex est incensaturus altare, duo ex eis praeueniunt ad altare, & hic inde eleuant mappā primā, quae est super altare usq; ad mediū altaris, & ponunt super aliam mediam. Deinde expectāt ad pte genu flexi quoad papa icēsa uerit altare, & mox surgētes restituant mappā, ut prius erat. Qđ si nō adfunt alii duo auditores ut fimbrias eleuent iidem duo eleuent prius mappā, & deinde uadunt ad fimbrias papae, & similiter post incensationē reponant mappā, & postea attollāt fimbrias. Item quotienscūq; Papa publice lauauit manus, duo ex eis uadunt ad credētiā, & senior accipit mātīle, & illud duabus māib; eleuat usq; ad faciē profert ad pontificē: & illo deosculato ponit supra gremium pontificis, & genu flexus a dextra, & collega suus a sinistra tenent mātīle quoad Papa lotus manus absterxerit, deinde illud cū socio reportat ad credētiā, & una manu tantum, tum reuertitur ad locū suum. anteq; ueniat ad Pōtificē cum mātīli semper tertio genu flectit. Similiter cū Papa est distributurus candelas, cineres, palmas, seu agnus Dei: accipiunt a credētiario mantile, & ponūt super gremium pontificis, illudq; utrinq; retinent usq; ad finem distributionis. Et generaliter quotienscūq; mātīle, seu gremiale portatur ad pontificē, aut ante eum tenetur: idē sit per auditores, Et cum Papa celebrat, unus ex eis cōtinuo seruit de gremiali, qđ ipsemet debet accipere a credentia sacriste, & illud finito suo officio illuc reportare. Auditor aut qui seruit de mitra, cū est imponēda mitra, illā dat ad manus diaconi cardinalis ministrātis a dextra: cum uero ēt emouēda, accedit ad Diaconum, qui est in sinistra, & ex eius manibus mitram acci-

pit cum debitis semper reuerentiis.

De Magistro Sacri palatii.

Cap. XXIII

Magister Sacri palatii cōsuevit esse ex ordine predicarorum, & ordinarie quando sit consistorium legir in palatio publice aliquid in Theologia. Adhunc spectat ordinare: qui debeat facere sermones in capella Apostolica, & eorum sermōes prauiderē, curareq; ut nihil dicat puritati fidei, & grauitati illius loci contrarium, & sedet uel stat semper post primum auditorem, qui adest.

De Clericis Camere.

Cap. XXIII

Clerici camerę Apostolicę & ipsi adstant pontifici cum apud lectum paramēti capit sacras uestes genu flexi ad sinistram post auditores, ad eos pertinet portare ensē benedictum cū pileo ante papam in nocte, & die Natiuitatis Domini. tenent uasa cum auro, & argento, & mantilibus dandis pauperibus, quando Pontifex lauat illis pedes. Item subministrant camerario siue Diaconis assistētibus candelas, & palmas: quę distribuuntur per papā, & similia. In sacris non operantur nisi in nocte Natiuitatis Domini, unus ex eis qui dicir quintam lectionem loco illius, cui ensis datur.

De Acoluthis.

Cap. XXV

Acoluthi Apostolicę sedis octo sunt ordinarii. hi etiam cum Pontifex apud lectum paramenti, & similiter in ecclesia est celebraturus, induitur sacris uestibus circūstāt genu flexi, & ornāmēta subministrant diaconis Cardinalibus. In supplicatione, & diuinis officiis celebrante pōtifice cādelabra, intorticia, ampullas uini, & aquę, thuribulum cum nauicella incensi, uas aquę benedictę cum opus est, & similia porrant, & de illis, cum tempus est, seruiunt. Debent igitur cum Papa est celebraturus omnes inire esse: quando autem non est celebraturus tres ad minus intersint, & maxime in uesperis, & tunc porrant secū superpellicia, quia unus ex eis debet seruire de incenso, & duo alii de candelabris: dum Papa dicit orationem. Et supra rochetum debent habere superpellicium. In eorum defectu Auditores rore iuniores seruiunt.

De Cubiculariis secretis, & aliis.

Cap. XXVI

Cubicularii secreti duo semper pontificem sequuntur immediate in capella, & in consistoriis: sedent non longe a pedibus papę a sinistris in terra tamen sine aliquo sedili. hi semper inrendere debent ad faciem papę pōsto facturi. si quid eis imperet: seruant honeste sub uestibus sudariola, siue nasitergia, birreta, & similia. Et si Pōtifex illis uult uti, ea porrigūt diacono cardinali assistēti ad sinistram. Alii cubicularii, si papa fertur in sede, ipsi cum scutiferis portant pontificem. In diuinis non habēt aliud officium. secreti cubicularii: cum Cardinales ueniunt ad reuerentiam pontificis, remouent paruum scabellum a sede, & facta reuerentia illud reponunt. Er hoc iunior ex illis facit quoties opus est, & ammouet, & reponit.

SACRARVM CERIMONIARVM

De Secretariis, & Aduocatis.

Cap. XXVII

Secretarius principalis Sanctissimi Domini nostri, si est prælatus, sedet, uel stat in loco sup̄ prælationis in capella. Si non est prælatus, stat inter cubicularios secretos. ordinarie nullum habet exercitium in diuinis. Si forte aliqua literæ præsentarentur, eas Pontifex illi consignare posset. in publicis consistoriis siue prælatus sit siue non, sedet ad pedes pontificis in plano folii, & instrumenta atq; literas, quæ dantur pontifici ab Oratoribus, palam legit. alii secretarii nullum habent exercitium in publicis actibus. Aduocati in diuinis nullum habent exercitium. In publicis autem consistoriis proponunt causas, ut superius diximus. cum de publicis consistoriis ageremus. Aduocatus pauperum primo proponit uel Aduocatus Fisci, si est causa fiscalis.

SECTIO TERTIA

De habitu omnium tam celebrante Pontifice q̄ non celebrante. Cap. I

Vm Pontifex solenniter celebrat siue uesperas, siue missam; Episc^c cardinales, & oēs alii, qui sūt in dignitate ep̄ali siue abbatiali, pluralibus utūtur, & albis mitris. presbyteri Cardinales planetis; Diaconi cardinales dalmaticis, & mitris et albis. sed mitræ cardinalium sunt ex serico damasceno, aliorum ex tela linea. itē Ep̄i, & presbyteri cardinales plerumq; sub sacra ueste habent superpellicium, & amictū, aut saltem alterum ex his. eū quo uestium collaria cooperiant. Diaconi, quādo paramēta sunt uiolacea, aut nigra, utuntur planetis ante pectus plicatis, & non dalmaticis: Et ex decore semper debent habere amictum, ut collaria uestium tegant. prælati, religiosi quia non habent rochetum sub ueste sacra habeant superpellicium. pœnitentiarii papæ planetas, & sinemitris. Subdiaconus, qui portat Crucem, & qui lecturus est epistolam, tunica induitur, alii subdiaconi clerici cameræ, & acoluthi supra rochetū habent superpellicium. clerici cerimoniarum, clerici capellæ, cātōres papæ capellani cardinaliū, q̄ seruāt eorū mitras, superpellicii tātū habent.

Vbi & quando capiuntur paramenta.

Cap. II

Et hi omnes, si Papa supplicatione præcūte descendit ad ecclesiam, quod fieri debet ad missam tantum, & in diebus supra nominatis: capiunt paramenta in palatio uidelicet Cardinales in prima camera paramenti, non autem in secunda, quæ dicitur papagalli. Nam ibi solus Papa paratur. prælati, & alii extra dictam cameram ubicunq; uoluerit. Si autem fiunt uesperæ papales: aut dies est non supplicationi deditus: qui utūtur superpellicio possunt illud capere in aulis palatii. Sed Cardinales, & alii prælati in uesperis capiunt paramenta in ecclesia facta per cardinales reuerentia solen-

ni papa, Cardinales apud sua sedilia, prelati extra cācellos capelle. In missa autē non supplicatoria cardinales capiunt paramēta in suis sedibus: cū Papa accipit planetam: & similiter prelati extra cancellum: & finito officio in eisdem locis deponunt paramēta omnes præter diacones assistētes: qui sacris induti pontificem in missilibus ornamentis recedentem ex cōgruo, & debito more comitātur usq; ad camerā. Quando autē Papa celebrata missa esset daturus solennem benedictionē populo ex suggestu, ut in Resurrectione: oēs cardinales parati illuc secū proficiuntur, & prelati similiter: & data benedictione dimittunt paramēta. protonotarii capis suis lancis semper utuntur. & similiter uti solebant.

De Auditore. & correctore.

Cap. III

Auditor cōtradictorū: & corrector literarū Apostolicarū primum locum habeat post protonotarios: qui etiā si fuisset Epi, aut archiepi, nō in ducebāt sacras uestes, sed sequebātur pōtificē post protonotarios. Sed aduer te qd illo tpe protonotarii præcedebāt Epōs, meis autē tpiibus de auditore, & correctore prædictis nihil uidi seruari. Cubicularii, & secretarii eodē habitu utuntur uestibus scilicet solutis cū manicis ad amplitudinē manus latis: & caputis circa collū, & pectus a capite descēdētibz: Aduocati uestibus manicatis cū uariis, & caputis, ut cubicularii: sed secretarii, & aduocati habēt caputia sup collū aliquātulū inuerfa. Seruientes armorū debent esse honeste armati cū suis bacculis argēteis in manu. Et hi sunt habitus cū Papa celebrat solenniter, aut procedit ad ecclesiam supplicatione ne peunte. Quādo autem procedit sine supplicatione hoc modo utuntur.

De habitu Pape.

Cap. IIII

Sūmus Pōtifex cū in publicū uenit solenniter, aut habet pluuiā le, aut cappā in modū cardinalis apertā tamē a pectore, & mitrā, aut mantū papale cū caputio supra caput, utitur & mitra simplici i officio defunctorū & in die Veneris s̄cti. in matutinis autē quocūq; tpe nunq; utitur mitra, sed aut cappa lancea, aut mātō papali cū caputio supra caput. i matutinis tñ in nocte Natiuitatis Dñi nři Iesu Christi, & in cōpotatione, q̄ solet fieri post uestpas antecēdētes: uti solet Pontifex cappa purpurea pellibus armillinis duplicata. Quam, ut legi, primus inuenit Bonifacius nonus. duobus tñ utitur coloribus albo, & rubro utroq; in pluuiali. in ornamentis autē missilibz utitur colore tpi cōgruente, & cū mitra simplici, stola uiolacea. in aliis uero uestibus nō sacris supra rochetū rubro tantū, nisi a sabato Sancto usq; ad sabbatū in Albis iclusue. Et infra rochetum utitur semper toga alba, & caligis rubris cū sandaliis aurea cruce ornatis.

De habitu cardinalium.

Cap. V

Reuerendissimi Domini cardinales cuiuscunq; sint ordinis, utuntur semper in capella, & in publico cappa ampla supra rochetū coloris uiolacei plus uel minus clari, aut obscuri blauī, siue grēi: & aliquādo rubri sed

SACRARVM CERIMONIARVM

rarius. Nam ruber color proprie ad papā pertinet & ad legatos, qui mittuntur de latere extra Italiam, uel ad aliquod negotium: Nam in istis casibus Pontifex solbat donare legato mantum rubrum cum caputio, & in illo habitu dabat audientiam legatus in sua prouincia, Paulus Secundus instituit qđ Cardinales birreto rubro uterentur, & super-equis siue mulis rubris stratoriis. cappa Cardinalis potest esse ex lana siue ex zamelloto. Et in officiis defunctorum, & sede uacante, & a quarta feria maioris hebdomadæ usq; ad sabbatum Sanctum solebant uti cappis suis obscuris cū pellibus de griseis, & non de uariis, hoc tamen hodie non seruatur, sed a uesperis omnium sanctorū inclusiue usq; ad mane dominicę Resurrectionis exclusiue utuntur albis pellibus de uariis. In reliquo tempore utuntur serico rubri coloris loco pellium.

De habitu pręlatorum.

Cap. VI

Alii pręlati Patriarchę, Archiepiscopi, Episcopi, Protonotarij, Itinerantes & Subdiaconi, Auditores rote, clerici camerę, & acoluthi omnes utuntur cappis laneis supra rochetum, ut cardinales, sed non ex zamelloto neq; coloris rubri, aut uiolacei nimis clari. pręlati assistentes papę cum Pontifex habet mantum cum caputio in uerso supra caput debent & ipsi habere mantellum alias crociam appellatum, & circa collum caputium, sicut cubicularij, & non supra caput: & hoc si Papa habet mantum, & non aliter. pręlati extra ecclesias suas non utuntur cappa ampla nisi in Romana curia, cum ad sunt sacris siue profanis, uel publico consistorio cum pontifice in eius capella, cappas tamen non capiunt, neq; deponunt intra cancellos capelle, neq; in prima aut in secunda camera paramenti, sed extra ubi uoluerint: sic etiam sacras uestes.

De habitu Cardinalium, & Pręlatorum Religiosorum. Cap. VII

Pręlati ex ordinibus Mendicantium uadunt cum suo habitu etiam in cardinalatu nisi qđ sunt ampliores, & lanę magis preciosę: ex monasticis autē utuntur cappa ampla colorē nigro cū pellibus nigris, ut nostro tempore. Nicenus, & Atrebatensis cardinales uelut uidi aliquos Abbates cum pellibus griseis, uel si sunt alterius coloris pręlati utuntur habitu sui ordinis sed ampliori, & non utuntur rochetto. Assumpti autem ex canonicis regularibus, quia in suo ordine portant rochetum, deferunt etiam in pręlatura. sed utuntur capello, ut alij religiosi uidelicet uigri coloris supra & infra per totum inferiores officiales utuntur habitu superius dicto.

De Habitu Sermonem habituri.

Cap. VIII

Ille autē, qui orat in capella, si est Episcopus, uel Abbas cum pluriuali orat & cū mitra. Si electus tantum, & secularis orat in cappa supra rochetum, similiter si est inferioris ordinis, & in capella portat cappam, & ro-

chetum cum illis orat. Si non portabat rochetū neq; cappam, tunc oratur assumit cappam tūcum sine rochetto. Et finita oratione ad partem illā dimittit extra capellam. Mendicātes, & alii Religiosi orāt in suo habitu.

De circulis Cardinalium, qui sunt ante Papam. Cap. IX

Domini Cardinales primum, dum Papa in camera sui paramenti accipit sacras uestes, faciunt circumulum ante suam Sanctitatem stantes capite detecto: sed consuevit Pontifex illos inuitare, ut coopriant caput, & tempore frigoris monere iterum, ut tegant, quod ipsos tandem facere conuenit. Et hic senior erit ante sinistram papę, & alii per ordinem illum sequentur. Secundo domini Cardinales ueniunt ad circumulum ad Introitum facta reuerentia ante missam hoc modo. iunior Diaconus incipit, & ponit se factis reuerentiis altari, & Papę in ultimo loco contra sinistram pontificis. Senior in loco primo, & uiciniori Papę. iunior uero ex presbyteris cardinalibus primo se mouet a loco suo, & ponit se haud longe a iuniore Diacono ante faciem papę. illum sequuntur presbyteri, & deinde Episcopi incipiendo semper a iunioribus ita ut senior Episcopus cardinalis descendat tūcum de gradu, in quo sedebat, & teneat primum locum, & uicinorem ad Pontificis dextram. Hoc ordine ueniunt ad circumulum Domini Cardinales ad Introitum, Kyrie eleison, & Gloria, simul ad Credo, ad Sanctus, & ad Agnus Dei, præueniunt quando datur tempus maxime ad Sanctus, & ad Agnus Dei, stant semper & in uia, & dum sunt in circulo capite detecto, ueniendo, & redeundo faciunt altari reuerentiā, & Papę. cum uadunt iuniores incipiunt, cum reuertuntur ad sedes, incipiunt seniores: & Diaconi, post presbyteros omnes in missis tantum ueniunt ad circumulum, & non in uesperis, & in missis pro defunctis non ueniunt ad circumulum, neq; in sexta feria Parasceues. in diebus ferialibus ueniunt.

SECTIO QVARTA

De habetibus sermonem in capella Papę, & primo de Papa. Cap. I

Unus Pontifex non consuevit facere sermonem alio quopiam celebrante, sed tantum dum ipse celebrat, & tunc si altare est apud parietem ita ut prelati, & omnes sint inferius, ut in capella palatii, tunc Papa descendit e sede eminenti, & sedet ante altare super baldistorium, uel sedem ibi paratam uertens faciem ad populum, & reuertens ad altare: & post eū Diaconus euāgelii, deinde diaconus assistens a dextris, a sinistris uero sedet Diaconus trā, & qui ab illo altari assistit subdiaconus apostolicus: & si sunt gręci diaconus & subdiaconus, sedet in secūdo gradu ad illorum pedes hinc inde gręci a dextris subdiaconus solus a sinistris post sermonē diaconus euāgelii facit cōfessionē: cardinalis assistēs annūciat

SACRARVM CERIMONIARVM

indulgētias & Papa dat bñdictionē stās in eodē loco more consueto, deinde reuertitur ad sedē eminētē, & ibi dicit Credo, uel Dñs uobiscū p tēporis exigētia. si autē sedes papē nō infra, sed sup altare ē ut in ecclesia Sācti Petri & similibus, tūc Papa qui avertit faciē ad chorū & ad populum sedens in prædicta sede sua facit sermonē, & oēs sedent in loco consueto.

De Cardinalibus.

Cap. II

Cardinales nō faciūt sermonē in capella papē, nisi celebrāte pōtifice, uel cū ipsemet Cardinalis celebrat. Si facit sermonē in missa papali ipse, uel ep̄s, siue p̄byter sit, debet assistere in officio capellā ēt si non sit prior & in tpe cū pluuiali, & mitra facere sermonē. Si uero ipse celebrat: dicto euāgelio ipse deponēs casulam accipit pluuiāle, & uadit ad osculū manūs pōtificis. petit bñdictionē, & indulgētias: & ascēdit pulpitu, & cū mitra simplici orat. Et nota qđ Diaconus Cardinalis nō p̄dicat in capella pōtificis, neq; alius quispiā nō p̄latus nisi sit doctōr in Theologia secūdū antiquas, & p̄batas cerimonias, quīs hodie non mō inferioris gradus uiri, sed sine dignitate, aut sacro ordine in studiis humanitatis tm̄ docti non sine loci, & ordinis pōtificialis dedecore onus orandi in totius orbis grauissimo, ac celeberrimo cōfessu sibi assumāt. Ep̄s si orat, debet ēt celebrare ordinarie, & orat: ut de Cardinali diximus, nisi qđ pōtifici genu, nō manu osculā. Si nō celebrat oraturus sup rochetū uel suppellectiliū iduit pluuiāle, & cum mitra orat: idem facit in abbatiāli dignitate constitutus.

Si oraturus ē officialis palatii, qđ portet rochetū, & cappā nō tm̄ p̄latus. Si autē nō utit rochetto orat cū cappa tm̄. Religiosi nō p̄lati orat cū suo habitu. Oraturus igit̄ finito euāgelio cū habitu sibi cōdecēti offert se elerico cerimonias: qui, postqđ papa est osculatus librū euāgeliorū, & incēsus sederit cū mitra in sua sede, ducit oraturū cū reuerētis cōsuetis ad pedes pontificis: quos orator genu flexus osculā. Tunc erecto capite dicit Iube Dñe bñdicere: & Pōtifer Dñs sit in corde tuo, & in labiis tuis, ut digne, & fructuose annūcies uerba sua sancta in noīe Patris &c. Et orator ite rūt. Indulgētias pater sanctē, & Papa cōcedit indulgētias p̄ut sibi placet.

Consequēt̄ tm̄ pontifices nro tpe, qñ p̄latus celebrat, dare quicqđ annos. qñ Cardinalis, septē annos. in maximis uero solēnitatibus decem annos, qñ uero ipsemet celebrat plenariā indulgētiā, & aliqñ decem annos. Sed cū annis annūciant̄ semp totidem quadragenē. Maiores nri erāt aliquāto parciores in istis indulgētiis, & rō est, in missa papali se extēdebāt ad septē ānos. Orator audito pontificis mādato de indulgētiis cum reuerētis cōsuetis uadit ad pulpitu, & eo cōsenso quiescit aliquātulū, dū se cōponat cū capite cooperto, & est cū mitra, si illa utit̄. incipit suā orationē. signo crucis tm̄ ante se p̄muniet. cū noīat pōtificē aut in eius assistentia Cardinales, detegit caput: & se profunde inclinat uersus pontificē ad cardinales aliquātulum caput hinc inde flectit, cum dicit Ave Maria ge-

nu flexus orat inter orādum cum pontificē appellat, caput detegit, alioquin semper est coopertum. finito sermone caput detegit: & expectat. diaconus autē euangelii ductus ante pontificē dicit alte Cōfiteor Deo &c. Et tunc Papa & omnes surgunt. sed Papa etiam celebrās. finito Confiteor cū mitra discedit Diaconus, & qui orauit stans adhuc in suggestu pronuntiat indulgentias a pontifice concessas. Et statim descēdit, & uadit in pace. Interim uero assistentes papæ accedunt ad eius pedes cum libro, & lumine: & subdiaconus apostolicus Crucem papalem ante eius faciem ponit. Et Pontifex sinemitra dicit Precibus, & meritis. &c. Et dat Benedictionem more solito protonotario simbrias anteriores eluante.

SECTIO QVINTA

De quibusdam extraordinariis, & regulis generalibus, Et
primo de Auditore, & correctore.

Cap. I

Vditor contradictarū, & corrector līarum apīcarū, sunt antiqui
a officiales Romanæ curiæ. & ut legi in cōstitutionibus dicti officii contradictarū p Eugenū quartū cōfirmatis, sub data florētiae anno Incarnatiōis dñice Millesimo Quadrigētesimo Tricesimo quarto, sex to idus februarii Pontificatus sui anno quarto. Statuit Eugenius auditorē p̄dictū in capella, & consistorio, & locis omnibus iuxta laudabilē curiæ cōsuetudinē primū locū inter omnes Archiepiscopos, Episcopos, & inferiores, oratoribus principū, dominorum, seu communitatū exceptis in eundo, stando, & sedēdo obtinere, post quem statim sequi uoluit correctorem līerarum apostolicarum. Legimus etiam in pluribus libris ceremoniarum, qđ in supplicationibus ibāt immediate post protonotarios cū suis cappis lanceis post pontificē etiam si fuissent Archiepiscopi, aut Episcopi, nam tunc alii p̄lati p̄cedunt papā cum paramētis, & mitris. qđ si p̄lati alii nō erant parati, sequebantur papā post protonotarios, & auditorem, atq; correctorem: qui duo sedēdo semper erant post protonotarios ante alios p̄latos. de protonotariis scimus decretū fuisse a Pio secūdo in cōuētū Mātūano, qđ deinceps nō p̄cederēt c̄pos aut supiores. Et ita seruaf. de auditore, & correctore p̄dictis meo tpe nunq̄ fuit habita aliqua ratio in capella papæ, neq; p̄scriptus eis locus aliquis eundo, aut sedēdo. hęc omnia uolui addidi ut nemo uideatur p̄termisus. Quid deinceps seruandum sit, maiores statuunt.

De incensatione altaris, & aliorum ordinarie.

Cap. II

• Secūdu cōsuetudinē romæ ecclēie i uespīs semel tñ fit incēlatio idēst ad Magnificat, & tunc incensat Papa altare, incēsat ipse, & deinde alii, omnes. in missa post cōfessionem incēsat altare celebrās, incēsat ipse, &

SACRARVM CERIMONIA RV M

Papa tantum ad euangelium Diaconus incensat librum in principio, in fine Papa solus incensatur & eo absente celebrans tantum. post offertorium celebrans incensat oblata, & altare. incensatur ipse, deinde Papa, & de mum omnes alii ordines capelle. Ad eleuationem sacramentum tantum incensatur. Incensatio autem fit hoc ordine, Acoluthus siue ceremoniarius accipit thuribulum cum prunis ardentibus ex loco conuenienti, & ponit catenularum annulos in manu sua sinistra ita ut dependeat thuribulum, nauiculam autem incensi portat dextra cum apertura nauiculæ a parte exteriori, & factis in tempore reuerentiis altari, & papæ annuit cardinali assistenti: qui ex loco suo accedit ad dextram Papæ: & ceremoniarius post cum accedens: ubi iterum genu flexit in plano ante pontificem, surgit & nauiculam dat in manibus Cardinalis assistentis: qui illā ambabus manibus tenens uertit aperturam: ubi est coclear uersus pontificem dicēs Benedic pater sancte. Cerimoniarius autem interim cum dextra manu aperiens late thuribulum, & per catenulas inter summitatem, & infimā partem illud retinens partem inferiorem: ubi sunt prunæ, supponit manibus pontificis ita ut ipsa pars inferior equetur nauiculæ in manu Cardinalis assistentis, & pontifex capiens cum cocleari incensum tertio ponit in thuribulo interim dicens: Ab illo benedicaris &c. & in fine facit super illud signum Crucis. Cardinalis assistēs interea stat inclinato capite, & anteq̃ papa accipiat coclear illud osculat, & cum papa illud accipit: & iterum dum reponit, osculatur eius manum, & demum reddit nauiculam ceremoniario: qui ut uenerat, reuertatur ad locum suum, & similiter Cardinalis assistens. Cerimoniarius uadit ad altare. tradit thuribulum adolens Diacono euāgelii: qui illud ponit ad manus celebrātis annulos uidelicet catenularum in sinistra, & catenulas iuxta summitatem thuribuli in dextra. celebrans sine mitra stans ante medium altaris primo inclinat caput uersus altare illi reuerentiā faciēs. tum, si sint ibi oblata, id est calix, & hostia, facit super ea ter signum crucis cum thuribulo incipiēs ab altari, & ducēs uersus se, & deinde in trāuersum: tūc facit super eadem circulos duos cum thuribulo a dextra in sinistram, & tertium ecōtrario a sinistra in dextram: Deinde iterum se inclinat Cruci, & eleuatis manibus tertio thuribulum tractim ducēs illā reuerenter incēsat. & rursus caput illi inclinat, tum incēsat bis imaginem a dextra parte Crucis, & toties imaginem a sinistra. Procedit deinde a sinistra, & tractim incensat superiorem partem altaris, siue sint ibi imagines, siue picture, siue candelabra tātum. Si uero sunt super altari imagines: incēсата Cruce, quæ est in medio, procedit ad sinistram partem crucis: ut diximus. Cum peruenit ad cornu altaris sinistrum: ubi dicitur epistola flectit manum se inclinās aliquātulum dextrosum: & incēsat inferiorem partem ipsius cornu bis ducēs thuribulum: tum assurgēs uertēs se incensat superiorem partem altaris us-

q̄ ad crucem: & iterum se inclinans incensat reliquam partem superio-
rem usq̄ ad cornu dextrum: ubi pariter se inclinans incensat: ut de sinistro
diximus: uertens se deinde incensat inferius anteriorem partem altaris a
dextro in sinistrum cornu. Et cum transit ante crucem, uertit se ad eam, &
illi caput inclinat. Cum est in sinistro cornu firmans se tradit thuribulum
Diacono, & accipit mittam, & a Diacono incensatur. Tū Diaconus tra-
dit thuribulum Cardinali assilenti: qui surgēs uadit ante gradus solii Pō-
tificis, & genuflexus supra infimum gradum incensat Pontificem seden-
tem cum mitra ter ducens thuribulum. Deinde reddito thuribulo Diaconus
non surgit, & uadit ad suum scabellum. Diaconus autem stans ante eum in-
clinat caput primo, Deinde incensat bis thuribulum ducens. Et nota q̄
hec incensatio siue circa altare, siue circa Papam, siue Cardinales sit tra-
ctum modeste, quiete, & sine strepitu, ac sine properatione. Cardinales au-
tem anteq̄ accipiant incensum quisq̄ semper inuitat alium subsequenter
caput uersus illum inclinando. Cardinalis assilens inuitat Diaconum a
dextris, & ille deinde suo tpe Diaconum a sinistris: qui nullum inuitat. Pri-
mus inter Ep̄os Cardinales inuitat subsequenter: & sic usq̄ in finem sedi-
um Ep̄orum, & presbyterorum. qd̄ si quis presbyter otū esset in sede Dia-
conotū fulimus in prima sede inuitat primū alterius sedis psbyterū: qui se-
dere debet in fine scamni. Et ultimus inter psbyteros inuitat primū Dia-
conū sedentē in capite illius scāni. Incensato igitur cardinali assilente dia-
conus euangelii trāseundo genu flectit ante Pontificē. Et primo se incli-
nat, Deinde bis incensat, & iterū se inclinat ante diaconū cardinalē a dex-
tris. idē facit cardinali diacono a sinistris: deinde uadit ad primū Ep̄m car-
dinalē, & quoties trāsit ante Papā genu flectit. incensat patiformiter & te-
liquos cardinales ep̄os primū, tū psbyteros, & demū diacones iisdē ceri-
moniis. Nā singulis primo se iclinat, tū bis ducēs thuribulū incensat: de-
mū rursus se inclinat. Idē facit Regi inter cardinales uel principi: qui in
eorū scamnis sedēt. Impatorem aut̄ non Diaconus euangelii, sed primus
Ep̄s nō cardinalis assilēs Papæ incensat stans, & bis thuribulū ducens, &
immediate post Papā. Alios oēs incensat diaconus euangelii pōtifice non cele-
brāte. Clericus ceremoniatū ducit diaconū incensantem, quē si nō est assue-
tus officio instruit: & genu flexiones, atq̄ inclinationes oēs primo facit. Si
uero expertus est factis primo reuerētis tetrahit se ad partem: & expectat
eius progressum, aduertens tamen ne erret. Incensatis Cardinalibus si q̄
magnus princeps est in supremo gradu sedis Pontificalis: ut puta aliquis
Dux ex minoribus, siue præfectus urbis, siue capitaneus ecclesiæ: aut fra-
ter siue nepos Pontificis: quos Pontifex uult honorare: incensantur ante
assilentes, Sed neq̄ sunt ante eum inclinationes, & semel tantum ducit
thuribulū. post hos incensantur similiter assilentes Papæ, deinde uiceca-
merarius, & oratores Cæsaris, si sunt p̄ntes, tū Senator urbis, post eū ora-

SACRARVM CERIMONIA RV M

tores prælati, si inter eos sint aliqui regii: Inde oratores regum, & principum non prælati. Q. d. si uicecamerarius abest: incensantur Cæsaris oratores ante alios: ubicunq; sint, deinde senatorum oratores prælati, si sunt regii inter eos: sin minus incipitur a laicis, si sunt Regii, & cæteris paribus a prælatis semper incipitur, neq; refert an potentior sit rex uel princeps: laici q; prælati: dummodo eiusdem dignitatis sint. Et ab ea parte, qua incipitur præsentibus imperialibus incensantur omnes oratores etiam minores. Et hoc etiam in uicecamerarii præsentia obseruatur. Inde Archiepi, Epi, protonotarii, Abbates, generales ordinum, & penitentiarii Papæ: qui omnes sedent in sedibus. Inde reuertitur ad solium Pontificis, & ibi incensat conseruatores urbis, barones, & alios nobiles ibi sedere solitos, tñ sub diaconum Aplicum a dextris Papæ, & alios cappatos ab ea parte. Deinde Subdiaconum a sinistris, & post eum auditore: qui seruit de mitra Sanctissimo Dño nostro. Deinde alios cappatos subdiaconos auditores clericos cameræ & acoluthos, tum cubicularios secretos & secretarium, si est cum eis: Inde capellanum assistentem celebrantis, & subdiaconum epistolæ. Inde cubicularios alios aduocatos, & secretarios mixtim, & demum procuratores ordinum. Si magister sacri hospitii adest: qui stare solet apud sinem scanni presbyterorum cardinalium, incensatur post nobiles sedentes circa pedes Papæ. Post procuratores incensantur capellani celebrantis stantes in superpelliciis, & deinde scutiferi Papæ & alii nobiles: qui sunt cum eis. tum magister hostiarum & seruientes armorum: qui sunt apud portam cancelli. reuersus demum ad credentiam credentarios & cerimoniarum: & ipse in fine a cerimoniarum incensatur.

Et nota qd omnes qui accipiunt incensum, debet stare, & nō sedere, & esse capite detecto exceptis Papa & celebrante: qui cum mitra accipiunt incensum. Papa in principio missæ, & post offertorium sedes incensatur. Aduertat Diaconus: & non incenset qui non assurgunt. Quando Papa celebrat: acoluthus seruit de incenso, & Diaconus Cardinalis euangelii incensat Papam, Cardinales, principes qui cum eis sedent & epos assistentes. Inde ipse incensatur ab uno ex Subdiaconis Apostolicis, nō tñ ab eo qui cantat epistolam: & ille incensat alios. in uesperis solēnibus papalibus cū paramētis idem Subdiaconus incensat. In uesperis sine paramētis acoluthus seruit de thuribulo, & incensat oēs præter Pontificem. absente Pontifice capellanus assistens cardinalis faciētis officium debet incensare sine plauiali tñ, nam illo in uesperis non utitur: in cuius locum si non est apertus, substituitur diaconus Papæ cum superpellicio tamen.

De ordinē dandi pacem inter missarū solēnia Cap. III

Quando Papa celebrat osculato altari dat primo pacē cardinali Epō assistenti: qui ab eius dextra genuflexus primo osculatur altare, & deinde accipit osculum a Pontifice, ei q; dicenti Pax tecum, respondetur. Et cum spiritu

spū tuo. Deinde Pontifex uertit faciem ad cornu epistolę, & recipit ad osculum pacis duos diaconos assistētes, sicut receperat Ep̄m Cardinālē. Si aut̄ Imperator sit præsens, primo illum recipit ad osculū pacis, deinde cardinalē ep̄m, & duos diaconos assistentes. Ep̄s cardinalis deinde dat pacē primo Ep̄o cardinali existenti cū aliis cardinalibus primo p̄sbytero, & primū diacono existēti apud scāna. Itē principi laico, qui sedet in scāno cardinalium, & demū primo ep̄o cardinali assistēti pape, & i sine subdiacono ap̄lico: qui aliis pacē distribuit, & ipse ep̄s cardinalis reuertit̄ ad summō pontificē. Quādo aut̄ aliquis cardinalis suę p̄latus celebrat pontifice p̄nte, cardinalis assistens dicto Agnus Dei recedit de circulo: & factis reuerentiis ascēdit ad altare, & genu flexus illud osculat̄ primū, tūc surgēs capit pacē a celebrante, & deinde ascendit ad Papā, cui dat osculum pacis, ut supra, deinde reuertitur ad locū suum cū aliis cardinalibus: & alii diaconi assistentes descēdentes a latere Pōtificis factis reuerentiis similiter ascendunt ad Papā, & capiunt ab eo osculum pacis. Et si adest Imperator accipit pacem a Pontifice ante diaconos assistentes faciens reuerentias cardinales genuflectendo tñ non inclinādo solū. Interim uero capellanus assistens celebrantis cum pluuiali ductus a cerimoniaro relinquēs librum missale ad manus Diaconi euangelii cum reuerentiis solitis accedit ad cardinalem assistentē, & ab eo accipit osculum pacis, & se ei inclināt anteq̄ capiat: & postq̄ acceperit pacē, deinde dat pacem priori Ep̄orū cardinalium: tñ sub priori ep̄orum: inde primo ex diaconis in sede demū principi laico si quis adest in ordine cardinalium, & his oib̄s inclināt se primo: & postea deinde dat pacem p̄fecto, siue magno principi qui sedet ad pedes papę. Inde primo ep̄o assistenti, tum uicecamerario: qui eam dat p̄lato iuxta eum stanti, & ille alteri, & sic ceteri: deinde oratori Cęsar̄is laico uel non p̄lato, & ille alteri oratori iuxta eum stanti etiam si alter nō sit imperialis uel regalis orator, & sic de aliis. Tum senatori, inde primo Ep̄scopo in secundo ordine, & primo in tertio, & sic de aliis, si sunt plures ordines ep̄scoporum, deinde primo protonotario in illorum ordinē: qui sunt in eisdem locis, siue abbates, siue generales, aut p̄nitentiarii accipiunt pacem a superioribus. Interea si celebrans iam perfecit cōmunionem suam, reuertitur assistens capellanus ad altare, & cerimoniatius accipit ab eo pacem, & distribuit reliquis: quibus ille non dederat. Post nominatos primo dat pacem nobilibus, & baronibus: qui sunt ad pedes papę, deinde magistro sacri hospitii si adest, tum subdiacono a dextris & ille reliquis cappatis ab eo latere, inde subdiacono a sinistris, & ille similiter suis cappatis, deinde auditori seruienti de mitra, & ille secretis cubiculariis, tum alteri cerimoniarum clerico, deinde Diacono euangelii, & ille subdiacono: ide primo ex cubiculariis, primo ex aduocatis siue secretariis, deinde primo ex p̄curatoribus, tñ prio ex capellāis celebrā

SACRARVM CERIMONiarvm

tis, postea antiquiori ex scutiferis papæ, primo ex hostiariis, & primo ex seruiuentibus armorū, & sic est finis. Absente uero uicecamerario dat primo oratori Cæsaris, & ille alteri, ut supra dictū est, tū senatori: deinde primo oratori plato, si cæsaris orator ē laicus, uel non platus: sin autē dat primo oratori laico, seu nō plato, & aliis ut supra diximus. qd' si ē orator Cæsaris nō inter sint dat senatori, tū oratoribus prælatis, si inter eos sint Regii: sin minus incipit a laicis, si ibi sūt Regii: & ceteris paribus a platis.

Quando Papa lauat manus ante missarum solennia,
& actibus publicis.

Cap. IIII

Princeps, nobilis, siue orator, qui aquā ferre debet ad lauandū manus pontificis, in tempore uocatur a cerimoniaro: & a duobus seruiētibus armorū cōducitur ad credētiā papæ, & cū eo duo auditores rotæ hinc apud credētiā imponitur circa collum mappula sericea lōga, quæ utrinq; antepectus ei dependet. manu dextra capit inferiorem peluim: in quo credentiarius aquā imponit, & nobilis aliquantulum aquæ ex pelui imponit in uasculū, quā credentiarius p̄gustando bibit: tum sinistra manu capit superiorem peluim, & a magistro hospitii, uel scalco papæ cooperiuntur pelues mappula a dextra parte pēdente, tū eleuatis manibus cū peluibz usq; ad oculos adiuuantibus hinc inde magistro hospitii, & scalco Papæ, uel saltim altero, si alter abest. ad pōtificē proficiscit hoc ordine. primo p̄cedū duo seruiētes armorū: hos sequūtur cerimoniarii, qui genu flexione, & gestus ostēdūt: tū duo auditores quorū senior portat duabus manibus mantile, qd' a credentiario acceperat, illo prius ab eo osculato: demū nobilis cū peluibz aquæ medius, ut diximus, inter magistrū hospitii, & scalcū, cū transeūt ante altare oēs genu flectūt, & anteq; ad pōtificē pueniant, tertio genu terrā tangunt, cū p̄ruenerint ad eius pedes auditor mantile deosculatū deponit super genua pontificis, & diaconi assistētes illud explicāt, & ipsi auditores genu flexi hinc inde extremitates mātis retinēt. cardinalis assistēs interea siue Ep̄s siue p̄sbyter accedit ad pōtificē, & ponit manus ad pelues. nobilis aquā portās eleuata superiore pelui, positaq; in loco inferiori super eius labiū imponit paucillū aquæ, quā p̄gustādo sorbet, & deinde adiuuante assistēte cardinali infūdīt aquā super manus pontificis in subiectā peluim, dextra superiorē cū aqua, inferiorē sinistra, ubi aqua recipitur: retinēs. Interim laici oēs circūstantes genu flectunt. cardinales surgunt sine mitris: plati surgunt detecto capite. lotis manibus diaconi assistētes replicant mātē super manus papæ. Nobilis iisdē reuerētis, & ordine reuertitur ad credētiā papæ. Auditor reuampto mātē cū socio sequitur nobilē, & id reddit credentiario, & reuertit ad locū suū. hic ordo seruatur quotiens Papa publice lauat manus, & quando celebrat, quia quater sunt lauandę manus. Incipitur a minus digno ita ut dignior etiā si esset Rex, aut Imperator, ultimo ferat aquam ad manus Pontificis.

De luminaribus in capella Papę, & Sacris Imaginibus super Altare.

Cap. V

Super altare, cū diuina peraguntur, siue Cardinalis, siue alius pręlatus celebret: candelabra sex super altare: super credentiā uero duo cum luminaribus semper habentur, ad euangeliū luminaria duo, ad eleuationē Sacramenti funalia quatuor. super cācellos capellę, si Cardinalis celebrat, sex. si alius pręlatus: quatuor funalia ardēt. Si Papa celebrat, super altare candelabra septē ardent: super credentiā duo: ad euangeliū latinū septē: ad euangeliū gręcū duo, ad eleuationē Sacramenti funalia octo: super cācellos octo. Ad supplicationes Papales semper candelabra septē. Quando Papa nō est pręsens, duo candelabra ardēt. Si Papa celebrat in aliqua ecclesia: ubi sedes eminens multū distet ab altari, ut in ecclesia Lateranensi, uel in ecclesia sancti Pauli de urbe: tūc cū Corpus, & Sanguis ex altari deferatur ad Papā: octo funalia, quę ibi permanent accensa ulq; post cōmunionē, feruntur ante Sacramentum: primo ante Corpus, deinde ante Sanguinē, neq; extinguuntur anteq̃ sit completa cōmunio. Imagines, & Reliquię ponuntur super altare. quando utuntur mitra auriphrygiata. & non aliter.

De ministris celebrantium.

Cap. VI

Cardinali diuina celebrāti adesse debēt Diaconus, & subdiaconus cū suis paramētis opportūis, cappellanus assistēs cū superpellicio & pluuiali, seruens de mitra cū superpellicio, & mappula longa ad collū, & septē alii capellani cū superpelliciis: qui seruire debēt, unus in sustinendo librū supra caput, unus in ampullis, alius in tenēdo thuribulo, & quatuor in tenendis candelabris in euangelio, & funalibus in eleuationē. & iuniores debent seruire in istis ultimis: rotidē aderunt celebrāti uesperas: pręlato autem nō cardinali ultra diaconū subdiaconū & assistētē cum pluuiali, aderunt quatuor alii tantum ministri cum superpelliciis, in credētia pro cardinali erunt tres scutiferi, pro pręlato duo tantum.

De Euangelio, & Epistola gręce legendis.

Cap. VII

Euangelii, & epistola gręce leguntur quotiēscunq; Pōtēfex Romanus publice, & solēniter celebrat, si illi placuerit: & in hoc nō est aliqua festiuitas magis priuilegiata q̃ alia. In coronatione Pōtēficis legi obseruatū esse uocari ad hoc monachos ex monasterio cryptę ferratę, si Romę fiat, qui sūt fere in suburbiis, & linguā ac ritū Gręcanicę ecclę seruare cōsueuerūt. ego tamen nunq̃ uidi illos in tali exercitio. Habeātur igit̃ duo, qui docti sint, & linguam gręcā benenouerint: neq; adhibeātur qui sint inexperti, & nō intelligunt: quia raro est qđ non sit aliquis doctus in illa lingua, qui cum audiunt barbarizātes, siue solecizantes, irrident solēnia nostra. melius est a tali actu desistere, q̃ ponere nō idoneos. oportet tamē, ut hi in diaconali & subdiaconali ad minus ordine sint cōstituti. uidi tamen sæpius obseruari, qđ Episcopus quispiā euangeliū gręce dixerit, epistolam uero alius uir non

do habebat in circulo, & hac utebatur in consistoriis tam publicis, q̄ priuatis: per quam significabatur Regia potestas. Tertia erat alba ex damasceno sericeo, siue unionibus, siue auro aut aliquo ornamento: & hac utebatur in dñicis aduētus, & quadagesimę diebus ferialibus, & in officiis defunctorū. Hodie quatuor mitras habemus. p̄ciosiori utiē Papa in maioribus solēnitatibus, secūda ēt quę p̄ciosa ē & ab̄q̄ habēt auriphręgiū in circulo, & in titulo utiē i diebus nimis solēnibus, & in cōsistoriis. Tertia mitra nihil habet auri, sed ex unionibus ornata, & habet circulum, & titulū ex unionibus, & ista utitur Papa dñicis aduētus, & quadagesimę p̄ter q̄ in dñica Gaudete, & dñica Lētare: in quibus utiē secūda mitra. Quarta est ex serico damasceno multo auro cōtexta, sed nō habet uniones, aut gēmas, & hac utiē in ferialibus diebus, & aliquādo in diebus solēnibus, post p̄cipiū: ut minus grauet: & maxime dū sit sermo. habet ēt aliā magis simplicē ex damasceno cū paruo auro, qua utitur in officiis defunctorū, et diebus ferialibus maioris hebdomadę. Est p̄terea tiara triplici corona ornata, qđ regnū appellat: per quam significat Sacerdotalis, & Imperialis summa dignitas. atq; potestas, hac tiara utiē Pontifex in maximis solēnitatibus eundo ad eccl̄iam, & redeūdo. sed nunq̄ illa utiē in diuinis. Cū puenit ante altare, deponit tiarā. orat, & assumpta mitra uadit ad sedē, & cū ista prosequit diuinū officiū, siue in uesperis, siue in missa, tiara autē interim reponitur super altare. finito officio cū Papa reuertit ad palatiū rursus ei imponit tiara. cū hac coronat in die suę Benedictionis, & corōationis. Antiquitus quando Romanus Pōtifex diebus solēnibus tiarā hanc ferebat: fiebat ei laudes a diaconis, & officialibus. ut in coronatione. Exaudi Christe. &c. & Pōtifex dabat p̄sbyteriū. Hodie utrūq; abolitū est. Dies autē, quibus Papa coronabat, erāt infra scripti. uidelicet. i festo sanctorū quatuor coronatorū, sancti Martini, sancti Clemen̄tis, in dñica Gaudete, in dñica Lētare, in Natiuitate Dñi, in sancti Stephani, in Ephiphania, in Resurrectione, & secūda Feria, in Dñica Ego sum pastor bonus, in Ascensione, in Pentecoste, in sancti Petri, in sancti Siluestri, & in anniuersario suę coronationis.

De processibus generalibus.

Cap. X

Processus legi cōsueuerūt, & ex cōmunicationes fulminari ter in anno in quita Feria cēnę dñi, in die Ascensionis, & in dedicatione basilicę ap̄lo rū Petri, & Pauli eodē ordine, & modo. Nunc id fit tr̄s in cēna Dñi. causas, cur in istis diebus potissimum fiāt, istas dicūt. in cēna Dñi habuit p̄cipiū Christi Sacramētum: cōgruit ut in illa die excludatur a eccl̄ia, qui eo sacramēto indignos se reddiderūt. in Ascensione Christus rogauit p̄ fidelibus suis dicens. Pater sancte serua eos: quos dedisti mihi: declarat qđ nō orauit p̄ istis. in dedicatione declaratur qđ excludūt a loco cōgregatio nis, & orationis fidelīū. Candelę accēse proiciūtur, & extinguunt, quia si

SACRARVM CERIMONIARVM

cut cādela accensa proiecta extinguitur, ita illi sic cieſti ab eccleſia lumi-
ne & gratia ſpiritus Sancti priuātur. cāpanē tumultuoſe pulſātur : quia ſi
cur illarum ordinata pulſatione fidelis populus congregatur, ita confu-
ſa, & tumultuaria infideles diſſipantur. Cum ſunt aliis temporibus pro-
ceſſus contra certas, & notatas perſonas: omnes ſunt parati, & ſit iisdem
cerimoniis. cum autem ſunt contra incertos, ſolus Papa eſt paratus: alii
ſunt in ſuis cappis laneis & ita ſeruatum legitur a Clemēte Papa ſexto an-
no quarto die prima Februarii. cum fecit Proceſſus contra interfectores
Andræ Regis Sicilię illuſtris incertos, & non nominatos.

Quibus diebus uocantur Cardinales ad capellam Papæ. & quibus
fit ſermo, uel nō fit. Et quādo ſiūt ueſperæ, aut ſupplicatio. Cap. XI
Papa celebrante ordinariē nunq̃ fit ſermo: niſi ipſemet uelut orare, aut
aliquis Cardinalis id faciat.

In diebus qñ ſit ſolēnis ſupplicatio nō fit ſermo. Fit autē i diebus iſraſcripti-
tis. Et primo Cardinales uocantur ad capellam in diebus ſequentibus.

In prima, ſecunda, & quarta dominica aduentus Domini, & ſit ſermo.

In Natiuitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, & non ſit ſermo. Et ante ſiunt
Veſpæ papales. & i Nocte matuini, & prima, ac ſecūda miſſa. In miſſa
maiori Diaconi Cardinales, & alii officiales capellę cōicant a Papa.

In ſancto Stephano. & ſit ſermo.

In ſancto Ioanne euangelista. & ſit ſermo.

In Circumciſionis. & ſit ſermo. ac ſiunt ueſperæ.

In die Epiphanię. & ſit ſermo. Et ueſperę.

In die Purificationis. & non ſit ſermo. & ſit ſupplicatio cum paramētis
uiolaceis. Et candelarum diſtributio.

In die cinerum, & ſit ſermo, & dantur cineres cum paramētis uiolaceis.

Prima, Secunda, Tertia, Quarta, & Quinta Dominica in Quadrageſi-
ma. Et ſit ſermo.

Dominica in Palmis. & non ſit ſermo. Et ſit diſtributio palmarum, & ſup-
plicatio cum uiolaceis paramētis, & palmis.

Quarta feria maioris hebdomadę ſiunt matutina tenebroſe in ſero.

Quinta feria in cēna Domini, & non ſit ſermo. & ſit ſupplicatio ad pro-
ceſſus in albis. & ſit mandatum. In ſero matutina tenebroſe.

Sexta feria in Paraſceue. & ſit ſermo. In ſero ſiunt matutina tenebroſe.

Sabbato ſancto. & nō ſit ſermo.

In Die Reſurrectionis. & non ſit ſermo. Diaconi cardinales, & alii officia-
les capellę communicant a pontifice.

In ſecunda, & tertia feria, & non ſit ſermo.

In ſabbato in albis nō ſit ſermo. Dātur Agnus Dei. portantur paramēta.

In annūtiatiōis brē uirginis ſit ſermo. ſiūt ueſpę. Si nō uenit i quadrageſima

In Aſcenſione Domini ſit ſermo. ſiunt ueſperæ.

In Pentecoste fit sermo. fiunt uesperę.

In secunda, & tertia feria non fit sermo.

In Dominica sanctę Trinitatis fit sermo. fiunt uesperę.

In solēnitate corpis Christi nō fit sermo, fit supplicatio i Albis, fiūt uesperę.

In Natiuitate sancti Ioānis Baptiste fit sermo, & fiunt uesperę.

In festo apostolorum Petri, & Pauli non fit sermo, fiunt uesperę.

In festo Visitationis beatę Marię non fit sermo, neq; uesperę.

In festo Assumptionis Beatę Marię fit sermo, & fiūt uesperę.

In festo Natiuitatis beatę Marię fit sermo, & fiunt uesperę.

In festo oium sactorū fit sermo, & fiūt uesperę. & i sero uesperę, & matutine pro mortuis.

In commemoratiōe defunctorum non fit sermo.

In dedicatione Basilicę Saluatoris non fit sermo, fiunt uesperę.

In dedicatione Basilicę apolorū Petri, & Pauli nō fit sermo, & fiūt uesperę.

In festo sancti Andree, non fit sermo, & non fiunt uesperę.

In cōmemoratione oium Pōtificū, & Cardinaliū defunctorū nō fit sermo

In Anniuersario obitus p̄decessoris non fit sermo.

In Anniuersario assumptionis pontificis non fit sermo.

In Anniuersario coronationis pontificis non fit sermo.

Dies in quibus nostro tpe Papa aut Cardinales celebrāt. Cap. XII

Dominica tertia aduentus Domini, quę dicitur Gaudete.

In nocte Natiuitatis Domini, & in missa maiori.

In die sancti Stephani. & in die sancti Ioannis euangelistę.

In Circuncisione, Epiphania, Purificatione beatę Marię uirgini.

In q̄rta feria cinerū, i quarta dñica quadragesimę, q̄ dī letare, uel de rosa.

In dominica palmarum.

In quinta, & sexta feria, & sabbato maioris hebdomadę.

In die Resurrectionis, & duobus diebus sequentibus.

In sabbato in Albis, si dantur Agnus dei, alioquin celebrat alius platus.

In annunciatione Beatę Marię uirginis.

In Ascensione Domini nostri.

In Pentecoste, & duobus diebus sequentibus.

In dominica sanctę Trinitatis.

In solēnitate corporis Christi.

In Natiuitate beati Ioānis Baptiste.

In Natalitiis apostolorum Petri, & Pauli.

In Visitatione, Assumptione, & Natiuitate Beatę Marię uirginis,

In festo oium Sanctorū, & cōmemoratione oium fidelium defunctorum.

In dedicatiōe Basilicę Saluatoris, & i dedicatiōe basilicarū Petri & Pauli.

In anniuersario Assumptionis, & coronationis p̄sentis pontificis.

In oibus supradictis diebus consueuerunt Romani Pōtiffes antiquis

SACRARVM CERIMONiarvm

tēporibus p̄ semetip̄sos celebrare, sed n̄ris diebus ad quatuor uel quinque, aut plures solennitates reseruantur. in natiuitate Dñi, in resurrectione, in pentecoste, in natalitiis Ap̄lorum Petri, & Pauli, & in festo oīum sanctorū. in his ordinariē: quando non sunt impediti celebrāt, & extraordinariē in canonizationibus sanctorum, in ordinationibus, siue cōsecrationibus si quando eas facerēt. Et in coronatione imperatoris, siue Regis alicuius. in aliis autem diebus capellæ celebrant alii p̄lati

Et nota qđ quando Papa p̄ se celebrat, oēs Cardinales, & p̄lati portant paramenta sibi conuenientia coloris tempori cōgruentis tam in uestis q̄ in missa. sed non semper descendunt ad ecclesiam cum paramētis, sed tantum in diebus supplicatoriis in missa.

Secundum antiquas obseruationes erant alii dies in quibus fiebat capella. nostris temporibus ab Eugenio quarto & citra supra scripta fuerūt obseruata. Quis a tēpore Sixti usq; ad hūc diem aliqua fuerint prætēmissa & immutata. Solēnitās uesterarum fit semp̄ ordinariē in primis ueste-
ris. in secundis nunq̄ fit ordinariē n̄ro tempore. Quando Papa est in crastinum celebraturus fiunt uestere solennes, & capiunt paramenta a Cardinalibus post factam reuerentiam, & incipiuntur Antiphonę per Cardinales & Papam. In aliis non capiuntur paramenta. Et Papa incipit Deus in adiutorium &c. Incensat ad Magnificatū & dicit orationem, & dat benedictionem, & nihil aliud in eis agit.

Sermones committuntur, & reuidentur per maḡm sacri palatii p̄diximus. Et in quatuor primis Dñicis aduentus, & quadragesimę fratres quatuor ordinum mendicātiū orant. In prima ordinis p̄dicatorum. In secunda ordinis minorū. In tertia ordinis eremitarū Sancti Augustini. In quarta ordinis carmelitarum. In aliis autem diebus Pontifex si placet, & ordinariē magister sacri palatii cōmittit sermones ad beneplacitum.

Quibus diebus Pontifices Romani consue-

runt a consistorio secreto cessare.

Cap. XIII

Die Dominico tertia, quinta feria, & sabbato per totum annum ordinarie non fit consistorium.

Non fit consistorium in diebus infra scriptis.

In uigilia, & in die circuncisionis Dñi usq; post diem Epiphanię

In festo sancti Antonii

In festo sanctorum fabiani & Sebastiani

In festo sanctę Agnetis

In festo sanctorum Vincentii, & Anastasii

In cōuersione sancti pauli

In uigilia, & festo purificationis

In festo sancti Blasii

In festo sanctę Agathę

In cathedra sancti Petri
In festo sancti Mathie
In festo sancti Gregorii
In festo sancti Benedicti
In uigilia & festo annunciationis Beatę Marię uirginis.
In uigilia & festo Ascensionis Domini
In uigilia & festo pentecostes, & duobus diebus sequentibus.
In uigilia & festo corporis Domini
In festo sancti Marci euangeliste
In festo Apostolorum Philippi & Iacobi,
In festo inuentionis sanctę Crucis
In festo sancti Ioannis ante portā latinā
In festo apparitionis sancti Michaelis
In festo sancti Barnabę Apostoli
In festo & uigilia natiuitatis sancti Ioannis Baptiste
In uigilia & festo Ap̄orū Petri & Pauli, Et in cōmemoratiōe sancti Pauli
In festo sanctorum Ioannis & Pauli
In octaua sancti Ioannis Baptiste
In octaua Apostolorum Petri & Pauli
In festo sanctę Marię Magdalene
In festo sancti Iacobi Apostoli
In festo sancti Petri ad uincula
In festo sancti Laurentii
In uigilia & festo Assumptionis Beatę Marię uirginis, & in octaua,
In festo sancti Bartholomei
In festo sancti Augustini
In festo decollationis Beati Ioannis Baptiste
In uigilia & festo natiuitatis Beatę Marię, & in octaua eius
In festo exaltationis sanctę Crucis
In festo sancti Matthei Apostoli
In festo dedicationis Beati Michaelis
In festo sancti Hieronymi
In festo sancti Francisci
In festo sancti Lucę euangeliste
In festo Apostolorum Simonis & Iude
In uigilia & festo omnium sanctorum
In commemoratione defunctorum
In dedicatione Basilicę Saluatoris
In dedicatione basilicę Apostolorum Petri & Pauli
In festo sancti Martini
In festo sanctę Cecilie

SACRARVM CERIMONIARVM

In festo sancti Clementis

In festo sanctę Catharinę.

In festo sancti Andree apostoli,

In festo sancti Nicolai.

In festo sancti Ambrosii.

In festo sanctę Lucię.

In festo sancti Thomę apostoli.

In Vigilia Natiuitatis Domini usq; ad diem post Epiphaniam nō sit cōsistorium. Sed aliquādo conueniunt Domini Cardinales cum Papa ad tractandum, & consulendum, si est opus.

Itē a quita feria ante quinquagesimā usq; ad quartā feriā cinerū inclusive.

Item a dominica in palmis usq; ad Dominicam in albis inclusive.

Itē quādo fiunt uacationes curię in estate statuuntur aliqui dies, in quibus tātum sit consistorium, & tempus uacantię. Et quando audientia resusmetur, debet itimari curialibus, ut quis possit pcurare facta sua.

In anni uersariis pontificū cardinalium, siue regū: quādo p eis fit capella.

In die anni uersario assūptiōis, & corōatiōis Romāi pōtificis p tpe existētis.

Item quotiescuncq; sit publicum consistorium uel capella.

Item quando Imperator, Rex, Cardinalis legatus ad curiam uenit: aut recedit a curia. Et similiter quādo nouus Cardinalis: aut aliquis magnus

Princeps uenit. Et quando ordinaria consistoria sunt interrupta, Cardina-

nales nō uadunt ad consistorium: nisi uocentur a Papa. Quando autem

nō sunt interrupta, uadunt semper statutis, diebus etiam non uocati, ni

si prohibeātur. dies uero consistoriales sunt Secunda, Quarta, & Sexta

Feria per totum Annum diebus supra nominatis exceptis.

Sacrarum Cerimoniarum Romanę Ecclesię Libri Tertii Finis.

Gregorii de Gregoriis Excusere Leonardo Lauredano Principe Opti-
mo. Vnctus. M.D.XVI. Die. XXI. Mensis Nouembris.

DEVS FAVEAT